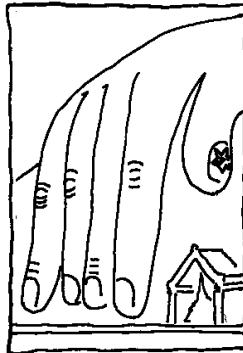

Orwell

Burmai napok

George
Orwell

Burmai
napok

Terebess Kiadó
Budapest, 1998

A mű eredeti címe:
BURMESE DAYS

Fordította:
MÁTHÉ ELEK

Illusztrálta
MÓDOSI-SZMUK ESZTER

A burmai nyelvről és átírásról
TOKAJI ZSOLT

U Po Kyin, járási rendőrbíró Kyauktadában, Felső-Burmában, házának verandáján ült. Reggel fél kilenc volt, de minthogy késő tavaszra járt az idő, a szélcsendes levegő már a reggeli órákban is nyáriasan forró volt és sejtette, hogy milyen elviselhetetlenül nagy lesz a trópusi hőség a déli órákban. A szélcsendet csak néha zavarta meg egy-egy kisebb futó szellő vagy szélroham, amely valamennyire még hűvösnek tetszett. A ház ereszeről drótra felfüggesztett virágtartókban frissen öntözött orchideák virágoztak. Az orchideák mögött látni lehetett egy nagyobb pálmafának poros, egy kicsit oldalt dőlt törzsét és távolabb a reggeli napsütésben fénylő ultramarinkék színű eget. Fenn a magasban, ahová a szem már szinte alig ért el, egyetlen szárnymozdulat nélkül, néhány keselyű körözött.

Merev arckifejezéssel, mint valami hatalmas porcelánbábvány, bámult ki U Po Kyin az erős napsütésbe. Ötvenév körüli férfi volt és olyan kövér, hogy mások segítségével nélkül képtelen volt felállni karosszékéből. De kövérségében volt valami szabályosság, mert a fehér emberektől eltérően, a burmaiak szimmetrikusan szoktak meghízni, mint az egészségesen megérő gyümölcs. Sárgásbarna színű arca sima és egyetlen ránc nélküli volt, szemének színe pedig sötétbarna. Oszlopszerű lábának végén lábujjai egyenlő hosszúságúak voltak. Mezítláb ült székében és feje is födetlen volt. Egyetlen ruházata élénkzöld és vöröskockás arakáni tunika volt, amilyent a burmaiak odahaza rendszerint viselni szoktak. Bételgyökeret rágott, amelyet időnkint egy feketeszínű lakkdobozból vett elő és bétel-rágás közben elmúlt életére gondolt.

U Po Kyin ügyesen tornászta fel magát mind magasabbra a brit uralom alatt álló burmai társadalomban. Életének első emlékei a múlt század nyolcvanas éveibe nyúltak vissza, amikor apró gyermekként figyelte, amint a győztes brit csapatok bevonultak Mandalay-be. Még most is világosan visszaemlékezett rá, hogy milyen rémület fogta el, amikor meglátta a jól táplált, vörösarcú és vöröszubonyos brit katonákat, vállukon hosszú puskájukkal, amint haladtak előtte ütemes katonai lépésekkel. Visszaemlékezett még arra is, hogy miután néhány percig nézte őket, rémült futásba kezdett. A maga gyermekes módján megérezte, hogy saját népe, az apró burmaiak, teljesen tehetetlenek ezekkel a felfegyverezett óriásokkal

szemben. Később mégis az országutakat meghódító britek oldalára állt. Semmi szégyenkezést nem érzett miatta, hogy saját maga is parazitává lett: ez volt életének legfőbb óhajta, gyermekkorának éve óta.

Tizenhétéves volt, amikor első alkalmaztatását elnyerte a brit gyarmati kormányzás hivatali szervezetében. Első kísérletei kudarccal jártak, állását nem tudta megtartani, mert szegény volt és nem voltak befolyásos barátai. Így azután három évig nyomorúságos életet folytatott Mandalay bazárjaiban, ahol gazdag rizskereskedőknél könyvelőként dolgozott, de életét leginkább apró tolvajlásokból tartotta fenn. Húszesztendős korában sikeres zsarolással négyszáz rúpiát szerzett magának. A pénzzel a fővárosba, Rangoonba ment és kisebb kormányzati hivatali állást vásárolt magának. Fizetése nagyon kevés volt, de befolyáshoz jutott és hamarosan gazdagodni kezdett. A gazdagodásra a kormány birtokában lévő árukészletek hűtlen kezelése szolgáltatott alkalmat. Az ilyesmivel szemben Po Kyin (akkor még egyszerűen így hívták, a hivatali nemességet jelző U betűt csak később kezdte használni) nem érzett különösebb lelkiismeretfurdalást. Sokkal tehetségesebb ember volt azonban, mint hogy egész életét ilyen apró tolvajlásokkal töltse el. Egyik nap arról értesült, hogy alkalmat nyílik komoly hivatali beosztást jelentő kormányzati állást szereznie. Ehhez arra volt szüksége, hogy társait megrágalmazza és homályos természetű, nehezen tisztázható ügyekbe keverje. Vállalkozása teljes sikerrel járt és hamarosan városi segédjegyzővé nevezték ki. Azóta a hivatali rangsorban állandóan magasabbra és magasabbra jutott. Most, ötvenhatéves korában, járási rendőrbíró volt, de remélhette, hogy még magasabbra jut és esetleg helyettes kormánybiztossá nevezik ki. Így egyenlő rangúvá válnék több angol kormányzati tisztviselővel, sőt fehér ember alattvalói is lennének.

Mint rendőrbíró nagyon egyszerű módszereket használt. Döntéseiben és ítéleteiben sohasem engedte befolyásoltatni magát még a legnagyobb összegű vesztegetéssel sem. Jól tudta ugyanis, hogy ha egy rendőrbíró engedi magát megvesztegettetni, erre előbb-utóbb ráfizet. E helyett inkább azt a sokkal biztosabb módszert alkalmazta, hogy a megvesztegetésre szánt összegeket elfogadta mind a két féltől és ítéleteit pontosan a törvényes rendelkezésekhez alkalmazkodva hozta

meg. Ilymódon hamarosan igazságos bíró hírében állott. A pereskedő ügyfelektől rendszeresen kapott összegeken kívül U Po Kyin pontos időközönként fizetendő adót hajtott be a fennhatósága alatt álló falvaktól is. Arra mindig gondosan vigyázott, hogy az ilyen módon szerzett összegeket előre megállapított kulcs szerint megossza azokkal, akik piszkos műveleteiről közvetlen értesüléssel bírtak. Ezekről burmai hivatalnoktársai mindnyájan tudtak, de brit felettesei előtt sikeresen el tudta titkolni. Ha néha-néha mégis valaki vádat emelt ellene, U Po Kyin minden különösebb fáradság nélkül szerzett hamis tanukat, akiknek a segítségével a vádak rendszerint azok ellen fordította, akik üzemeit le akarták leplezni brit felettesei előtt. Ezekben a dolgokban olyan utólérhetetlen ügyességet szerzett, hogy életének további sikeres folytatásában sem maga, sem más egy pillanatig sem kételkedett és mindenki biztos volt felőle, hogy eredményekben gazdag élete után sok százezernyi rúpiányi vagyon marad utána.

Sikerei azonban a burmaiak hite szerint túl fogják élni földi halálát is, mert a buddhisták elképzelése szerint a földi halál után a lélek soha véget nem érő vándorlásba kezd és azok, akik életükben az erkölcs törvényei ellen bűnöket követnek el, patkányok, békák, vagy más megvetendő állatok testébe jutnak haláluk után.

U Po Kyin hithű buddhista volt és igyekezett jó előre bebiztosítani magát ez ellen a fenyegető veszedelem ellen. Ezért mindig arra törekedett, hogy öregedő éveit jócselekedetek végrehajtásával töltsen és így kellő érdemeket gyűjtsön magának a testi halála után bekövetkező időkre. Jócselekedeteinek legvalószínűbb alakjaként számtalan pagoda építésére gondolt. Hogy hány pagodát fog építeni, ebben még sajátmaga sem volt egészen biztos. Négyet, ötöt, vagy talán hetet is. Errenézve majd a papoktól kér tanácsot és ők mondják meg azt is, hogy milyenek legyenek a pagodák, faragott kőszobrokkal és a pagodák tetején apró csengettyűkkel és a csengettyűk minden ima elmondásakor vidám hangon csilingelnek. Így azután halála után lelke ismét férfitestbe öltözik – semmi esetre sem nőébe, mert az nem lenne jobb, mintha patkányt vagy békát kellene választania –, de ha már ember nem is lehet újra, lelke legfeljebb valami tiszteletreméltó állatba, mondjuk: elefántba fog költözni.

Ilyen gondolatokkal foglalkozott U Po Kyin, miközben mozdulatlanul ült karosszékében háza verandáján és

nézett ki a percről-percre izzóbb délelőtti napsütésbe. Hatalmas testéhez képest apró, háromszögletű kezét a karosszék támláján tartotta, majd egy kicsit oldaltfordult és lihegő hangon szólalt meg:

– Ba Taik! Hé, Ba Taik!

Ba Taik, U Po Kyin szolgája, gazdája hívására megjelent a verandát elzáró gyöngyfüggöny mögött. Ba Taik apró, himlőhelyes arcú bennszülött volt. U Po Kyin nem fizetett bért neki, mert lopásért elítélték és gazdája bármikor börtönbe küldhette volna. Mélyen hajlongva közeledett U Po Kyin elé és megkérdezte:

– Mit kíván az én legszentségesebb uram? – mondta.

– Akar valaki velem beszélni, Ba Taik?

Ba Taik az ujján számolta össze U Po Kyin látogatóit: – Először is Thitpingyi faluból itt van a bíró, méltóságos uram, aki ajándékait kívánja átadni. Várakozik azután két más falusi paraszt is méltóságodra és ők is hoztak ajándékot magukkal. Beszélni szeretne méltóságoddal Ko Ba Sein, a helyettes kormánybiztos jegyzője, azután Ali Shah, a rendőrőrmester és egy *dacoit*, akinek a nevét nem ismerem. Kinn van azután egy fiatal leány is, egy karonülő gyermekkel.

– Mit akar a leány? – kérdezte U Po Kyin.

– Azt mondja, hogy a gyermek atyja te vagy, szentséges uram.

– Ah! Mennyi pénzt hozott a falusi bíró?

Ba Taik úgy tudta, hogy tíz rúpiát hozott magával és egy kosár mangót.

– Mondd meg a bírónak, rendelkezett U Po Kyin, hogy nem tíz, hanem húsz rúpiát kell hoznia. Sajátmaga és vele együtt az egész falu rosszul jár, ha a pénz holnapra itt nem lesz. A többiekkel mindjárt beszélek, előbb azonban küld be hozzám Ko Ba Seint.

Ba Sein nyomban ezután megjelent a verandán. Jóval magasabb termetű volt, mint általában a burmaiak, feltűnően sima, kávébarnaszínű arcbőrrel. U Po Kyin gyakran igénybevette Ba Sein szolgálatait. Ba Sein Mr. Macgregor, a helyettes kormánybiztos mellett szolgált és ismerte brit gazdájának legbizalmasabb titkait is. U Po Kyin a cinkostárs mosolygó arcával üdvözölte Ba Seint és feléje nyújtotta a bételgyökérrel teli fekete lakkdobozt.

– Hogy mennek a dolgok, Ko Ba Sein? Remélem, ahogyan derék Mr. Macgregor barátunk mondaná – U Po Kyin beszédét ekkor hirtelen hibás kiejtésű angolra

változtatta –, meg minden a várakozásnak megfelelően.

Ba Sein nem nevetett U Po Kyin tréfálkozó megjegyzésén. Merev arccal ült le a verandán lévő egyik székből és így felelt U Po Kyin kérdésére:

– Nagyon meg vagyok mindennel elégedve. Ezt az újságszámot ma reggel kaptam meg. Parancsoljon beletekinteni.

Ba Sein zsebéből a „Burmai Hazafi” című, kétnyelvű helyi újságot vette elő. Az újság részben angolul és burmai nyelven, a „Rangoon Gazette”-ből átvett híreket tartalmazott, részben pedig a burmai nacionalizmus szellemében írt és az angolokat támadó vagy kormányzati rendszerüket élesen, nem egyszer gunyoros hangon bíráló cikkeket. Az egyik ilyen cikkben, amely különösképpen érdekelte U Po Kyint, többek között a következőket olvasta:

– Nekünk, szegény színészeknek, csak örülnünk kell, ahogyan a fehér ember nyugati civilizációja törődik velünk és életünk színvonalát magasabbra kívánja emelni. Ezért áraszt el bennünket a fehér ember kiváltságos műveltségének ezernyi áldásával: a mozival, a gépfegyverrel, a szifilisszel, stb., amely mind kötelességünké teszi, hogy mérhetetlen hálával viseltessünk európai jótevőink iránt. Éppen ezért úgy gondoljuk, hogy olvasóinkat érdekelni fogják azok az események, amelyek fenn az északi tartományokban, Kyauktadában történnek. Különösképpen pedig szó van Mr. Macgregorról, a járás közmegbecsülésben részesülő helyettes kormánybiztosáról.

– Mr. Macgregor jellegzetes nemeslelkű angol gentleman, aki iránt nekünk színészeknek soha nem szűnő lelkesedéssel kell viseltetnünk. Mr. Macgregor, ahogyan az angolok mondani szokták, családias férfiú. Ez kitűnik már abból is, hogy a mai napig három gyermeket nemzett a kyauktadai járásban, noha még csak egy éve tartózkodik közöttünk. Előző állomáshelyén, Shwemyóban hat gyermeket hagyott maga után. Az természetesen nem tekinthető másnak, mint megbocsátható feledékenységnek, hogy Mr. Macgregor a gyermekeket megszüülő anyákat minden támogatás nélkül hagyta, úgyhogy minden további nélkül éhenhalhatnak porontyaikkal együtt...

Ugyanazon az oldalon másik, hasonló tartalmú cikk is volt található, ugyanilyen, részben támadó, részben gúnyolódó hangon írva. U Po Kyin gondosan végigolvasta a helyettes kormánybiztosról szóló cikket. Az újságlapot távol tartotta magától, mert távollátó volt. Közben

elgondolkozva felhúzta a szemöldökét és száját mosolygásra húzta szét, miközben kilátszottak a bételtől vérvörösre festett szabályos fogai.

– A szerkesztőt ezért a cikkért legalább hat hónapra befogják csukni – mondta, amikor befejezte a cikk elolvasását.

– A szerkesztő ezzel nem fog törődni. Különben is azt mondta nekem, hogy hitelezői legalább olyankor békén hagyják, amíg börtönben ül.

– Szerinted ezt a cikket Hla Pe, a fiatal járási aljegyző írta? Ha így folytatja, sokra viheti, mire megöregszik. Hiába, mégis csak kiváló nacionalista nevelést kapnak a mi fiaink az ostoba britek által fenntartott középiskolákban. Megjósolhatom neked, hogy Hla Pe gyorsan fog emelkedni hivatali rangban.

– Gondolja, méltóságod, hogy Hla Pe előrehaladásában ez a cikk segítségére lesz?

U Po Kyin nem felelt azonnal a hozzá intézett kérdésre. Mérhetetlen teste mélységéből szuszogó hangok hallatszottak, miközben fel akart kelni helyéről a karosszékből. Ba Taik már jól ismerte ezeket a hangokat. Nyomban megjelent a gyöngyfűggöny mögül és Ba Seinnel együtt két hónalja alá nyúlva, lábára állították a monstruózus termetű U Po Kyint, aki magát nehezen egyensúlyozva állt meg, amikor a két ember segítségével helyéről nagy kínnal feltápáskodott.

– Segítségére lesz – mondta U Po Kyin, aki csak most felelt Ba Sein kérdésére –, de ez magában még nem elég. Ha komolyan boldogulni akar, még sok munka áll előtte. De kétségtelenül ez a cikk kitűnő kezdet. Most pedig hallgass rám.

U Po Kyin odatotyogott a veranda korlátjához és a bételtől vérvörös nyálat kiköpte szájából. Azután lassú, nehézkes lépésekkel járkálni kezdett a verandán. Hatalmas csípői lassú ütemmel mozogtak. Járkálás közben folytonosan beszélt az angol szolgálatban álló burmai hivatalnokok angol és bennszülött kifejezéseket összekeverő nyelvén:

– Lássuk tehát pontosan, hogy miről is van szó. Központosított támadást kell indítanunk Dr. Veraswami ellen, aki a börtön orvosa és egyben felügyelője. Különböző rágalmakkal fogjuk elárasztani mindaddig, amíg becsületét a fehérek előtt teljesen el nem veszíti és örök időkre lehetetlenné nem tesszük. Ez sok kitartást megkövetelő, nehéz feladat lesz.

– Értem, mire gondol méltóságod.

– Nincs okunk kételkedni a sikerben, de nem szabad a dolgot elsietni. Ez alkalommal nem valami jelentéktelen hivatalnokról vagy rendőrőrmesterről van szó. Dr. Veraswami magas állást betöltő kormánytisztviselő és bár, mint hindu – ő is színesnek számít, de azért nem lesz könnyű elbánnunk vele. Óvatosaknak kell lennünk a legnagyobb mértékben. Olyan vádakot kell ellene emelnünk, amelyek ellen nem tud védekezni és három hónapon belül az itt élő valamennyi európaikat meg kell győznünk arról, hogy az orvos becsstelen és a fehérek ellen áskálódó ember. Vigyáznunk kell arra, hogy mivel vádoljuk meg. Azt hiába állítanánk, hogy megvesztegethető, mert mindenki jól tudja róla, hogy ilyen célra soha senkitől pénzt el nem fogad. Mit kell tehát tennünk?

– Nem lehetne úgy intézni a dolgokat, hogy a börtönben a foglyok között zendülés törjön ki? – mondta Ba Sein. – Mint börtönfelügyelőt ezért bizonyosan felelősségre fogják vonni.

– Nem, hagyjuk ezt. Ez túlságosan veszedelmes lenne. Ezenkívül sok pénzbe is kerül. Helyesebb, ha azt terjesztjük róla, hogy nacionalista lett és a britek kiűzésére törekszik. Arról kell meggyőznünk az angolokat, hogy az orvos a brit uralom ellen lázító propagandát folytat. Ha az angolok a legkisebbet is elhiszik ezekből a vádakból, az orvosnak örökre vége.

– Attól félek, ezt nehéz lesz bizonyítani az orvosról – mondta Ba Sein. – Senki jobban nem rajong az európaiakért, mint dr. Veraswami. Mindenki tudja, hogy azonnal dühösen kifakad, mihelyt valaki csak egyetlen szót is szól a fehérek ellen.

– Ezt jól tudom én is – mondta U Po Kyin. – De tudni kell az európaiakról, hogy soha nem keresnek bizonyítékokat, ha valaki rágalmakat terjeszt színes ember ellen. Meglátod, néhány névtelen levél csodákat fog tenni. Egyetlen dolog fontos csupán, ha elkezdjük a vádaszkodást, egy pillanatra sem szabad abbahagyni. Egyik névtelen levélnek a másik után kell érkezni az európaiak címére. A gyanú így lassan elterjed és az orvosnak vége. Az első lépés ez a cikk, amely most megjelent. A cikk mérhetetlenül fel fog dühíteni minden európaikat és nekünk most csak az a dolgunk, hogy elhitessük velük, hogy a cikket az orvos írta.

– Nehéz lesz, amíg az orvos barátai között európaiak is

lesznek. Most mindnyájan vele gyógyíttatják magukat, Mr. Macgregort is kigyógyította náthájából, mikor az idő váratlanul hidegre fordult és meghűlt. Az európaiak nagyon jó orvosnak tartják Veraswamit, attól félek.

– Az ember valósággal csodálkozik rajta, hogy mennyire nem ismered az európaiak gondolkodását, Ko Ba Sein! Az európaiak csak azért mennek Veraswamihoz, mert nincs más doktor Kyauktadában. Sehol nem találhatsz olyan fehér embert, aki színesben megbízzék. Hidd el, hogy nem fog elmaradni a várt hatás, mihelyt a névtelen levelek küldését megkezdjük. Csak idő dolga és az orvosnak nem marad egyetlen fehér ember barátja sem.

– Igen, de ne feledkezzünk el Mr. Floryról, a fakereskedőről – mondta Ba Sein és a nevet a burmaiak szokásos selypítésével Mr. Porleynek ejtette ki. – Ők ketten elválhatatlan jó barátok. Alig van olyan reggel, hogy Mr. Porley meg ne látogatná az orvost. De ami még ennél is sokkal fontosabb, dr. Veraswami kétszer is meghívást kapott Mr. Porleyhoz dinnerre.

– Igen, elismerem, ebben igazad van – mondta U Po Kyin. – Ha Flory jóbarátságban van az orvossal, én is azon a véleményen vagyok, hogy nehéz lesz vele elbánunk. Lehetetlen kikezdeni egy hindut, amíg európai barátja van. Ez – hogyan is szokták mondani a fehérek? – presztizst ad neki. De majd meglátod, hogy Flory azonnal cserben fogja hagyni színes barátját, mihelyt valami miatt bajba keveredik. Hidd el nekem, hogy nincs olyan fehér ember, aki bármit is áldozna színes emberrel ideig-óráig fenntartott barátságért. De különben is, sokkal jobban ismerem Floryt és tudom róla, hogy alapjában véve gyáva ember. Bízd csak rám, majd én elbánok vele. A te szereped az lesz, Ko Ba Sein, hogy szemmelartsd Mr. Macgregor minden lépését. Nem tudod, írt-e levelet az utóbbi időben a kormánybiztosnak – már úgy értem, bizalmas természetű közlés küldött-e neki?

– Igen, két nappal ezelőtt írt levelet, de amikor gőz felett kinyitottuk, semmi fontosat nem találtunk benne.

– Majd lesz rá gondunk, hogy legyen mit írnia. Ha azután gyanúja feltámad az orvos ellen, majd akkor hozzuk elő azt a másik ügyet, amelyről már beszéltem veled. Így azután – hogyan is szokta Mr. Macgregor mondani? – óh, igen, már emlékezem rá: „Két madarat ütünk agyon egy kővel”. Két madarat? Egész madársereget – ha, ha!

U Po Kyin nevetése az elképzelhető legellenszen-

vesebben hangzott, ahogyan a bugyborékoló hangok előretörtek hatalmas teste kövér mélységeiből. Közelebről nem mondta meg, hogy mi volt az a „másik ügy”, amit említett. Sokkal bizalmasabb természetűnek ítélte, mint-hogy itt a verandán esetleg hivatatlanok füle hallatára beszélni lehessen róla. Ba Sein észrevette, hogy a beszélgetés véget ért. Felállt a helyéről és mereven meghajolt, mint valami mérőléc.

– Kíván még tőlem valamit, kegyelmességed? – mondta.

– Legyen rá gondod, hogy Macgregor kezébe eljusson a „Burmái Hazafi”-nak ez a példánya. Hla Pének pedig mondd meg, azt tanácsolom, hogy néhány napra jelentsen beteget és ne menjen be a hivatalába. Szükségem van rá, hogy megírja a névtelen leveleket. Más mondanivalóm most nincs.

– Akkor mehetek, kegyelmes uram?

– Isten vezérelje lépteidet, – mondta U Po Kyin közönyös és szórakozott hangon és nyomban hangos kiáltással újra Ba Taikot hívta. U Po Kyin soha nem vesztegetett el hiába egyetlen pillanatot sem. A többi látogatóval pillanatok alatt végzett és a falusi leányt gyermekével együtt egyetlen anna nélkül küldte el. Előbb figyelmesen megvizsgálta az arcát, majd kijelentette, hogy nem emlékszik rá. Közben megérkezett a reggeli ideje. U Po Kyin farkaséhséget érzett, pontosan mindig a reggelnek ebben az órájában. Az éhség gyötrő fájdalom alakjában lepte meg és ezért kiáltozni kezdett.

– Ba Taik! Hé, Ba Taik! Kin Kin! A reggelimet! Siessetek, mert éhen halok.

A lakószobában a gyöngyfüggöny mögött egy asztalon már elő volt készítve a ház gazdája számára hatalmas tál, tele főtt rizszel és mellette legalább egy tucatnyi apró tányér, amelyen indiai bors, szárított tengerirák és darabokra szelt zöld mangógyümölcs volt. U Po Kyin nehézkesen odatotyogott az asztalhoz. Kövér disznóéhoz hasonló rőfögő hangot hallatott és mohón rávetette magát az ételekre. Felesége, Ma Kin, mögötte állt és kiszorgálta. Ma Kin negyvenötév körüli sovány asszony volt, jóságos halványbarna színű, egy kicsit majomra emlékeztető arccal. U Po Kyin rá sem nézett, mialatt nagy mohósággal evett. A rizsestál fölé hajolt, úgyhogy az orra szinte érintette az ételt. A rizst ujaival szedte ki a tálból és közben erősen lihegett. Minden étkezése ilyen mohón és szenvedélyesen folyt le, szinte hányta magába a mérhetetlen

tömegű főtt rizst indiai borssal keverve. Mikor befejezte az evést, hátradőlt székében és ismételten nagyokat böffengett. Később szólt Ma Kinnek, hogy hozzon neki egy hosszú, zöldszínű burmai szivart. U Po Kyin soha nem szívott angol dohányt, amelynek szerinte semmi íze nem volt.

Nyomban ezután U Po Kyin Ba Taik segítségével felvette azt a ruhát, amelyet hivatalában szokott hordani. Mikor készen volt az öltözködéssel, megállt a lakószobában egy földigérő nagy tükör előtt és önelégültséggel nézte sajátmagát. A lakószoba mennyezetét két, hatalmas teak-fatörzsekből készült oszlop tartotta. A szoba bútortartalma komor és hangulatnélküli volt, talán éppen azért, mert U Po Kyin hivatali állására való tekintettel „ingaleik” stílusban vásárolt egy fényezett tálalóasztalt és székeket. A falon az angol királyi család tagjait ábrázoló képek függtek és a sarokban egy kis asztalon pirosra mázolt angol tűzoltókészülék állott. A szoba padlóját bambuszszőnyeg borította, tarkítva a kiköpött bétel vörös foltjaival.

Ma Kin a szoba egyik sarkában keleti módra, bambuszszőnyegen ült és egy burmai inget hímzett. U Po Kyin lassan megfordult a tükör előtt és amennyire bírta, hátrafordult, hogy hátát is szemügyre vegye. Felsőruhája halvány rózsaszínű selyemköpeny volt, alatta kikeményített fehér muszlinból készült *ingyit*, burmai inget viselt. Csípője körül mandalayai tarka selyemből készült *paso*, széles deréköv volt. A selyem alapszíne lazacpiros volt, élénk sárgaszínű mintával. Szemmel láthatólag nagyon meg volt elégedve élénkszínű és fénylő selyemből készült ruházatával, amelyet úgy tekintett, mint hivatali nagyságának jelképét. U Po Kyin büszkén és öntetlen gondolt rá, hogy ő, aki valamikor szegény volt és éhezett, most kövérré hizott, gazdag volt és mindenki félt tőle.

– Ez az új *paso* nem is volt drága huszonkét rúpiáért, úgy-e Kin Kin? – kérdezte feleségét.

Ma Kin a kérdésre nem válaszolt semmit és hangtalanul varrása fölé hajolt. Egyszerű, tanulatlan asszony volt és az európai társadalmi szokásokat még kevésbé sajátította el, mint az európaiak körében gyakran megforduló férje. Ha székén kellett ülnie, mindig kényelmetlenül érezte magát. Reggelenként, fején kosárral, mindig sajátmaga ment bevásárolni a bazárba, mint bármely falusi asszony. Esténként látni lehetett, amint kint a kertben imaközben térdreborult és a város fölött kiemelkedő fehér pagoda irányába fordult. Ma Kin húsz éve U Po Kyin felesége és

csendben, ellenkezés nélkül, de nem a legnagyobb rokonszenvvel kísérte figyelemmel felfelé törekvő férjének örökös cselszövéseit.

– Ko Po Kyin – mondta férjének – nem gondolod, hogy életedben eddig már igen sok rosszat tettél?

U Po Kyint tiltakozó mozdulatot tett kezével és így szólt:

– Ostobaságot beszélsz, Kin Kin. Felépítem a pagodákat és nem lesz semmi baj. Ne félj, van még elég időm.

Ma Kin újra varrása fölé hajolt és többet nem szólt, de egész magatartásán meglátszott, hogy mennyire helyteleníti férjének intrikáit.

– Mondd csak, Ko Po Kyin, meg tudod te nekem magyarázni, hogy mi szükség van más emberek életének megkeserítésére? Végighallgattam, amikor kint a verandán Ko Ba Seinnel beszélgettetek. Miért akarod bántani ezt a jóra való Veraswami doktort?

Te éppen olyan jól tudod, mint én, hogy milyen derék ember.

– Ezek hivatali dolgok és ezekhez te nem értesz, asszony. Az orvos egyszerűen utamban áll. Először is lehetetlen dolog, hogy valaki ne fogadjon el pénzt, ha meg akarják vesztegetni és így mindnyájunk számára lehetlenné tegye, hogy megvesztegethessenek. De meg különben is vannak olyan dolgok, amelyeket a te korlátolt asszonyi eszed úgysem tudna felfogni.

– Ko Po Kyin, te meggazdagodtál és nagy hatalmad van, de mondd, mi gyönyörűséged származott belőle? Sokkal boldogabbak voltunk szegény korunkban. Jól emlékszem, amikor még egyszerű városi tisztviselő voltál, milyen boldogok voltunk, mikor megvásároltuk első házunkat. Milyen büszkék voltunk a fonott bútorokra, amelyek lakószobánkban állottak. Mennyire boldog voltál, amikor meg tudtad vásárolni az első arany töltőtolladat. Azután emlékszel-e, milyen boldogok voltunk mind a ketten, mikor egy fiatal angol rendőrtiszt elfogadta meghívásunkat. Leültettük a legjobb székünkre és a tiszteletére felbontottunk egy palack sört. Hidd el, hogy a boldogságot nem a gazdagság hozza! Most sem tudom megérteni, hogy miért van szükséged mind több és több pénzre.

– Ostobaság, asszony! Ostobaság! Neked ne legyen másra gondod, mint a főzésre és a varrásra. A hivatalos dolgok intézését bízd csak rám.

– Nem tudom, igazad van-e ebben. Ko Po Kyin. Mindig hűséges feleséged voltam és engedelmesen megfogadtam,

amit mondtál. De hidd el nekem, soha sincs korán, ha az ember a halála utáni időkre érdemeket szerez magának. Miért nem vásárolsz legalább néhány élő halat a kereskedőnél és engeded szabadon a folyóba? Érdemeket ilyen módon is szerezhetsz magadnak. Azután ma reggel a templomból papok jöttek rizsért; ők mondták, hogy van két új szerzetes a kolostorban és nincs mit enniök. Nem volna okos, ha küldenél valamit nekik, Ko Po Kyin? Én magam nem adtam nekik semmit, rád gondoltam, hogy ilyen módon te szerezz érdemeket magadnak.

U Po Kyin otthagyta a tükröt és gondolkodni kezdett azon, amit a felesége mondott. Amikor csak tehetett és ha nem okozott neki különösen nagy kényelmetlenséget, egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy érdemeket szerezzen magának. Érdemszerző cselekedeteit egyszerű buddhista hitével a takarékbetétek bizonyos fájának tekintette, melyeket nem ártott folyton gyarapítani. Valahányszor egy halat szabadon engedett a folyóba, valahányszor ajándékot adott egy papnak vagy szerzetesnek, minden lépéssel közelebb érezte magát a nirvána boldogságához. Most pillanatnyilag arra gondolt, hogy azt a kosár mangógyümölcsöt, amelyet a falusi bíró hozott ajándékba, átküldeti a kolostorba a két éhező szerzetesnek.

Nyomban ezután elindult hazulról hivatalába. Mögötte ment Ba Taik és egy táskában vitte hivatalos iratait. U Po Kyin lassan, méltóságos lépésekkel haladt testes kövérségével és feje fölött tartotta a forró napsütés ellen élénk sárgaszínű selyem napernyőjét. Lazacrózsaszínű széles selyemöve csillogott a napsütésben. A rendőrbírószági tárgyalóterembe igyekezett, hogy ítélkezzék az eléje kerülő ügyekben.

II.

Körülbelül gyanabban az időben, amikor U Po Kyin a rendőrség épületében megkezdte tárgyalásait, „Mr. Porley”, a fakereskedő és Veraswami barátja, elindult hazulról, hogy az európaiak klubjába menjen.

Flory harmincötév körüli, kisportolt, középtermetű férfi volt. Sötétfekete, nagyon sűrű haja volt, amely erősen homlokába nőtt és angolosra vágott fekete bajusza. Természetes sápadt arcszíne nem látszott, mert a napsütés erősen leburnította. Minthogy sem el nem hízott,

sem meg nem kopaszodott, nem látszott koránál öregebbnek, de a fehér embert mindig meggyötrő trópusi éghajlat hatása mégis meglátszott elnyűtt arcvonásain és karikás, mélyen ülő szemén. Arca borostás volt, szemmel láthatólag reggel nem borotválkozott. Ruházata a szokásos fehér ing volt, világosbarna katonai sorttal és térdharisnyával. Kezében bambusz sétapálca volt és mögötte egy Flo névre hallgató, fekete spaniel haladt.

Annak, aki Floryval először találkozott, nem ezek a részletek tűntek fel, hanem arcát elcsúfító, félköralakú, sötétkék és vörös színben játszó anyajegye, amely bal arcán a szemétől a szájáig húzódott. Flory maga is tisztában volt vele, hogy ez az anyajegy arcát mennyire elcsúfítja, ezért, mikor társaságban volt, hacsak tehetette, jobb arcát mutatta annak, akivel beszélt.

Flory háza a *maidan*, a gyarkorlótérül használt lejtős domboldal tetején állott, közvetlenül a dzsungel szélén. Háza közelében, a lejtő alacsonyabb részein, féltucatnyi ragyogóan fehérre meszelt, bungalow-nak emlegetett kisebb ház volt, ahol a telep fehér lakói éltek. A lejtős domboldal alján hófehér fallal bekerített európai temető volt és mellette egészen kicsiny, bádogtetejű keresztény templom. A templom mögött volt az európaiak klubja, zömök, egyemeletes épület, amely fekvésileg, de jelentőségében is, a dzsungel szélén épült kis városka vagy inkább telep középpontját alkotta. Indiában mindenütt így szokott lenni, ahol európaiak élnek. A fehér emberek klubja a brit politikai hatalom megtestesülése: ez az a nirvána, amely után a színes hivatalnokok és a dúsgazdag nem európai kereskedők hiába vágyakoznak. Kyauktadában ez különösen így volt, mert az itteni klub úgyszólván az egyetlen volt Burmában, amely nem volt hajlandó felvenni színes embert tagjai közé. A klub épülete mögött folyt az Irrawaddy barnássárga, széleshátú vize. A víz színén a tűző trópusi napsütésben az apró hullámok gyémántkövek módjára csillogtak. A folyó túlsó partján végtelen távolságban rizsföldek húzódtak és mögöttük a látóhatár szélén sötétszínű, majdnem fekete hegyek.

A bennszülöttek városa, a bírósági épületek és a börtön jobbra terült el, minden egyes épület csaknem teljesen eltakarva óriásira nőtt *peepul*-fáktól. A pagoda tűhegyes tornya a fák közül úgy emelkedett ki, mint valami csillogó színűre aranyozott hatalmas lándzsa hegye. Kyauktada pontosan olyan volt, mint a legtöbb város Burma északi

részeiben, amelyek semmit nem változtak Marco Polo kora és 1910 közt. Kyauktadát a középkor évszázadai óta tartó mozdulatlan álmából az emelte ki, hogy a Burmában berendezkedő brit uralom ezt a helyet jelölte ki az egyik fontos vasúti végállomásként és ezért a várost járási székhellyé tették meg. Ekkor, 1910-ben és a következő években, épültek a bírósági épületek, egy kórház, egy iskola és egy hatalmas, várszerű börtön, ugyanolyan, amilyent az angolok mindenütt építenek, ahol megvetették a lábukat Gibraltár és Hongkong között. Kyauktada lakosainak száma mintegy négyezer volt, közöttük néhány száz hindu, vagy ötven-hatvan kínai és hét európai. Volt ezeken kívül két félig európai, félig ázsiai származású férfi is, egy baptista, a másik pedig egy római katolikus misszionáriusnak a fia. A városnak nem volt semmi nevezetessége, legfeljebb egy hindu fakír, aki húsz éve élt egy fa tetején a bazár közelében és napi ételét mindig egy kötélre kötött kosárban húzta fel reggelenként a fa tetejére.

Flory nagyot ásított az unalomtól, amikor a klub kapujához ért. Előző nap sokat ivott és a mája erősen sajgott. Mikor az épület felé tartott, a kövekkel kirakott forró úton végigmenve, bambusz sétapálcáját lóbálta a szárazságtól szárazra sült trópusi fű között. Még csak reggel kilenc óra volt, de a forróság percről-percre érezhetően növekedett. Flory megállt a klub bejárata előtt, mint aki nem tudja eldönteni, hogy bemenjen-e vagy folytassa tovább útját és meglátogassa barátját, a hindu orvost. Ekkor eszébe jutott, hogy aznap érkezett meg a posta Angliából és így elindult a klub kertjén keresztül az épület felé.

A kertben a trópusokon óriási méretűre nőtt angol virágok nyíltak, flox, oroszlánszaj, mályva és petúnia. Különösen a petúniák olyan nagyra nőttek, mint valami orgonabokor. A virágágyak mögött trópusi fák és cserjék volt ültetve - aranyszínű mohurfák, amelyek vérvörös színnel virágoztak, frangipáni bokrok, elefántcsontszínű, tányérrózsára emlékeztető virágokkal, bíborszínű bougainvilleák és égő vörös hibiszkuszok. A sokféle virág szivárványszínekben pompázó tarkasága az erős napsütésben szinte bántotta a szemet. A virágok között egy majdnem teljesen mezítelen *mali*, bennszülött szolga járt, kezében öntözőkannával. A *mali* olyan volt, mint valami óriás madár, mely a dzsungelvirágok mézét szívja ki.

A klubépület lépcsőin erősen szőke hajú angol férfi állt, rövidere vágott bajusszal és sápadt szürkeshajú

szemekkel, amelyek a normálisnál messzebbre estek egymástól. Magas, nyúlánk ember, feltűnően sovány és vékony lábszárakkal. Floryhoz hasonlóan ő is sortban volt és kezét a sort zsebében tartotta. A férfi Mr. Westfield volt, a járás rendőrfőparancsnoka. Unatkozó arccal, sarkára támaszkodva, előre és hátra himbálta magát és felső ajkát előrecsücsörítette rövid, bozontos bajusza alatt. Floryt alig észrevehető fejbólintással üdvözölte. Rövid néhány szavas mondatokban beszélgetni kezdtek, de az unalom vagy általános szótlansága tette-e, Westfield ezt a néhány szót is csak a legnagyobb erőfeszítéssel ejtette ki.

– Hello, Flory, drága gyermekem. Fertelmes reggel van ma is, nem gondolod?

– Számítanunk kell erre a hőségre az évnek ebben a részében, úgy gondolom – jegyezte meg Flory.

Közben oldalra fordult és vigyázott, hogy a bal arcán lévő anyajegyét Westfield ne láthassa.

– Szörnyű még csak rá is gondolni, hogy ez a hőség hónapokon át el fog tartani. Tavaly nem esett egyetlen csepp eső sem júniusig. Nézz csak az égre, nem látsz rajta egyetlen felhőfoszlányt sem. Mit adnál érte, ha most a Piccadillyn sétálhatnál?

– Megérkeztek már az angol újságok?

– Igen. A derék jó öreg „Punch”, a „Pink’un” és a „Vie Parisienne”. Az ember honvágyat érez, ha olvasni kezdi őket. Menjünk és inkább igyunk egy pohár whiskyt, amíg a jég tart. Az öreg Lackersteen már úgyis annyit elhasznált, hogy akár fürdőt is vehetett volna belőle. Már is nehéz a feje, pedig még alig múlt kilenc óra.

Bementek a klub épületébe és Westfield komor hangján így szólt: – Vezess, Macduff. Ez volt az egyetlen Shakespeare-idézet, amelyet ismert és ezt örökösen használta. A klub termeit teak-fával borították és az egész helyiségnek állandóan egy kicsit nyersolajsza volt. A klubban mindössze négy nagyobb helyiség volt. Ezek között volt a „könyvtár”, mintegy ötszáz, a nedves éghajlattól megpenészedett könyvvel, legnagyobbbrészt ócska és idejétmúlt regényekkel. A másik teremben egy öreg és rozzant állapotban levő billiárdasztal volt. Ezt azonban ritkán használták, mert a tábla fölött felfüggesztett lámpa körül esténcént állandóan a rovarok légiója nyüzsgött és ezek tömegesen lepték el a billiárdasztal zöld posztóját. Volt azután kártyaszoba és a folyóra néző ablakokkal egy társalgó, amely mögött széles veranda nyílt. A nagy

hőségre való tekintettel az évnek ebben a részében a veranda el volt függönyözve zöldszínű nyers bambuszrudakkal. A társalgó meglehetősen barátságtalan helyiség volt. A padlót kókuszszőnyeg borította. Fonott székek és asztalok álltak a helyiség különböző részein, rajtuk angol képeslapokkal. A falakon több „Bonzo”-kép volt és egy indiai jávorszarvas poros koponyája. A sarokban trópusi legyező, *punkah*, állott és lassú mozgásával a port felkavarta, de a terem levegőjét hűsebbé nem igen tette.

A helyiségben hárman voltak. A *punkah* alatt egy csinosarcú, egy kicsit egészségtelenül kövér, negyven év körüli férfi ült az asztal mellett és fejét kezében tartva nyögött, láthatólag valami fájdalom gyötörte. A férfi Mr. Lackersteen volt, a helyi legnagyobb fakitermelő vállalat vezérigazgatója. Lackersteen előző este alaposan berúgott és még mindig az alkohol túlzott élvezésének gyötrelmes utóhatását szenvedte el. A másik férfi volt Ellis, egy másik vállalat helyettes vezérigazgatója. Ő a teremben levő hirdetőtábla előtt állt és láthatólag odaadó figyelemmel tanulmányozta a táblára kifüggesztett hirdetményt. Ellis aprótermetű, sápadtarcú férfi volt, aki rendszerint nyugtalan mozdulatokkal ide-oda ugrált. Maxwell, a környező erdők járási felügyelője, az egyik pamlagon feküdt és a „Field” legújabb számát olvasta. A hatalmas folyóirat egészen eltakarta, úgyhogy csak hosszú, sovány lábszára és barnára sült karja látszott ki.

– Hát téged, öreg pajtás, mi lelt? – kérdezte Westfield Mr. Lackersteentől és rokonszenvének megmutatásaképpen vállát megveregette. – Így akarsz példát mutatni a fiatalabbaknak? Ha rád néznek, nem sok jót remélhetnek, hogy mi lesz velük, ha egyszer ők is negyven évesek lesznek.

Lackersteen mordult egyet és morgásának olyanféle értelme volt, mintha „brandy”-t mondott volna.

– Szegény öreg cimbora – mondta Westfield, – valóságos mártírja a brandynek és társainak. Lassanként még izzadni is brandyt fog. Eszembe jut róla egy öreg ezredes, aki moszkítóháló nélkül szokott aludni. Mikor megkérdezték a szolgáját, hogy ennek mi az oka, a jámbor fiú így felelt: „Este *master* túlságosan sokat iszik hozzá, hogy észrevegye a moszkítókat: reggel moszkitók túlságosan sokat isznak, hogy észrevegyék *master*”. Biztosan tegnap este többet ittál, mint kellett volna. Hallom, hogy ma este csinos unokahugotok érkeznek, aki itt marad nálatok.

– Sohase törődj semmit ezzel a részeg disznóval – mondta Ellis anélkül, hogy megfordult volna. Ellis bántó *cockney* hangsúllyal beszélte az angol nyelvet. Mr. Lackersteen morgó hangon újra megszólalt: – Igen, az unokahugom! Adjatok egy kis brandyt, ha Istent ismertek.

– Szép példát fogsz mutatni az unokahagodnak, mondhatom, eh? Hetenként hétszer az asztal alatt fogja találni dicső nagybátyját. – Hé, komornyik! Hozz brandyt Lackersteen *mastemek*.

A komornyik erősen sötétbőrű, megtermett dravida volt, sárgás fényben csillogó szemmel, amely hűsleges kutyaszemekre emlékeztetett. A brandyt réztálcán hozta. Flory és Westfield gint rendelt.

Mr. Lackersteen néhány kortyot ivott a brandyból, azután hátradőlt székében és fájdalmasan tovább nyögdécselt, megadva magát sorsának. Vörösképű, középkorú férfi volt, kellemes arcvonásokkal és angolosan rövidrevágott bajusszal. Egyszerű gondolkodású ember létére semmi más kívánsága nem volt, mint hogy hagyják békében és elfogyaszthassa azt a mennyiségű alkoholt, amelyet szervezete az elbírhatatlan trópusi hőségben kétszeresen megkívánt. Feleségének határozottan nem tett férjének iszákos természete és ezért néhány óránál hosszabb időre soha nem engedte el szem elől. Egyszer történt csak meg, házasságuk első évében, hogy férjét két hétre minden felügyelet nélkül kiengedte a dzsungelbe, a vállalat fakitermelő telepére. Történetesen egy nappal hamarabb érkezett ki Mrs. Lackersteen a telepre, mint a férje várta volna és szörnyű állapotban találta. Tökéletesen részeg volt. Kétoldalról egy-egy tiszta mezítelen burmai leány támogatta, a harmadik leány pedig előtte állt és itatta egy whiskys-üvegből. Azóta soha nem hagyta férjét hosszabb ideig magára és Mr. Lackersteen mind nehezebbnek találta, hogy feleségének szigorú felügyeletét kijátszva, a szokottnál nagyobb mennyiségű alkoholhoz jusson.

– Jézusom, milyen szörnyen fáj a fejem ma reggel – mondta Mr. Lackersteen. – Légy szíves, Westfield, szólj a komornyiknak, hogy hozzon még egy brandyt, mielőtt az asszony jönne. Fogadkozik, hogy a brandy-adagomat leszorítja napi négy kupicára, attól a naptól kezdve, amikor drágalátos unokahugom megérkezik. Fulladjanak meg mind a ketten! – tette hozzá komor és kedvetlen hangon.

– Ne hülyéskedjete, egyikőtök sem, hanem hallgassatok ide, nagyon fontos dologról van szó – mondta Ellis bosszús hangon. Ellis alig nyitotta ki a száját és mindjárt a legrosszindulatúbb megjegyzéseket tette bárkire, akiről éppen beszélt. Kellemetlen cockney-hangsúlyát tudatosan használta, mert szavainak gunyoros természetét ez még jobban fokozta. – Láttátok már ezt a hirdetményt, amelyet az öreg Macgregor írt alá? Mondhatom, szép kis meglepetés! Maxwell, ne aludj, hallgass ide te is.

Maxwell ledobta maga mellé a padlóra a kezében levő „Field”-et. Huszonöt év körüli, rózsás arcszínű, jól kisportolt ifjú volt, túlságosan is fiatal ahhoz az álláshoz, amelyet betöltött. Izmos végtagjaival és sűrű, feltűnően hosszú, fehér szempilláival fiatal versenyparipára emlékeztetett. Ellis kihúzta a rajzszöveget a fekete táblára kifüggesztett hirdetményből, a papírlapot a kezébe vette és a szöveget hangosan olvasni kezdte. Mr. Macgregor, a helyettes kormánybiztos, egyben a klub titkára is volt és ilyen minőségében függesztette ki a hirdetményt.

– Figyeljete ide, a szöveg így szól: „Felmerült annak a szükségessége, hogy mivel mind mostanáig ázsiai származású tagja klubunknak nem volt és minthogy egész Burmában elfogadott szokás, hogy a fogalmazói karba kinevezett színészeket, ha folyamodnak, felvegyék tagokként az európaiak klubjába, megfontolás tárgyává tegyünk, miszerint alkalmazkodva ehhez a szokáshoz, mi is ne vegyünk-e fel színészeket a klub tagjai közé. A klub legközelebbi választmányi ülésén ezt a tárgyat napirendre tűzzük és ahhoz a választmány minden tagja hozzászólhat. Rá kell mutatnunk egyrészt arra... – Nem érdemes olvasni tovább, a többi már nem fontos. Az öreg Macgregor nem tud meglenni anélkül, hogy írói kedvtelését ránk ne erőszakolja, valahányszor egy-egy hirdetményt megfogalmaz. Az egész dologban egyetlen egy szempont a fontos. Macgregor azt szeretné, hogy piszkos színészeket beengedjünk ide magunk közé a klubba. Például Veraswamit, az orvost. Egyéb sem hiányzik, minthogy ezek a pókhasú színészek betolakodjanak közénk és a bridzs-asztalnál az arcunk közé leheljék undok fohagy-maszagukat. Krisztusra, még csak rágondolni is rossz! Össze kell tartanunk és ezen a ponton nem szabad engednünk egyetlen tapodtat sem. Mi a véleményetek, Westfield? Flory?

Westfield filozófikusan a vállát vonogatta. Leült az egyik

asztal mellé és rágyújtott egy hosszú, fekete burmai szivarra.

– Mit csináljunk? Nem lehetünk kivétel, nekünk is alkalmazkodnunk kell az egész Burmában bevett szokásokhoz – mondta. – Mások is így tesznek. Hallom, még a Pegu Club tagjai között is vannak színészek. Tudtommal mi vagyunk az utolsó európai klub Burmában, ahol eddig még egyetlen színés sincs a tagok között.

– Igen, mi vagyunk és ha Isten megsegít bennünket, továbbra is így maradunk. Az utolsó leheletemig harcolni fogok, de tőlem senki ki nem csikarja beleegyezésemet ahhoz, hogy egyetlen nyomorult színés is betegye közénk a lábát. – Ellis ezekkel a szavakkal a hírdetményt tartalmazó papírlapot visszatette rajzszeg segítségével a hirdetőtáblára. – Most tehát hallottátok, hogy erről a dologról hogyan gondolkodom. Véleményemből nem csinállok tikit Macgregor előtt sem. Te mit szólsz hozzá, Flory?

Flory egyelőre hallgatott. Egyébként is hallgatag természetű ember volt, a klubban folyó beszélgetésekbe pedig különösképpen nem szeretett beleavatkozni. Leült az egyik asztal mellé és belekezdett G. K. Chesterton cikkének olvasásába a legfrissebben érkezett „London News”-ban és ugyanakkor simogatta Flo fejét a balkezével. Ellis azonban az a fajtájú ember volt, aki nem hagyott békét másoknak és feltétlenül kieroszakolta belőlük, hogy véleményt nyilvánítsanak arról, amit mondott. Megismételte kérdését, mire Flory felnézett a folyóirat lapjairól és a két férfi tekintete találkozott. Ellis arcára az orra körül sápadtszínűre változott, majdnem szürke lett. Nála ez a legnagyobb harag jele volt. Egyszerre minden átmenet nélkül dühös hangon kiáltozni kezdett. Ezen a többiek csak azért nem lepődtek meg, mert hozzá voltak szokva Ellis részéről hasonló dühkitörésekhez.

– Istenemre mondom, azt vártam volna, hogy amikor ilyen fontos kérdéstről van szó, mindnyájan gondolkodás nélkül mellém álltok. Elképzelhetetlenül szörnyű dolognak tartanám, ha ezeket a piszkos színészeket beengednénk magunk közé. Téged külön is kérlek, Flory, hogy ne sunyíts. Igenis, szidom a feketéket, mégha a te drágalátos doktor kebelbarátodról van is szó. Semmi közöm sincs ahhoz, hogy kivel barátkozol a klubon kívül. Ez egyedül a te dolgod. Mit bánom én, ha mindennap elmegy is Veraswami házába és együtt isztok whiskyt fekete kebelbarátoddal. De az egészen más dolog, ha azt akarnád,

hogy az orvost ide hozd be közénk a klubba. Mondtam már és el fogom százszor is mondani, hogy lehetetlen magunk közé beengedni ezeket a pókhasú és fokhagymaszagú feketéket. Ha mégis ide mered közénk hozni, én leszek az első, aki szó nélkül kirúgom a klubból, hogy csak úgy repül.

Ellis hangos dührohama perceken át tartott. Gyűlölete az ázsiaiak ellen őszinte és szenvedélyes volt. Mint fakitermelő vállalat alkalmazottának, állandóan közvetlen összeköttetésben kellett állnia a burmaiakkal. De ez nem használt semmit és gyűlölete a színészek ellen változatlanul vak szenvedélyként élt benne. Egyébként nagyon értelmes ember volt és munkáját tehetséggel végezte, de ő is azok közül az angolok közül való volt – sajnos, ez a típus nagyon gyakori –, akiket soha nem szabadna kiengedni Anglia távolkeleti birtokaira.

Flory továbbra is szótlanul ült helyén és simogatta Flonak ölébe tett fejét. Képtelen lett volna rá, hogy szemtől-szembe nézzen Ellis-szel. Mikor végre nagynehezen rászánta magát, hogy megszólaljon, érezte, hogy hangja szükségtelenül remeg és arca idegesen rángatózik.

– Hagyd már abba, kérlek – mondta kedvetlenül. – Nagyon kérlek, hagyd abba. Semmi szükség, hogy ennyire izgulj. Én soha egyetlen szóval sem mondtam, hogy bármelyik színés ismerősömet tagként a klubba akarom hozni.

– Nem mondtad, nem mondtad! De azért mindnyájan jól tudjuk, mennyire szeretnéd. Mi értelme lenne akkor, hogy minden reggel ott ülj az orvos házában? Miért iszol akkor abból a pohárból, amelyet talán egy félórával korábban undok és visszataszító színés barátod ajka érintett?

– Ül le, öregfiú, nagyon kérlek, ül le – mondta Westfield. – Felejtsd el az egészset és igyál valamit. Nem érdemes veszekedni. Ehhez túlságosan nagy a hőség.

– Istenemre – mondta Ellis egy kicsit lecsendesedve és néhány pillanatig fel és alá járkált a teremben. – Istenemre mondom, nem tudlak benneteket megérteni. Egyszerűen képtelen vagyok rá. Itt van ez az öreg Macgregor is. Mi lelte ezt, hogy mindenáron színészekkel akarja megtömni a klubot? Rátok különösen haragszom, mert szó nélkül tűritek az egészset. Mi lesz velünk, angolokkal itt Burmában, ha ezt a politikát tovább folytatjuk? Ha nem akarunk az ország urai és parancsolói maradni, akkor jobb, ha

minél előbb távozzunk. Idejöttünk azzal a szándékkal, hogy tisztességes kormányzatot adunk ezeknek az ocsmány feketéknek, akik rabszolgák voltak mindig, mióta a világ fennáll, és most ahelyett, hogy parancsolnánk nekik, amit ők is legjobban megértenének, úgy bánunk velük, mintha velünk egyenlők lennének. Legjobban az dühösít, hogy ezt az eljárást ti mindnyájan természetesnek tartjátok. Itt van Flory. Legjobb barátja a színészek közül kerül ki, aki orvosnak nevezi magát, mert két esztendő telt az egyik úgynevezett indiai egyetemen. Te is, Wesfield, nem szűnsz meg büszke lenni előtted hajlongó színés rendőreidre, akikről jól tudod, hogy egyetlen gondjuk van csak, hogy minél több baksist kapjanak. Te pedig, Maxwell, minden idődet azzal töltöd, hogy ázsiai félvér nőcskék után szaladgálsz. Hallom, hogy mennyire füligszerelmes voltál Mandalay-ben egy Molly Pereira nevű, csinosképű leányba és csak azon múlt, hogy feleségül nem vetted, mert idejében áthelyeztek. Képtelen vagyok megérteni, hogy miért tudok ránézni ezekre a szörnyű színészekre. Mi lelt titeket mindnyájatokat? Képtelen vagyok megérteni.

– Ne morogj már – mondta Westfield. – Igyál egy pohár sört. – Hé, komornyik! Hozz sört, amíg a jég ki nem fogy. Komornyik, sört kérek!

A komornyik néhány palack sört hozott. Ellis leült az asztal mellé a többiekhez és az egyik, a jégtől még hideg söröspalackot a keze között szorongatta. Homlokán nehéz izzadtságcseppek ültek. Rosszkedvű volt, de tovább már nem dühöngött. Az ilyen civódások és dühös szóváltások a klubban napirenden voltak és Ellis rendszerint elfelejtett bocsánatot kérni a vita közben használt és néha komoly sértéseket tartalmazó szavakért. Mr. Lackersteen fájdalmai enyhültek és a „La Vie Parisienne” legfrissebb számát kezdte lapozni. Kilenc óra már elmúlt és a teremben, amelynek levegőjét megtöltötte Westfield burmai szivarjának kesernyés illata, fojtogatóan forró volt. A fehér vászoning kezdett a jelenlevők testéhez tapadni. Az izzadság percek alatt elborította mindnyájuk testét. A láthatatlan *chakra*, a burmai inasfiú, aki a háttérben a *punkaht* kezelte, elaludt a hőségben.

– Komornyik! – kiáltott bosszúsan Ellis, amikor a komornyik megjelent – költsd fel ezt a lusta kölyköt.

– Igen, *master*.

– És azután, komornyik!

– Igen, *master*?

- Mennyi jegünk maradt még?
- Körülbelül huszonöt font, *master*. Gondolom, csak egy napig fog tartani. Ilyen melegben nagyon nehéznek találom, hogy a jeget hogyan tartsam hűvösön.
- Ne beszélj nekem ilyen előkelően, hallod-e? „Nehéznek találom”! Mi az, talán szórul szóra megtanultál egy egész angol szótárt. „Kérem, *master*, nem tudom a jeget hidegen tartani”, így kellene beszélned. Ki kell dobunk ezt a fickót, ha angolul ilyen jól kezd beszélni. Nem szenvedhetem az olyan szolgálakat, akik rendesen beszélnek angolul. Hallottad, hogy mit mondok?
- Igen, *master* – mondta a komornyik és elhagyta a helyiséget.
- Szörnyűség! Megint nem lesz jegünk, csak hétfőn – mondta Westfield. – Te visszamégy a dzsungelbe, Flory?
- Igen. Már ott is kellene lennem. Csak azért jöttem be a városba, mert postát vártam Angliából.
- Magam is szeretnék valahová elmenni. Ha egyébként nem, már csak az utiátalány miatt is. Undok dolog az irodámban ülni ilyen forróságban. Egész nap ott ülök a *punkah* alatt és egyik aktát a másik után írom alá. Komolyan mondom, néha azt kívánom, hogy bár újra háború lenne!
- Én holnapután megyek ki a dzsungelbe – mondta Ellis. – Nem tudjátok, most vasárnap jön-e istentisztelet tartani a páter? Ha igen, inkább nem leszek itthon. Nem szenvedhetem a térdelést.
- Nem most, hanem a következő vasárnap – mondta Westfield. – A magam részéről megígértem neki, hogy ott leszek az istentiszteleten. Megígérte Macgregor is. Illik, hogy szegény páternek legalább legyen valamennyi gyülekezete, ha hat hetenként egyszer eljön közénk.
- Ami azt illeti, a zsoltáréneklésre még csak szívesen vállalkozom, de elviselhetetlennek tartom, hogy az istentiszteletre teljes létszámban eljönnek a bennszülött keresztények is. Madraszi szolgák és *karin* tanítók. Azután az a két félindiai, Francis és Samuel, akik mindig büszkélkednek velem, hogy ők is keresztények. Utoljára, mikor a páter itt volt, volt képük a fehér emberekkel együtt az első padba ülni. Mondhatom, nagy ostobaság volt tőlünk, hogy misszionáriusokat küldtünk valaha is a keletre. Most persze minden nyomorult színes, aki megkeresztelkedik, azt hiszi, hogy velünk mindenben teljesen egyenlő.
- Csinos két láb, mi? – mondta Mr. Lackersteen és

a „La Vie Parisienne” számát odatolta Flory elé. – Te tudsz franciául, Flory. Mit jelent ez, ami alatta van? Ahogy ezeket a képeket nézem, visszaemlékezem azokra a hetekre, amelyeket egyik szabadságom alatt Párizsban töltöttem, mielőtt megházasodtam volna. Bár újra ott lehetnék!

A társaság végzett a sörösüvegekkel és már éppen újakat akartak rendelni, amikor kint lépések hallatszottak. Erőteljes férfihang hallatszott kívülről, amint valakinek magyarázott:

Nagyon mulatságos história volt. A „Balckwood” egyik legutóbbi számában megjelent cikkemben leírtam az egészet. Emlékszem, ez a nevezetes eset akkor történt, amikor Prome-ban szolgáltam.

Mr. Macgregor érkezett meg a klubba. Mr. Lackersteen felkiáltott: – Az ördög vinné el! Megérkezett a feleségem, – és az üres poharat olyan messze tolt el magától, amennyire csak tudta. Ebben a pillanatban Mr. Macgregor és Mrs. Lackersteen lépett be a társalgóba.

Mr. Macgregor magastermetű, szélesvállú férfi volt, már jóval túl a negyvenen; szeretetreméltó, egy kicsit egészségtelenül puffadt arccal. Aranyszegélyes szemüveget hordott és különös fejmozdulattal egy kicsit mindig előrehajolt. Ez a mozdulata határozottan teknősbékához tette hasonlóvá és a burmíaiak gúnyneven valóban gyakran „teknőc”-nek emlegették. Elegáns, fehér selyemből készült ruhát viselt; a nagy hőség miatt izzadságfoltok kezdtek kiütközni a hónalja alatt. A társalgóban levőket tréfás tisztelegéssel üdvözölte, majd odament a hirdetőtábla elé. Megjelenésében minden kedélyeskedni akaró szándéka mellett is volt valami ellenszenves, amely a diákok között megjelenő iskolaigazgatóra emlékeztette. Mrs. Lackersteen körülbelül harmincötéves, csinos, a közepesnél magasabb termetű nő volt. Minden egyéni ízlés nélkül, de elegánsan öltözködött; olyan volt, mintha valami divatlap lapjairól lépett volna elő. Örökké sóhajtozó és elégedetlenséget eláruló hangja volt, amikor megszólalt. A társalgóban lévők mindnyájan felálltak, amikor belépett és Mrs. Lackersteen, szemmel láthatólag kimerülten, rogyott le a teremben lévő legjobb karosszékbe, a működésben lévő *punkah* alá.

– Rettenetes és kibírhatatlan ez a hőség! Szerencsére Mr. Macgregor megszánt és elhozott a kocsijában. Nem is tudom, hogyan köszönjem meg neki. A szolga, akinek a riksában kellett volna idehozni, megint beteget jelentett.

Azt hiszem, nem ártana neki egy kis botozás, hogy észhez térjen. Rettenetes dolog, hogy ebben a tűző napsütésben gyalog tegye meg az ember az utat hazulról idáig.

Mrs. Lackersteen Rangoonból hozatott magának egy riksát és vele burmai szolgát, akinek az volt a feladata, hogy úrnőjét házuk és a klub között elterülő, mintegy fél-kilométernyi úton szállítsa. Kyauktadában néhány ökrös-szekéren és Macgregor gépkocsiján kívül semmiféle kerekes jármű nem volt, mert az egész környéken alig volt több, mint tizenöt-húsz kilométernyi, járművek számára járható út. Mrs. Lackersteen kint a dzsungelben minden nélkülözést eltűrt, a sátorban való lakást, a moszkítókat és a konzervekből készített étkezéseket. De ha bent voltak a városban, a legkisebb kényelmetlenség miatt is örökösen panaszkodott.

– A bennszülött személyzet lomhasága már igazán nem ismer határt – mondta és nagyot sóhajtott. – Nem gondolja, Mr. Macgregor, hogy így van? Manapság már az ember alig mer parancsolni a bennszülötteknek, annyira elkapatták őket a különféle reformok. Lassanként kezdenek éppen olyan rosszak lenni, mint az alsó néposztályok odahaza.

– Annyira talán még sem vagyunk, én legalább is nem hiszem. Azt azonban kénytelen vagyok elismerni, hogy a demokrácia szelleme kezdett terjedni a színészek között is.

– Pedig látja, alig néhány évvel ezelőtt, még közvetlenül a háború előtt is, kellő tisztelettel viselkedtek az ember iránt. *Salaam*jaik igazán meghatóak voltak, mikor az ember az utcán találkozott velük. Jól emlékszem, hogy a komornyikunknak mindössze tizenkét rúpiát fizettünk egy hónapra és olyan hűséges volt hozzánk, mint valami házőrző kutya. Most negyven és ötven rúpiát is elkérnek és azt tapasztalom, hogy a személyzetet manapság csak úgy tudom rákényszeríteni a maradásra, hogy bérüket három-négy hónapra visszatartom.

– A bennszülött szolgák régi fajtája lassanként egészen eltűnik – mondta beleegyező hangon Macgregor. – Fiatalkoromban, ha egy komornyik tiszteletlenül bánt velem, elküldtem egy levéllel a börtön igazgatójához és a levélben csak ennyit írtam: „Kérem, adjon tizenöt botot a sorok vivőjének”. Hát bizony igen, ahogyan Horatius mondja: „*Eheu fugaces*”. Attól félek, ezek a napok örökre elmúltak.

Macgregor szavait helyeslő mormogás kísérte, a társalgóban jelenlévők részéről, beleszámítva még Floryt is,

akit mindenki bolsinak tartott. Még a fiatal Maxwell részéről is, aki mindössze harmadik éve volt Burmában. Az Indiában élő angolok mindnyájan megegyeztek abban, hogy a brit birodalom napjai meg vannak számlálva Angliában és hogy India, akárcsak a „Punch”, soha nem lesz többé olyan, mint valamikor volt.

Ellis közben a hirdetőtábláról levette a kiszégezett hirdetményt és Macgregor, mi mindnyájan elolvastuk ezt a hirdetményt és egyetértünk abban, hogy bennszülöttnék klubtaggá való választása tökéletes – Ellis azt akarta mondani „tökéletes marhaság”, de azután eszébejutott, hogy Mrs. Lackersteen is jelen van és ezért így folytatta tovább: – tökéletesen felesleges és hiábavaló. Végre is ez a klub az egyetlen hely, ahol magunk között lehetünk és egyikünk sem kívánja, hogy ide bennszülöttek tolkodjanak közénk. Ezt nemcsak én vallom, hanem, velem együtt ugyanígy gondolkoznak a többiek is.

Ellis kérdőleg nézett a többiek felé, de csak Mr. Lackersteen szólalt meg és helyeselte Ellis szavait. Tudta, hogy felesége sejtí, hogy ivott valamint és ezért úgy érezte, hogy becsípett állapotát jobban tudja rejtegetni, ha megszólal és ezzel is igazolja, hogy éberem figyel, tehát nem részeg.

Mr. Macgregor átvette a feléje nyujtott hirdetményt. Szórakozottan nézte, elolvasnia nem kellett, hiszen saját-maga fogalmazta. Majd ránézett Ellisre és csak ennyit mondott: – Úgy látom, a mi derék barátunknak, Ellisnek, nincs inyére, hogy árja testvéreinket magunk között üdvözöljük.

– Határozottan nincs, – mondta Ellis dacosan. – Nemcsak árja, hanem mongol testvéreinket sem. Egyáltalában nem szeretem, hogy *niggerek* legyenek közöttünk, hogy egyetlen szóval mondjam meg, mire gondolok.

Mr. Macgregort bosszantotta a *nigger* szó, amelyet Indiában és Burmában a színészek természetesen a legnagyobb sértésnek vettek, mert hiszen sem a hinduknak, sem a burmaiaknak semmi közük nincs a négerekhez. Mr. Macgregor soha nem találta ellenszenvesnek az ázsiai fajokhoz tartozókat, sőt határozottan szerette őket. Attól persze ő is idegenkedett, hogy a bennszülötteknek bármiféle politikai jogot vagy szabadságot adjanak, de ettől eltekintve, a színészeket, mint embereket, határozottan kedvelte. Éppen ezért mindig bosszús volt, amikor azt tapasztalta, hogy a fehér emberek megsértik a bennszülöttek büszkeségét és érzékenységét.

– Nézze, Ellis, és egyáltalában nem tartom helyesnek, ha valaki ezeket az embereket ilyen őket meg nem érdemlő gúnynévvel illeti. Végre azt Ön is tudja, hogy sem a hinduknak, sem a burmaiaknak, semmi közük sincs az afrikai négererekhez. A burmaiak mongolok, és a hinduk árják vagy dravidák. Ezek pedig a leghatározottabban különböznek...

– Nézze Macgregor, hagyjuk ezt – mondta Ellis, aki semmi különösebb tiszteletet nem érzett Mr. Macgregor hivatali rangjával szemben. – Én igazán nem törődöm vele, hogy valaki niggereknek, árjáknak vagy akármilyen másnak nevezi-e őket, nekem csak az a kívánságom, hogy ne lássak egyetlen egyet sem ezek közül a fekete pofák közül magunk között itt a klubban. Tisztában kell lennie azzal, hogy ez nemcsak az én kívánságom, hanem mindnyájunké, kivéve talán Floryt, aki, ha jól sejtem, szeretné a klubba behozni kebelbarátját, Veraswamit, a hindu orvost.

– Halljuk! Halljuk! – szolt közbe ismét Mr. Lackersteen. – Rám számíthatok, hogy a színesek felvétele ellen fogok szavazni.

Mr. Macgregor gúnyosan mosolygott a furcsa hivatkozás hallatára. Meglehetősen kényes helyzetbe került, mert hiszen nem az ő gondolata volt, hogy a klub tagjai közé a bennszülöttek közül valakit meg kell választani, hanem erre a kormánybiztostól kapott utasítást. Ahhoz azonban nem volt kedve, hogy mentegesse magát és ezért békülékeny hangon így szolt:

– Azt hiszem, okosabb lesz, ha ebben a kérdésben a döntést elhalasztjuk a választmány legközelebbi üléséig. Addig lesz még időnk az egész ügyet részletesen megbeszélni. Most pedig, tette hozzá és az asztal felé indult, nem innánk egy kis frissítőt?

Szóltak a komornyiknak és megrendelték a frissítőket: a forróság még jobban fokozódott és mindenki megszomjazott. Mr. Lackersteen már éppen azon a ponton volt, hogy ő is rendel valamit, amikor tekintete összetalálkozott a feleségével, erre elbátortalanodott és komor hangon kijelentette: – Köszönöm, én nem kérek semmit. – Ott ült magábaroskadva, két kezét térdén összekulcsolva és szomorú arccal nézte, amint felesége mohón lehajtott egy ginnel kevert pohár limonádét. Az italokat Mr. Macgregor rendelte, de ő maga limonádét ivott, minden alkohol nélkül. Ő volt az egyetlen európai Kyauktadában, aki tartotta magát ahhoz a szabályhoz, hogy semmi alkoholt nem fogyaszt naplemente előtt.

– Rendben van, helyes, amit ön mond, Mr. Macgregor, mondta Ellis láthatólag még mindig bosszúsan, miközben az asztalon üresen maradt poharával szórakozottan játszott. A Macgregorral való vitatkozás ismét nyugtalanná tette. – Rendben van, helyeslem én is, amit állít, de azért továbbra is kitartok a magam álláspontja mellett. Semmiesetre sem szabad egyetlen bennszülöttet sem felvenni a klub tagjai közé! Az ilyen apró engedmények a legkatasztrofálisabb eredményekhez vezetnek. Ez az út, amelyen biztosan eljutunk a birodalom teljes elvesztéséig. Itt, Burmában is azért üti fel fejét mind gyakrabban a fehérek elleni lázongás, mert túlságosan engedékenyek vagyunk a bennszülöttekkel szemben. Szerintem a birodalom érdekében az egyetlen lehetséges politika, hogy úgy kezeljük őket, mint értéktelen, semmire nem jó szemetet, mert hiszen azok is és semmi egyébek. A dolog kezd mind válságosabb lenni és ilyenkor minden eszközzel fenn kell tartani tekintélyünket. Mindnyájunknak össze kell tartanunk és vallani: „*Mi vagyunk az urak, ti pedig koldusok*”.

– Ellis hüvelykujját az asztalra nyomta, mintha valami férget nyomott volna szét és így folytatta tovább. – „Koldusok vagytok és azok maradtok továbbra is!”.

– Ostobaság, amit beszélsz, drága barátom, mondta Westfield. – Ostobaság, mert bármit akarsz kezdeni a Londonból irányított bürokráciával, a kezdet ezernyi értelmetlen törvénnyel és rendelettel kötik meg. Ezek a koldus bennszülöttek sokkal jobban tudják, hogy mi a törvény, mint mi. A legszemtelenebbül megsértenek és ha vissza akarsz ütni, ügyesen kitérnek előled. Csak úgy boldogulhatnánk velük, ha szigort és keménységet mutatnánk velük szemben. De ez sem sokat ér, mert ravaszul és gyáván kitérnek előle, hogy szembeszálljanak velük.

– Mandalay-ben a *burra sahib* mindig mondta, – szólt közbe Mrs. Lackersteen, – hogy nekünk angoloknak előbb-utóbb itt kell hagynunk Indiát. Fiatalemberek nem hajlandók rá tovább, hogy idejöjjenek a forró dzsungelbe és itt vesztegessék el fiatalságuk legszebb éveit, csak azért, hogy örökös inzultusokban és végetnemérő hálátlanságban legyen részük. Igen, egyetlen lehetőség maradt számunkra, hogy minél előbb távozzunk. Ha majd a bennszülöttek jönnek hozzánk és könyörögni fognak, hogy maradjunk, így fogunk szólni hozzájuk: „Szó sem lehet róla. Módotok lett volna, hogy megbecsüljete

bennünket, de nem tettétek. Most megkapjátok, amit kívántatok, boldoguljatok saját magatok az ország kormányzásával”. Igen, ezt a leckét majd meg fogják érteni!

– A sokféle törvény rombolta szét az angolok indiai uralmát, mondta Westfield komor hangon. Westfield újra meg újra szeretett beszélni kedvenc beszéd tárgyáról, az angolok indiai uralmának csődjéről. Jellegzetes brutalitásával és rövidlátásával azt hirdette, hogy a Brit Birodalom sorsát Indiában semmi más nem tudná megmenteni, csak ha a bennszülöttek az egész országra kiterjedő zendülésbe kezdenének. Ezt, szerinte, a legszigorúbb karhatalmi intézkedések bevezetése követné és ez megszilárdítaná a brit uralmat Indiában. – Ide nem való az az örökös aktagyártás, amit most csinálunk. Még nagyobb ostobaság, hogy bennszülötteknek mind több helyet adunk az ország kormányzásában. Ha így folytatjuk tovább, semmi nem segíthet rajtunk. A legokosabb, ha abbahagyjuk az egészet, elmegyünk és hagyjuk, hogy az ostobák főjjenek saját levükben.

– Nincs igazad, Westfield, egyetlen szavaddal sem tudok egyetérteni, mondta Ellis. – Mindent rendbe tudnánk hozni egyetlen hónap alatt, ha a kormány így határozna. Hidd el, ehhez sokkal kevesebb bátorság kellene, mint a legtöbben hiszik. Gondolj csak Amritarra. Emlékezzél csak vissza rá, hogy mennyire lapultak utána. Dyer tudta, hogyan kell bánni ezekkel a piszkos színeseikkel. Szegény öreg Dyer! Nem mondom, piszkos munka volt, amit el kellett végeznie. De minden az otthoniak mérhetetlen gyávaságának volt a következménye.

A többiek csendes megdöbbenéssel, de azért mégis alig titkolt egyetértéssel hallgatták Ellis szavait. Még Macgregor is, aki pedig ellene volt minden vérengzésnek és karhatalmi intézkedések alkalmazásának, beleegyezőleg bólintott, amikor Dyer tábornok nevét hallotta.

– Igen, szegény tábornok! Fel kellett áldozni amiatt a szószátyár politikus, Paget miatt. Valamikor majd be fogják látni, hogy mennyire tévedtek, de akkor már túlságosan későn lesz.

– Öreg parancsnokom szokott ezzel kapcsolatban elmondani egy történetet – mondta Westfield.

– Volt egy öreg *havildar* az egyik bennszülött ezredben. Valaki megkérdezte tőle, hogy mi fog történni, ha a britek eltávoznak Indiából. Erre az öreg *havildar* így szólt –

Flory hátratolta székét és felállt az asztal mellett.

Képtelen volt tovább hallgatni ezt a beszélgetést és úgy érezte, hogy valami jóvátehetetlen lépést követ el, ha még egy perccel is tovább marad. Undorodott, a gyomra valósággal felfordult, amikor a körülötte ülő iszákos idiotákra nézett. Hihetetlen és elképzelhetetlen, hogy a dolgok így mehessenek tovább hétről hétre, sőt esztendőről esztendőre. Az egész olyan benyomást tett rá, mintha a valóságban megélné valami ócska, ötödrangú novellát, úgy, amint a „Blackwood” hasábjain megjelent. Elviselhetetlenül fojtogatta az a levegő, amely körülvette és egyszerre ellenállhatatlan gyűlöletet kezdett érezni a fehérek istentagadó, whiskyre, a „Blackwood”-ra és a Bonzo-képekre felépített civilizációja iránt.

Flory mindezt csak magában gondolta el, sokkal gyávább és félszegebb volt, mint hogy nézeteinek őszintén kifejezést mert volna adni. Sőt még arra is vigyázott, hogy bosszúsága és gyűlölete arckifejezésén se tükröződjék vissza. Egyideig ott állt széke mellett és kényszeredett mosolygással nézte a többieket, mint olyan ember, aki nem biztos a saját népszerűségében.

– Bocsássatok meg, de nekem mennem kell – mondta. – Még van valami dolgom reggeli előtt és bármennyire sajnálom is, nem tudok tovább maradni.

– Sohase siess, igyál még egy pohárral, öreg cimbor – mondta Westfield. – Még korán van. Igyál egy pohár gint, mindjárt jobb étvágyad lesz reggelinél.

– Nem, köszönöm, mennem kell. Gyere, Flo. *Good-bye*, mindenkinek.

– Megy a *niggerek* barátja, legyen boldog velük – mondta Ellis, amikor Flory eltávozott. Ellis soha el nem mulasztott egyetlen alkalmat sem, hogy valami rosszat vagy kellemetlent ne mondjon olyanról, aki a társaságból távozott. – Bizonyosan a hindu orvos kebelbarátjához ment. De az is lehet, csak azért ment el, hogy sorra ne kerüljön és neki ne kelljen italt rendelnie.

– Nincs igazad, Ellis, Flory derék fiú – mondta Westfield. – Igaz, hogy néha bolsi dolgokat beszél, de felét sem érti komolyan annak, amit mond.

– Igen, én is azt hiszem, Flory derék fickó – mondta Mr. Macgregor. – Már csak azért is, mert Indiában minden európai *ex-officio* vagy inkább *ex-colore* derék fickó mindaddig, amíg valami tovább nem titkolható botrányba nem keveredik.

– Akármit mondtok – mondta Ellis, nekem túlságosan is

bolsi. Képtelen vagyok elszenvedni, ha valaki közülünk úgy barátkozik a bennszülöttekkel, mint vele egyenrangúakkal. Én nem tudom, nem a vére szólal-e meg benne? Lehet, hogy az a csúf anyajegy az arcán ezért van. Nem tehetek róla, soha nem szenvedhettem és mindig az az érzésem, ha ránézek, hogy a származása körül valami fel nem derített homály és sötétség rejlik.

A társaság egy ideig még együtt maradt és még mindnyájan ittak egy-egy pohár frissítőt, ki alkohollal, ki alkohol nélkül. Közben a beszélgetés visszatért a soha meg nem szűnő tárgyra, a bennszülötteknek a fehér emberrel szemben mutatott szemérmertlenségére. Azután arra, hogy milyen ostoba politikát folytat a londoni kormány és hogy az angolok uralmának, a „brit radzs”-nak örökre befellegzett Indiában. Vége annak az időnek, amikor egyszerűen meg lehetett rendelni a tizenöt vagy huszonöt botot a lusta vagy ellenszegülő bennszülött szolga hátára. A klubban örökösen e körül folyt a beszélgetés, főként azért, mert Ellis a megszállt emberek vakságával semmi másra nem tudott gondolni, mint az angoloknak és általában véve a fehér embereknek ezekre az állítólagos sérelmeire.

Ellis és a többiek mentségére szolgálhat bizonyos tekintetben, hogy a keletiek között való élet próbára tenné még egy szent türelmét is. Mindegyik Indiában élő fehér ember tisztában van vele, hogy a bennszülöttek mennyire gyűlölik és felhasználnak minden lehető és lehetetlen alkalmat megvetésük és határtalan gyűlöletük megmutatására. Különösen megnyilatkozik ez a kormány költségén fenntartott középiskolák bennszülött növendékei között. Ezek a fiatal iskolásfiúk, sima, minden emberi érzelmet nélkülöző mongol arcukkal minden alkalmat felhasználtak arra, hogy megsértsék és kigúnyolják a mellettük elhaladó fehér embereket, akik rendszerint rossz lelkiismerettel hallgatják a fiatal fiúknak hátuk mögött újra meg újra felhangzó és a hiénákéra emlékeztető, gúnyos nevetését. Az Indiában élő angol hivatalnokok életét mindennek lehet nevezni, csak kényelmesnek és szórakoztatónak nem. Gyakran heteket kell eltölteniök minden kényelem nélkül berendezett táborokban. Életük örök szenvedés az elviselhetetlen hőségben és a soha meg nem szokott idegen környezetben.

Közben tíz óra lett és a hőség kezdett mind elviselhetlenebbé válni. Nagy kövér izzadságcseppek gyülekeztek mindnyájuk arcán és a férfiak csupasz karján.

Macgregor fehér selyem kabátjának hátán a hónalja alatt egyre nagyobbra nőtt az izzadság következtében keletkezett nedves folt. A tűző napsütés mind erőszakosabban hatolt be a verandát takaró, zöld bambusz függönyön keresztül. Mindenki dühösen és bosszúsan gondolt azokra a rosszul készített ételekre, amelyeket terjedelmes angol reggelijük alkalmával kellett elfogyasztaniok. Macgregor felállt a helyéről, mélyet sóhajtott és megigazította orrán csiptetőjét.

– Sajnos, véget kell vetnünk ennek a kedves együttlétnek – mondta. – Haza kell mennem, hogy megreggelizzem. Azután hordani kell mindnyájunknak a birodalom terhét. Elvihetnék valakit magammal? A kocsim kinn vár a kapu előtt.

– Köszönöm, hogy felajánlja – mondta Mrs. Lackersteen. – Igazán boldog leszek, ha nem kell gyalog mennem haza ebben a hőségben.

A többiek is felálltak helyükről. Westfield széttárta karját és ásítást folytatott el magában. – Gyerünk. Attól félek elaludnám, ha tovább maradnánk. Még rágondolni is rossz, hogy egész nap a hivatalomban kell ülni ebben a pokoli hőségben!

– Ne feledkezzetek meg a délutáni teniszről – mondta Ellis. – Maxwell, ne légy lusta és jelenj meg pontosan fél négykor.

– *Après vous madame* – mondta Macgregor udvariasan az ajtó előtt.

– Vezess, Macduff – szólt Westfield.

Mindnyájan kimentek a napsütésbe. A forróság elbírhatalatlan volt és a talpuk alatt lévő föld úgy sugározta magából a hőséget, mint ízzásig befűtött kályha hideg téli napokon. A teljesen szélcsendes mozdulatlan hőségben a tarka színű virágok szirma szemfájdítóan csillogott. Mindnyájan mérhetetlen bágyadtságot éreztek és tehetetlen kétségbeeséssel nézték az egyetlen felhőfoszlány nélküli, mélyen kékszínű égre, amely határtalan végtelenségével borult Burma, India, Sziám, Kambodzsa és egész Kína fölé. Mr. Macgregor gépkocsijának oldala olyan forró volt a napsütéstől, hogy szinte alig lehetett hozzáérni. A nap legforróbb szakasza csak most kezdődött, az az idő, amelyről a burmaiak azt mondják, hogy ilyenkor „csendesén jár a láb”. A nagy hőségben senki és semmi nem mozdult, csak néhány ember és a fekete hangyák serege, amelyek széles oszlopban lepték el az utat és

fenn, magasan a felhőtlen ég alatt nagy csapatban kerengő keselyük.

III.

Mikor a klubból eltávozott, Flory balra fordult és elindult a bazárokhöz vezető úton a *peepul*-fák árnyékában. Verswamit, hindu orvos barátját készült meglátogatni. Az orvos barnaszínűre festett fából készült, hosszú és alacsony *bungalow*-ban lakott, amely cölöpökön állott. Mögötte gondozatlan kert terült el, a klub kertjével közvetlen szomszédságban. A ház háttal állott az utca felé és a kórházzal fordult szembe, amely az orvos háza és a folyó között terült el.

Mikor Flory belépett az utcáról nyíló kapun, asszonyok ijedt kiáltozását és szaladgálását vette észre. Kicsi híja volt, hogy össze nem találkozott az orvos feleségével. Flory a ház homlokzata felé tartott és felkiáltott a verandára.

– Doktor! Ráér egy kicsit? Felmehetnek? Az orvos sötét arcbőrű, aprótermetű férfi volt és csillogóan fehér orvosi köpenyében bukkant elő a verandán. Sietve odalépett a veranda korlátjához és őszinte örvendezéssel fogadta fehér barátjának megjelenését.

– Hogy feljöhet-e? Hogyne, hogyne! Jöjjön minél előbb. Nem is hiszi Mr. Flory, mennyire örülök, hogy eljött hozzám. Milyen italt parancsol? Van whisky, sör, vermut és más európai italok. Nem is hiszi, szeretett barátom, mennyire boldog vagyok, hogy önnel értelmes dolgokról beszélgethetek.

Az orvos a hinduk között is feketének tetsző sötét arcbőrű, alacsonytermetű férfi volt, göndör fekete hajjal és csupa jóhiszeműséget eláruló tekintetű szemekkel. fémkeretű szemüveget hordott; rosszul szabott, fehér orvosi köpenybe és gyűrött fehér vászon nadrágba volt öltözködve. Az angol nyelvet csaknem tökéletesen beszélte, csak az *sz*-betűket ejtette ki élesen sziszegő hangon. Mialatt Flory ment fel a lépcsőn, az orvos a veranda másik végébe ment és a jégszekrényből különféle italokkal telt üvegeket szedett elő. A veranda széles volt és erősen árnyékos. A ház eresze délre nyúlott és az ereszről faládákban hatalmas páfrányok csüngtek alá. Így a veranda olyan volt, mint valami barlang, amely hűs

menhelyet nyújtott a kinti tikkasztó hőség ellen. A verandán a börtönben levő foglyok által készített fonott székek álltak. A szobában a fal mellett végig könyvespolc húzó-dott. Az orvos büszke volt európai könyveinek gyűjteményére, amelyben főként Emerson, Carlyle, Stevenson és hasonló „emelkedett szellemű” írók könyvei voltak összegyűjtve. Veraswami különös előszeretettel válogatta össze azokat az angol szerzőket, akinek művei „erkölcsi tartalmúak” voltak.

– Hogy van doktor? – kérdezte Flory, miközben az orvos vendége részére felállított egy kényelmes fekvő széket. A közelbe egy kis asztalkára cigarettát és sört rakott. – Hogy állnak a dolgok? Hogy van a brit birodalom? Még mindig paralízisben szenved?

– Hát igen, Mr. Flory, bizony nincs valami jól. Súlyos komplikációktól kell tartanunk. Szepszisz, mellhártyagyulladás és az idegközpont megbénulása nem csekély dolog. Attól félek specialistákra lesz szükség.

Flory és az orvos tréfásan úgy beszéltek a Brit Birodalomról, mintha az az orvosnak idős asszonybetege lenne. Az orvosnak nagyon tetszett ez a tréfa, amely már teljesen két év óta tartott és még mindig nem unta meg egyikőjük sem.

– Higyje el doktor – mondta Flory, miután kényelmesen végighevert a számára gondosan előkészített fekvőszéken – meg sem tudom mondani magának, milyen felüdülés a maga társasága az undok és kiállhatatlan klub után. Ha idejövök magához, úgy érzem magam, mint valami angol protestáns szekta lelkésze, aki titokban egy csinos nőt fogott magának. Higyje el, amit mondok, nincs nagyobb gyönyörűség, mintha távol lehetek tőlük – közben az egyik sarkával a klub irányába mutatott – tőlük, derék hazámfiától, akikkel együtt építjük a birodalmat. A brit presztízs, a fehérember terhe, a *pukka sahib sans peur et sans reproche* – tudja már az egész komédiát. Valóságos új életet élek, amikor ki tudom szakítani magamat ebből a förtelmes környezetből.

– Kedves barátom, kedves barátom! Gondolja meg, amit mond, ez mégis túlzás! Nem szabadna ilyesmiket mondania tiszteletreméltó angol gentlemanekről!

– Igen, doktor, de magának megvan az a nagy előnye, hogy nem kell végighallgatnia, amit a derék és tiszteletreméltó gentlemanek összebeszélnek. Egy darabig csak álltam ma reggel az ügyet és hallgattam, mikor Ellis

szidta a „piszkos *nigger*”-eket. Hallgattam Westfield ostoba tréfáit és Macgregor latin idézeteit. De mikor hozzá kezdett valamelyik, hogy elmondja a történetet az öreg *havildar*-ról – tudja arról a bizonyos kedves öreg *havildar*-ról, aki azt mondta, hogy ha a britek elhagynák Indiát, egyszerre összedőlne a világ – jól ismeri maga is az ilyesmit –, ezt már nem bírtam tovább. Igazán itt lenne az ideje, hogy nyugdíjba vonuljon a derék *havildar*, hiszen ugyanazt a történetet mondja már el a jó Isten a megmondhatója hányadik ezredszer nyolcvanhét, Victoria királyné uralkodásának ötvenéves jubileuma óta.

Az orvos percről-percre izgatottabb lett, mint mindig, amikor Flory a klub tagjainak magaviseletét és kijelentéseit kezdte bírálni. Fehérbe öltöztetett, kövér hátuljával a veranda korlátjának támaszkodva állott és időnkint tiltakozó kézmozdulatokat tett anélkül, hogy Floryt félbeszakította volna. Mikor azonban fehér barátja abbahagyta honfitársainak szidását, az orvos nyomban védelmükre kelt.

– Mr. Flory, Mr. Flory! Igazán nem szabadna ilyeneket beszélnie! Miért beszél annyi rosszat azokról, akiket ön *pukka sahibok*-nak nevez? Hiszen ők a föld sava. Jusson csak eszébe, hogy a britek milyen nagyszerűen kormányozzák sok száz milliónyi hindu alattvalójukat. Gondoljon olyan emberekre, mint Clive, Dalhousie, Curzon.* De tőlük eltekintve is jusson eszébe, hogy milyen nagyszerű emberfajta, akit általában angol gentlemannek neveznek! Gondoljon az angol középiskolák kitűnő szellemére! Még ha akadnak is az angolok között elbizakodott, arrogáns emberek, mint ahogy kétségtelenül akadnak, bennük is megvannak a nyugati embernek azok a nagyszerű tulajdonságai, amelyek belőlünk, keletiekből, annyira hiányoznak. Nyers külsejük mögött az ember mindig megtalálja arany szívüket.

– No, no, mondjuk csak inkább, hogy aranyozottat! Hiába beszél, doktor, sem maguk itt a keleten, sem odahaza az angolok nem hiszik, hogy keletiek és nyugatiak között komoly és tartós megértés volna teremthető. Felszínes társadalmi érintkezések ezen a ponton édeskeveset jelentenek. Hiszen természetesen fehér asztal

*Robert Clive lord (1725-1774) tábornok, az angolok kelet-indiai hatalmának megalapítója, James Andreu Bronn-Ramsay Dalhousie (1812-1860) Kelet-India kormányzója, aki nagy területeket hódított meg Anglia részére, Georg Nathaniel Curzon lord (1859-1925) India alkirálya.

mellett hangzanak el olyan kijelentések, amelyek tele vannak az egymás iránti megbecsülés unos-untig való hangoztatásával. De az ilyesmi alig egyéb, mint politikai szükségesség. Igen, a fehér asztal kitűnően el tudja felejtetni egy időre a súlyos bajokat és áthidalhatatlan ellentéteket. Hiszen, ha még ez sem lenne, a legrövidebb idő alatt egymás torkának esnének és gyilkolnák egymást féktelen szenvedéllyel.

Az orvos nem tudta elfogadni Flory érvelését és tagadólag rázta a fejét: – El sem tudom képzelni, Mr. Flory, miért gondolkodik ön ilyen cinikusan? Ez igazán nem méltó önhöz! Ön annak ellenére, hogy saját maga is angol gentleman, sőt a legkiválóbbak közül való, olyan lázító szavakat használ, amelyeket az ember csak a „Burmai Hazafi”-ban olvashat!

– Lázító? – mondta Flory. – Én nem lázítok senki ellen. Eszem ágában sincs azt kívánni, hogy a burmaiak kergessenek ki bennünket az országukból. Isten ments! Én azért jöttem, mint velem együtt annyian, hogy pénzt keressek. De utálok azt a nagyképűséget, amely a „fehér ember terhé”-ről regél. Utálok a *pukka sahib* pózot. Utálok és unom. Még a klubban levő gyötrelmesen unalmas alakokat is jobban elviselném, ha nem hazudnának folytonosan egymás szeme közé.

– Nem értem, hogy milyen hazugságra gondol.

– Miért ne lenne hazugság, amikor azt állítjuk, hogy a színészek életszínvonalának emelése a célunk, holott nyilvánvalóan azért vagyunk itt, hogy kiraboljuk őket. Lehetséges, hogy az ilyen hazudozás természetes és magától értetődő, de a hazugság romlottakká tesz bennünket olyan mértékben, hogy azt elképzelni is nehéz. Bizonyosan a saját rossz lelkiismeretünket akarjuk megnyugtatni, amikor éjjel és nappal hazudozunk, hogy eltakarjuk a valóságos tényeket. Igen, az Indiában élő angolok nyomban elviselhető lényekké válnának, hogy ha őszintén bevallanák, hogy ittlétük célja egyesegyedül a rablás és ezt elismernék minden nagyképűsködés nélkül.

Az orvosnak valójában nagyon tetszett, amit fehér barátja mondott, de azért továbbra is vitatkozott vele. – Az ön érveinek gyengesége, kedves barátom – mondta és önelégülten mosolygott mély és emberi íroniával mondott megjegyzésén –, hogy önök valójában nem tolvajok.

– Nézze, kedves doktor...

Flory felült a fekvőszékben, részben azért, mert a hátán

lévő hőkiütések elviselhetetlenül viszketni kezdtek, részben mert újra kezdődött az a vitatkozás, amely százszor meg százszor megismétlődött közte és a hindu orvos között. Ezek a vitatkozások meglehetősen furcsán hangzottak, mert a vitatkozó felek közül az angol elkeseredetten védte a maga angolelles álláspontját, a hindu pedig fanatikus lojalitással állt India angol urai mellé. Dr. Veraswami megrendíthetetlen csodálattal viselkedett az angolok iránt és csodálatát nem rendítette meg az a sok megaláztatás sem, amelyet a fehér emberek társaságában ismételt el kellett szenvednie. A flagellánsok önkínzásával állapította meg újra meg újra, hogy ő, mint hindu, alsóbbrendű és degenerált fajhoz tartozik. Különösen megrendíthetetlen hittel viseltetett a brit igazságszolgáltatás nagysága iránt és ez a felfogás még akkor sem rendült meg, amikor – mint a börtön felügyelője – lakásába visszatért egy-egy botozásról vagy akasztásról, amelyen hivatalosan jelen kellett lennie és amikor belső felháborodását csak megfelelő számú pohár whisky megivása tudta lecsillapítani. Az orvost erkölcsi felfogásában mélyen megrendítették Flory lázító nézetei, de ugyanakkor képtelen volt rá, hogy valami ellenállhatatlan gyönyörűséggel ne hallgassa, olyasféleképpen, mintha valami jámbor hívő hátulról visszafelé mondván hallgatná végig a Miatyánkot.

– Mondja doktor – folytatta tovább Flory érvelését – maga komolyan hiszi, hogy az angolok Indiában nem azért tartanak ki, hogy ellopjanak mindent, ami ellopható? Pedig higgye el, a dolog egészen egyszerű. A brit hivatalnok lefogja a szegény burmait és közben a brit kereskedő sorra kutatja valamennyi zsebét. Elképzeli maga, hogy például az én vállalatom megkapta volna a fakitermelési engedélyt, vagy az olajvállalatok az olajkutatási és kitermelési lehetőségeket, ha az ország minden gazdasági forrása és nyerskincse feletti döntés joga nem lenne angol kezekben? A Brit Birodalom semmi más, mint kitűnő eszköz arra, hogy a kereskedelmi monopóliumok angol kézbe kerüljenek –, illetve helyesebben – Angliából Indiába került skótok kezébe.

– Megrendítő dolog, kedves barátom, az ön szavainak hallgatása. Igazán mondom, hogy megrendítő. Ön azt mondja, hogy az angolok azért vannak itt közöttünk, hogy kereskedjenek velünk, ami természetesen igaz. De elképzeli azt, hogy a burmaiak saját maguk meg tudnák

oldani országuk nemzetközi kereskedelmének nehéz kérdéseit? Képzeli, hogy tudnának gépeket gyártani és utakat építeni? Én mondom, hogy nem. Mert a burmaiak önök nélkül teljesen tehetetlenek lennének. Mi történnék a burmai erdőkkel, ha nem jöttek volna hozzánk az angolok? Nyomban megvásárolták volna az erdőket a japánok és könyörtelenül kiirtották volna valamennyit. De mert az önök kezébe került, önök tudnak bánni velük és ezért több és jobban gondozott erdőnk van, mint azelőtt. És miközben az angol kereskedők és üzletemberek okosan kihasználják természeti kincseinket és erőforrásainkat, a brit kormányzat civilizáltabbá teszi az egész országot és a lakosság szellemi szintjét sokkal magasabbra emeli.

– Ne beszéljen butaságokat, doktor. Mi megtaníttuk a burmai fiatalságot arra, hogy hogyan kell whiskyt inni és futballt játszani, ezt elismerem, de ezenkívül édeskevés hasznot látnak belőlünk. Igaz, iskolákat építettünk, de nincs sok köszönet bennük. Arra gondosan vigyáztunk, hogy az indiaiakat meg ne tanítsuk semmi hasznos iparra. Egyszerűen azért, mert félünk, hogy veszedelmes versenytársaink lennének. Indiában valamikor a világ legtökéletesebb muszlinját gyártották, de ez már régen a múlté. A múlt század negyvenes éveiben kitűnő tengerjáró hajókat építettek Indiában és nagyszerű tengerészeket képeztek ki. Ennek is vége. A tizennyolcadik században az indiaiak olyan nagyszerű ágyúkat öntöttek, amelyek tökéletesen felérték a legjobb európai ágyúöntődékben készült fegyverekkel. Ma pedig Indiában nem gyártanak egyetlen puskagolyót sem. A keleti fajok közül a leggyorsabban azok fejlődtek, amelyek meg tudták őrizni függetlenségüket. Nem akarom Japánt például felhozni, de vegyük Sziám esetét.

Az orvos izgatott kézmozdulattal tiltakozott. Rendszerint ennél a pontnál szólt közbe, mikor a vitatkozás idáig jutott, Sziám esete ugyanis benne is aggályokat keltett.

– Drága barátom, ön elfelejti, hogy a keleti ember jelleme tökéletesen más, mint a fehér emberé. Mi képtelenek vagyunk a fejlődésre, olyan mértékű bennünk a közönyösség és a babonára való hajlam. Önök, európaiak voltak, akik a törvényt és a rendet elhozták közénk. Önöknek köszönhetjük a brit igazságszolgáltatást és a *Pax Britannicát*.

– *Pax Britannica*, doktor, helyesebb, ha *Pox Britannicát*

mond. De különben is kinek jelent békét ez a híres Pax Britannica? A nagytőkésnek és az ügyvédnek. Kétségtelen, hogy a békét sikerült fenntartanunk Indiában, de egyesegyedül a saját magunk érdekében. Béke azért van Indiában, hogy minél több legyen a bank és minél több legyen a börtön.

– Nem szabadna a dolgokat ennyire elferdítenie Mr. Flory! – tiltakozott az orvos. – Ön sem tagadhatja, hogy börtönökre szükség van. Gondoljon arra, hogy milyen állapotban volt Burma a Thibaw* időkben, amikor az egész ország elsüllyedt a pizsokban, a kegyetlenkedésekben és a tudatlanságban. Az ellentét valóban elképesztő. Elég, ha kinéz itt a verandán – nézze ezt a kórházat. De azután önök iskolát is építettek és rendőrségük fenntartja a rendet. A modern haladás áldásai az Önök révén jutottak el Burmába!

– Természetesen azt nem tagadom – mondta Flory –, hogy bizonyos tekintetben modernebb állapotokat teremtettünk Burmában. De ez nem a mi érdemünk. Ha nem akartuk volna, ez akkor is bekövetkezett volna. Ám maga meg azt ne felejtse el, hogy ennek a haladásnak áldozatul esik Burma nemzeti kultúrája. Mert mit ér ez a mi sokat magasztalt európai civilizációnk? Komolyan gondolja ön, hogy az önök szempontjából véve is értéktöbbletet jelent az a sok és olcsó gramofon, amit fölünk kapnak vagy az európai ember kalapja az önök színes turbánjai helyett? Néha megrémülten gondolok rá, hogy kétszáz esztendő múlva mindazt, amit magunk körül látunk, az erdők, a bennszülöttek falvai, a buddhista kolostorok és pagodák, nyomtalanul mind eltűnnek. Helyettük egymástól szabályos térközökben rózsaszínűre meszelt modern villák épülnek és bennük gramofonon mind ugyanazt a legdivatosabb dzsessz-dallamot játsszák. Az erdőket mind kiirtják, hogy rotációs papírt gyártsanak a „News of the World” sokmillió példányszáma részére vagy felfűrészelik a fákat, hogy gramofondobozokat készítsenek belőlük. De a fák megbosszulják magukat, amint az öreg norvég költő mondja – a *Vadkacsában*. Bizonyosan olvasta Ibsent?

– Nem sajnós, még nem olvastam Mr. Flory, de remélem, hogy lesz részem ebben a gyönyörűségben. De, kedves barátom, ön úgy látszik, megfélelkezik arról, hogy az önök nyugati műveltségének legrosszabb változata, amit

*burmai király, aki szembefordult Angliával, de legyőzték, s 1866-ban Burma Anglia gyarmata lett,

itt lát maga körül. Ócska gramfonok, ócska európai kalapok, a „News of the World”. De én mondom önnek, még ez is sokkal jobb, mint a visszataszító keleti piszok. Ha megró is érte, én az angolok közül még a legkevésbé rokonszenvesekre is úgy nézek, mint – az orvos valami megfelelő kifejezést akart találni és némi gondolkodás után, amennyire vissza tudott rá emlékezni, Stevensont idézte – mint fáklyahordozókra a haladás ösvényén.

– Hátha maga ilyennek látja is őket, sajnálom, én nem. Én úgy nézek rájuk, mint modern, higiénikus, öntelt tetvekre, akik végigmászálnak az egész világon és mindenütt börtönöket építenek. Igen, ezek a nyomorultak a börtönépítést nevezik haladásnak.

– Nagyon igazságtalan dolog az ön részéről, drága barátom, ha egyedül a börtönöket emlegeti! A fehér civilizáció más eredményeket is ért el keleten. A fehér ember épít nálunk utakat, öntözi a terméketlen területeket, megakadályozza az éhínségeket, iskolákat épít, kórházakat rendez be, harcol a járványok, a kolera, a lepra, a himlő és a vérhaj ellen.

– Igen, miután mindezt saját maga importálta a kelet szerencsétlen népe boldogítására – tette hozzá Flory.

– Ez is igazságtalan állítás, Mr. Flory – érvelt tovább az orvos, aki az effjaita csapásokat saját honfitársai nyakába kívánta varrni. – Mindezeket a betegségeket az indiaiak saját maguk hozták Európából. A betegségeket az indiaiak hozták és az európaiak gyógyítják meg. Teljesen alaptalan az ön sötétenlátása és lázító nézetei.

– Már látom doktor, hogy ezen a ponton soha nem fogunk egyetérteni. Maga gyógyíthatatlanul szerelmes a modern haladásba, míg én bizonyos tekintetben szkeptikus vagyok a modern haladás úgynevezett teljesítményeivel szemben. Burmát a magam részéről sokkal jobban élveztem volna a Thibaw időkben. És amint már mondtam is az előbb, a mi civilizációs tevékenységünknek egyetlen célja, hogy minél többet tudjunk rabolni. Higyje el, nyomban abbahagynánk az egészet, ha ez az üzlet kitűnően ki nem fizetődne.

– Volna azonban még egy ellenvetésem, drága barátom. Ha önnek ilyen komoly kifogásai vannak a brit birodalommal szemben, ezt a „házak tetejéről” kellene hirdetnie, nem pedig ilyen magánbeszélgetésekben.

– Sajnálom, doktor, ebben tökéletesen igaza van. De mit tehetek róla, nincs meg bennem a bátorság, hogy így

tegyek. Ha az ember idejön Indiába fehér ember létére, a választás nehéz. Vagy magára vállalja az ember a *pukka sahib* pózát, vagy meghal. Tizenöt éve élek Burmában és maga, doktor, az egyetlen ember, akivel őszintén és minden tartózkodás nélkül beszélek. A magával való beszélgetéseimet biztonsági szelepnek használom fel. Ezek az én magánhasználatra megrendezett fekete miséim, ha megérti, hogy mit akarok ezzel mondani.

Ebben a pillanatban kinn a veranda előtt nyöszörgő hang hallatszott. Az öreg Mattu, az európaiak templomának hindu *durwanja* állt lenn a napsütésben. Töpörödött, beteg külsejű, öreg férfi volt, aki inkább hasonlított óriási méretű szöcskéhez, mint emberi lényhez. Mattu a templom közelében lakott, egy nyomorúságos kunyhóban, amelyet rozsdás bádoglemezekkel fedett be. Néha megjelent, ahol európaiakkal találkozhatott és mély *salaamok* közben nyöszörgő hangon beszélt *talabjáról*, amely mindössze tizennyolc rupia volt egy hónapra. Most is szomorú arccal nézett fel a verandára. Egyik kezével hasának szürke, földszínű ráncos bőrét simogatta, a másik kezével pedig olyan mozdulatokat tett, mintha ételt vinne, vagy inkább szeretne vinni szájához. Az orvos zsebébe nyúlt, elővett egy négy annás rézpénzt és odadobta az öreg Mattunak. Floryt jól ismerték Kyauktada koldusai jószívűségéről és mindig megjelentek, ahol csak bennszültek között megfordult.

– Nézze Mr. Flory, ilyen degenerált lények élnek keleten – az orvos Mattura mutatott, aki összekuporodva ült a földön, a veranda alatt és artikulátlan hangon nyöszörgött. – Nézze, mennyire eltorzította a nyomorultnak minden tagját a rettenetes életmód. Szörnyű még csak rá is nézni az ilyen nyomorult teremtményre, aki minden nyomorúságát tudatlanságának és felemelkedésre képtelen lomhaságának köszönheti. Egyszer megkérdeztem Mattutól, hogy mennyi idős. „*Sahib* – mondta – azt hiszem tíz éves vagyok”. Lehetetlen, hogy azt állítsa, Mr. Flory, hogy önök, fehér emberek, nem sokkal fensőségesebbek, mint az ilyen, emberszámba sem vehető teremtmények.

– Hát, igen, úgy látszik, szegény öreg Mattu nem részesült a fehér ember modern haladásának áldásaiban – mondta Flory és még egy rézpénzt dobott a veranda előtt kuporgó öreg hindunak. – Menj, Mattu, költsd el ezt a pénzt italra. Légy degenerált, ahogyan csak tudsz. A többi pedig bízd rá a fehér ember utópiáira.

– Aha, Mr. Flory, néha azt gondolom, hogy ön csak

ugrat engem, ahogyan azt önök, angolok szokták mondani. Ez az, amit az angolok humorérzéknek neveznek. Belőlünk, keletiekből ez, mint ön is tudja, teljesen hiányzik.

– Örüljenek neki, hogy így van. Bennünket semmi sem tett jobban tönkre, mint a megveszekedett humorérzékünk. – Flory ásított és két kezét összekulcsolta feje mögött. Mattu tovább vánszorgott, miközben hálás szavakat mormogott.

– Okosabb, ha megyek, mielőtt ez az átkozott nap még dühösebben nem süt. Úgy látszik, az idén pokoli hőségre kell számítanunk, érzem a csontjaimban. Olyan sokáig vitatkoztunk, doktor, hogy el is felejtettem megkérdezni magától, mi újság. Tegnap jöttem vissza a dzsungelből. Holnapután már mennem is kell vissza, bár még nem vagyok benne egész biztos. Történt-e valami mostanában Kyauktadában, volt-e valami botrány?

Az orvos arckifejezése hirtelen komolyra változott. Levette a szemüvegét és arca sötétszínű, nedves tekintetű szemével fekete vizslára emlékeztetett. Oldalt nézett és sokkal bizonytalanabb hangon kezdett beszélni, mint azelőtt.

– Hogy megmondjam őszintén, drága barátom, komoly kellemetlenségektől tartok. Ön persze csak nevetni fog rajta, mert jelentéktelennek fogja találni, de én komolyan félek. Attól tartok, súlyos bajok fognak érni a közeljövőben. Titokban készítenek ellenem valamit. Az ilyesmiről önök európaiak nem is igen hallanak. De közöttünk, színészek között, soha véget nem érnek a legkülönbözőbb cselszövények és egymás ellen való áskálódások. A mi életünket ez keseríti meg legjobban.

– Nem értem pontosan, miről van szó, beszéljen világosabban.

– Tehát ide figyeljen. Bizonyos körök azt akarják, hogy a nyakamat törjem. Be akarnak feketíteni az európaiak előtt és hivatali pályafutásomat tönkre akarják tenni. Ön, mint angol ember ezeket a cselszövényeket meg sem érti. Magam sem tudom miért, de magamra vontam az egyik színes hivatalnok haragját, akit ön valószínűleg nem is ismer. Különben U Po Kyin a neve és a tisztsége járási rendőrbíró. U Po Kyin nagyon veszedelmes ember és ha akarja, nekem mérhetetlen károkat okozhat.

– U Po Kyin? Ki az?

– Egy magas termetű kövér férfi. A háza itt van a közelben, alig száz méternyire innen.

– Óh, az a kövér csirkefogó? Hogyne ismerném, ismerem jól.

– Nem, az teljesen lehetetlen, drága barátom, ön nem ismerheti! – kiáltott fel izgatottan az orvos. – Csak mi színesek ismerjük igazán. Önök, mint angol genlemanek, soha nem sülyedhetnek olyan mélyre, hogy megértsék U Po Kyin gonoszságát. U Po Kyin több mint csirkefogó. Nem is tudnám megmondani, hogy micsoda. Még legjobban úgy tudnám kifejezni magamat, ha azt mondom, hogy krokodilra emlékeztet. Ugyanolyan kegyetlen, ravasz és bestiális. Ha ön tudná, hogy mennyi gonoszságot követett el ez az ember! Hogy mennyi pénzt zsarolt ki szerencsétlen áldozataiból? Hány fiatal leánynak ártatlanságát rabolta el saját anyjuk szemeláttára. Angol férfi el sem tudja képzelni, hogy valaki lehet ilyen aljas teremtség. És ez az U Po Kyin megesküdtött rá, hogy engem tönkre fog tenni.

– Sokat hallottam U Po Kyinről, különböző oldalról – mondta Flory. – Azt hiszem, van ebből a fajtából éppen elég a burmaiak között. Egyik burmai ismerősöm mondta, hogy a háború alatt U Po Kyin mint toborzó hivatalnok működött és egy egész századot állított ki a saját törvénytelen gyermekeiből. Valóban így van?

– Azt hiszem ez túlzás – mondta az orvos –, valószínűleg csak azért, mert gyermekei még túlságosan fiatalok lennének hozzá. De az izgága természetéről szóló hírek igazak. Most azt tette föl magában, hogy engem tesz tönkre. Főként azért gyűlöl, mert én jól ismerem a viselt dolgait. De különben is U Po Kyin ellensége mindenkinek, aki tisztességesen és becsületesen viselkedik. Módszere az szokott lenni, hogy bizonyíthatatlan, de cáfolhatatlan rágalmakat terjeszt. Ezt fogja tenni velem is, sőt úgy halom, már el is kezdte.

– De gondolja, hogy az emberek inkább fognak hinni neki, mint magának? Végre is U Po Kyin hivatali rangja elég jelentéktelen, míg maga rangban magas tisztséget tölt be.

– Igen, Mr. Flory, de ön nem érti meg a keleti ember gondolkodásmódját és főként nem érti mérhetetlen ravaszságukat. U Po Kyin tönkretett már magasabbrangú tisztviselőket is, mint én vagyok. Az ilyesmiben nagy gyakorlata van. Ezért attól tartok, nehéz lesz vele megbírkóznom.

Az orvos néhány lépést sétált fel és alá a verandán,

közben zsebkendőjével törölgette szemüvegét. Látszott, hogy valamit szeretne még mondani, de bizonytalankodik, hogy előhossa-e vagy se. Flory szerette volna megkérdezni tőle, hogy nem lehetne-e valamiben segítségére, de tisztában volt vele, hogy mennyire értelmetlen dolog lenne beleártania magát a színészek bonyolult ügyeibe. Eszébe jutott az is, hogy a *pukka sahib* magatartására előírt tíz parancsolat közül való az is, hogy fehér embernek soha nem szabad beleavatkozni a bennszülöttek viszályaiba.

– Miért gondolja, hogy nehezen fog tudni vele megbírkózni?

– Megmondom, miért –, de kedves barátom, maga csak nevetni fog rajtam, ha őszintén beszélek. Szóval azért mégis megmondom. A következőről van szó: mindennel meg tudnék bírkózni, ha tagja lehetnék az európaiak klubjának. Higgye el, abban a pillanatban megváltozna társadalmi helyzetem.

– A klubnak? Miért? Mi segítséget jelentene az magának?

– Drága barátom, ezekben a dolgokban a presztízis jelent mindent. Tudnia kell, hogy U Po Kyin nem fog nyíltan megtámadni. Ezt soha nem merné megtenni. De rágalmakat fog terjeszteni ellenem és hátulról akar ledöfni. Hogy azonban rágalmainak hisznek-e vagy sem, tisztán attól függ, hogy milyen viszonyban vagyok az európaiakkal. Semmit nem tehetünk ellene, ez már így van Indiában. Akinek a presztízse megvan, az előre jut és boldogul. Akinek nincs, annak el kell vesznie. Egyetlen barátságos fejbőlintás vagy kitüntető jó szó csodákat tehet és többet ér ezer írott hivatalos jelentésnél. Azt pedig el sem tudja képzelni, hogy egy hindunak mit jelent az, ha tagja lehet az európaiak klubjának. Ha egyszer bent van tagként a klubban, a színészek szemében már ő is európainak számít. Akkor pedig semmi rágalom nem férhet a becsületéhez, mert a klub tagjai szentek és sérthetetlenek.

Flory elgondolkozva nézett a verandán túlra. Felkelt a fekvőszékről, mint aki készül elmenni. Mindig szégyenkezést érzett, amikor tudatára ébredt annak, hogy az orvos hiába volt barátja, társadalmilag nem lehetett vele egyenrangú, tisztán bőrének színe miatt. Bármennyire helytelenítette is a dolgok ilyen állapotát, erről még a legnagyobb jóakarattal sem tehetett senki semmit Indiában.

– Megtörténhetik, hogy magát felveszik a klub

legközelebbi közgyűlésén – mondta Flory. – Azt nem állítom, hogy valóban felveszik, de nem lehetetlen.

– Egy pillanatig se gondolja, Mr. Flory, hogy én kérem önt olyan szívességre, ami számomra elképzelhetetlen. Semmi esetre sem kérem öntől, hogy felvételemet a klubba ajánlja. Isten mentsen! Tudom, hogy ezt lehetetlen volna önnek megtennie. Egyszerűen csak elmondtam, hogy ha a klub tagja lennék, nem kellene tovább félnem, hogy bajom történik.

Flory indulni készült. Botjával oldalba bökte Flót. A kutya közben elaludt a fekvőszék alatt. Floryt nagyon bántotta, amit az orvostól hallott. Tisztában volt vele, hogy ha a dolgot komolyan erőltetné és Ellis ellenkezésével minden további nélkül szembeszállna, a végén biztosítani tudná Veraswaminak a klub tagjai közé választását. Ezt annál is szívesebben megtette volna, mert hiszen az orvos úgyszólván egyetlen barátja volt Burmában. Száz meg száz alkalommal beszélgettek és vitatkoztak együtt, az orvost több ízben vendégül látta házában, sőt már arról is szó volt, hogy Veraswami feleségét bemutatja Florynak, de az asszony, aki nagyon hithű hindu volt, ezt az ajánlatot rémülten visszautasította. Az orvos és Flory több ízben együtt vadásztak a dzsungelben és az együtt töltött napok fáradozása különösen bensőséggé tették baráti viszonyukat. Így minden érv amellet szót volt, hogy Flory támogassa barátjának a klub tagjai közé való felvételét. De ugyanakkor tisztában volt azzal is, hogy milyen kellemetlen jeleneteknek tenné ki magát, ha erőltetné Veraswami felvételét. Nem, ezt még sem teheti, nem érne meg az egész. Ezért csak annyit mondott:

– Hogy megmondjam az igazat, a klubban éppen ilyesmiről volt szó ma reggel. Ellis nagy jelenetet csapott és nekitámadt Macgregornak, mert amint mondta, *nigge-reket* akar felvenni a klub tagjai közé. Macgregor valójában azt javasolta, hogy egyetlen egy színes embert vegyenek fel a klubba. Ezt sem a maga meggyőződéséből tette, hanem mert felszólították rá.

– Igen, már hallottam róla. Mi színesek pontosan értesülünk mindenről, ami az európaiak között történik. Éppen azért gondoltam rá, mert hallottam róla.

– Az úgy állítólag a klub júniusi közgyűlésének napirendjére kerül. Sejtelmem sincs, hogy mi fog történni, de úgy gondolom, minden attól függ, hogy Macgregor mire készül. Ha dolog előkerül, feltétlenül az ön felvétele

mellett szavazok. Ezt megígérem, de ennél többet nem tehetek, bármennyire sajnálom is. El sem tudja képzelni, hogy milyen komédia lesz ebből. Nagyon valószínű, hogy önt meg fogják választani tagul, de dühösen, akaratuk ellenére. Ezek az ostobák nem akarnak lemondani arról, hogy a klubot tökéletesen elzárják a színészek elől.

– Ezt én tökéletesen megértem, drága barátom! Tökéletesen megértem. Isten mentsen attól, hogy angol barátaival összeütközésbe kerüljön az én klubtagságom miatt. Nem, ezt soha meg nem engedném. Már maga az a tény, hogy ön velem barátkozik, nekem minden másnál nagyobb értéket jelent. Ezt ön el sem tudja képzelni. A presztizs, Mr. Flory, olyan mint a barométer. Valahányszor ön belép a házamba, a higanyoszlop szemmel láthatólag emelkedik.

– Hát akkor doktor, amit lehet, tegyünk meg azért, hogy a barométer állandóan szép időt jelezzon. Ezt szívesen megteszem magáért, de ez az egész.

– Ne kicsinyelje, amit ezzel értem tesz, drága barátom. Egy dologra azonban szeretném önt figyelmeztetni, még ha ki is fog nevetni érte. Nagyon kérem, óvakodjék U Po Kyintől. Óvakodjék a krokodiltól! Mert biztosan tudom, hogy önt sem fogja kímélni, mihelyt megtudja, hogy velem baráti viszonyt tart fenn.

– Rendben van, doktor, óvakodni fogok a krokodiltól. Bár el sem tudom képzelni, hogy mennyiben tehetne kárt bennem.

– Bizonyosan meg fogja kísérelni, ahogy én őt ismerem. Módszeréhez hozzátartozik, hogy ellenségeit megfosztja barátainak támogatásától. Nagyon könnyen megtörténhetik, hogy rágalmakkal kísérli meg az ön befektetését is.

– Engem megrágalmazni? Ettől igazán nem félek, mert úgy sem fog neki hinni senki sem. *Civis Romanus sum* római polgár vagyok. Én angol vagyok és így nyilvánvalóan felette állok minden gyanúnak.

– Azért mégis azt ajánlom, hogy óvakodjék a rágalmaktól, drága barátom. Főként pedig ne becsülje le U Po Kyin aljasságát. Jól vigyázzon magára, mert különben ott csap le önre, ahol legkevésbé várja. U Po Kyin pontosan olyan, mint a krokodil és mint minden krokodil, ő is ott támad, ahol ellenfele legkevésbé tud védekezni.

Floryt nagyon bántotta és rossz volt a lelkiismerete, hogy barátjának nem tett határozott ígéretet a klubtagság-

ra vonatkozóan. Az orvos inkább a halált választotta volna, mint hogy erre közvetlenül megkérje. A végén Flory örült, hogy elejtheti az egész kérdést és semmi szándéka sem volt, hogy erről még egyszer beszéljen.

– De most már igazán mennem kell, doktor. Isten velem, ha nem látnám, mielőtt visszamegyek a dzsungelbe. Remélem, hogy ott tudok lenni a klub közgyűlésén. Macgregorban megbízhatunk mind a ketten és én biztos vagyok benne, hogy ő ragaszkodni fog a maga megválasztásához.

– Reméljük, hogy így lesz, drága barátom. Ha ez megtörténnék, száz U Po Kyin sem bírna velem. Nem száz, de ezer sem. Isten önnel, drága barátom.

Flory a délelőtti napsütés forróságában ment haza, végig a *maidanon*, hogy elfogyassza reggelijét, amihez a sok ivás, dohányzás és beszéd után, amivel elfoglalta magát kora reggel óta, most már semmi étvágya sem volt.

IV.

Flory meztelenül feküdt ágyán, amely nedves volt a fuladt hőség miatt. Nem volt rajta semmi más, mint egy könnyű fekete selyem alsónadrág. A napot semmivel töltötte. Rendesen minden hónapban három hetet töltött kint a dzsungelben vállalata fakitermelő telepén és a dzsungelben való hosszabb tartózkodása közben mindig csak néhány napra tért haza Kyauktadában lévő lakásába. Ilyenkor az időt legnagyobb részét tétlenül töltötte, mert irodai dolga rendszerint nagyon kevés akadt. Hálószobája teremszerű, nagy, négyszögletes helyiség volt, fehérre meszelt fallal. Az ajtót csak függöny zárta el és a szobának nem volt mennyezete. A gerendák között egész csomó verébcsalád fészkelte. Bútor alig volt a hálószobában. A nagy mennyezetes ágyat moszkítóhálókkal lehetett elzárni a kellemetlen éjszakai rovarlátogatók elől. Ezenkívül csak néhány könnyű fonott bútor volt a szobában és egy kisebb tükör. A falak mellett egyszerű könyvpolcok álltak, többszáz kötettel. A könyvek legnagyobb részét kikezdte a penész a nedves trópusi időjárásban. A falon egy burmai gyík, *tuktoo*, lustálkodott, mozdulatlanul, mint valami sárkány egy heraldikus címerdíszben. A veranda alacsonyra lenyúló eresze felett izzott a délutáni forró napsütés. A kertben lévő bambuszbozótban

néhány gerle egyhangú bűgása hallatszott és ez elálmosító hangjával még érezhetőbbé és tapinthatóbbá tette a hőséget. A gerle hangja azonban inkább a kloroform bódulatát, mint a bölcsődal elálmosító hangulatát idézte elő.

A domboldalon lentebb, mintegy hétszáz méternyi távolságra, Mr. Macgregor bungalow-jának udvarában egy *durwan*, bennszülött napszámos, kalapácsával az óraütés pontosságával kalapált valami fémtárgyat. Ko S'la, Flory szolgáját, az erős lárma felébresztette álmából, bement a konyhába és újra élesztette az elhamvadni készülő tüzet a tűzhelyen, majd kannában teát tett fel. Felvette rózsaszínű tunikáját és muszlin *ingyjét*, azután a teáskészletet bevitte urának hálósobájába.

Ko S'la (valódi neve Maung San Hla volt, a Ko S'la ennek a névnek a rövidítése) alacsony termetű, szögletes vállú, parasztos arcú, erősen sötétbarna bőrű burmai volt. Lefelé lógó, fekete mongolos bajuszt viselt kerek szája körül és mint a legtöbb burmainak, neki sem volt szakála. Ko S'la Flory szolgálatában állott fiatal kora óta. A két férfi körülbelül egyidős volt. Már mint fiatal suhancok is együtt játszottak és kóboroltak a dzsungelben. Együtt ültek az elefánt hátán a *machán*ban és vártak a tigrisekre, amelyek soha nem érkeztek meg. Ko S'la szerzett burmai leányokat gazdájának, amikor felnőtt és szerzett kölcsönt a kínai uzorásoktól. Lefektette, amikor berúgott és nem tudott a maga lábán hazamenni: ápolta, amikor valami lázas, trópusi betegség leverte lábáról. Ko S'la szemében Flory továbbra is gyermekifjúnak számított, mert legényember maradt. A szolga megházasodott és öt gyermeke volt. Második asszonyt is vitt a házhoz és türelmes megadással viselte kettős házasságának nem könnyen hordozható terheit. Mint a legényemberek szolgái Indiában általában, Ko S'la is lusta volt és piszkos, de Floryhoz megható hűséggel ragaszkodott. Meg nem engedte volna, hogy gazdájának az asztalnál más szolgáljon fel, más vigye a vadászaton a puskáját vagy tartsa a ló kantárszárát, amikor lovagolni ment. Ha a dzsungelben voltak és valami gázlón keltek át, Ko S'la hátán vitte át gazdáját a túlsó partra. Ko S'la időnként őszintén sajnálkozott Floryn, részben mert még mindig gyermeknek tartotta, akit mindenki becsap és megrövidít, részben pedig sajnálta az anyajegy miatt, amely gazdájának arcvonásait elcsúfította. Ez annál is inkább érhető volt, mert az ilyen testi

fogyatkozásokkal szemben a keleti ember sokkal érzékenyebb, mint általában az európaiak.

Ko S'la csendesen tette le az asztalra a tálcát, amelyen a teáskészletet behozta. Majd odament az ágyhoz és gyengéden megcsiklandozta gazdája lábának hüvelykújját. Tapasztalatból tudta, hogy még ez volt a legbiztosabb mód Flory felkeltésére úgy, hogy dührohamot ne kapjon. Flory a másik oldalára fordult, káromkodott egyet és fejét befúrta párnájába.

– Az előbb ütött az óra négyet, legszentségesebb uram – mondta Ko S'la. – Két csészét hoztam, mert a *nő* azt mondta, hogy eljön.

A *nő* Ma Hla May volt, Flory burmai barátnője. Ko S'la mindig csak, mint a nőt emlegette, ezzel is kifejezésre akarta juttatni, hogy nem helyesli a kettejük közötti viszonyt. Nem azért, mintha bele akart volna avatkozni abba, hogy gazdája barátnőt tart-e magának, hanem mert féltékeny volt Ma Hla Maynek Floryra gyakorolt befolyására.

– Játszik *tinnist* az én szentséges uram ma délután? – kérdezte Ko S'la.

– Nem. Ma túlságosan meleg van hozzá – mondta Flory angolul. – Étvágyam sincs egy szemernyi sem. Vidd innen ezt a lötytyöt és hozz whiskyt.

Ko S'la tökéletesen megértett mindent angolul, de alig néhány szót beszélt. Behozott egy üveg whiskyt és a teniszütőt, amelyet jelentőségteljes mozdulattal a fal mellé támasztott, szemben az ágygal. Ko S'la elképzelése szerint a tenisznek a fehér ember életében valami, naponként végzett misztikus szertartás jellege volt és ezért helytelenítette, ha gazdája ebből tétlenkedve kivonta magát.

Flory kedvetlenül tolta félre a pirított kenyeret és vaját, amelyet Ko S'la a teával hozott. Az egyik teáscsészébe whiskyt öntött egy kevés teával, megitta és utána sokkal jobban érezte magát. Dél óta aludt. Álma nem volt üdítő a nagy hőségben: a feje és minden testrésze gyötrelmesen fájt és a szája íze olyan volt, mintha égetett papírt nyelt volna. Az európai ételeknek általában semmi ízük nem volt Burmában. A kenyér spongyaszerű massa volt, amelyet pálmabor használatával kelesztettek meg. A vaját csak konzerv dobozban lehetett tartani és tejet sem igen lehetett használni természetes állapotában. Mikor Ko S'la kiment a hálósobából, odakint szandálcsozogás hallat-

szott és egy burmai lány vékony hangja szólalt meg:

– Felkelt már a *master*?

– Gyere be – mondta Flory kedvetlenül.

Ma Hla May belépett a szobába és a küszöbön lerúgta lábáról szandálját. Csak teára volt szabad látogatóba jönnie, más étkezéseken nem lehetett jelen. Flory azt is megkívánta, hogy szandálját ne használja, amikor vele tartózkodik a szobában.

Ma Hla May huszonkét-huszonhároméves leány volt és alig több mint százötven centiméter magas. Világoskék *longyi*-ban, burmai tunikában volt, amely gazdagon hímzett kínai selyemből készült. Alatta fehér, kikeményített muszlin *ingyi*-t hordott, amelyre több aranypénnel volt rávarrva. Ébenfekete haját a burmaiak fejviseletének módjára, magasra fésülve hordta és hajába friss jázminvirágot tűzött. Apró, törékeny és karcsú alakja annyira elmosódó volt, mint valami fába vésett dombormű. Egészen olyan volt, mint egy játékbaba. Tojásdad, mozdulatlan arcának rézszíne volt. Ferdén vágott, mongol szeme volt és egész megjelenésében volt valami, ami groteszk módon játékszerre emlékeztetett. Amikor belépett, szantálfa és kókuszolaj illatát hozta magával a szobába.

A fiatal burmai leány odament az ágyhoz és leült Flory mellé. Nyomban szenvedélyesen átölelte és lapos mongolos orrával végigszaglászta Flory arcát burmai szokás szerint.

– Miért nem hívatott magához ma délután az én uram?

– Aludtam. Ma túlságosan nagy a forróság. Az ilyesmihez semmi kedvem sincs.

– Szóval az én uram inkább alszik egyedül, mint Ma Hla Mayvel? Bizonyosan nagyon csúnyának tart. Igazán csúnya vagyok én, *master*?

– Menj innen – mondta Flory és eltolta magától. – Semmi kedvem sincs hozzád ilyen hőségben.

– Legalább ajkaddal érintenél (a burmaiak nyelvén ismeretlen a csók szó és fogalom). Minden fehér ember ezt teszi azzal a nővel, akit szeret.

– Tessék, ha éppen ehhez van kedved. De most igazán hagyj egyedül. Keress cigarettát és adj egyet nekem is.

– Mi az oka annak, hogy az én uram mostanában sohasem kívánja, hogy szeressem? Két évvel ezelőtt mennyire más volt! Akkor még szeretted. Mindig ajándékokat kaptam tőled, arany karkötőt és selyem *longyi*-t Mandalay-ból. Most pedig nincs a karomon egyetlen

karkötő sem. A múlt hónapban még volt harminc, de már mind a zálogházba került. Hogyan mutassam magamat karkötőim nélkül a bazárban és járjak örökké ugyanabban az egy *longyiban*? Kisül a szemem a szégyentől a többi nő előtt.

– Én vagyok talán az oka, hogy zálogba tetted a karkötőidet?

– Két évvel ezelőtt még kiváltottad volna valamennyit. Ah, már látom, nem szereted tovább Ma Hla Mayt!

A fiatal lány átkarolta Floryt és megcsókolta európai módra, úgy, ahogyan európai kedvese megtanította rá. Ma Hla May hajából szantálfa, fokhagyma, kókuszolaj és a jázmin virág összekeveredett illata érzett. Ez az émelyítő illat mindig bosszantotta Floryt. Szórakozottan hátraszorította Ma Hla May fejét a párnára és felemelkedve nézett a leány egzotikus, fiatal és elragadóan szép arcvonásaira. Mongolos, kiálló arccsontjaira, ferdevágású szemére, különösen szép és nemesalakú ajkára. Fogsora hibátlan volt, apró fogai voltak, mint valami macskának. Flory két évvel ezelőtt szüleitől vásárolta meg Ma Hla Mayt háromszáz rúpiáért. Elkezdte simogatni barna nyakát, amely simán, karcsúan emelkedett ki a gallér nélküli *ingyi* fehérségéből.

– Tudom, hogy csak azért szeretsz, mert fehér férfi vagyok és pénzem van – mondta Flory.

– *Master*, én szeretlek, szeretlek jobban, mint bárki mást a világon. Miért mondod ezt? Nem voltam hűséges hozzád?

– Tudom, hogy burmai férfi szeretőd van.

– Uh! – Ma Hla May asszonyias tettetéssel mutatta, hogy még ennek a gondolata is kellemetlen számára. – Soha meg nem engedném, hogy egy burmai csúf barna kezével hozzám nyúljon. Inkább meghalnék, mint hogy megengedjem!

– Hazudsz!

Flory megsimogatta Ma Hla May keblét. A leány ennek nem örült, mert Flory mozdulata emlékeztette arra, hogy keble van, amit pedig a burmai nők különösképpen nem szerettek, mert az ő szépség fogalmuk szerint a kebel nélküli, teljesen lapos mell a kívánatos. A leány lefeküdt az ágyra Flory mellé és teljesen passzív módra viselkedett, mint valami macska, mely engedi, hogy cirógassák. Flory ölelése nem jelentett a számára semmit (titokban Ba Pe, Ko S'la öccse volt a kedvese) és mégis nagyon bántotta,

ha Flory nem engedte magához. Néha még szerelmi bájtalt is kevert a poharába. Tudta, hogy soha le nem mondana a fehér emberrel való ágyasság szerepéről, amely nagy kitüntetést jelentett és nagy tekintélyt biztosított számára falujában a többi burmai nő között. *Bo-kadaw*, fehér ember felesége, így hívták az ilyen nőket. Ma Hla May ezt a kitüntető elnevezést szószoros értelemben vette és maga is meg volt róla győződve, hogy Flory hites felesége.

Flory szégyenkezve és kedvetlenül fordult el a leánytól. Csendben feküdt és balkezeivel eltakarta arcát elcsúfító anyajegyét. Valahányszor olyasmit tett, ami miatt szégyent érzett saját magával szemben, mindig eszébejutott anyajegye. Önmagától megundorodva fúrta be fejét a párnába, amely izzadt volt és érzett rajta még mindig a kókuszdió illata. A forróság tűrhetetlen volt a szobában és kint a gerlék dallamos turbékolása még mindig hallatszott. Ma Hla May meztelenül felkönyökölt Flory mellett és gyengéden legyezte egy bambusznádból készült legyezővel, amelyet az asztalról vett fel.

A leány néhány perccel később felkelt az ágyból és felöltözködött, majd cigarettára gyújtott. Azután visszament az ágyhoz és simogatni kezdte az arccal lefelé fekvő Flory csupasz vállát. A férfi fehér bőrének látása mindig különösen nagy hatással volt Ma Hla Mayre, mert ez olyan egészen más volt, mint az ő bőrének barna színe és mert büszke öntudattal töltötte el, hogy szerelmének erejével uralkodik fehér kedvese felett. Flory összeborzongott, amikor megérezte a leány érintését. Ilyenkor mindig ellenállhatatlanul erős fizikai undort érzett vele szemben és átkozta önmagát, hogy ebbe a viszonyba belekeveredett. Minden ilyen esetben csak egyetlen vágya volt, hogy a leányt minél előbb ne kelljen látnia.

– Takarodj innen – mordult rá durván.

Ma Hla May kivette a cigarettát szájából és megkísérelte Florynak felajánlani. – Miért haragos mindig *master* velem szemben, amikor szeretkezünk egymással? – mondta.

– Takarodj innen – ismételte meg Flory a felszólítást. Ma Hla May tovább simogatta Flory vállát. Képtelen volt rá, hogy okulva abból, amit tapasztalt, magára hagyja Floryt ilyen alkalmakkor. Keleti gondolkodásával a kettejük közötti testi viszonyt a maga részéről olyannak tekintette, mint valami varázserőt, amellyel a férfit hatalmában tudja

tartani, olyan mértékben, hogy mindenre kész, akaratlan rabszolgájává tegye. Ma Hla May meg volt győződve róla, hogy mindegyes szeretkezésük meggyöngíti Flory akaraterejét és ugyanakkor erősebbé teszi azt a varázslatot, amelyet szerelmével ért el felette. Most is elkezdte gyötörni Floryt, hogy kezdjék újra az egészet. A cigarettát letette maga mellé az asztalra és mindkét karjával átölelte Floryt. Közben meg akarta csókolni és durcás hangon panaszkodott, mert Flory elutasította minden közeledését.

– Mondtam már, hogy takarodj innen! – mondta Flory bosszús hangon. – A sortom zsebében találsz pénzt, végy ki belőle öt rúpiát és hagyj magamra.

Ma Hla May megtalálta az öt rúpiás bankjegyet és elrejtette *ingyjének* fodrai között, de még mindig mozdulatlanul egy helyben állt és nem tudta rászánni magát, hogy menjen. Végül is Flory türelme elfogyott és haragosan felugrott az ágyról.

– Azonnal takarodj a szobából! Nem először mondom már, hogy menj innen. Ilyenkor látni sem szeretlek tovább.

– Igazán nem szép tőled, hogy így beszélsz velem! Úgy bánsz velem, mintha valami prostituált lennék.

– Az is vagy! Mondtam már, hogy menj ki innen – mondta Flory és vállánál nem túlságosan kíméletesen megfogva a leányt, kitudszkolta a szobából. Majd utána dobta az ajtó függönyén át a szandálját is. Délutáni szeretkezéseik nem egyszer végződtek hasonló módon.

Flory megállt a szoba közepén és ásított. Nem tudta eldönteni, hogy elmenjen-e a klubba és részt vegyen-e a teniszjátékban. A végén mégis úgy döntött, hogy nem megy, mert akkor meg kellett volna borotválkoznia és képtelen volt annyi erőfeszítésre, hogy borotválkozását elvégezze, mielőtt néhány pohár alkoholt meg nem ivott. Néhányszor végigsimította borostás állát, majd arcát a tükörben vizsgálta, azután kedvetlenül elfordult a tükörtől. Utálta azt a sárgaszínű, beesett szemű arcot, amely a tükörből nézett rá. Néhány percig kedvetlenül állt egy helyben és figyelte a *tuktoot*, amint a könyvespolcon egy éjjeli lepkére vadászott. Az a cigaretta, amelyet Ma Hla May tett le az asztalra, átható és kesernyés füsttel égett. Flory a könyvespolcra egy könyvet vett a kezébe, kinyitotta, de azután kedvetlenül félredobta. Ahhoz sem volt elég ereje, hogy olvasni kezdjen. – Istenem, Istenem – sóhajtott fel – mit csináljak a mai nyomorult, megveszekedett estémmel?

Ugyanekkor Flo jött be a szobába, farkát csóválva, amellyel gazdájának azt jelezte, hogy szeretné, ha sétálni mennének. Flory lustán bement a cementlapokkal kikövezett, apró fürdőszobába, a zuhany langymeleg vize alá állt, amely éppen csak egy kicsit hűtötte le, majd nyomban utána felvette ingét és a sortot. Érezte, hogy valami mozgásra van szüksége, mielőtt a nap lemegy és a trópusi sötétség gyorsan, minden átmenet nélkül beáll. Indiában majdnem elengedhetetlen szükségszerűség, hogy mindenki valami erősebb testmozgást végezzen, mielőtt a nap lemegy és besötétedik, mert a tétlenség elernyesztőbb és demoralizálóbb, mint a színes leányokkal folytatott, leglealacsonyítóbb szerelmi viszony. Tétlenkedésben, a vérkeringést legalább némiképpen megmozgató testmozgás nélkül a hosszú, sötét estéken olyan bágyadtság vesz erőt a fehér emberen, amely szinte az öngyilkosság szélére kergeti. Ez ellen semmit nem használ a szellemi munka, sem a könyvek, sem az alkohol fogyasztása, sem a végnélküli beszélgetések. Semmi más nem segít csak a test egészséges izzadása, minél megerőltetőbb testmozgás következtében.

Flory eltávozott hazulról és az úton haladva néhány perc múlva elérte a dzsungel szélét. Először csak alacsony cserjék között haladt, amelyek között itt-ott emelkedett ki néhány félig elvadult mangófa, apró, szilva-nagyságú gyümölcsökkel. A dzsungel száraz és élettelen volt az évnek ebben az időszakában, a késő tavaszi hónapokban érkező monszun nagy esőzései előtt. Később a fák mind jobban sűrűsödtek. A dzsungelben a fák levele nem változtatja meg színét és mindig sötét olajzöld marad. Madarat nem igen lehetett látni, csak néhány dísztelen rigóhoz hasonló madárfélt, amelyek ügyetlenül ugráltak a fák gallyain és a bokrokon. A távolban furcsa és a mérsékelt égövön soha nem hallható madárkiáltás hallatszott: „Ah ha, ha! Ah ha, ha!”

– Úgy hangzott ez a magányos kiáltás, mint valami elhaló, kísérteties nevetés. A zölden lehullott és rotható levelek átható szaga érzett mindenütt. A forróság még mindig nagy volt, de a nyugati látóhatárhoz közeledő nap már erősen veszített tüzének erejéből. A dzsungelbe ferdén eső napsugarak élénk aranysárga színben ragyogtak a fatörzsek és a sűrű bokrok között.

Három kilométernyi út után Flory alacsony medrű patakhoz érkezett. A dzsungel itt zöldebb volt a patak vize

miatt és a fák magasabbra nőttek. A patak szélén hatalmas kiszáradt *pyinkado*-fa állt, amelynek törzsét tarka virágú, szebbnél-szebb orchideák nőttek be. Az orchideák virágának, átható, a narancsvirágéra emlékeztető illata megtöltötte a levegőt. Flory gyors lépésekkel haladt előre és testét egészen beborította az izzadság. Mindenáron azt akarta, hogy testileg kifáradjon és ezzel rosszhangulatát elkergesse. A patak látása mindig felüdítette, mert az apró folyó vize kristálytiszt volt és ez igen ritka látvány a dzsungel mélyének örökösen kedves, sáros talajában. A patak vizében kövek voltak lerakva és Flory ezeken kelt át a túlsó partra. Flo jókedvűen lubickolt mellette a patak vizében. A patakon átjutva, Flory a dzsungel belsejébe vezető keskeny ösvényen indult el. Az ösvény a patakhoz járó tehenek csapása volt, amelyek a közeli faluból idejártak inni. A csapás mentén alig ötven méter távolságban egy nagy *peepul*-fa árnyékában tisztavízű tavacska csillogott. A hatalmas fának a földből kiálló gyökerei között természetes barlang képződött. A fa sűrű lombja teljesen elzárta a közelből a világosságot és a tó környéke hasonló volt egy óriási zöld grottához.

Flory ledobálta magáról ruháit és belépett a kis tó vizébe. A víz kicsit hűsebb volt, mint a levegő. Leült a vízben és nyakig alámerült. Apró, csillogó ezüstszerű halak csiklandozták meztelen testét. Flo is bement a vízbe és vidra módjára orrát kitartva a vízből, újra meg újra körülúsztatta gazdáját. A kutya jól ismerte ezt a kis tavat, mert Floryval együtt gyakran meglátogatták, mióta Flory Kyauktadában élt.

Fenn magasan a *peepul*-fa ágai között nagyobb sereg zöldtollu galamb ült az ágakon és szedegette a fa bogyszerű, érett gyümölcsét. A madarakat alig lehetett megkülönböztetni a levelektől, pedig legalább több száz madár ült a gallyakon. Flo kimászott a fa gyökereire és morgott fölfelé a számára elérhetetlen madarak felé. Egyszerre egyetlen zöld galamb leszállt a fa legalacsonyabb ágára. A madár nem tudta, hogy figyelik. Kecses, különösen szép, a szelíd galamboknál valamivel kisebb madár volt. Borsószerű zöld tolla sima volt, mint a borsos, lába pedig élénk rózsaszínű, mint a viasz, amelyet fogorvosok használnak.

A galamb ütemesen himbálózott a fa ágán és felborzolta zöld tollazatát. Flory elámulva és áhítatosan nézte a ritka és egészen különösen szép képet nyújtó látványt.

A magányosság érzése vett rajta erőt és arra gondolt, hogy mennyire nem ér semmit, ha nincs kivel megosztania ezt a szépséget, amely most annyira elgyönyörködtette. A galamb meglátta, hogy lent a földön egy ember és egy kutya figyel. Hirtelen felszállt pihenő helyéről és nagy gyorsasággal továbbrepült. Ezeket a zöldtollú galambokat ritkán lehet ilyen közléről megfigyelni, mert fenn élnek a fák legmagasabb gallyain és a földre ritkán szállnak, csak amikor isznak a patak vizéből. Ha a vadász sörétje eltalálja őket és a lövés nyomban nem végez velük, megkapaszkodnak a gallyakban és csak olyankor esnek le, amikor a vadász megunta a várakozást és már tovább ment.

Flory kiment a vízből, felöltözködött és visszament a patakhoz. Nem fordult vissza, hanem déli irányban ment tovább, mélyebbre a dzsungelbe és hamarosan elérkezett egy kisebb bennszülött faluhoz. Flo fel és alá szaladgált a fák alatt nőtt bozótban és időnként hangosat mordult, amikor egy-egy szúrósabb tüskébe lépett. Néha felvert rejtekhelyéről egy nyulat. Flory lassú lépésekkel haladt. Pipájának füstje apró felhőkben úszott utána a teljesen szélcsöndes levegőben. Boldog volt és nyugtalansága teljesen elmúlt a kellemes fáradtsággal járó séta és a hűs, tiszta víz után. Közben a levegő is érezhetően kezdett hűvösebb lenni. Csak itt-ott húzódtott még meg egy-egy fa jobban elrejtett árnyékában a napközben felhalmozódott tikkasztó hőség. Kisebb távolságra a bennszülöttek bivallyal húzott fogatainak sírásra emlékeztető nyikorgása hallatszott.

A bivalyos szekerek mind közelebb értek és Flory nem sokára szembe találkozott velük.

– Hé, *saya gyí, saya gyí!* – kiáltott nekik Flory és Flot megfogta nyakörvénel fogva, hogy ne menjen el mellőle.

– *Ba le-de?* – kiáltott vissza a burmai bennszülött.

– Jöjj ide, kérlek, tiszteletreméltó barátom! – szólt a burmainak a nyelvükhöz alkalmazkodó udvariassággal Flory. – Eltévedtünk én és a kutyám. Kérlek állj meg egy pillanatra, oh, nagy pagodák építője!

A burmai leugrott a bivalyszekérről és odasietett Floryhoz. Középtermetű, zömök ember volt és az egyik szeme hiányzott. Floryt invitálta, hogy üljön fel a szekérré. Azután a bivalyt vezetni kezdte és hangos kiáltások közben elindultak a falu felé. A szekér primitív módra készített, küllő nélküli kerekei fájdalmas hangon csikorog-

tak. A burmai parasztok nem igen szokták megkenni szekerük tengelyét, mert azt tartják, hogy a kerekek csikorgása elkergeti a rossz szellemeket; bár ha európai ember megkérdi őket, hogy miért nem használnak kenőcsöt, azzal szoktak védekezni, hogy túlságosan szegények és nincsen pénzük rá.

Közben elhaladtak egy fehérre meszelt, fából épített pagoda mellett, amely alig két méter magas volt és csaknem teljesen eltűnt a dzsungel sűrű bozótjában. Hamarosan megérkeztek a faluba. A falu körülbelül húsz nyomorúságos viskó volt, zsupptetővel és a házak mögött magasra nyúlt, meddő datolyapálmákkal. A pálmafák tetején kócsagok fészkeltek és éppen hazatértek fészkeikre a közeledő alkonyatban. Egy kövér, erősen sárga arcború asszony póznával kutyát kergetett. A falu neve Nyaunglebin volt, amely „Négy *peepul*-fá”-t jelentett, bár már sehol nyoma sem volt a *peepul*-fáknak, amelyeket bizonyosan kivágtak és már réges-régen elfelejtettek. A falu lakói keskeny földterületet műveltek a dzsungel és a falu között. Földművelésen kívül bivalyos szekerek gyártásával foglalkoztak és a fák alatt mindenütt látni lehetett a félig kész, hatalmas, küllőnélküli, korongszerű kerekeket.

Flory leszállt a szekérről és egy négy annás rézdarabot adott a szekér kocsisának. A házak közül feketeszőrű komondorok szaladtak elő és körülszaglászták Flót. A konyhából több sötétbőrű, az egészségtelen élettől és rossz táplálkozástól erősen felpuffadt hasu, egészen mezitelen gyermekek futottak elő és tisztos távolból bámultak a faluban megjelent fehér emberre. Hamarosan jelentkezett a falu bírása is, töpörödött, ráncosarcú öreg ember. Alázatos *salaam*-köszöntésekkel üdvözölte Floryt, aki leült a bíróságnak küszöbére és pipájára gyújtott. Flory szomjas volt és ezért megkérdezte a bírót:

– Jó víz van a kutatokban, *thugyi-min*?

A bíróságon pillanatig gondolkozott, megvakarta bal lábujját jobb lábának hüvelykujjával és így szólt: – Akik megisszák, megisszák, *thakin*. És akik nem isszák meg, azok nem isszák meg.

– Ah, bölcs ember vagy öreg.

A kövér asszony, aki az imént a kutyát kergette, fekete cserép teáskannát hozott és fületlen csészét. A csészében zöldszínű teát kínált Florynak, amelynek erősen füstszaga volt.

– Nekem most mennem kell – *thugyi-min*. Köszönöm a teát.

– Isten vigyázzon a lépéseidre, *thakin*.

Flory azon az ösvényen ment vissza, amely közvetlenül a *maidanra* vezetett. Mikorra hazatért, már egészen besötétedett. Ko S'la tiszta *ingyit* vett fel magára és gazdáját a hálósobában várta. Két üres petróleumos kannában fürdővizet melegített Florynak, az ágyra pedig tiszta vászonruhát és inget készített elő, ezzel akarta jelezni gazdájának, hogy át kell öltözködni, megborotválkoznia és *dinner* után a klubba mennie. Flory legjobban szerette az estét egyetlen fekete selyem rövid alsónadrágban tölteni és kezében egy könyvvel ellustálkodni az időt. Ko S'la határozottan ellenezte gazdájának ezt a rossz szokását. Nem szerette, ha Flory másként viselkedett, mint a többi fehér ember. Az a körülmény, hogy Flory gyakran erősen italos állapotban tért vissza a klubból, míg ha odahaza maradt, rendszerint nem ivott semmit, nem zavarta Ko S'lat, mert azt vallotta, hogy a fehér ember számára normális és megbocsátható szokás, ha a társaságban sokat iszik és berúg.

– A nő elment a bazárba – jelentette ki láthatólag beleegyezőleg és örömmel, mint mindig, amikor Ma Hla May eltávozott. – Ba Pe ment vele és lámpát is vitt magával, hogy elkísérje, amikor visszajön.

– Rendben van – mondta Flory.

Bizonyosan azért ment, hogy az öt rúpiát valami hazárdjátékkal elvesztesse, gondolta Flory.

– A fürdővíz készen van, szentséges uram.

– Majd később, előbb a kutyával kell elbánnunk. Hozd a fésűt – mondta Flory.

A két férfi leguggolt együtt a padlóra. Szorgalmasan kifésülték Flo selymes szőrét és kiszedték lábujjai közül a napközben felszedett kullancsokat. Ezt a munkát minden este el kellett végezni. Az apró és szürke gombostűfejnagyságú élősdiek éles fájdalmat okoztak a szegény állatnak, ha csak egyetlen éjszakára is benne maradtak. Mikor egy-egy kullancsot sikerült kiszedni, Ko S'la letette a padlóra és gondosan szétnyomta lábának hatalmas hüvelykéjével.

Mikor ezzel a munkával végeztek, Flory megborotválkozott, felöltözködött és *dinner*hez asztalhoz ült. Ko S'la széke mögött állt, egymásután tette eléje az ételeket és egy bambusznádból készült legyezővel legyezte. Az

asztal közepére égővörös hibiszkuszcsokrot tett egy vázába. Az ételek fényűzőek voltak, de íztelenek. Sammy, Flory öreg szakácsának ősei még a francia gyarmatosítók által képzett szakácsok nemzedékéhez tartoztak, akik gyönyörűen elkészített ételeket főztek, csak éppen az ételek íztelenek és ehetetlenek voltak. *Dinner* után Flory elment a klubba, bridzsezett és háromnegyed részben berúgott, amint legtöbb estén szokta, amikor Kyauktadában tartózkodott.

V.

Bár Flory aznap este csak kevés whiskyt ivott, mégsem tudott elaludni. Belsőszülött komondorok hangos vonyítással ugattak a holdra, amely első negyedben járt és körülbelül éjfélkor nyugodott le. A kutyák napközben aludtak a nagy forróságban és amint besötétedett, megkezdtek üvöltő hangversenyüket. Az egyik kutya Flory házát választotta ki. Alig ötven méter távolságra két hátsó lábára ülve a ház felé fordult és szabályos időközökben hangos üvöltéssel ugatott. A nyomorult állat ezt az idegesítő hangversenyt két-három órán át szakadatlanul folytatta, sokszor egészen addig, amíg a kakasok kukorékolni nem kezdtek a hajnali órákban.

Flory álmatlanul forgolódott ágyában és a feje rettenetesen fájt. Ha valaki azt hiszi, hogy állatokat nem lehet gyűlölni, csak Indiában kell töltenie néhány éjszakát, amikor a kutyák a holdat ugatják. Flory végre képtelen volt tovább túrni az idegesítő hangversenyt. Felkelt, ágya alól egy nagy bádogdobozból, amelyben vadász-fegyverét és töltényeit tartotta, fegyvert és néhány töltényt vett elő, majd kiment a verandára.

A hold még elég magasan, a látóhatár fölött járt. Az átetsző homályban tisztán látta a kutyát, amely hátsó lábán ülve és fejét az ég felé tartva, minden fél perben hangosan felüvöltött. Flory neki támaszkodott a veranda faoszlopának és gondosan célbavette az állatot. De, mikor állá alatt megérezte a puska agyának hideg érintését, mást gondolt. Leeresztette puskáját, nem tudta az ártatlan jószágot hideg fejjel meggyilkolni.

Tudta, hogy képtelen elaludni, ezért hálókabátot vett magára és sétálni kezdett kinn a *bungalow* kertjében a holdsütésben kísértetiesnek tetsző virágok között.

Az éjszaka forró volt és fülledt. A kertből a holdsütésben tisztán látta a *maidan* szelíd lejtőjét, amelyen kutyák kergetőztek. Balról az angol temetőnek a holdsütésben fehéren csillogó sírkövei látszottak. Közelében régi kínai sírok, apró dombszerű emelkedéseit lehetett látni. A bennszülött lakosság azt állította, hogy a sírok között kísértetek járnak és a klubban alkalmazott bennszülött fiatal gyermekek, a *chokrák* valósággal reszkettek a félelemtől, amikor valamelyik fehér gazdájuk parancsára az esti órákban ezen a környéken kellett átmenniök.

Aljas, gerinctelen, bitang, ez vagyok, semmi más – gondolta Flory és hangtalanul szidta, átkozta önmagát. – Munkátlan, részeges, parázna, senki máson, csak saját magán szánakozó, aljas bitang. Még a klubban lévő többi ostoba számár is mind különb, mint te vagy – mindenki különb nálad, te aljas, jellemtelen bitang. Ők legalább emberek, a maguk kicsinyes és ostoba módján. Legalább nem gyávák és nem hazudnak. De te –

Florynak minden oka megvolt rá, hogy önmagát szidalmazza. Aznap este nagyon aljas módon viselkedett a klubban és ezért határtalanul szégyelte önmagát sajátmaga előtt.

Mikor Flory megérkezett a klubba, még csak Ellist és Maxwellt találta ott. A Lackersteen házaspár Mr. Macgregor gépkocsiján kiment a vasútállomásra az éjszakai vonattal érkező huguk elé. A három ember leült és bridzselni kezdett. Közben megérkezett Westfield, szemelláthatólag feldúlt és magából kikelt állapotban, kezében a „Birmai Hazafi” című helyi lap legújabb számával. Ez a szám tartalmazta a Macgregort súlyosan megrágalmazó támadást. Ellis és Westfield dühe nem ismert határt. Ellis teljes öt percet töltött el azzal, hogy átkokat szórt minden bennszülöttre és közben kifejtette azt a véleményét, hogy az aljas cikk szerzője senki más nem lehet, mint Veraswami, a hindu orvos. Közölte társaival, hogy feleletül a támadásra haladéktalanul meg kell akadályozniok színes embernek a klub tagjai közé való megválasztását.

Véleményük kinyilvánítása céljából azt indítványozta, hogy szegezzenek ki néhány soros nyilatkozatot a fekete táblára Mr. Macgregor hirdetésménye mellé, amelyet előző napon függesztett ki. A nyilatkozat szövegét Ellis nyomban meg is fogalmazta a következőképpen:

– Tekintettel arra, a gyáva sértésre, amely szeretett

helyettes kormánybiztosunkat érte, alulírottak kinyilvánítjuk azt a véleményünket, hogy a jelen pillanatot a legteljesebb mértékben alkalmatlannak tartjuk *nigge*-*rek*nek a klub tagjai közé való választására.

Westfield helytelennek tartotta a *nigger* szó használatát, ezért áthúzta és fölébe a „bennszülött” szót írta. A nyilatkozatot négyen írták alá: R. Westfield, P.W. Ellis, C. W. Maxwell és J. Flory.

Ellisnek annyira tetszett saját ötlete, hogy mikor a nyilatkozatot megfogalmazta, majd mind a négyen aláírták és a fekete táblára kiszögezte, haragja egészen lecsendesedett. A nyilatkozat önmagában nagyon keveset jelentett, de tudta, hogy a tény a legrövidebb idő alatt ismeretessé válik a városban és másnap feltétlenül tudomást szerez róla Veraswami is. Ebből nyilvánvalóan megtudja, hogy a fehérek klubjában őt is egyszerűen, mint niggert emlegetik. Ellisnek ez a gondolat különösképpen tetszett. Az este hátralevő részén alig tudta szemét levenni a fekete táblára kifüggesztett nyilatkozatról és ismételten felkiáltott: – Most már tudni fogja ez az undok, pókhasú doktor, hogy mit gondoljon. Eh? Most végre megtanítjuk rá, hogyan kell viselkednie. Ezt érdemelte már régóta és semmi mást.

Flory mélységes szégyenkezést érzett, hogy a barátját megalázó és megrágalmazó nyilatkozatot aláírta. Mérhetetlen erkölcsi gyávasága valóságos fizikai fájdalmat okozott neki. Mert természetesen megtagadhatta volna a nyilatkozat aláírását, de ebből feltétlenül összeszólalkozás támadt volna közte, Ellis és Westfield között és semmitől jobban nem undorodott, mint az ilyen összeszólalkozásoktól. A szégyen hatása alatt ilyenkor mindig anyajegyére kellett gondolnia, amely arcát szégyenfoltként égette.

Flory tizenöt évet töltött Burmában és Burmában mindenkinek meg kell tanulnia, hogy nem lehet szembehelezkedni a közvéleménnyel. De a megalkuvásra való hajlam Florynál korábban kezdődött. Az életben az első komoly akadályt már mint gyermek számára szerencsétlen anyajegye jelentette. Soha nem felejtette el, hogy már fiatal gyermek korában is mennyire befolyásolta életét ez a társaitól elválasztó megkülönböztetés. Kilenc éves volt, mikor az első nyilvános iskolába került és néhány nappal később már reáragadt a gúnynév, amelyet az indián mesék szótárából kölcsönözve és anyajegyére érte, iskolatársai „kék-arc”-nak fogalmaztak meg.

Elemi iskolájából olcsó, harmadrangú középiskolába került. Ez az iskola utánozta Angliának híres és nagy történelmi múlttal rendelkező magán- és alapítványi középiskoláit, az úgynevezett *public school*okat. Flory iskolájában is az anglikánizmus előkelő, „magas egyház” – *high church* – változata divott. Az iskolának volt krikett-csapata és a növendékeknek latin nyelven kellett verselni. Mindez azonban csak látszat volt és az iskola növendékei csaknem teljesen tudatlanok maradtak. Az intézet rosszul fizette tanárait és így ezek sem kerültek ki a nevelés legkiválóbb és az ifjaknak példaképül szolgáló mesterei közül. Flory csaknem olyan tudatlanul hagyta el az iskolát, mint ahogyan oda megérkezett. Már ekkor is tisztában volt vele, hogy olyan képességek szunnyadoznak benne, amelyek életpályájának sima és sikeres megfutása helyett inkább zavarokkal és nehézségekkel fenyegették.

Még nem volt húszéves sem, amikor Burmába került. Szülei jóra való és fiúkat odaadással szerető emberek voltak. Sok utánjárással szereztek állást neki egy Burmában működő angol fakitermelő vállalatnál. A szülőknek meglehetősen nagy anyagi áldozatukba került fiuk állásba juttatása. Flory ezt azzal hálálta meg, hogy leveleikre alig válaszolt és sokszor hónapok is elteltek, hogy egyetlen sornyi életjelt sem adott magáról. Burmai tartózkodásának első hat hónapja Rangoonban telt el. Erre azért volt szükség, hogy a vállalat üzletmenetének irodai részét megtanulja. Hivatalában másik három fiatal tisztviselővel kötött gyors és bensőséges barátságot. Ez a barátság legnagyobb részben abban nyilvánult meg, hogy a legvadabbul kicsapongó életet élték. Hihetetlen mennyiségben fogyasztottak whiskyt, bár valójában undorodtak tőle, csak azért, hogy férfiasságukat megmutassák. Száz meg száz rúpiát költöttek öreg prostituáltakra, akiknek arcuk a krokodilokéra emlékeztetett. Ilyen környezetben alakult ki a fiatal Flory jelleme.

Rangoonból Mandalay-től északra a vállalat teak-fát kitermelő telepére került a dzsungel kellős közepébe. A dzsungelbeli életet határozottan kedvelte minden kényelmetlensége és magányossága ellenére is. Legtöbbit szenvedett az ízetlen és rossz minőségű ételektől, amelyeket a tábor két-balkezes bennszülött szakácsai készítettek. De Flory ekkor még nagyon fiatal volt és ilyenkor az erős és egészséges fiatal szervezetnek a hiányok és a nélkülözések keveset ártanak. Közben kellemes

szórakozást jelentett a horgászat és az izgalmas vadászatok a dzsungelben. Időnként rövid, néhány napos kirándulásra ment Rangoonba, azzal az ürüggyel, hogy fogait kell csináltatnia. Ezeknek a rangooni kirándulásoknak az emléke most is elevenen élt emlékezetében, jóval túl a harmincon. A fővárosban első dolga volt, hogy rohant a *Smart and Mookerdum* könyvkereskedésbe, hogy megvásárolja az Angliából legújabbban érkezett regényeket. Az Anderson-szállodában szállt meg és élvezte az Angliából szállított élelmiszereket, amelyeknek színét sem látták a dzsungelben. Flory ekkor még nem is sejtette, hogy milyen lelketölő egyhangúságban és sivárságban eltöltött esztendőik állnak előtte.

Szervezete gyorsan hozzászokott Burma trópusi éghajlatához. A nap februártól májusig, a száraz időszak alatt, kiméretlen forrósággal sütött, míg azután hirtelen megérkezett kelet felől a monszun. Először csak futó záporok estek, de azután megindult a szünet nélküli trópusi eső vízzuhataga, amely átáztatott mindent, úgy, hogy néhány nap alatt mindenkinek nemcsak a testén lévő ruhája, hanem az ágya, sőt még a szájába vett étel is örökösen csepegett a nedvességtől. Ebben az időszakban a dzsungel alacsonyabban fekvő részei egyetlen összefüggő posványra alakultak át. A rizsföldek víz alatt álltak és átható mocsárszagot terjesztettek maguk körül. A könyvek és a lábbeliek bőre kivétel nélkül mind megpenészedett. Teljesen csupasz burmaiak méter széles karimájú, pálmalevelekből készített kalappal fejükön, térdig vízben gázolva szántották a rizsföldeket bivalyokkal vont ekékkel. Később a nők és a gyermekek ültették el a zöld rizspalántákat. Mindenegyed palántát gondosan dugványoztak az iszapos talajban, háromágú villára emlékeztető szerszám segítségével. Júliusban és augusztusban majdnem szünet nélkül esett az eső. Egyszer azután az éjszakai órákban, fenn nagy magasságokban, láthatatlanul repülő madarak éles hangja hallatszott. A szalonkák indultak el dél felé Közép-Ázsiából és megjelenésük jelezte az esős időszak végét októberben. A rizsföldek kiszáradtak és a rizsvetés megéregett. A friss és hűvös szélben a burmai gyerekek sárkányokat eregettek. Ilyenkor kezdődött a rövid ideig tartó téli időszak, amikor Felső-Burma kísértetiesen hasonlított az angliai tájakra. Vad mezei virágok nyíltak mindenfelé. Ezek nem voltak teljesen azonosak az angliai virágokkal, de nagyon hasonlítottak hozzájuk.

A Ionicera nyílt óriás, áthatolhatatlan sűrűséget alkotó bozótokban. Vadrózsák átható illata érzett mindenfelé és az erdők fái alatt nagy lila foltokban óriási szirmú ibolya virágzott. A nap alacsonyan járt, az éjszakák és a kora reggelek csipősen hidegek voltak. A völgyeket sűrű fehér köd borította, mint óriási fazekakból kiömlő hófehér gőz. Ez az idő volt legalkalmasabb vadkacsa és szalonka vadászatra. A szalonkák megszámlálhatatlan tízezres tömegekben vonultak örökösen dél felé és a vadlibák hangos kiáltozással húztak a síkságok, völgyek és a dombok felett. Az érni kezdő és méteresnél magasabb rizskalászik sárga színe a búzavetésekre emlékeztetett. Esténként, amikor a fáradt vadászok zsákmánnyal megrakodva tértek haza, bivalycsordákkal találkoztak, melyeket fiatal pásztorfiúk hajtottak hazafelé. Az éjszakák különösen hidegek voltak és takarónak minden kézügybe eső holmit felhasználtak. Este vacsora után a szolgák hatalmas tábortűzet gyújtottak és fehér gazdáik a tűz mellett ülve sört ittak, miközben a vadászat eseményeit vitatták meg egymással. A vörös lángnyelvek messzire bevilágították a dzsungel sűrű sötét éjszakáját. A szolgák és a teherhordozó kulik tisztos távolban guggoltak, hogy meg ne sértsék fehér gazdáik érzékenységét, de azért a tűz melegében ők is igyekeztek részesülni. A tábori ágyon fekvé hallani lehetett, amint hajnalban a harmat nehéz, kövér cseppekben hullott le a fákról, mintha csendes őszi eső hullott volna. Flory ebben az évszakban különösképpen szerette a dzsungel életét. Talán azért is, mert fiatal volt és mert nem kellett gondolnia sem a múlt, sem a jövőre. Flory huszonnegyedik évét töltötte be és éppen hosszabb szabadságot kapott, hogy hazatérhessen Angliába, amikor kitört a háború. Úgy intézte a dolgot, hogy ne kelljen bevonulnia. Ez nem okozott különösebb nehézséget. Burmában és Indiában a fiatal férfiak általában így jártak el. Egyszerűen az a közvélemény alakult ki, hogy a polgári foglalkozásban lévő fiatalok részéről az a leghazafiasabb és legkorrektebb eljárás, ha ragaszkodnak polgári foglalkozásukhoz. A közvélemény nyomása olyan erős volt, hogy majdnem titkolt ellenségeskedéssel néztek azokra, akik bevonultak a hadsereghez. Valójában az történt, hogy Flory éppen úgy, mint Anglia távolkieseti birtokain élő társai, azért bújtak ki a katonai szolgálat alól, mert a Kelet hatása valamennyiüket erkölcsileg romlotakká tette és eszük ágában sem volt, hogy a whisky ivást,

bennszülött szolgálkat és a burmai lányokkal való könnyű szeretkezéseket felcserélik a katonai gyakorlóterek unalmával és általában a katonai élet fizikai kényelmetlenségével. A háború úgy telt el Burmában, mint valami vihar, amelynek zaja csak nagy messziről hallatszott, mialatt odahaza Angliában százezrek élete közvetlen veszedelemben forgott. Ők teljes biztonságban és nyugodt változatlanságban folytatták tovább régi életüket. Flory ekkor szokott rá az olvasásra és valósággal falta a könyvek hihetetlen tömegét.

Huszonhetedik születése napján kórházban volt. Egész testét csúf kiütések borították. Betegségét valószínűleg a mértéktelen alkoholfogyasztás és rossz táplálkozás okozta. A sebek elmúltak, de a hegek nyoma még két évvel később is meglátszott. Flory ekkor egészen hirtelen és minden átmenet nélkül sokkal idősebbnek látszott, mint amennyi valóságban volt. A távol keleten eltöltött nyolc esztendő, a lázas betegségek, a magányosság és a mértéktelen alkoholfogyasztás nem maradt nyom nélkül.

Ettől kezdve évről-évre magányosabbnak és kiábrándultabbnak érezte magát. Életét valósággal megmérgezte az imperializmus légköre ellen érzett keserű gyűlölet. Tudta, hogy ebből a légkörből képtelen szabadulni és csak ekkor kezdte tapasztalni, hogy milyen drága árat kellett fizetnie, mert ifjú korában csaknem teljesen műveletlen maradt. Most kezdte tisztán látni, hogy milyen tragikus zsákutcába jutott a színes fajokon zsarnokoskodó angolok és büszke öntudattal megszervezett birodalmuk helyzete. Mind világosabban állt előtte, hogy az angolok indiai uralma nem más, mint zsarnokság – kétségtelenül tele a legjobb indulattal, de mégis csak zsarnokság, amelynek végső célja, hogy minél több értéket lehessen jogtalanul eltulajdonítani az országból. A távoli kelet angol urait, a *pukka sahibokat*, akik közé, bármennyire gyűlöletesnek találta is, de saját maga is hozzátartozott, megvetette és szenvedélyesen kívánta uralmuk végét. Gyűlölete odáig fokozódott, hogy képtelen volt cselekedeteiket elfogulatlanul megítélni.

Ez annál igazságtalanabb volt, mert az Indiában élő angolok életét mindennek lehetett nevezni, csak nem irigylésreméltónak. Azt sem szabad elfelejteni, hogy életük legszebb harminc esztendejét rosszul fizetve, teljesen vad idegen környezetben, szervezetüket súlyosan aláásó éghajlat alatt töltik, hogy a végén hazamenjenek

tönkrement májjal és megrokkant derékkal, majd letelepedjenek valahol az angol vidéken és életük hátralevő részét valami másodrangú klub lelketölő unalmában töltsék el. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy Anglia indiai fehér hivatalnokainak legnagyobb része tehetség dolgában nemcsak, hogy nem kiváló, hanem még az átlagos és közepes színvonalat sem éri el. Kétségtelenül igaz, hogy a közigazgatás bizonyos tudományos felkészültséget és szakértelmet megkívánó feladatait a fehér ember sokkal sikeresebben tudja elvégezni, mint a színészek között még a legtanultabbak is. De ettől eltekintve, India közigazgatásának és mindennapi életének kevés szüksége van a nép nyakán ülő brit hivatalnokokra, akik közül a többség még annyi hozzáértéssel és odaadással sem teljesíti a rábízott feladatot, mint valami vidéki angol kisváros postamestere. A közigazgatás legnagyobb részét alantas állásokban dolgozó bennszülöttek végzik el és a brit zsarnokság igazi fenntartói nem a fehér hivatalnokok, hanem a hadsereg. Édes-keveset számít, hogy a fehér hivatalnokok és a vállalatok tisztviselői milyen tehetségtelenek, lusták és mennyire nem értik a rájuk bízott feladatokat. Egyedül az Indiában állomásozó, mintegy negyedmillió főnyi brit hadsereg tehetségesen megszervezett rendőri és fegyelmező munkája tartotta fenn hosszú évtizedeken át a britek uralmát a két India sokszázmilliónyi színes népe fölött.

Az a világ, amelyben az angol *sahib*nak Indiában élnie kell, nyomasztó és mindenkire súlyos teherként nehezedő életmód. A színészek között élő fehér emberek világában minden egyes kiejtett szónak külön hangsúlya van. Angliában az ilyenféle légkör csaknem elképzelhetetlen. Odahaza, az angol könryezetben, mindenki szabad és a magánéletnek csak kevés korlátozását érzi. Indiában az teszi alig elviselhető teherré az életet az egyéni szabadságról nehezen lemondani tudó fehér embernek, hogy akár tetszik neki, akár nem, a zsarnokság fenntartása érdekében kiépített, bonyolult uralmi rendszernek és szervezetnek alkotó részévé kell válnia. Így azután mindenkinek megvan a szabadsága rá, hogy iszákos legyen, hogy hivatali kötelességét lustán és lomhán végezze el, magánéletében gyáván viselkedjék, rágalmazzon vagy paráználkodjék. Mindez háborítatlanul szabad, de arra nincs szabadsága, hogy azt gondolja, ami neki tetszik. A fehér ember véleményét minden elképzelhető tárgyra

vonatközoan megszabják azok a társadalmi előírások, amelyek minden törvénynél szentebbek és sérthetlenebbek azok számára, akik a *pukka sahib*, az Indiában élő fehér ember színesek számára szigorúan elzárt világához tartoznak.

Ez a társadalmi elzártkózttság a szabadságszeretetéről lemondani nem tudó fehér embert hamarosan sorsa ellen lázadó forradalmárrá teszi és egész életét megmérgezi. A fehér ember élete Indiában örökös hazugságban telik el. Napjainak túlságosan is nagy számú szabad óráit legnagyobb részt a fehérek klubjában tölti el és ezeknek a kluboknak légkörét mindenütt kikezdzhetetlen szívóssággal megüli a Kipling irodalmi hagyatékából táplálkozó „birodalmi szellem” átkos és terhes öröksége. A klubban az unatkozó fehér ember az időt mérhetetlen mennyiségű whisky megivásával, olcsó folyóiratok unott lapozásával és vég nélküli pletykálkodással tölti el. A beszéd tárgya újra meg újra a gyűlölt nacionalistákra fordul, akiket Bodger ezredes a legszívesebben forró olajban sütné meg. Ha valaki mégis megkísérli, hogy a tanult színesek között keressen magának barátságot, ezzel a saját társadalmi osztályához tartozó fehérek gyanakvásának és megvetésének teszi ki magát. A fehér embereknek a színesekekkel szemben mutatott igazságtalan és méltánytalan bánásmódja egyszer csak kezd elég lenni és megérkezik az az idő, amikor az értelmes gondolkozásról lemondani nem hajlandó angol ember határtalan gyűlöletet kezd érezni saját honfitársaival szemben és arra vágyik, hogy a bennszülöttek lázadása örök időkre szétrobbantsa a birodalom zsarnoki uralmát. Mindebben pedig az a legszomorúbb, hogy az ilyen lázadózó érzésben nincs semmi tiszteletreméltó jellemvonás, sőt még őszinteség sem. Mert hiszen alapjában véve az ilyen lázadózó angol ember sem törődik valami sokat azzal, hogy mi lesz az angolok indiai uralmának sorsa, hogy vajon a hindukat megfélemlítik és kizsákmányolják-e nyakukon ülő angol uraik. A lázadozás egyedüli oka a szabadságtól megfosztott fehér ember elkeseredése, hogy szabadon nem mondhatja meg véleményét és alkalmazkodnia kell mások erőszakolt felfogásához.

Flory évről-évre mind idegenebbül érezte magát a fehér emberek társaságában és mind gyakrabba váltak azok az összeütközések és kellemetlenségek, amelyek természet-szerűleg származtak ebből az elidegenedésből. Ezért lett

belőle fokozódó mértékben szomorú, magányosságban élő férfi, aki elhúzódott könyvei és magányos, szavakban ki nem fejezhető gondolatai közé. Veraswamival a hindu orvossal folytatott beszélgetései is mind inkább belső feszültségét felszabadító monológokká váltak, mert hiszen az orvos, bármennyire derék és jóhiszemű férfiú volt is, keveset értett meg abból, amit Flory elmondott. Flory legjobban annak átkát érezte, hogy a titokban, magányosan folytatott élet mindig romlottá, korrupttá teszi a titkolózásba kergetett ember életét. A természet törvénye az, hogy az ember együtt ússzék az élet nagy folyamával, nem pedig hogy szembeszálljon vele. Még mindig elviselhetőbb, ha valaki elfogadja a legostobábban egyoldalú *pukka sahib* világszemléletet, mint hogy életét hallgatagon, némaságra kényszerítve, kelljen eltöltenie.

Flory egyetlenegyszer sem ment haza szabadságának eltöltésére Angliába. Ennek okát nem tudta volna megmagyarázni, bár alapjában bizonyára sejtette miért történt így. Kezdetben véletlenek játszottak közbe és tették lehetetlenné hazautazását. Első ok volt a háború, majd a háború után vállalatának olyan kevés volt a kellő szakértelemmel rendelkező, fiatalabb tisztviselője, hogy két esztendőn át még csak nem is gondolhatott arra, hogy szabadságot kérjen. Hosszú várakozás után vágya mégis teljesült. Tele volt vágyakozással Anglia után, de ugyanakkor félt is a hazameneteltől, azzal a félelemmel, ahogyan fiatal ember irtózik attól, hogy gallér nélküli ingben és borotvátlan arccal jelenjék meg csinos, fiatal nők társaságában. Mikor elhagyta Angliát, még serdülő korban lévő ifjú volt, tele reménységgel a jövő és sok lehetőséget ígérő pályafutása iránt. Tíz évvel később, beesett arcú, az alkoholra rászokott, középkorúnak mondható férfiúvá öregedett, szokásaiban éppen úgy, mint külső megjelenésében. De mindezek ellenére is őszinte vágyat érzett, hogy minél előbb Angliába lehessen. Hajója gyorsan haladt nyugat felé. A hosszúnak ígérkező utazás alatt Flory felszabadultan élvezte a nagyszerű étkezést és a tenger vizének sós illatát. Burma állott levegőjében már teljesen elfeledkezett és lemondott róla, de a hajón, útban Anglia felé azt érezte, hogy még elég fiatal ahhoz, hogy mindent újra kezdhessen. Mindenesetre most egy teljes esztendőt tölthet el művelt európai társaságban. Bizonyosan fog találni olyan leányt, aki nem törődik azzal, hogy arcát anyajegye elcsúfítja, valami művelt, nemes gondolkodásu

leányt, nem az Indiában annyira kivétel nélkül ellen-szenves *pukka memsahib* típusához tartozót. Megházasodik és mint házas ember további tíz, de legfeljebb tizenöt évet fog még eltölteni Burmában. Azután, ha majd tizenkét-tizenötezer fontnyi megtakarított pénze lesz, hazatér Angliába. Vásárolnak egy szép kis házat valahol a vidéken, körülveszik magukat barátaikkal, könyveikkel, gyermekeikkel és kedvenc állatokkal. Boldogan, hogy örökre sikerült megszabadulniok a *pukka sahibok* világtól. Ha ezt megéri, örökre elfelejti Burmát, azt a szörnyű országot, amely életét csaknem végzetesen tönkretette.

Mikor Flory hajója Colombóba érkezett, már ott várta egy kábeltávirat. Vállalatának három tisztviselője hirtelen meghalt valami lázas trópusi járvány áldozataként. A vállalat őszinte sajnálkozását fejezte ki, de ugyanakkor kénytelenek voltak felszólítani, hogy, ha csak teheti, forduljon azonnal vissza Rangoonba. Természetesen, nem kívánják tőle ellenszolgáltatás nélkül ezt a nagy áldozatot és az első kedvező alkalommal megadják neki most hirtelen visszavont szabadságát.

Flory felszállt a Rangoonba visszamenő legelső hajóra. Átkozta balszerencséjét és kedvetlenül ült fel az állomás-helyére vivő vonatra. Ekkor még nem Kyauktadában székelt, hanem Belső Burma egy másik városában. Az állomáson valamennyi szolgája várt rá. A szolgákat hiánytalanul átadta utódjának, aki közben meghalt. Különös érzés volt újra látni az ismerős arcokat, akiktől alig néhány héttel korábban véglegesen búcsút vett! Tíz nappal ezelőtt még hajója Anglia felé tartott és már úgy érezte, mintha ott is lett volna, most pedig újra a trópusi környezet megszokott külsőségei várták: az övig mezítelen, sötétbőrű, majdnem fekete teherhordók, amint szedték le nehéz csomagjait a vasúti poggyászkocsiból és egy burmai kocsis, aki nagy kiáltozás közben hajtotta bivalyait a vállalat székhelyére vezető úton.

Régi szolgálói mosolygó arccal vették körül és mindegyik apró ajándékokkal kedveskedett neki. Ko S'la egy indiai jávorszarvas bőrét hozta, mások indiai édességeket és aranysárga kenyérvirágból font füzért. Ba Pe pedig, aki akkor még egész fiatal gyermek volt, ketrecben egy mókust. Az állomáson több bivalyszekér is várt rá, hogy csomagjait elszállítsák. Flory gyalog indult el szállására és nevetségesnek találta önmagát, nyakában a sárgaszínű virágfüzérrel. Az időjárás kellemesen hűvös volt és az

alkonyati fény kellemes aransárga színnel vont be az egész tájat.

Flory szíve mégis nehéz volt, amikor belépett a ház kapuján, ahová számítása szerint soha nem kellett volna visszatérnie. Életének egyik olyan pillanatát élte át, amikor az ember megéri a végbement és meg nem változtatható, végzetes fordulatot, amely életviszonyai rosszabbodását hozza magával. Mégis mindezek ellenére is hirtelen az a gondolat nyilallott belé, hogy jobb volt visszatérnie. Úgy érezte, hogy bármennyire gyűlölte is Burmát, most visszavonhatatlanul otthonává lett. Tíz teljes esztendő telt már el Burmában és ez alatt a hosszú idő alatt elszakíthatatlanul hozzánőtt ahhoz a talajhoz, ahol a gyorsan múló esztendőket eltöltötte.

Ettől az időtől kezdve többször nem is folyamodott a vállalat vezetőségéhez Angliában eltöltendő szabadságért. Hamarosan meghalt előbb édesapja, majd édesanyja is. Nővérei kellemetlen külsejű, lóarcú, csúnya nők voltak: mindnyájan megházasodtak és csaknem minden kapcsolata megszakadt velük. Európához fűződő kapcsolatai csaknem teljesen elszakadtak, legfeljebb még a könyvek kötötték az európai műveltséghez. Tisztában volt vele, hogy hiába térne vissza Angliába, magányosságától ezzel nem tudna megszabadulni. Rá is az Indiából hazatérő angolok végzetes és gyógyíthatatlan elszigeteltsége várt volna, ha indiai munkájától visszavonulva Angliában készült volna letelepedni, Bath-ban vagy Cheltenhamben valamelyik, élőhalottakkal megtelt penzióban élt volna, körülvéve nyugdíjuktól élő volt indiai angol tisztviselőkkel, akik örökösen ismételték elmúlt életük egy-egy emlékeztető és nekik különösen kedves történetét. Életének ebből a zsákutcájából csak egyetlen kivezető út maradt és ez az lett volna, hogy találjon valakit, aki életét megosztja vele Burmában. De ennek a megosztásnak nem felszínesnek és külsőlegesnek kell lennie. Olyan élettárs után vágyott, aki az élet minden mozzanatában vele együtt érezve tudta volna élni azt a nehéz és sok tekintetben gyötrelmes életet, amely minden fehér ember közös sorsa, ha egyszer kenyerét keleten kell megkeresnie.

Olyan élettársat szeretett volna kapni, aki egyben lett volna barát és feleség. Semmi esetre sem olyan valakit, mint amilyen például Mrs. Lackersteen volt, Ezeket az átkozott *memsahib*okat nem tudta szenvedni. Ellenszenvesnek találta a trópusi éghajlattól sárgaszínűre vált,

egészségtelen arcszínüket, sovány, ványadt arcvonásaikat, örökös pletykálkodásukat koktél-ivás közben, civódásaikat a bennszülött személyzettel és ahogyan képesek voltak húsz esztendeig élni egy országban anélkül, hogy a nép nyelvéből egyetlen árva szót is megtanultak volna. Nem, ilyen nőre még gondolni sem akart.

Flory háza kapujának támaszkodott. A látóhatár peremén járó hold lassankint kezdett eltűnni a dzsungelben, de a kutyák még mindig hangos üvöltéssel ugattak. Később visszament a verandára, újra kezébe vette vadászfegyverét és miután célbavette a háza közelében üvöltöző, bennszülött komondort, elsütötte a fegyvert. A golyó a *maidan* oldalában a célponttól jó messzire csapódott be. Flory válla erősen sajgott a fegyver erős rúgásától. A kutya hangos üvöltéssel futni kezdett, majd további ötven méter távolságban leült és újra hozzákezdett szabályos időközökben megisméltető vonításához.

VI.

A reggeli napsütés aranysárga színnel vont be a *maidan* füves lejtőjét, csak az angol tisztviselők házainak fala ragyogott élénk fehér színben. Flory házának verandáján a korlátan négy nagy kövér varjú ült és leste az alkalmat, hogy mikor surranhatnak be a szobába, ahol Ko S'la egy asztalon kenyeret és vaját készített Flory reggelijéhez. Flory előbújt a moszkítóhálóból. Kialtott Ko S'lanak, hogy hozzon gint és azután bement a fürdőszobába. Előbb a langyos zuhany alá állt, amely egy kicsit lehűtötte. Megivott egy pohár gint, majd utána megborotválkozott. A borotválkozást legtöbbször elhalasztotta estig, mert szakálla gyorsan kinőtt és arca estig annyira borostás lett, hogy sokszor másodszor is kellett borotválkoznia.

Mialatt Flory kedvetlenül zuhanyozta magát fürdőszobájában, Mr. Macgregor reggeli tornáját végezte hálószobájában. A reggeli tornát Mr. Macgregor soha semmi áron nem mulasztotta el, mert minden másnál fontosabbnak tartotta, hogy érezhetően öregedő fizikumát lehetőleg minél jobb állapotban tartsa, legalább is, amíg indiai hivatalnokoskodása véget nem ért. Szolgája, Mohamed Ali, karján Mr. Macgregor váltott tiszta ruhájával, a fürdőszoba félig kinyitott ajtajában állt és figyelte gazdájának mozdulatait. Sárgásbarna színű keskeny arab-arca nem

fejezett ki sem megértést, sem csodálkozást. Öt éve minden istenáldotta reggel végignézte ugyanezeket a mozdulatokat és valószínűleg azt gondolta, hogy gazdája ilyen módon akar áldozni valami előtte ismeretlen, titokzatos istenségnek.

Ugyanekkor Wesfield, a helyi rendőrség parancsnoka, már hivatalában ült, összefaragcsált és tintafoltokkal tarkázott irodai asztala mellett. Közben a bennszülött rendőrőrmester egy gyanúsítottat vallatott, aki mellett két bennszülött közrendőr állott. A gyanúsított negyven év körüli, élénk arcú, rongyokba öltözött férfi volt. Sovány láb-szára tele volt a húsába beleragadt kullancsoktól származó gyulladásoos sebekkel.

– Kit vallatsz? – kérdezte Westfield.

– Egy tolvajt, *sahib*. Két smaragd gyűrűt találtunk nála. Mindkettő nagyon értékes. Nem tudja megmagyarázni, hogyan jutott hozzá. Hogyan juthatna hozzá másként ilyen szegény kuli, Bizonyosan lopta.

Az őrmester dühösen rátámadt a gyanúsítottra. Egészen közel hajolt hozzá és hangosan kiáltva ráordított:

– Mondom, hogy loptad a gyűrűket!

– Nem loptam.

– Veled sokszor volt már dolgunk.

– Velem nem.

– Mikor csuktak be utoljára börtönbe?

– Én még nem voltam börtönben soha.

– Fordulj hátra – ordított rá az őrmester. – Hajolj le!

A gyanúsított látható rémülettel fordult Westfield felé, aki közben elfordult és máshova nézett. A két mellette álló rendőr megragadta a szerencsétlent, letépték róla néhány rongyát és így alsó teste csupaszon maradt.

– Nézzen ide *sahib*! – Az őrmester a gyanúsítottot látható sebhelyekre mutatott. – Ez is mutatja, hogy nem becsületes emberrel van dolgunk. Ezek a sebhelyek régebbi bambusz-botozások nyomai. Ha ez így van, a gyanúsított feltétlenül úgy lopta a gyűrűket!

– Rendben van. Csukd be a fogdába – mondta Westfield, nem nagy jelentőséget tulajdonítva az esetnek. Kezét zsebredugva ment tovább. Gyűlölte ezeket a nyomorult bennszülötteket, akiket minden alaposabb gyanú nélkül úgy kezelnek, mint megrögzött tolvajokat. Ha *dacoitokkal* vagy zendülőkkal volt dolga, az egészen más. Mondd, Maung Ba, hányan vannak már a fogdában?

– Hárman, *sahib*.

A fogda a rendőrségi épület emeletén volt. Egy nagyobb szoba egyik sarkában, elrekesztve a padlóba és mennyezetbe erősített lécekkel. A farács közelében bennszülött rendőr állt őrt, vállán karabéllyal. A fogda egészen sötét hely volt, fojtogatóan forró és szellőzetlen levegővel. Bútorzata semmi nem volt, csak egy nagyobb faveder a foglyok testi szükségleteinek elvégzésére: ez a veder elbírhatatlan bűzt terjesztett maga körül. Két fogoly keleti módra guggolt a farács közelében és tisztos távolban tartották magukat a harmadik fogolytól, egy hindu kullitól, akinek testét sűrűn sömörök borították. A farácson kívül kövér burmai asszony térdelt a padlón. A foglyoknak szánt bádogg-csajkákba rizst és valami meleg, híg levest kanalazott.

– Meg vagytok elégedve az étellel? – kérdezte Westfield.

– Igen meg vagyunk elégedve, szentséges uram – mondták a foglyok egyszerre, mintha parancsra szóltak volna.

A foglyok élelmezéséről a kormány gondoskodott. A börtönőr felesége foglyonként és naponként két és fél annát kapott erre a célra és ebből egy-egy annát takarított meg magának.

Flory kiment a házból és lustán sétált háza kertjében. Korán reggel a napsütés még kellemes volt, a későbbi hőségéből jóformán semmit sem érzett. A kertben a *mali* új virágágyat készített és szorgalmasan ásta a talajt. A virágágy a galambdúc mellett készült a kapu közelében. A *mali* egy kicsit eszelős, műveletlen, hindu ifjú volt, aki napjait csaknem teljes némaságban töltötte, mert a hindu nyelvnek *manipur* nyelvjárását Burmának ezen a részén senki nem értette, beleértve még Zerbadiból származó feleségét is. A *mali* alázatos *salaamokkal* köszöntötte a kertben megjelenő gazdáját, majd folytatta tovább az ásást.

A szolgálakások felől ugyanekkor hangos civakodás lármája hallatszott. Ko S'la feleségei megkezdték szokásos reggeli civódásukat. A kert ösvényén egy szelídített kakas, amely kakasviadalokon szokott résztvenni és Nero névre hallgatott, büszkén lépdelt, míg Flo meg nem jelent és a kakas után nem vetette magát. Az asszonyok veszekedése mind hangosabbá vált és közben békétlenkedő, türelmetlen férfihang is hallatszott. Ko S'la igyekezett igazságot tenni a két, egymás hajának eső asszonyok között, de nagyon kevés sikerrel. Ma Pu, az első feleség, jólmegtermett, eldurvult arcvonású asszony volt, akin

erősen meglátszott a sok terhesség hatása. Ma Yi, a „kisfeleség”, kövér, lusta fiatalasszony volt.

Mr. Macgregor közeledett a *maidanon* átvezető ösvényen, sétabotját lóbálva kezében. Világosbarna sort volt rajta és ugyanolyan színű sporting, fején pedig világoszürke trópusi sisak. Reggeli tornáján kívül, hacsak tehette, soha nem mulasztotta el, hogy reggelenként két-három kilométert ne sétáljon.

– Gyönyörű reggelünk van ma – szólt oda Florynak, frissen, jókedvűen, erős ír hangsúllyal ejtve ki a szavakat. Előző este került kezébe a „Burmai Hazafi”-ban megjelent és személyét erősen támadó cikk. A támadás bosszantotta és módfelett kihozta sodrából. Tettetett jókedvével azonban igyekezett belsejében maró bosszúságát elrejtetni.

– Jó reggelt! – köszöntötte Flory Macgregort olyan szívélyesen, ahogyan csak tellett tőle.

Nem tehetek róla, ostoba, vén számárnak tartotta Macgregort, minden magas hivatali állása ellenére is. Utálkozással nézte, hogy mint gömbölyödött ki kövér fenéke a meglehetősen szűk sortból. Pontosan olyan volt, mint azok az ellenszenves, középkorú öreg cserkészek, csaknem mindnyájan megrögzött homoszexuálisok, akiknek fényképét gyakran lehetett látni az Angliából érkező képeslapokban.

Fehér, keleti ruhába öltözött bennszülött lépett be Flory házának kapuján. A burmai Flory könyvelője volt. A vállalat irodájából érkezett, amely a templom mellett egy kisebb épületben volt berendezve. Floryt alázatos *salaammal* köszöntötte és átnyújtott neki egy gyűrött borítékot, amelyre burmai módon a bélyeg hátul volt felragasztva.

– Jó reggelt, Mr. Flory.

– Jó reggelt. Mit hozott magával?

– Helyi levél, méltóságos uram. A ma reggeli postával érkezett. Névtelen levél, úgy gondolom.

– Unom az ilyesmit. Köszönöm, hogy elhozta. Bent leszek a hivatalban körülbelül tizenegy órákor.

Flory felnyitotta a levelet, amely egy fél ív papírra volt írva és a szövege következőképpen hangzott:

„Mr. John Flory, Uram!

Alulírott tisztelettel figyelmeztetem méltóságodat és rendelkezésére bocsátok olyan értesüléseket, amelyek Önnek, Uram, bizonyosan hasznosak lesznek.

Uram, sokaknak feltűnt Kyauktadában, hogy Ön bensőséges barátságot tart fenn Dr. Veraswamival és hogy gyakran látható fentnevezett orvos házában és őt több ízben vendégül látta saját otthonában. Uram, mi tisztelettel közöljük Önnek, hogy nevezett Dr. Veraswami nem jó ember és semmiképpen sem méltó rá, hogy európai gentlemanek barátkozzanak vele. Az orvos határozottan becstelenség, illojális és megvesztegethető köztisztviselő. A kórházban betegeknek orvosság helyett színesre festett vizet ad és orvosszereket nagy haszonnal bocsát áruba. ezenkívül többektől nagy összegeket zsarolt ki. A börtönben két foglyot sajátkezűleg botozott meg bambusz-botokkal, majd utána frissen vérző sebükbe só-t dörzsölt. Nevezett két fogoly hozzátartozóit megfenyegette ezen eljárás megismétlésével, ha neki pénzt nem küldenek. Mindezekon kívül az orvos súlyosan belebonyolódott a nacionalista párt politikai cselszövényeibe és legutóbb ő szolgáltatott anyagot, amelynek alapján a „Burmai Hazafi”-nak támadó cikke jelent meg Mr. Macgregor, a köztisztviselőben álló helyettes kormánybiztos ellen.

Ráadásul női betegeit arra kényszeríti, hogy vele aludjanak a kórházban.

Fent elmondottak alapján nagyon merjük remélni, hogy Méltóságod tartózkodik fentnevezett Dr. Veraswami társaságától és nem mutatkozik tovább olyan személy társaságában, akivel való ismeretsége csak bajt és romlást okozhat Méltóságodnak.

Méltóságodnak jó egészséget és boldogulást kíván

(aláírva) *Jó Barát*

A levelet olyan módon írták, ahogyan a bazárban a hivatalos levélíró szokott írni. Olyan írás volt ez, mintha valami részeg ember iskolás dolgozatot írt volna. A levélírónak azonban aligha lehetett olyan műveltsége, hogy a „tartózkodik” szót és más hasonló, tanult emberre valló kifejezést tudott volna használni. A levél szövegét bizonyosan valami tisztviselő diktálhatta és végeredményben U Po Kyintől származott. A „krokodil”-tól, ahogyan az orvos beszélt ellenségéről.

Florynak nem tetszett a levélben használt hangnem. Mert bármennyire volt is az alázatosságig udvarias, mégis alig titkolt fenyegetést tartalmazott. „Ejtsd el a doktort, mert különben velünk gyűlik meg a bajod”, lényegileg ez

volt a levél értelme. Persze Flory nem sokat törődött az egészszel, hiszen angol embert komoly veszedelem színesek részéről alig fenyegethetett.

Flory kezében tartotta a levelet és nem tudta eldönteni, mit csináljon vele. Névtelen levéllel szemben kétféle módon lehet védekezni. Vagy nem szól róla az ember senkinek, vagy annak mutatja meg, akiről a levél szól. A legtermészetesebb eljárás az lett volna, hogy Flory átadja a levelet a hindu orvosnak, tegyen olyan lépéseket, amelyeket saját maga tart legjobbnak.

Ezzel szemben nagyon meggondolandó volt, hogy érdemes-e a legcsekélyebb mértékben is beleavatkozni olyan vitába, amely a színesek között folyt. Fehér ember magatartásában a színesekkel szemben soha szó sem lehetett semmiféle lojalitásról vagy az érdekek bármilyen közösségéről. Angolok és színesek között szó lehetett érzelmi kapcsolatokról, sőt még szeretetről is. Indiában élő angolok gyakran a legnagyobb ragaszkodást tanúsítják hindukkal szemben, akik között lehetnek színes tisztviselők, erdőkerülők, vadászok, könyvelők, vagy a fehér ember személyzetének tagjai. *Sepoyok* gyakran, mint gyermekek sírnak, amikor rajongásig szeretett angol ezredesük nyugalomba vonul és elválik tőlük. Fehér és színes emberek között a viszony elérheti a bensőségesség legmagasabbfokát, de mindig csak a megfelelő körülmények között. Az azonban elképzelhetetlen, hogy fehér ember színessel bármilyen ügyben is szolidáris legyen. A fehér ember presztízsén már az is sebet ejt, ha helyeslésének vagy rosszallásának ad kifejezést a színesek között támadt vitákban.

Flory nagyon jól tudta, hogy ha nyilvánosságra hozza a levél tartalmát, nagy zajt csap vele és a végén hivatalos vizsgálat indul. Az ilyen eljárás lényege az lett volna, hogy nyilvánosan az orvos mellett és U Po Kyin ellen foglal állást. U Po Kyin nem számított semmit, de tekintetbe kellett venni, hogy mit szólnának ilyen magatartáshoz az európaiak. Florynak komoly kellemetlensége támadhatna belőle, ha a megengedett mértéknél jobban kimutatná, hogy a felmerült vitás esetben a hindu orvos oldalára állott. E helyett sokkal okosabb, ha úgy tünteti fel a dolgot, mintha a levelet soha meg sem kapta volna. Az orvos, derék fickó volt, de hogy érdekében szembeszálljon a *pukka sahibok* mindenbe beleavatkozó és mindent kifogásoló világával, nem, erre még sem gondolhatott. Mert mit

használ, ha az ember lelkét megmenti is, de elveszti az egész világot? Flory rövid gondolkodás után apró szeletekre tépte szét a címére érkezett névtelen levelet. Saját maga is tisztában volt vele, hogy milyen kicsiny és elmosódó veszedelmet jelentett volna, ha tartalmát másokkal is megismerteti. De a veszedelmek Indiában majdnem mindig elmosódtak és alig észrevehetőek. A presztízs is, amely a fehér ember számára a színes környezetben magát az életet jelenti, elmosódó és nehezen körülhatárolható valami. Flory a levél széttépett darabjait összegyúrta az egyik markába és a kapun keresztül kidobta a ház előtti útra.

Ebben a pillanatban ijedt sikoltás ütötte meg a fülét, amely egészen más volt, mint Ko S'la feleségeinek dühödt sipítózása. A *mali* egy pillanatra abbahagyta az ásást és a hang irányába bámult. Meghallotta a sikoltást Ko S'la is és szaladva érkezett meg a személyzeti lakások felől. Flo felugrott és hangosan csaholni kezdett. A sikoltozás megismétlődött. Az éles hang a ház mögött elterülő dzsungelből érkezett és tisztán lehetett hallani, hogy aki sikoltozott, nem bennszülött, hanem bizonyosan valami angol nő lehetett.

A kertből nem volt kijárat hátra a dzsungel felé. Ezért Flory átugrott a kerítésen és közben erősen felkarcolta az egyik térdét. De ezzel nem törődött és szaladt befelé a dzsungelbe, Flo nyomában. Közvetlenül a ház háta mögött a dzsungel közeli bozótjai között volt egy kisebb mélyedés, ahol az esővíz összegyűlt és a közeli Nyaunglebin faluból a bivalyok gyakran ide jártak inni. Flory türelmetlenül tört magának utat a bozótok között és a mélyedés szélén megpillantott egy fiatal angol leányt, akinek arca krétafehér volt, bizonyosan az ijedtségtől. Mögötte fenyegetőleg egy hatalmas bivaly tartott feléje, félhold alakú, sötétszürke színű szarvával. A bivaly izgalmát borjának jelenléte tette érthetővé. Még egy másik bivaly is volt a közelben, amely a mélyedés alján lévő posolyában hűsölt és csodálkozó tekintettel nézte, hogy mi történik.

A fiatal leány az ijedtségtől és a félelemtől eltorzult arcvonásokkal fordult Flory felé, amint a sűrű bozót közül előbukkant. – Óh, kérem, siessen! – kiáltotta a megrémült emberek haragos, siettető hangján. – Nagyon kérem, segítsen rajtam!

Floryt sokkal jobban meglepte az egész jelenet, mint

hogy bármit kérdezett volna. Néhány ugrással a leány mellett termett és minthogy bot nem volt nála, öklével orrán sújtotta a bivalyt. Az állat félénken és alázatosan oldalt fordult, majd eltávozott és nyomában követte borja. A másik bivaly is elővánszorgott az iszapból és társa után hamarosan eltűnt a bozót között. A leány hálásan fogta meg Flory karját. Kicsi híja volt, hogy karjába nem vetette magát, annyira erőt vett rajta az ijedtség.

– A jó Isten küldte magát. Nem is tudom, hogyan köszönjem meg, hogy megmentette életemet. Mik voltak ezek a szörnyű vadállatok? Már azt hittem, halálra tapos az egyik. Mondja, miféle állatok ezek?

– Óh, mindössze jámbor bivalyok. A közeli faluból jöttek ide húsolni a vízben.

– Bivalyok?

– Igen, a bivaly jámbor háziállat. Amire ön gondolt, az a bölény, de az erre felé nincsen. Sajnálom, hogy ennyire megijesztették.

A fiatal leány még mindig védelmet keresve kapaszkodott Flory karjába és Flory érezte, hogy a félelemtől reszket az egész teste. A leány alacsonyabb volt nála és Flory felülről lefelé nézett rá. Nézte világos szőke, fiúsan rövidre vágott haját és szépen formált kezét, amint karjába kapaszkodott. Sok éve elmúlt már, amióta nem látott ilyen elragadóan szép leányos kezét. Jóleső melegség öntötte el a leány fiatal, egészséges testének közelségétől, amint reátámaszkodott és meleg lehetését egészen közel érezte magához.

– Ne féljen, elmentek és nem is jönnek vissza – mondta. Igazán semmi oka sincs rá, hogy még mindig reszkessen a félelemtől.

A fiatal leány ijedtsége kezdett elmúlni és egy kicsit távolabb lépett Florytól, bár az egyik kezével még mindig a karját fogta. – Nincs semmi bajom – mondta. – Tulajdonképpen nem történt semmi. Egyik állat sem ért hozzám. Csak olyan félelmetesek voltak és az egyikről azt hittem, hogy azonnal elgázol.

– Nem kellett volna megijednie. A bivaly valójában igen jámbor állat. Szarvai sokkal jobban hátraállnak, mint hogy öklelni tudna velük. Csak olyankor nyugtalankodnak, amikor borjuk van és most is az lehetett a baj oka.

Floryn és a közelben álló fiatal leányon bizonyos zavar vett erőt. Flory ösztönösen féloldalt fordult, hogy anyajegyét eltakarja a leány elől, majd így szólt:

– Mondhatom, ez furcsa bemutatkozás volt! Meg sem kérdeztem, hogy került ide.

– A nagybátyám kertjéből jöttem. A reggel olyan tündérien szép volt és gondoltam, sétálok egyet. Így találkoztam ezekkel a szörnyetegekkel. Még egészen idegen vagyok Burmában.

– A nagybátyja kertjéből? Persze, persze! Ön ugye Mrs. Lackersteen unokahúga. Tudtuk, hogy érkezik. Talán okosabb, ha kimegyünk innen a bozótok közül a *maidanra*. Majd csak találunk valami ösvényt. Elég furcsa kalandban van része mindjárt első reggel Kyauktadában. Bizonyosan nincs a legjobb véleménye Burmáról.

– Óh, szó sem lehet róla. De itt minden olyan különös. Milyen sűrűn nőttek ezek a bokrok! Annyi közöttük a sok futónövény és íszalag és minden egészen más, mint odahaza Angliában. Itt bizonyosan könnyű eltévedni. Ez az, amit dzsungelnek hívnak?

– Ez még csak a bozót dzsungel. Különben Burmának úgyszólván az egész területét dzsungel borítja, amely örökösen zöld és elég barátságtalan. Itt a dzsungelben a magas fű között jobb sokat nem járkálni, mert a sok tüske felsérti a lábát és széttépi a harisnyját.

A leány elől ment és Flory örült neki, mert így biztos volt benne, hogy az arcát elcsúfító anyajegyét nem látja. A leány karcsú volt és elég magas termetű, lila színű, egyszerű vászonszoknya volt rajta. Könnyű járásáról és testmozgásáról ítélve, Flory nem gondolta többnek, mint húsz és egynéhány évesnek. Az arcvonásait még nem figyelte meg, csak az tűnt fel, hogy csontkeretes szemüveget viselt és hogy egészen rövidre vágott haja volt. Még soha nem látott rövidre vágott hajú leányt. Legfeljebb az Angliából érkező képeslapokban.

Mikor kiérkeztek a *maidanra*, Flory a fiatal leány oldalára lépett és figyelmesen nézte arcvonásait. A leány arca tojásdad volt. Szabályos, nemesen formált vonásokkal. Nem volt a leány határozottan szépnek nevezhető, de fiatalsága kellőképpen meg sem becsülhető ritkaság volt Burmában, ahol az angol nők arca sárgaszínűre változik és valamenynyien soványak és ványadtak lesznek. Közben Flory gondosan vigyázott rá, hogy a leány arcának az anyajegy nélküli oldalát lássa. De még így is valósággal szégyellte a saját ráncos és fonnyadt bőrét a leány tündöklő fiatalsága mellett. Egyetlen vigasztalása volt, hogy aznap reggel megborotválkozott és ez határozottan bátrabbá tette.

– Remélem lassanként kezdi kiheverni az izgalmat – mondta Flory, majd így folytatta tovább:

– Meglátogatna néhány percre, mielőtt hazamegy? Kezd késő lenni és nem tartom helyesnek, hogy födetlen fővel jár.

– Köszönöm, szívesen megyek – mondta a leány.

Flory örült ennek a készséges ajánlkozásnak: vendége még érintetlen volt azoktól a túlzásba vitt óvatossági szabályoktól, amelyek olyan rigorózusan megszbáják az Indiában élő fehérek társasági szabályait.

– Ez itt a maga háza?

– Igen, de a másik oldalra kell kerülnünk. Itt nincs kapu. Majd szólok az egyik szolgámnak, hogy kerítsen napernyőt. A napsütés esetleg megárthat önnek ilyen rövid hajjal.

A kerten átvezető ösvényen egymás mellett mentek. Flo kíváncsian szaladgált mellettük és igyekezett magát feltűnővé tenni. Ha idegen színes ember lépett be a kapun, dühösen megugatta, de az európaiak szagának mindig megörült. A nap percről-percre erősebben tűzött. Nyíló petúniák illata töltötte meg a levegőt. A galambdúcról egy galamb leszállt a virágok közé, majd nyomban utána újra a levegőbe emelkedett, amikor Flo feléje szaladt és játékos kedvvel el akarta kapni. Flory és a leány mintha egyet gondoltak volna, megálltak és nézték a virágokat. Valami megmagyarázhatatlan boldogság jóérzése töltötte meg mindkettőjüket.

– Komolyan mondom, nem szabadna így födetlen fővel járnia kinn a napon – ismételte meg atyáskodó megjegyzését Flory. Jól esett neki, hogy célzást tehetett a leány rövid hajviseletére, amelyet kimondhatatlanul szépnek tartott. Már maga az is, hogy beszélhetett róla, olyan volt, mintha megsimogathatta volna.

– A maga térdét meg mi lelta? Mitől vérzik? – kérdezte a leány. – Akkor sebezte meg magát, amikor a segítségemre jött?

Flory térdén a jelentéktelen karcolás helyén a vér meg-alvadt és egy kis darabon átítatta barnaszínű térdharisnyáját is. – Nem jelent semmit – mondta Flory. De ebben a pillanatban mindketten úgy érezték, hogy ez a kis és valóban jelentéktelen áldozat jelentőssé vált. Egyszerre mint valami izgalmas tárgyról, úgy kezdtek el beszélgetni a virágokról. A leány kijelentette, hogy „imádja” a virágokat. Flory, miközben haladtak a ház verandája felé, bőbeszédű magyarázatba kezdett a kertben nyíló különféle virágokról.

– Nézze, milyen buján tenyészik itt a trópusi éghajlat alatt a lángvirág. Ezek a bokrok legalább hat hónapon át örökösen virágznak. sokkal több napot kapnak, mint odahaza Európában. Ez a sárga egészen olyan, mintha kankalin lenne. Tudja, hogy nem láttam nyíló kankalint legalább tizenöt éve, sem sárga violát. Ugye szépek ezek a cinniák, egy kicsit halott pasztellszínekkel? Ez itt afrikai kenyérvirág. Tulajdonképpen vadvirág, de olyan szép, hogy nem lehet nem szeretni. Az indiaiak különösképpen szeretik a kenyérvirágot és ha valahol a dzsungel elfoglalja az elhagyott lakóhelyeket, még évtizedek múlva is tovább virágzik a kenyérvirág; ebből lehet megtudni, hogy ott valamikor ház és kert volt és emberek laktak. Ha felérkezünk a verandára, majd megmutatom az orchideáimat. Az egyikre különösen büszke vagyok. A virágja tökéletesen olyan, mint valami arany csengetyű. Az illatuk a mézre emlékeztet és az ember szinte megrészegeedik tőle. Remélem, szeret kertészkedni. Számunkra, a trópusokra száműzött fehér emberek számára, legnagyobb vigasztalást a kert jelenti.

– Óh, én imádom a kertészkedést – mondta a leány.

Közben felérkeztek a verandára. Ko S'la sietve magára vette az *ingyijét* és legszebb rózsaszín selyem *gaungbaungját*. A ház belsejéből jött és tálcán gint, poharakat és egy dobozban cigarettát hozott. A tálcát letette az asztalra és érdeklődéssel nézett a leányra, karját összefonta a mellén és keleti módra mélyen meghajolt.

– Nem hiszem, hogy alkoholhoz lenne kedve ilyen kora reggeli órákban – mondta Flory. – Nem tudom a szolgálmat megtanítani arra, hogy vannak olyanok, akik szívebben vannak meg gin nélkül reggeli előtt.

Flory az ilyenek közé számította saját magát is és elhárította magától az italt, amelyet Ko S'la ajánlott fel neki. A leány leült a verandán lévő egyik fonott székre. Feje mögött az ereszre felakasztott faládákban sötétzöld levelű orchideák virágoztak és aranyszínű viráguk nehéz, a méz szagára emlékeztető illatot árasztott. Flory a veranda rácsa mellett állt, oldalt fordulva, hogy anyajegye eltakarva maradjon a leány előtt.

– Milyen tökéletesen szép innen a kilátás – mondta a leány és kíváncsian nézte az eléje terülő tájat.

– Igen, nekem is tetszik. Különösen szép az ilyen reggeli megvilágításban, amikor a nap még nem kapaszkodik magasabbra. Szeretem a *maidan* barnássárga színét és

az aransárga *mohur*-fákat, égő vörös virágjukkal. Nézze, azok a dombok a látóhatár szélén majdnem egészen feketék. A vállalatom fakitermelő telepe a dombok túlsó oldalán fekszik – tette hozzá magyarázólag.

A leány, hogy jobban lásson, levette a szemüveget és úgy nézett a távolban elterülő hegyek irányába. Florynak feltűnt, hogy a leány szemének színe halványkék volt, szebb, mint a legszebb harangvirág. Gyönyörűséggel nézte szeme körül síma, egészséges színű bőrét. Ez ismét a saját arcának ezernyi ráncára és sápadtságára emlékeztette, úgy hogy a leánytól kissé elfordult, majd közvetlen őszinteséggel így kezdett beszélni.

– Nem is képzeli, milyen boldoggá tett mindnyájunkat azzal, hogy eljött közibénk. Számunkra nem lehet nagyobb boldogság, mint ha új arcot látunk magunk között. Hosszú hónapokig meg kell elégednünk a magunk százszor megunt és soha nem változó társaságával. Időnként látogat csak meg bennünket egy-egy hivatalos körúton járó fehér tisztviselő vagy amerikai turisták, akik Leica gépeikkel felvételeket készítenek az Irrawaddyról. Közvetlenül Angliából jött ide Burmába?

– Nem éppen Angliából. Párizsban éltem több éven át, mielőtt ide jöttem volna. Anyám festőnő volt és ezért Párizsban laktunk.

– Párizsban? Szinte hihetetlen, hogy valaki évekig Párizsban lakott. Azt hiszem, még ilyen sem történt, hogy valaki Párizsból egyenesen jött volna Kyauktadába! Olyan Isten háta mögötti helyen, mint ahol mi élünk, az ember el sem tudja képzelni, hogy lehetnek a világon olyan városok, mint Párizs.

– Maga szereti Párizst? – kérdezte a leány.

– Soha nem voltam Párizsban. De sokszor elképzelttem magamnak, hogy milyen lehet. Az én elképzelésem szerint Párizs csupa festmény, kávéházak és boulevardok, festők műtermei, Villon, Baudelaire és Maupassant, mind együtt nagy összevisszaságban. El sem hiszi, hogy számunkra mit jelentenek a nagy európai városoknak pusztán a nevei is. Igazán azt mondja, hogy évekig Párizsban lakott? Bizonyosan a kávéházak teraszán ült fiatal festőnövendékekkel. Fehér bort ittak és Marcel Proustról beszélgettek.

– Igen, valami ilyenfélét tettünk – mondta a leány és nevetett hozzá.

– Itt bizony egészen más életre kell felkészülnie! Itt

nincs sem fehér bor, sem Marcel Proust, hanem helyette whisky és Edgar Wallace, de ha szeret könyveket olvasni, az én könyvtáramban találhat néhány kötetet, amely esetleg érdekli. A klub könyvtárában nincs más, csak értéktelen szemét. De persze az én könyveim nagy része is már régen divatjamúlt és elavult. Ön bizonyosan rengeteget olvas.

– Nem is olyan sokat, de azért imádok olvasni – mondta a leány.

– Egészen boldoggá tesz, hogy végre olyan valakivel találkozhatok és lehetek együtt, aki szereti a könyveket. Már úgy értem, hogy az olyan könyveket, amelyeket érdemes olvasni és nem azt a szemetet, amelyet a klub könyvtárában találhat. Remélem, megbocsátja, hogy ilyen sokat beszélek. De, ha olyan valakivel találkozom, aki halott valamit arról, hogy könyvek is vannak a világon, nem ismerem határt a barátkozásban. Tudom, hogy ez hibám, de talán megbocsát nekem.

– Sohase mentegesse magát. Alig szeretek valamit jobban, mint könyvekről beszélni. Az olvasást az élet egyik legcsodálatosabb ajándékának tartom. Már úgy értem, hogy az élet olvasás nélkül értelmetlenné válnék. Olyan, hogyan is mondjam csak...

Jókedvű és hosszantartó beszélgetésbe kezdtek először könyvekről, azután vadászatról, amely a leányt, úgy látszik, különösképpen érdekelte és igyekezett rábírn Floryt, hogy erről a tárgyról minél többet beszéljen. A leány egész felizgult, amikor Flory részletesen elbeszélte, hogyan ejtett el egy elefántot több évvel ezelőtt. Flory alig vette észre és talán a leány sem, hogy az egész idő alatt úgyszólván mindig a férfi beszélt. Valósággal nem bírta önmagával, olyan kimondhatatlanul jó érzés volt számára a leánnyal való beszélgetés. Annál is inkább, mert a leány szívesen és őszinte érdeklődéssel hallgatta. Végre is Flory mentette meg az életét a bivalytól és különben sem hitte el, hogy ezek a félelmetes külsejű állatok ne lennének ártalmatlanok; úgyhogy ebben a pillanatban úgy tekintett Floryra, mint valami életmentő hősre. Furcsa szeszélye az életnek, de gyakran előfordul, hogy valakinek olyan cselekedetek miatt növekszik a hitele, amelyeket valójában nem is követett el. Kettőjük találkozása azok közé a pillanatok közé tartozott, amikor két ember között a beszélgetés könnyen, természetesen indul meg és úgy tart, mintha soha nem akarna vége lenni.

Hirtelen azonban kettőjüknek ez a közös gyönyörúsége elveszítette dinamikus erejét és mind a ketten elhallgattak. Ekkor vették csak észre, hogy nem voltak egyedül.

A veranda másik végén, közvetlen a korlát mellett, sötétfeketebőrű, bajuszos férfiarc látható kíváncsisággal nézte őket. A feketearcu férfi az öreg Sammy volt, Flory szakácsa. Mögöttük állt Ko S'la két felesége Ma Pu, May és a négy idősebb gyermek. Rajtuk kívül egy véletlenül betévedt, egészen mezítelen apróság és két töpörödött öregasszony, akik a közeli faluból arra a hírre érkeztek, hogy „ingaleikmá”-t láthatnak. A két öregasszony olyan mereven állt, mintha teak-fából készült szobrok lennének, szájukban hosszú fekete burmai szivarral. A két vénasszony ugyanolyan kíváncsisággal bámult az „ingaleikmá”-ra, mint ahogyan Angliában fiatal gyerekek bámulnának egy teljes katonai díszbe öltözött zulu harcosra.

– Kik ezek az emberek? – kérdezte a leány, hangjában alig titkolt bosszúsággal, miközben sorra szemügyre vette őket.

Mikor Sammy észrevette, hogy a figyelem ráterelődött, nagyon elrestelkedett és úgy tett, mintha *pagriját* igazgatta volna. A többiek is szemmel láthatólag restelkedtek jelenlétük miatt, a két merevarcú öregasszony kivételével.

– Az ördög hozta ide valamennyiüket! – mondta Flory haragosan. Érezte, hogy kettejük önfeledt együttlétének ezzel végeszakadt és a leány nem maradhat tovább a verandán. Nyomban tudatára ébredtek annak is, hogy ez életben most látták egymást először és pontosan azt sem tudják egymásról, hogy a másik kicsoda. A leány kissé elpirult és feltette szemüvegét.

– Úgy látszik ezeknek az embereknek nagy szenzációt jelent, ha egy angol leányt láthatnak – mondta Flory. De higgye el, hogy érdeklődésükben nincsen semmi bántó vagy ellenséges. Menjetek innen! – szólt haragosan a veranda végében álló színes népségnek, mire azok egyetlen másodperc alatt valamennyien eltűntek.

– Azt hiszem okosabb, ha megyek vagy már régen el is kellett volna mennem – mondotta a leány és felállt a székről. – Már régen eljöttem hazulról. A nagynéném azóta már bizonyosan nyugtalankodik, hogy hova lettem.

– Ne siessen annyira. Még korán van. Majd szólok a szolgáltnak, hogy napernyővel kísérje haza.

– De most már igazán mennem kell – kezdte újra a leány.

A mondatot félbehagyta és az ajtó felé nézett, amelyen Ma Hla May jött ki a verandára.

Ma Hla May kezét csípőjén tartva állt meg kettőjük előtt. A ház belsejéből jött olyan zavartalan nyugalommal, mint ami azt árulta el, hogy odahaza érzi magát. A két leány szemtől-szembe állt egymással, egymástól alig két méternyi távolságra.

Az ellentét kettőjük között nagyobb már nem is lehetett volna. Az angol leány arcszíne halvány rózsaszínű volt, mint a frissen kinyílt almavirág színe. A burmai lány arcszíne sötét volt. Magasra feltűzött haja majdnem fémszerű feketeséggel csillogott és egzotikus megjelenését még kiemelte élénk lazacpiros, hosszú tunikája. Florynak úgy tetszett, mintha eddig észre sem vette volna, milyen sötét Ma Hla May arcának színe és hogy milyen különös merev tartású, törékeny, nem is annyira élőlényre, mint inkább valami virágvázára emlékeztető termete. Flory a veranda korlátjának támaszkodott és úgy nézte a két leányt, szenvtelenül és tárgyilagosan. A két leány legalább egy percig mereven és szótlánul nézett egymás szeme közé. Nehéz lett volna megmondani, hogy kettőjük közül, melyik tartotta a másikat szokatlanabbnak és helyén nem valónak.

Ma Hla May lassú mozdulattal fordult Flory felé és megkérdezte, komoran, kedvetlenül: – Ki ez a nő?

Flory ridegen válaszolt, mintha parancsolt adott volna valamelyik szolgájának:

– Menj innen azonnal. Ha kellemetlenkedel, a bambuszbottommal tanítalak tisztességre és addig verlek, amíg egyetlen bordád épen marad.

Ma Hla May habozott egy pillanatig, megvonta a vállát, mint aki semmit nem tehet és eltűnt a verandáról. A másik leány kíváncsi érdeklődéssel bámult utána.

– Férfi volt ez vagy nő?

– Nő – mondta Flory. – Az egyik szolgám felesége, gondolom. A mosás felől érdeklődött, ha pontosan tudni akarja.

– Óh, szóval ilyenek a burmai leányok! Furcsa különös teremtések! Többet láttam közülük, mikor a vonaton jöttem Mandalay felé. Tudja, eleinte azt gondoltam, hogy fiatal fiúk. Pontosan olyanok, mint valami holland baba.

A leány elindult a veranda lépcsője felé. Ma Hla May iránti érdeklődése azonnal megszűnt, amint nem látta többé. Flory nem tartóztatta tovább a leányt, mert attól tartott, hogy Ma Hla May még esetleg visszajön és jelenetet

rendez, ami nem sokat számított volna, mert hiszen a két leány egyetlen szót sem értett egymás beszédéből. Szólt Ko S'la-nak, aki szaladt, kezében hatalmas olajozott selyemmel borított, bambusz rúdra szerelt napernyővel. A kofa esernyőre emlékeztető napernyőt nagy tisztelettel kinyitotta és a keleti ember méltóságos és természetes mozdulatával tartotta a leány feje fölé. Így vonultak le a veranda lépcsőjén a kertbe. Flory a leányt elkísérte a kapuig, ahol kezet fogtak és elváltak egymástól.

– Az emberem majd elkíséri haza. Igazán jólesett, hogy bejött hozzám. Ki sem mondhatom, mennyire örülök neki, hogy találkoztam önnel. Az ön jelenléte egészen mássá teszi számomra az életet Kayauktadában.

– Isten vele Mr. – oh, milyen furcsa. Még a nevét sem tudom.

– Flory, John Flory. És az ön neve Miss Lackersteen, bizonyosan.

– Igen. Elizabeth. Isten vele Mr. Flory. Igazán nagyon köszönök mindent. Soha életemben nem fogom elfelejteni azt a szörnyű bivalyt. Ön igazán az életemet mentette meg.

– Még csak szót sem érdemel. Remélem, találkozunk este a klubban. Nagybátyja és nagynénje minden este ott szokott lenni. Viszontlátásra.

Flory megállt a kapuban és nézte, hogy Elizabeth-et hogyan kíséri Ko S'la a hatalmas napernyővel. Elizabeth – szerette ezt a nevet, amely manapság nem divatos és ritkán használják. Remélte, hogy Elizabeth nevét z-betűvel írja. A közeli dombok felől hűvösebb légáramlat csapódott le és enyhítette egy kicsit a már erősödni kezdő nappali hőséget. Ez a hűs légáramlat azok közé a ritka pillanatok közé tartozik Burmában, amikor a fehér embert ellenállhatatlan honvággy fogja el az otthoni hűs vízű tavak, vízesések és árnyékos tölgyfa erdők után. A hűs szellő trópusi virágok nehéz illatát hozta a virágbaborult közeli *mohur*-fa felől és szerteszét fújta a névtelen levél apró papírszeletkéit, amelyeket Flory kidobott az útra.

VII.

Elizabeth a Lackersteen házaspár házának szalonjában egy pamlagon feküdt és olvasta Michael Arlen legújabb regényét. Michael Arlen volt kedvenc szerzője, akit csak

olyankor cserélt föl William J. Locke regényeivel, amikor valami komolyabbat akart olvasni. A szalon hűvös, fehérre festett falú szoba volt, legnagyobbbrészt európai bútorokkal. Csak néhány Benáreszben vásárolt bronz edény és dombormű adott a szobának bizonyos keleties jelleget. Mrs. Lackersteen fenn az emeleten levő hálósobájában aludt a forró koradélutánon. Kinn a szolgák is csendben voltak lakóhelyükön és mindnyájan mély bódult álomba merültek. Hivatali helyiségében, amely a *maidan* alsó részén az út mellett feküdt, bizonyosan Mr. Lackersteen is aludt. Senki nem volt ébren, csak Elizabeth és a *chokra*, aki Mrs. Lackersteen hálósobája előtt a padlón fekve, egyik lábával mozgásban tartotta a hosszú zsinórra szerelt *punkaht*, a keleti legyezőt.

Elizabeth huszonkét éves volt és teljesen árva. Atyja nem volt annyira részeges, mint Tom, de egyébként szellemi képességeinek hiányossága és sok más egyéb tekintetben fivére tökéletes másának bizonyult. Tea bevitellel foglalkozott Angliában és vagyoni helyzete meglehetősen ingadozó volt, de általában sokkal derűlátóbb természettel bírt, mint hogy komolyabb összegeket tett volna félre nehezebb napokra, amikor üzletével kevésbé boldogult. Elizabeth anyja tehetetlen, szeszélyes, örökké panaszkodó természetű asszony volt, aki soha nem volt hajlandó teljesíteni azokat a kötelességeket, amelyeket normális körülmények között vállalnia kellett volna és aki olyan képességekkel áltatta önmagát, amelyekkel soha nem rendelkezett. Éveken át kísérletezett előbb politikával, mint a *suffragett*-mozgalom támogatója, később pedig irodalommal. Végül, amikor egyikkel sem boldogult, kikötött a festészethöz. A festészet az a fajta művészet, amelyet a műkedvelő nyugodtan kultiválhat minden tehetség és különösebb megerőltetés nélkül. Mrs. Lackersteen, mielőtt felfedezte önmagáról, hogy a festészethez van tehetsége, mélyen lenézte a kispolgári világ „filliszter”-eit, közöttük elsősorban a saját férjét. Az eredmény az lett, hogy családi életét sikerült teljesen tönkre tennie és boldogtalanságba kergetni mindenkit, aki közvetlen környezetében élt.

Mr. Lackersteen sikeresen elkerülte, hogy a háborúba be kelljen vonulnia és a háború utolsó esztendejében jelentős vagyont szerzett magának. Mindjárt a világháború vége után, ezerkilencszáztizennyolc őszén, hatalmas kastélyszerű házat vásárolt Highgate-ben, London mellett.

A házban volt melegház, pálmaház, istállók és teniszpályák. Mr. Lackersteen nagyszámú személyzetet bérelt fel, közöttük még komornyikot is. Elizabeth-et egy esztendőre Anglia egyik legkölségesebb magánnevelő intézetébe küldték. Elizabeth tudta, hogy ennek a boldog esztendőnek gyönyörű napjait soha életében nem fogja elfelejteni. A leányok közül négyen a legelőkelőbb körökhöz tartozó arisztokrata családokból származtak. Mindegyik leánynak megvolt a maga póni lova és együtt mentek ki lovagolni szombat délutánonként. Elizabeth jelleme ez alatt az egy esztendő alatt alakult ki, amikor együtt élhetett a gazdagokkal. Életének később is egyetlen uralkodó szabálya maradt az embereknek vagyoni helyzetük szerint való megítélése. Mindaz, ami gazdag, előkelő, költséges és arisztokratikus volt, jelentette számára a Jót vagy amint nevezni szerette, „gyönyörű”-t. Az olcsó, harmadrangú, rongyos, munkában elnyűtt jelentette a Roszszat, amit következetesen „állati”-nak nevezett. Könnyen lehetséges, hogy az előkelő leánynevelő intézetek létezésének nincs is más célja, mint hogy a leányokat az emberi életnek ilyen egyszerű kategóriákra felosztott szemléletére tanítsák. Ez a gondolkodás később még megerősödött és öntudatosabbá lett Elizabeth-ben. A világon mindent, a harisnyától kezdve, amit hordott, az emberi lélekig, ebbe a két kategóriába osztott, minden vagy „gyönyörű” volt vagy „állati” *lovely* vagy *beastly*. Ebből nem származott volna semmi baj, de, sajnos, Mr. Lackersteen vagyoni helyzete nem nyugodott szilárd alapokon és így szegény Elizabeth-nek hamarosan hozzá kellett szokni ahhoz, amit „állati”-nak nevezett és amit annyira gyűlölt.

Mr. Lackersteen teljes anyagi összeomlása ezerkilencszáztizenkilenc késő őszen következett be. Elizabeth-et kivették a drága nevelőintézetből és a lehető legolcsóbb iskolába küldték. Néha még ezekbe sem tudott eljutni, mert apja képtelen volt megfizetni a tandíjat. Elizabeth neveltetése így időnkénti kihagyásokkal tartott egészen addig, amíg apja a háború utáni egyik influenza járványban meg nem halt. Elizabeth akkor húsz esztendős volt. Mrs. Lackersteen-nek nem maradt egyebe, mint egy életbiztosításból származó, 150 font évjáradéka. Ebből a pénzből képtelenek lettek volna megélni Angliában, ezért Párizsba költöztek, ahol angol pénzben még ez az összeg is számított valamit és az élet általában véve olcsóbb volt. Mrs. Lackersteen azért is gondolt a Párizsba való

költözésre, mert így művészi becsvágyát végre akadály nélkül kiélhette.

Mrs. Lackersteen a Montparnasse negyedben bérelt ki egy olcsó, szegényesen bebútorozott műterem-lakást. A pénzzel soha életében nem tudott bánni és ebből a hibájából szegénysége sem gyógyította ki. Hamarosan olyan nélkülözések között éltek, hogy Elizabeth sokszor szószeros értelemben éhezett. Végre nem volt más megoldás, állást vállalt mint angol nevelőnő egy francia bankigazgató családjánál. A család tagjai úgy emlegették, mint „*notre mees Anglaise*”-t. A bankár háza a tizenkettedik arrondissement-ban volt, jó messzire Montparnasse-tól. Ezért Elizabeth elköltözött édesanyjától és egyik közeli olcsó penzióban bérelt szobát. A penzió épülete öreg, rossz állapotban levő sárgára meszelt ház volt az egyik mellékutcában. Elizabeth első emeleti ablaka egy vadászkereskedéssel volt szemközt. A kereskedés ajtaja előtt félig-meddig már szagosodni kezdő vaddisznó volt kiakasztva. Reggelenként öreg francia urak jelentek meg a vadkereskedés előtt és hosszan, látható kéjes érzéssel szagolgatták a vaddisznó holt tetemét. A vadkereskedés közvetlen szomszédja harmadrangú zenés kávéház volt, amelynek címtáblájára ez volt írva: „*Café de l’Amitié. Bock Formidable*”. Elizabeth gyűlölte a penziót. A *patronne* rosszarcú, örökösen rendetlen ruhákban járó öregasszony volt, aki egész életét azzal töltötte, hogy lábujjhegyen osont fel a lépcsőn és észrevétlenül nyitott be lakóihoz, hogy ellenőrizze nem mossák-e harisnyájukat és fehérneműjüket a mosdó-medencében. A penzió lakói csaknem kivétel nélkül mind pletykálkodó, rosszkedvű özvegyasszonyok voltak és legfőbb szórakozásuk volt, hogy állandóan üldözték a penzióban lakó egyetlen idősebb férfit, aki a közeli *La Samaritaine*-ben dolgozott.

Étkezéseknél a penzió lakói mohó szemmel nézték, hogy szomszédjuk nem szed-e nagyobb adagot a feltálatl ételekből. A fürdőszoba ablaktalan, sötét zug volt, félig leszakadt tapétával és rozsdás autógéjzerrel, amely nyolc-tíz centiméter vizet köpött ki magából a kopott zománcozatú, örökösen piszkos kádba, azután megszűnt működni és több melegvizet a legnagyobb erőfeszítéssel sem lehetett belőle kierőszakolni.

A bankigazgató, Elizabeth tanítványainak édesapja, ötven év körüli, kövér kopaszfejű férfi volt. Már a második napon, mikor Elizabeth a gyermekek tanítását megkezdte,

megjelent lecke közben a gyermekszobában, leült Elizabeth mellé és nyomban szorongatni kezdte a könyökét. A harmadik napon már a lábszáránál tartott, a negyedik napon a térdénél és az ötödik napon a térde felett. Ettől az időtől kezdve esténként örökös birkózás folyt le a fiatal leány és az öregedő bankár között, miközben Elizabeth az asztal alatt igyekezett magától távol tartani a bankár menyétre emlékeztető, szőrös kezét.

Elizabeth párizsi élete egészen más volt, mint amilyenek Burmából nézve, Flory képzelte. Ez az élet pontosan úgy volt „állati” – *beastly* – ahogyan ezt Elizabeth nevezni szokta. De a maga életének nyomorúságánál is jobban gyötörte Elizabeth-et édesanyja lehetetlen, szörnyű életmódja. Mrs. Lackersteen azok közé az asszonyok közé tartozott, akik teljesen tehetetlenekké válnak, amikor szolgák nem állnak tovább rendelkezésükre. Háztartását képtelen volt rendben tartani. Erre ideje sem volt, mert „művészet”-ével annyira lefoglalta magát. Bármilyen kevés volt is az állandó jövedelme, beiratkozott egy olcsó festőiskolába, de természetesen minden látható eredmény nélkül. Odahaza a saját műtermében a rendetlenség hátborzongató volt. A műterem nem volt egyéb, mint hideg, télen teljesen fűtetlen, örökösen takarítatlan disznóól. Az egyik sarokban könyvek voltak egymásra halmozva: a padlót folyóiratok kitépett lapjai borították. A rozsdás gáztűzhelyen zsíros, elmosatlan serpenyők álltak. Az ágyakat soha nem vetette meg Mrs. Lackersteen, legjobb esetben a késő délutáni órákban.

Elizabeth mihelyt belépett a műterembe, kétségbeesetten támadt rá anyjára: – Óh, anyám, anyám, hogyan tehetsz ilyesmit? Nézz csak szét, milyen állapotban van ez a szoba! Nem érzed, hogy képtelenség ilyen körülmények között élni!

– Azt mondod, hogy ez a szoba rendetlen? Hogy itt nincs takarítva?

– Rendetlen! Hogyan hagyhatod, anyám ezt az étellel félig még tele tányért meg nem vetett ágyad kellős közepén? És mit keresnek itt ezek a serpenyők? Rettenetes ez a rendetlenség! Mi történnék, ha látogatód érkezne?

Mrs. Lackersteen elragadtatott, a való világtól mindig elszakadt imbolygó tekintete mutatta, hogy ezt az észbontó rendetlenséget észre sem vette.

– Hogy mi történnék, Elizabeth, drága? Semmi. Hiszen

mi festők mindnyájan tökéletes bohémek vagyunk. Te, aki az ilyesmihez nem értesz, fel sem tudod fogni, hogy bennünket mennyire nem érdekel semmi más, csak a festészet.

– Hozzákezek és ha tudok, csinállok egy kis rendet – mondta Elizabeth. – Hidd el, örökös lelkiismeretfurdalásaim vannak, hogy engedlek ilyen szörnyű körülmények között élni. Mondd, hova tetted a sikáló keféd?

– A sikáló keféd? Várj csak egy pillanatra, azt hiszem, láttam valahol. Ah, igen! Tegnap azzal tisztítottam le a palettámat. De nyugodtam használhatod, ha kimosod egy kis terpentiben.

Mrs. Lackersteen közben nyugodtan leült és festőkrétával a kezében folytatta azt a pasztell-képet, amelyet néhány nappal korábban kezdett el.

– Nagyszerű leány vagy te, Elizabeth és mennyire ismered az életet. Magam sem tudom megérteni, honnan örökölted ezt a nagy gyakorlatiasságodat. Tőlem nem, az bizonyos. Az én számomra nincs a világon semmi más, csak a művészet. A művészetet olyannak érzem magamban, mint a tenger árját, amelynek nem lehet ellentállani és ha erőt vesz rajtam, minden más elsüllyed körülöttem. Tegnap az ebédemet a „Nash's Magazine” kitépelt lapjáról ettem, csak hogy ne kelljen piszkos tányérokat elmosnom. Hidd el, ez kitűnő gondolat. Nem kell a tányért mosni, mert a „Magazine” elhasznált lapját egyszerűen eldobhatod.

Elizabeth-nek nem voltak barátai Párizsban. Anyja társaságával nem igen érintkezett. Néha találkozott egy-egy idegennel, beleértve franciákat is, de ezeket egyöntetűen utálta rossz ruháik és még rosszabb modoruk miatt. Egyetlen vigasztalása az volt, hogy a Rue de l'Elysée-n rendszeresen járt az amerikai könyvtárba, ahol az angliai képes hetilapokat nézegette. Vasárnaponként, vagy egy-egy szabad délutánján, órákat töltött a könyvtár olvasószobájában és álmodozva lapozgatta a „Sketch”, a „Tatler”, a „Graphic” és a „Sporting and Dramatic News” legújabb számait.

Soha nem tudott betelni avval a gyönyörűséggel, amelyet az angol arisztokrata társaságokról készített képek látása okozott neki. „Falkavadászok találkozója a Charlton Hallban, Lord Burrowdean elragadóan szép kastélyában Warwickshireben” „Honourable Mrs. Tyke-Bowlby a Parkban Kublaj Kan nevű farkaskutyájával, amely a második díjat nyert a Cruft's idej kutyakiállításán”. „Napfürdőző

társaság Cannesben, Balról jobbra: Miss Barbara Pilbrick, Sir Edward Tuke, Lady Pamela Westrope, Captain, 'Tuppy' Benacre".

Gyönyörű boldog tündérvilág volt ez Elizabeth számára! Két alkalommal a képeslapok oldalain szemtől-szemben találkozott egyik régi iskolatársának fényképeivel. A szívébe mélyen nyílalló fájdalmat érzett, amikor ráismert. Ilyen különbözőképpen alakult az életük. Régi iskolatársainak legnagyobb része most is változatlanul tovább éli a gazdagok irigyelt életét: hátsólovat tarthatnak, férjük magas rangú tiszt valamelyik lovasezrednél. Neki pedig órákat kell adnia rakoncátlan, elkényeztetett idegen gyermekeknek és Párizs legolcsóbb, legellenszenvesebb penziójában kell lagnia. Vajon, eljön-e az idő, amikor megszökhet innen? Vagy pedig örök időkre arra van kárhóztatva, hogy vénségéig ezt a szegénységtől szurtos, rettenetes életet folytassa?

A dolgok természetes következménye volt, hogy anyja példáját látva, Elizabeth szívből gyűlölt mindent, aminek köze volt a művészethez. Utált mindent és mindenkit, aki eszével vagy állítólagos művészi tehetségével kereste kenyerét. A gazdagok, akiket egyedül becsült és tisztelt a világon, legtöbbször nem voltak sem különösen okosak, még kevésbé műveltek, de tudták, hogy hogyan kell fogolyra vadászni a skót hegyek között, soha el nem mulasztották a lóversenyeket Ascotban és minden évben jelen voltak Cowesben az augusztusi nagy regattán. Elizabeth bálványozott gazdag emberei jót nevettek volna még annak gondolatára is, hogy könyvet írjanak vagy képeket fessenek. Elizabeth a túl okosakat, a „*highbrow*”-kat szívből megvetette és lenézte. Egyszer életében megtörtént vele, hogy olyan igazi művésszel találkozott, aki inkább szegénységben dolgozott, de nem adta el önmagát semmilyen pénzes embernek. Ezt az embert még jobban gyűlölte, mert tehetségével meg lett volna a módja hogy a szegénységből kiemelkedjék és bejusson a gazdagok irigyelt társaságába. Elizabeth mindig rémülten gondolt arra, hogy mi lesz vele, ha vén leány marad. De még a vén leányság minden keservét is szívesen elviselte volna, mint hogy ilyen fanatizmusa miatt szegénynek maradt művész felesége legyen.

Elizabeth már két éve lakott Párizsban, amikor anyja hirtelen meghalt ételmérgezés következtében. A csoda inkább az volt, hogy ez előbb be nem következett.

Elizabethnek minden vagyona alig száz font volt anyja halála után. Nagybátyja és nagynénje azonnal kábelsürgönyt küldött neki Burmából és meghívták, hogy menjen hozzájuk, jelezve a sürgönyben, hogy levélben részletesebben megokolják meghívásukat.

Mrs. Lackersteen hosszabb ideje ült íróasztala mellett és töprengett rajta, hogy mit írjon meg unokahugának abban a levélben, amelyben az árván maradt Elizabeth-et hosszabb tartózkodásra meghívták.

– Azt hiszem, legalább egy esztendőre kell meghívunk. Semmi kedvem nincs hozzá, de mit tegyünk. Szerencsére az ilyen fiatal leányok egy év alatt rendesen fognak valami jóra való férjet maguknak. Mit gondolsz, Tom, mit írjak neki?

– Hogy mit írj? Ird meg neki, hogy itt kint a dzsungelben sokkal könnyebben foghat férjet magának, mint odahaza. Irj neki valami ilyesmit.

– Ugyan, Tom, hogyan gondolhatsz ilyet? Lehetetlen ember vagy te, veled semmiről sem lehet okosan beszélni.

Mrs. Lackersteen Elizabeth-hez intézett levelében többek között a következőket írta:

– Természetesen ez a telep meglehetősen kicsiny és mi magunk is az év jelentős részét kint a dzsungelben töltjük el. Attól félek, nagyon unalmasnak találod az életet itt közöttünk Párizs szórakozásai után. De fiatal leányok szempontjából ezeknek a kisebb helyeknek megvan a maguk előnye, itt sokkal hamarabb bekövetkezik, hogy a társaság *királynéjává* nővik ki magukat. A legényemberek a fehér emberek társaságában szörnyen magányosaknak érzik magukat és nagyon hálásak, ha idejük egy részét fiatal leányok társaságában tölthetik.

Elizabeth harminc fontot nyári ruhák vásárlására költött és nyomban a levél megérkezése után hajóra ült. A hajó jókedvű delfinek társaságában úszott a Földközi-tenger vizén előbb keletre, majd délnek a Szezi-csatorna felé. A Vörös-tenger zománcszerűen kék vize után kiért a hajó az Indiai-óceánra, ahol a hajó teste repülőhalak ijedt csoportjait verte föl a tenger vizében. Éjszakánként az óceán vize foszforos fénnel csillogott és titokzatos sötétzöld színű hullámok között haladt előre a hajó hatalmas teste folytonosan kelet felé. Elizabeth nagy odaadással élvezte a hajón eltöltött napokat. Boldog volt, amikor táncolhatott a fedélzeten a langyos trópusi éjszakákon. Szívesen

csípett be a sok koktéltól, amelyet udvarias férfiutas társai mindig kifizettek helyette. Arra nem is gondolt, hogy anyja alig két hónappal korábban halt meg. Anyja sohasem jelentett valami sokat a számára és utastársai különben sem tudtak semmit családi körülményeiről. Boldog volt, hogy a szegénységgel való küszködésben eltöltött két esztendő után, ismét olyan helyen lehetett, ahol a gazdagok és nem a szegények voltak a többségben. Igaz, hogy valódi gazdag ember nem igen akadt az utasok között, de óceáni utazás közben mindig nagy kísértés, hogy azok is gazdag emberek módjára viselkedjenek, akik otthon szerény anyagi körülmények között kénytelenek élni. Biztos volt benne, hogy India tetszeni fog neki. Az utasok beszélgetéséből már előre kialakított magának bizonyos képet Indiáról és az ottani életről. Megtanulta a legszükségesebb hindosztáni szavakat és kifejezéseket, mint „*idher ao*”, „*jaldi*”, „*sahiblog*”, stb. Már előre elképzelte magának, hogy milyen kellemes légkör fogadja az európaiak klubjában, ahol a *punkah* ütemes mozgása hűsíti a levegőt, mezítlábas, fehér turbános szolgálk alázatos *salaammal* köszöntik az érkező fehér vendégeket. A *maidanon* sötét barnára sült fiatal angol férfiak rövidre nyírott bajusszal pónilovak hátán ülve, örökösen pólóznak. Már maga az az életmód, ahogyan az angolok élnek Indiában, szükségszerűleg magában foglalja a gazdagság legtöbb ismertetőjelét.

Colombóban bennszülöttek *sampanjai* hatalmas tömegben várták a kikötőben befutó hajóra. A csónakokban sötétfekete bőrű hinduk álltak bételragástól vérvörös színű ajakkal. fülsiketítő lármát csaptak, amikor az utasok kezdtek kiszállni és mindegyik a maga csónakját kínálgatta.

– Ne menjen azzal, a másikkal, *missie!* Vele semmi esetre sem! Rossz, gonosz ember, kerülje el, *missie!*

– Ne hallgasson rá, *missie!* Az a másik aljas csirkefogó! Higyje el, hogy becsapja!

– Fogjátok be a szátokat mind a ketten, mert mindegyiknek nyomban kijár egy pofon – mondta Elizabeth újonnan szerzett barátnőjének, egy fiatal, vele egykorú aszszonynak a férje, aki ültetvényes volt és fiatal korától kezdve alaposan ismerte a keletet. Együtt szálltak be az egyik *sampanba* és kötöttek ki a napsütésben ragyogó rakparton.

Elizabeth ekkor találkozott először szemtől-szembe a

kelettel és Indiával. A kikötőt megtöltötte a kókuszolaj, a szantálfa és a fahéj erős, átható illata a trópusi hőségtől forró, mozdulatlan levegőben. Elizabethet a hajón szerzett barátai elvitték magukkal Mount Laviniába, ahol megfürödtek a langyos tengervízben. Elizabeth még aznap este visszament a hajóra és egy héttel később megérkeztek Rangoonba.

Mandalay-tól északra a fával fűtött vonat óránként húsz kilométeres gyorsasággal haladt a végtelen és a száraz időjárásban kiszikkadt, megpörkölődött síkságon, ahova csak a látóhatár szélén látszottak a távoli hegyek. A síkságon hófehér kócsagok állottak mozdulatlanul és néha egy-egy pagoda emelkedett a síma és egyhangú tájon. A trópusi este nagy gyorsasággal szállt le és a vonat lassan döcögött tovább. Újra meg újra megállt a legapróbb állomásokon is, ahol félig mezítelen emberek, kezükben fáklyával szaladgáltak fel és alá és Elizabeth számára teljesen ismeretlen hangon kiáltottak. Majd később a vonat sűrű erdőn haladt át és a sötétben a fák gallyai súrolták a vonat ablakát. Elizabeth-re az állomáson várt nagybátyja és nagynénje, Mr. Macgregor gépkocsijával. Velük is szolgák voltak, akik kezükben fáklyákkal világítottak. Először nagynénjével találkozott Elizabeth, aki vállára tette kezét és így szólt hozzá:

– Te vagy ugye az unokahugom, Elizabeth? Nagyon örülünk, hogy megérkeztél.

Mr. Lackersteen felesége háta mögött állott és a fáklyák fényében kíváncsian nézett a vonatból kiszálló unokahúgára. Alig hallhatóan füttyentett egyet és felkiáltott: – De csinos vagy! – Átólelte Elizabethet, majd sokkal melegebben és szenvedélyesebben csókolta meg, mint azt a ketőjük között levő rokoni kapcsolatok megindokolták volna. Elizabeth életében most látta először mindkettőjüket.

Dinner után a *punkah* alatt ülve a szalonban Elizabeth és nagynénje hosszasan beszélgetett. Mr. Lackersteen ez alatt kinn sétált a ház kertjében, tüntetőleg azzal az ürügygel, hogy gyönyörködjék a világaborult fragipáni-fák illatában. Valójában azért tűnt fel, hogy titokban néhány pohár alkoholt felhajtson, amit szolgája hátulról, a konyhából hozott neki.

– Nem is sejtettem hogy ilyen feltűnően csinos fiatal leány lett belőled! Hadd nézzelek meg jobban. – Mrs. Lackersteen vállánál fogva megforgatta maga előtt Elizabeth-et. – Nem is láttam még senkit, akinek ilyen jól áll

a rövidrevágott Eton-hajviselet. Párizsban vágattad le hajadat ilyen rövidre?

– Igen. Párizsban mindenki Eton-hajviseletet hord. Mindenkinek jól áll, akinek kis feje van.

– Igazán csinos vagy! Nagyon tetszik nekem ez a csontkeretes szemüveg is. – Mit mondtál, hány éves vagy?

– Huszonkettő.

– Huszonkettő! A férfiak el lesznek ragadtatva a klubban, ha holnap találkoznak veled. Szegények, nagyon maguk között vannak és soha nem látnak egyetlen új arcot sem. Azt mondd, hogy teljes két évet töltöttél el Párizsban? Hogyan lehet, hogy a férfiak magadra hagytak és senki nem vett el feleségül?

– Sajnos, nagyon kevés férfival volt alkalmam megismerkedni. Inkább csak idegenekkel. Nagyon szerényen és visszavonultan éltük. Különbben is nekem dolgoznom kellett – mondta Elizabeth, de majdnem megbántva, hogy ezt a bizonyos tekintetben lealacsonyító beismerést megtette önmagáról.

– Értem, értem – sóhajtott Mrs. Lackersteen, – az ember állandóan ugyanezt hallja. Csinos, sőt elragadóan szép, fiatal leányoknak saját munkájukkal kell megszerezni kenyerüket. Szörnyű viszonyok vannak manapság. A férfiak részéről megbocsáthatatlan önzés, hogy annyian maradnak legényemberek és szegény fiatal leányok hiába keresnek maguknak férjet. – Elizabeth nem szólt semmit Mrs. Lackersteennek ezekre a megjegyzéseire, mire újabb sóhajtás után hozzátette: – Ha neked lennék, férjhez mennék a legelső férfihez, aki a kezemet megkérné. Pontosan így, ahogy mondom, a legelsőhöz!

A két nő egymásra nézett és tekintetük találkozott. Mrs. Lackersteennek még sok mondanivalója lett volna, de okosabbnak tartotta, hogy félig eltitkolt, de azért jól érthető célzásokat tegyen. ez a szokása általános volt és bárkivel beszélgetett is, mindig jobban szerette a minél jobban elleplezett célzásokat, mint az őszinte beszédet. Most is gyengéden, személytelen hangon kezdett el beszélni, mintha általános érdeklődésre számítható megjegyzéseket kívánna tenni:

– Természetesen, vannak esetek, amikor tisztán a leány hibája, ha nem tud férjhez menni. Ez itt is elég gyakran megtörténik, idekint Indiában és Burmában. Emlékszem, nem régen történt – egy lány jött ki Burmába Angliából és egy teljes esztendőt töltött testvérbátyja

vendégeként. Közben több kérője is akadt, rendőrtisztek, az állami erdészet tisztviselői, fakitermelő telepek alkalmazottai, akik előtt szép jövő állt. A leány valamennyi kérőjét visszautasította, mert magasabbra vágyott. Végül is nem kapott senkit, de ezért saját magára kell vetnie. És mi lett a történet vége? Testvérbátyja megunta a vendégeskedést és hazaküldte. Ma is odahaza van Angliában és kénytelen volt állást vállalni egy idősebb előkelő hölgy mellett, mint társalkodó nő, más szóval jobb fajta *háztartási alkalmazott!* Hetenként tizenöt shillinget keres! Szörnyű dolog, hogy ilyesmi megtörténhetik, nem gondolod?

– Szörnyű – mondotta Elizabeth, mint valami visszhang, látható meggyőződéssel.

Többet erről a tárgyról nem beszéltek. Másnap reggel Elizabeth, mikor visszaérkezett Florytól, elmesélte kalandját nagybátyjának és nagynénjének. Éppen reggelinél ültek, virágokkal szépen feldíszített asztal mellett. A fejük felett ütemes mozgással a *punkah* működött. Egy gólyatermetű, sovány mohamedán komornyik szolgált fel az asztalnál hófehér vászonruhában és *pagriban*.

– Mindent olyan érdekesnek találtam! Közben a verandára egy burmai leány jött ki. Ilyen leányt még soha nem láttam. Ezekről a burmai leányokról először azt gondoltam, hogy nem is leányok, hanem fiatal fiúk. Furcsa teremtések, mindegyik mintha valami játékbaba lenne. Kerek, sárgabőrű arcuk van és fekete hajuk a fejük tetején magasra van fésülve. Nem igen hiszem, hogy idősebb lehetett a leány tizenhét évesnél. Mr. Flory azt mondta, hogy a mosónéja.

Mikor Elizabeth ezt a megjegyzést tette, a mohamedán komornyik akaratlanul is figyelte legutoljára tett megjegyzésére és jelentősen nézett le a leányra. Nagy szemefehérje feltűnően világított sötétbarna, majdnem fekete arcából. A komornyik kitűnően beszélt és értett angolul. Mr. Lackersteen tányérja felett elgondolkozva megszólalt:

– A mosónéja! – mondotta. – A mosónéja! Azt hiszem itt valami tévedés lesz. Burmában én még soha nem hallottam mosónéról. A mosást itt mindig a férfi személyzet végzi. Én inkább azt hiszem...

Mr. Lackersteen hirtelen elhallgatott, mintha valaki az asztal alatt jelentőségteljesen a lábára lépett volna.

VIII.

Aznap este Flory szólt Ko S'lanak, hogy küldjön a borbélyért. A városban egyetlen hindu borbély volt, a fehér emberek kénytelenek voltak szolgálatait igénybe venni jobb hiányában. A borbély már a verandán várakozott, amikor Flory a tenispályáról hazaérkezett. Odaadta a borbélynak az otthon tartott hajvágó ollót: óvatosságból még így is előbb fertőtlenítette.

– Készítsd ki a legjobb fehér szmokingomat, – mondta Ko S'lanak. – Azután selyem inget és a *sambhur*-bőr cipőmet. Ne felejtsd el az új nyakkendőmet sem, amelyet a múlt héten kaptam Rangoonból.

– Már meg is tettem, *thakin* – mondta Ko S'la. Mikor Flory bement a fürdőszobába, a kikészített ruhákkal együtt ott találta Ko S'lat, aki mogorva, durcás arccal nézett rá. Ko S'la pontosan tudta, hogy mi az oka gazdája előkészületeinek, mivel azonban az Elizabeth-tel való találkozás esetleg Flory házasságához vezethetett, Ko S'la ezt a legnagyobb mértékben helytelenítette és ez volt az oka rossz hangulatának.

– Mire vársz? – kérdezte Flory.

– Parancsolja, hogy segítsek az öltözködésben, *thakin*?

– Ma este magam fogok öltözködni. Elmehetsz.

Borotválkozni akart. Aznap, már másodízben és régen, évekkel ezelőtt abbahagyta szokását, hogy naponként kétszer borotválkozzék. Örült neki, hogy Rangoonból új nyakkendőt rendelt. Nagy gonddal öltözködött fel. Csaknem egy negyed órát töltött el a tükör előtt, hogy haját, amely nem igen szokott hozzá a gondos ápoláshoz, simára fésülje.

Néhány perccel később Elizabeth társaságában útban volt a bazár felé. Nagy öröme, amikor a klubba megérkezett, Elizabeth-et egyedül találta a klub könyvtárszobájában. Felbátorodott a szerencsés találkozón és megkérte a leányt, hogy tartson vele. Maga is meglepődött rajta, hogy Elizabeth kérését milyen szívesen teljesítette, anélkül, hogy előbb nagynénjének szólt volna távozásáról. Nagyon régen élt Burmában és már el is felejtette az angol szokásokat, hogy ilyen esetben felnőtt leányok nem szokták hozzátartozóik tanácsát kikérni. Az árnyas *peepul*-fák alatt az este nagyon sötét volt. A falombok teljesen eltakarták az első negyedben járó holdat és az égen csak itt-ott csillogott egy-egy fényesen ragyogó

csillag. Mindenütt a virágzó *frangipani*-fák erős, átható illata érzett. Messziről bennszülöttek zenekarában használt dobok ütemes dübörgő hangja hallatszott.

Floryt ez a hang emlékeztette rá, hogy a bazárban aznap este tánccal összekötött színi előadást, *pwet* rendeznek, kinn az utcán, szemben U Po Kyin házával. Florynak ekkor az a merész gondolata támadt, hogy Elizabethet elviszi magával és megmutatja neki a bennszülöttek színes multságát. Bizonyosra vette, hogy a leánynak tetszeni fog a *pwe*! Ha más nem is lesz, a burmaiak tánca ilyen alkalmakkor olyan feltűnően szép és művészi látvány, ami feltétlenül kell, hogy minden európai tetszését megnyerje. Lehetséges, hogy a klubban megróják ezért a merész cselekedetért, amikor tudomást szereznek róla, hogy Elizabeth egészen más, mint a klubban egymás unalmával szórakozó, áporodott kedélyű fehérek.

Ebben a pillanatban a zenekar, amelyhez közben egészen közel értek, egzotikus hangszereivel teljes erejéből játszani kezdett.

– Mi ez a lárma? – kérdezte Elizabeth és megállt. – Úgy hangzik, mintha jazz-zenekar játszanék!

– Nem jazz, hanem a bennszülöttek zenekara – mondta Flory. – Tánccal egybekötött szabadtéri színi előadást rendeznek. A burmaiaknak ez a színi játéka részben történelmi dráma és részben látványos revü. Azt hiszem érdekelni fogja magát is. Mindjárt odaérünk.

– Óh – mondta Elizabeth és hangjában inkább kételkedés érzett.

Mikor az úttesten felállított színpad közelébe értek, fáklyáknak és lampionoknak fénye fogadta őket. A színpad és a nézőtér teljesen elállta az utat és a színes látványosságra a város lakói közül sokszázan gyülekeztek össze. Fenn, a színpadon két kínai ruhába öltözött színész, kezükben karddal, valami történelmi jelenetet mutatott be. A nézők között feltűnően sok volt a nő, hófehér muszlin ruhában, élénk rózsaszín sálokkal és magasra feltűzött fekete hajjal. Egy öreg kínai járt közöttük és tálcáján amerikai mogyorót árult. Áruját nagyhangon kiáltva ajánlotta: – *Myaype! Myaype!*

– Ha kedve van hozzá, megállunk és néhány percig nézzük őket.

Az erős fény és a fülsiketítően hangzó egzotikus zene egészen bódulttá tette Elizabethet. Legjobban az lepte

meg, hogy a tömeg nyugodtan ült az úttest közepén és úgy figyelt az előadásra.

– Mondja, ezek mindig az utat szokták felhasználni nézőtérnek? – kérdezte Elizabeth.

– Igen. Felállítják a színpadot, de reggelre le is bontják. Az előadás és a mulatság a hajnali órákig szokott tartani.

– De megengedik nekik, hogy elállják az egész utat?

– Miért ne? Burmában nincsenek közlekedési szabályok. Igaz, hogy éjszaka közlekedés sem igen van.

Elizabeth az egész látványt nagyon különösnek találta. Közben az egész hallgatóság kíváncsi szemmel rájuk figyelt és nem a színpadon játszott jelenetekre. Óriási szenzációként hatott, hogy egy „ingaleikma” jelent meg közöttük. A tömeg előtt szemben a színpaddal öt-hat szék volt felállítva hivatalos személyek és előkelőségek számára. Az egyik széken U Po Kyin ült és nagyban erőlködött, hogy hátrafordulva hatalmas testével, üdvözölje a közöttük megjelenő európaiakat. Mikor a zene elhallgatott, a himlőhelyes arcú Ba Taik szaladt oda Floryhoz és Elizabethhez alázatos hajlongások és *salaamok* közben.

– Szentséges uram! Gazdám, U Po Kyin kérdezteti, hogy vajon ön és a fiatal fehér hölgy nem jönne-e és nem nézné-e az előadást néhány percig? Parancsoljanak helyet foglalni, vannak üres székek az önök számára.

– Kérnek bennünket, hogy nézzük az előadást és üljünk le egy időre – mondta Flory magyarázkodólag Elizabethnek. – Nem volna kedve hozzá? Bizonyosan érdekelni fogja. Ez a két színész hamarosan befejezi jelenetét és utána tánc következik. Remélem, nem fogja untatni, ha néhány percig itt maradunk.

Elizabeth nem volt olyan biztos benne, hogy tetszeni fog-e neki a látvány. Valahogyan az volt az érzése, helytelen dolog, hogy így elvegyülnek a színészek orrfacsaró illatot terjesztő tömegében. De bízott Floryban, hogy tudja, mi a helyes és illő. Ezért hagyta, hogy odavezessék őket az üresen álló székekhez.

A burmaiak utat engedtek nekik és nagy érdeklődéssel vitatták meg egymás között a két fehér ember megérkezését. U Po Kyin nagy erőfeszítéssel felkelt székéből és amennyire elefántszerű termetétől tellett, mély meghajlással üdvözölte a két fehér vendéget.

– Szíveskedjék helyet foglalni, *madam!* Különös megiszteltetésnek érzem, hogy önnel megismerkedhetem. Jó estét Mr. Flory, sir! Nem mertem volna remélni,

hogy ebben az örömben lesz részem. Ha tudtuk volna előre, hogy megtisztelnak bennünket jelenlétükkel, whiskyt és más európai italokat készítettnek volna frissítőül. Ha-ha!

U Po Kyin harsány hangon nevetett és a bételtől piros fogai megcsillantak a lámpafényben, mintha körömlakkal lettek volna fényesre bevonva. Olyan elképesztően monstros testé és ijesztően csúf külseje volt, hogy Elizabeth szinte összeborzadt, mikor közvetlen közelébe került. Nyomban ezután egy karcsú termetű fiatal burmai sötét lilaszínű *longyiban* tiszteletteljes meghajlással tálcát tartott feléjük, amelyen két pohár jégbehűtött *sherbet* volt. U Po Kyin kövér tenyerével tapsolt, – Hé, *kaung galay!* – szólt oda egy mellette álló szolgafiúnak. Burmai nyelven utasításokat adott neki és a fiú a színpadhoz sietett.

– Arra adott utasítást ez a nagy darab ember, akitől úgy látszik egy kicsit megijedt, hogy tiszteletünkre a legjobb táncosnő menjen a színpadra – mondta Flory. – Nézze, már jön is.

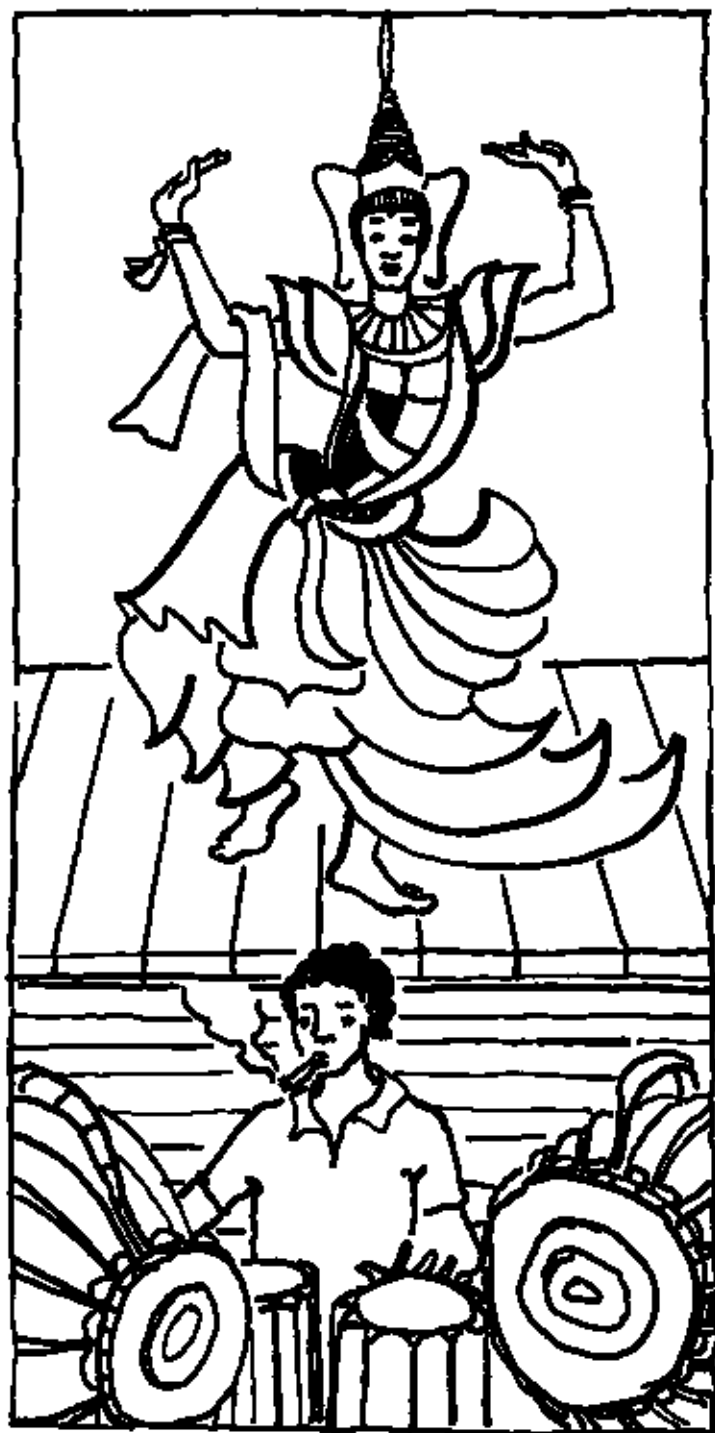
A táncosnő eddig a színpad háta mögött keleti módra guggolva ült és szivarozott. Majd a felszólításra előjött és alakja feltűnt a színpad körül elhelyezett lámpák fényében. Nagyon fiatal, keskeny vállú, teljesen lapos mellű leány volt. Világos kék selyemből készült *longyit* viselt, amely lábát is eltakarta. Tunikáján a csípője körül a századvégi európai divatra emlékeztető turnür-szerű fodrok voltak; ez a viselet azonban ósrégi burmai öltözködési mód volt. A leány, mielőtt a színpadra lépett, félig elégett szivarját odadobta a zenekar egyik tagjának és felsietett a színpadra.

Mikor a színpadon megjelent, a zenekar sokkal hangsúlyosabban kezdett el játszani. A zeneszerszámok között voltak a skótok hangszerére emlékeztető bőrdudák és egy bambusznádakból készített xilofonszerű hangszer, amelyet egy férfi apró kalapáccsal szólaltatott meg. A zenekar közepén az egyik zenészt tizenkét hatalmas, különböző alakú dob vette körül. A zenész óriási dobverőjével nagy gyorsasággal hol az egyik, hol a másik dobot verte, a szerint, amint a zene megkívánta. A táncosnő minden hosszabb várakozás nélkül táncolni kezdett. Bár mozgása eleinte nem is annyira tánc volt, mint testének ritmikus himbálása. Ahogyan nyakát és könyökét mozgatta, mozdulatainak bájos esetlenségében volt valami, ami játék-babára emlékeztetett. Minden mozdulata egyszerre volt

szögletes, de mégis ugyanakkor a macska vagy a kígyó mozgására emlékeztető módon sima. Keze, amint a zene ütemére forgatta és ide-oda hajlította, egészen olyan volt, mint két kígyófej. Mozdulatai a zene ütemére mind gyorsabbakká váltak, majd a színpadon apró szökelésekkel ugrándozni kezdett. Egyszerre hirtelen egészen a földig hajolt, hogy a következő másodpercben hihetetlen gyorsasággal talpra ugorjon. Ezután groteszk testtartással keletiesen összefont lábakkal leült és a táncot ülve folytatta. Kitért karja ütemesen hajladozott és fejét jobbra-balra hajlította, követve a zene ütemét. A zenekar fokozódó hangerővel játszott. A leány felkelt helyéről és gyorsan egy helyben körbe forgott. Közben *longyija* fodrai lebegtek, mint a virágszirmok. Egyszerre, minden átmenet nélkül, a zene elhallgatott és a táncosnő ismét mélyen meghajolt; erre a mozdulatra a helyeslésnek hangos kiáltásai hangzottak a nézők részéről.

Elizabeth az erotikus táncmutatót részben meglepődve, de részben unatkozva nézte végig. Akárhogyan akarta is megerőltetni magát, irtózott a környezettől, amely körülvette. Néhány kortyot megivott a tiszteletükre hozott frissítőből, de az italnak olyan íze volt, mintha dióolaj lett volna. Közben a zene halkabban kezdett játszani és Flory halk hangon megkísérelte, hogy magyarázatot mondjon arról, ami körülöttük történt:

– Bizonyos voltam benne, hogy ez a látvány érdekelni fogja önt; ezért is hoztam el magammal. Ön sokat olvasott, jól ismeri az európai műveltség szépségeit és nem olyan, mint mi, akik az európai műveltségtől elszakadva élünk. Nem gondolja, hogy érdemes végignézni ezt az egzotikus, önmagában véve is olyan különösen ható látványt? Nézze, a táncosnő utólérhetetlen művészetről tanúskodó mozdulatait, ahogyan előrehajlik, mint valami viaszbáb és ahogyan csípőjéhez szorított karját mozgatja, mint mikor a kobra ugrásra készül. Groteszk látvány, elismerem, bizonyos tekintetben visszataszító is és mégis ellenállhatatlan szépség van benne, De van ugyanakkor benne valami ördögi is, mint minden mongolban. Aki közelebbről megnézi, észreveszi, hogy sok százados hagyomány által kifinomodott művészet van a leány minden mozdulata mögött, mintha ezt a táncosnőt előtte élt, megszámlálhatatlan sokaságú nemzedék tanította volna és készítette volna elő művészetére. Ez a legcsodálatosabb vonás a keleti népek művészetében – a mögöttük

levő művelődés sok évszázados, sőt évezredek múltja, amely olyan messze időbe nyúlik vissza, amikor mi európaiak még állatbőrökben jártunk és majmok módjára a fákon ugráltunk. Nem tudom, úgy érez-e mint én, de nekem úgy tetszik, hogy ennek a fiatal lánynak a mozgásában, minden egyes táncmozdulatában benne van Burma egész élete és szelleme. Ha ránézek, látom a rizsföldeket, a falvakat a teak-fák árnyékában, a pagodákat, a papokat sárga, földig érő köpenyükben, a folyók vizében fürdő bivalyokat a korareggeli órákban, ősrégi palotákat...

Flory elhallgatott, mikor váratlanul a zenekar abbahagyta a játékot. Voltak olyan dolgok és ezek közé tartozott a *pwe* táncmutatványa is, amely arra bírta rá, hogy folyékonyan és minden óvatosságot félre téve beszéljen. Most hirtelen annak tudatára ébredt, hogy úgy beszél, mint valami regényben szereplő személy és hozzá még a regény nem is volt éppen elsőrangú. Flory nem mert Elizabethre nézni, aki mind kényelmetlenebbül hallgatta a hozzá intézett szavakat. Ijedten kérdezte önmagától, tulajdonképpen miről is fecseg össze-vissza ez a férfi. Egyszerre elemi erővel feltámadt benne az a gyűlölet, amit minden művészet iránt érzett. Közben eszébe jutott az is, hogy Flory úgyszólván teljesen vadidegen számára és hogy nagyon nem bölcs dolog volt, amikor beleegyezett abba, hogy ide jöjjön vele a bennszülötteknek erre a furcsa és meglehetősen visszataszító mulatságára. Szétnézett maga körül; látta a sok színes arcot, a fáklyák és a lampionok idegenszerű világítását és az egész jelenet egzotikus volta valósággal megrémítette. Tulajdonképpen mit is keres ezen a helyen? – kérdezte önmagától. Tudta és érezte, mennyire helytelen dolog, hogy itt ül a színészek társaságában, olyan közel hozzájuk, hogy szinte testi érintkezésben voltak egymással. Éreznie kellett a fokhagyma és a burmaiak testi kigőzölgésének mindent átható szagát. Mennyire okosabb lenne, ha ehelyett most a klubban lenne a fehér emberek társaságában. Határozottan ostobaság Florytól, hogy ide cipelte magával. Ezek közé az ellenszenves bennszülöttek közé.

A zene, amilyen hirtelen elhallgatott, ugyanolyan átmenet nélkül játszani kezdett és a fiatal leány újra megkezdte a táncot. Arcát sűrűn bekente rizsporrrel, úgy hogy olyannak tűnt fel, mintha krétafehérre mázolt maszkot hordana. Halottfehér, tojásdad arcával és élettelen játékbabára emlékeztető esetlen és mégis

művésziiesen szép mozdulataival olyan volt, mint valami démon, valami életrekelt rossz szellem. A zenekar új dal-lamba kezdett és a leány rekedtes hangon énekelni kezdett. A dalnak gyors, trochaikus üteme volt, tele vidámsággal és mégis ugyanakkor ellenállhatatlan erővel. A dalt a leánnyal együtt a tömeg is énekelni kezdte. A leány egy helyben ülve folytatta tovább különös egzotikus testmozdulatait és a tömeg szünet nélkül együtt énekelt vele.

Mikor a dal befejeződött, a hallgatóság hangos kiáltással adott kifejezést tetszésének. Az egyik fiatal színes tisztviselő angol nyelven odakiáltott az európaiak felé: – *Bravo! Bravo!* –, de U Po Kyin rosszállólag ránézett és türelmetlen kézmozdulattal elhallgattatta. U Po Kyin jól ismerte az európai nőket és tudta, hogy vigyázatosan kell velük bánni. Elizabeth ekkor azonban már felkelt helyéről.

– Én már megyek. Ideje, hogy visszamenjek a klubba – mondta váratlanul. Flory észrevette, hogy a leány arca, bizonyosan belsejében levő bosszúságának jeleképpen, halványpiros színre változott. Flory is felállt a helyéről és kedvetlenül szólt hozzá: – Nem tudna várni csak még néhány perccel tovább? Tudom, hogy már későn van, de ezek a derék burmaiak a kedvünkért léptették fel legjobb táncosnőjüket két órával korábban, mint eredetileg tervbe volt véve. Nem maradna még néhány percig?

– Sajnálom, de már régen vissza kellett volna érkeznem a klubba. El sem tudom képzelni, nagybátyám és nagynéném mit gondol, hol járok.

Elizabeth minden halogatás nélkül elindult kifelé a tömegből és Flory nyomon követte. Minden olyan gyorsan történt, hogy Florynak arra sem volt ideje, hogy megköszönje U Po Kyin figyelmességét. A burmaiak tisztelettel, de látható módon bosszúsán engedtek utat a két európainak. Ilyenek ezek a fehér emberek, ezt gondolták magukban, összezavarnak mindent; kedvükért fellép a színpadon a legjobb táncosnő és itt hagyják az egészet, mielőtt a tánc jóformán elkezdődött volna! Mikor Elizabeth és Flory eltávoztak, a tömeg sora között haragos morajlás zaja hallatszott. A táncosnő megsértődött és nem volt hajlandó tovább táncolni, ebbe viszont a közönség nem egyezett bele szívesen. A nyugalom szerencsére helyreállt, amikor két bohóc sietett a színpadra és elkezdte mulatni a multságában megzavart, színes hallgatóságot.

Flory kedvetlenül ment Elizabeth oldala mellett vissza

a klub irányába. A leány gyors lépésekkel haladt, fejét félrefordította és perceken át egyetlen szót sem szólt. Flory szidta önmagát tapintatlansága és ügyetlensége miatt, ami annál bosszantóbb volt, mert Elizabethtel mindeddig olyan nagyszerűen megértették egymást. Majd mentegegetni kezdte magát és így szólt:

– Nagyon sajnálom, ami történt! Rá sem gondoltam, hogy...

– Nem fontos az egész. Nem kell semmit sajnálnia. Csak annyi történt, hogy megmondtam, nekem feltétlenül vissza kell mennem a klubba.

– Nekem kellett volna erre gondolnom. De az ember elszokik a társadalmi szabályok pontos betartásától ebben a vadidegen környezetben. A bennszülöttek társadalmi szabályai egészen mások, mint a miéink, sok tekintetben sokkal szigorúbbak –, de...

– Egészen másról van szó! Egészen másról van szó! – mondta Elizabeth bosszús és haragos hangon.

Flory látta, hogy mentegetődzésével még csak rontja a helyzetet. Csendben mentek tovább, Elizabeth elől és Flory mögötte. Flory kétségbeesése nagyobb már nem is lehetett. Önmagát okolta ostobaságáért, azt azonban még csak nem is sejtette, hogy a leány haragját mivel vonta magára. A harag oka aligha lehetett a táncosnő bizonyos tekintetben visszataszító mutatványa. Ez csak kirobbantotta belőle már egyébként is felgyülemlett haragját. Egyszerűen az történt, hogy Elizabeth büszkeségét alapjában véve megsértette az egész különös kirándulás a bennszülöttek közé. Elizabeth tökéletes biztonsággal tudta és meg volt róla győződve, hogy fehér embernek színesek között nem így kell viselkednie. Visszaemlékezett arra a hosszú magyarázatra, amelyet Flory a burmai leány tánca közben tartott neki. Ösztönösen gyűlölte ezeket a hosszú szavakat, amelyek költészetre és művészetre emlékeztették. Így beszéltek azok az „állati” művészek is, akiket Párizsban ismert. Első találkozásuk alkalmával Floryt férfinak ismerte meg, de a mostani esti együttlétük erősen kiábrándította belőle. Most újra visszaemlékezett rá, hogy reggel Flory milyen bátran szállt szembe a pocsolya szélén álló bivallyal, minden fegyver nélkül, pusztá kézzel és haragja egyszerre csillapulni kezdett. Mikorra megérkeztek a klubkertjének kapujához, úgy érezte, hogy hajlandó Florynak ostobaságát megbocsátani. Közben Flory is visszanyerte bátorságát és újra beszélni kezdett.

Mindketten megálltak és az este sötét homályában Flory kutatólag nézte a leány arcvonásait, majd így szólt:

– Nem haragszik rám nagyon ugye?

– Dehogy haragszom. Mondtam már magának, hogy nem.

– Nem kellett volna elvinnem magát a bennszülöttek közé. Kérem, bocsásson meg és arra is kérem, hogy a többieknek ne szóljon róla, hol voltunk. Mondja, hogy a kertben sétált, vagy valami ehhez hasonlót. A többiek esetleg nem tartanak helyesnek, hogy fehér leány elmenjen és megnézze a színesek multságát. Én magam sem szólok róla, hogy hol voltam.

– Én is azt hiszem okosabb, hogy egyikünk se szóljon! – egyezett bele Elizabeth a felvetett indítványba olyan készséggel, amely Floryt határozottan meglepte. Most már tudta, hogy bűne megvan bocsátva. Csak éppen azzal nem volt tisztában, hogy mi volt az a bűn, amit meg kellett bocsátani.

A klubba nem együtt mentek be. Elizabeth-et az összegyülekezett fehérek társasága ünnepies hangulatban várta. Tiszteletére a hindu komornyik és a hat *chokra* hóféhér, kikeményített ruhába öltözködve felsorakozott a kertből bevezető ajtó mellett; mindnyájan mosolyogtak és mély meghajlás közben *salaam*okkal üdvözölték a belépő Elizabeth-et. Mikor az európaiak sorra üdvözölték a leányt, a komornyik lépett elő és egy gyönyörű virágfüzért adott át Elizabeth-nek, amelyet a klub személyzete készített figyelmességéből a *missie-sahib* részére. Mr. Macgregor humoros hangnemben tartott üdvözlő beszédet mondott és beszédében sorra bemutatta a klub tagjait. Maxwellt, mint a „környék legtökéletesebb erdőszakértőjét”, Westfieldet, mint „a törvény és rend őrét és – ah – a helyi banditák rémét” és így tovább. Macgregor szavait a jelenlevők minden esetben vidám és helyeslő nevetéssel kísérték. A közöttük megjelent csinos, fiatal leánynak már a puszta látása is mindnyájukat jókedvre hangolva; így élvezni tudták Macgregor lapos szellemességeit és egész beszédét, amelyre, hogy az igazságot megmondjuk, egész délután szorgalmasan készült.

Ellis a legelső kedvező alkalommal pletykálkodásra és rosszmájúságra hajlandó modorában félrevonta Floryt és Westfieldet a kártyaszobába és beszélgetni kezdett velük. Baráti kötekedéssel oldalba bökte és így szólt hozzá:

– Hol voltál drága gyermekem? Mindnyájunknak feltűnt távolléted. Hol jártál mielőtt megérkeztél a klubba?

- Sétáltam egyet.
- Sétáltál? És ha szabad kérdeznem kivel?
- Miss Lackersteennel.

Ezt ha nem mondtad volna is, pontosan tudtam! Szóval te vagy az a kiállítani való ostoba bolond, aki beleestél a csapdába. Te kaptad be a horgot, mielőtt bárki más még csak körül is szaglászta volna. Ez rád vall mondhatom. Mindig tudtam, hogy ostoba vagy, de hogy ilyen mértékben, mégsem sejtettem.

- Mit akarsz ezzel mondani?

– Hogy mit akarok mondani? Nézzétek a kis ártatlant, nem tudja, hogy mit akartam neki mondani. Hát tudd meg kedvesem, csak azt akartam mondani, téged jelölt ki Lackersteen mama, hogy beleessél a drága unokahugával való házasságba. Ezért azt ajánlom, ha maradt egy kis eszed, jól vigyázz magadra. Nincs igazam Westfield?

– Teljesen igazad van, öreg pajtás. Flory házassági célokra felettébb alkalmas legényember és nem vagyunk olyan sokan, hogy különösebb nehézségeket okozott volna a kiválasztása.

– El sem tudom képzelni, honnan jutott ez az eszetekbe. Hiszen a leány alig érkezett meg Kyauktadába huszonnégy órája.

– Mégis elég régen ahhoz, hogy sétára vigyen magával. Vigyázz magadra, hogy a séta végén hova fogsz megérkezni. Tom Lackersteen lehet részeges hülye, de annyi esze mégis van, hogy nem kívánja örök időkre vendégségben tartani unokahugát. A leány is jól tudja, hogy mit akar; ezért nézz szét, mert különben azon veszed észre magad, hogy beleestél a csapdába és nincs menekvés számosra.

– Ostoba dolgokat beszéltek és nincs rá semmi okotok. Végre is ez a lány alig több még, mint gyerek...

– Drága vén számaram – mondta Ellis hangjában majdnem érzélgős elolvadással. Soha nem érezte magát ennyire elemében, mintha valahol botrányt szimatolhatott. Megfogta Flory kabátjának hajtókáját és szavait így folytatta tovább: – Drága öreg számaram, abból semmi jó nem származik, ha olvatagon a holdba bámulsz. Te persze azt hiszed, hogy a leánnyal könnyen el fogsz banni; ebben azonban alaposan csalódsz. Ezek a hazulról, Angliából érkező leányok, egyik olyan, mint a másik. „Akárki legyen, csak nadrágban járjon és nyomban az oltár elé vele” – ez a jelszavuk, egytől-egyik valamennyinek. Vagy ha nem így

lenne, vajon mi lehetett az oka annak, hogy a leány idejőjön Burmába?

– Hogy mi lehetett az oka? Honnan tudjam? Biztosan azért jött, mert kedve volt hozzá.

– Óh, te javíthatatlan ostoba! Azért jött, hogy férjet fogjon magának. Mintha ezt mindenki nem tudná! Ha egy leány odahaza nem boldogul a férjhezmenéssel, utolsó mentségnek megpróbálkozik Indiával, amelyet egész nyíltan mint házassági piacot emlegetnek, tudva, hogy az Indiában élő fehér ember nyomban elolvad, mihelyt egy fehér nő egy kicsit gyengédebben néz rá.

Floryt végtelenül bántotta Ellis léha beszéde. Elizabeth aznap este már egyszer sem tudott kettesben maradni. Az estét a klub tagjai a társalkodóban töltötték, ahol a beszélgetés az elképzelhető legostobább közhelelyekről és mindennapi dolgokról folyt. Flory mindig gyűlölte az ilyen beszélgetéseket és hacsak tehette megszökött előlük. Elizabeth számára azonban az angol középosztály megszokott környezete, a klub civilizált légköre, a körülötte levő fehér arcok, a falakról barátságosan letekintő Bonzo-képek, mindez így együttesen helyreállította egy kicsit megbillent lelkiegyensúlyát a bennszülöttek között tett kirándulás után, amelyet igyekezett minél előbb elfelejteni.

Mikor a Lackersteen család kilenc órakor elhagyta a klub épületét, nem Flory, hanem Mr. Macgregor kísérte őket haza. Mr. Macgregor elemében volt, hogy új médiumot talált, akit elhalmozhatott megkopott és százszor elmondott anekdotáival. Elizabeth-ben természetes hajlandóság volt arra, hogy mások elbeszélését türelmesen meghallgassa és ezzel a tulajdonsággal különösképpen megnyerte Mr. Macgregor rokonszenvét, aki megállapította róla, hogy már régen nem találkozott Elizabeth-hez hasonló, intelligens fiatal leánnyal.

Flory egy ideig még a klubban maradt és együtt ivott a többiekkel. Elizabeth-ről meglehetősen piszkos szájú beszédek hangzottak el. A hindu orvos megválasztásáról folyó vita egy időre háttérbe szorult. A hirdetőtábláról levették azt a néhány soros nyilatkozatot, amelyet előző este Ellis függesztett ki. A nyilatkozatot Mr. Macgregor elolvasta, mikor reggel a klubban járt és nyomban arra kérte klubtársait, hogy távolítsák el. A nyilatkozat így eltűnt a hirdetőtábláról, de kívánt hatását akkor már elérte.

IX.

A következő két héten sok minden történt.

A harc U Po Kyin és Veraswami között a legnagyobb hevességgel folyt. Az egész város két pártra szakadt és a szembenálló felek a maguk igazának érdekében bármikor hajlandók voltak, ha kell, hamis tanúzásra is, feltéve természetesen, hogy az ügy a bíróság elé kerül. A két szembenálló fél közül határozottan az orvos volt a gyengébb és tehetségtelenebb. A „Burmai Hazafi” szerkesztője ellen lázítás és sajtó utján elkövetett rágalmazás címén bírói eljárás indult. A szerkesztőt letartóztatták és magas biztosíték ellenében sem sikerült szabadlábra helyeztetni. Letartóztatása kisebb zendülést idézett elő Rangoonban. A zendülőkkel szemben a rendőrség fegyverét használta és ketten meghaltak. A börtönben a letartóztatott szerkesztő éhségstrájkba kezdett, de hat óra hosszáig tartó éhezés után szándékától elállt.

Kyauktadában két nevezetes esemény történt. Egy Nga Shwe O nevű, lázításért elítélt *dacoit* a börtönből megszökött titokzatos körülmények között. Közben ellenőrizhetetlen hírek terjedtek el, hogy a környék bennszülött lakossága lázadásra készül. A hírek szerint a fehérek ellen készülő lázadás középpontja egy Thongwa nevű falu volt, nem messze attól a fakitermelő teleptől, ahol egy teak-fa erdőben Maxwell dolgozott. Egy bennszülött varázsló jelent meg a környéken és azt jósolta, hogy az angolok indiai hatalmának a közeljövőben vége lesz és ugyanakkor jelentős pénzekért golyóbiztos zubbonyokat árusított. Mr. Macgregor nem vette komolyan a híreket, de azért a burmai kormányzóságtól kérte a helyi rendőrségi csapatok megerősítését. Állítólag egy brit tiszt parancsnoksága alatt útnak indítottak egy szakasznyi indiai katonaságot, amelynek rövidesen meg kell érkeznie Kyauktadába. Westfield azonnal Thongwába sietett, mihelyt az állítólagos zavargások híre megérkezett.

– Istenemre, már igazán nem bánám, ha egyszer komoly lázadásról lenne szó! – mondta Ellisnek mielőtt elindult. – De a végén mindig kisül, hogy az egész cécó semmiért volt. Ezek a lázadások mindig maguktól letörnek, mielőtt egyáltalában megkezdődnének. El sem hiszed, ha mondom, hogy soha életemben még nem sütöttem el fegyveremet egyetlen színesre sem. Tizenegy év alatt, nem számítva természetesen a háborút, nem

öltem meg egyetlen egy embert sem. Elkedvetlenítő dolog, nem gondolod?

– Nézd – mondta Ellis –, ha a lázadás elmarad is, a főkolomposokat bizonyosan összeszedheted és ha egyéb lehetőség nem marad is, legalább a rendőrségen jól megbotoztatod őket. Ez mégis csak okosabb, mint kövérré hízlalni őket az angol pénzen fenntartott és szanatóriumnak is beillő börtönökben.

– Igazad van. Csak az a baj, hogy az új törvények az ilyesmit nem engedik meg. Mi idekinn Burmában keveset tehetünk; odahaza nem lett volna szabad ilyen ostoba törvényeket hozni.

– Rosszul teszed, ha a törvényekkel törődsz. A burmaiaknak nem használ semmi, csak a botozás. Láttad már őket botozás után? Mert én láttam. Emlékszem, hogy egyszer hoztak egész bivalyszekérre való a börtönből. Mindnyájan hangosan üvöltöttek és közben asszonyaik banána-belet dörzsöltek a bambusz ütésektől felsebzett vérző hátukra. A botozást mindig megértik. Ha neked volnék, a talpukra veretnék, ahogyan a törököknél szokás.

– Én is így gondolkodom. De reméljük, most még sem bújnak el gyáván és lesz kívül szemben erélyesen eljárunk.

Westfield reménykedése nem vált be és mikorra megérkezett Thongwába *gurkha* rendőreivel, az egész környéket a legnagyobb békességben találta. Lázadásnak vagy zendülésnek sehol semmi nyoma nem volt. Kisült, hogy az egész lázadás híre abból keletkezett, hogy a falu lakosai közül néhányan vonakodtak megfizetni a rájuk kirótt adókat.

A hőség közben állandóan fokozódott. A hőkiütéseket megkapta Elizabeth is. A teniszjátékok úgyszólván teljesen elmaradtak. Ha egy-egy vállalkozó pár játszott is egy-két menetet, fáradtan rogytak le utána székükbe és literszámra fogyasztották a langyos limonádét. Jeget hetenként csak kétszer kapott a klub Mandalay-ból és a nagy hőségben a jeget huszonnégy óránál tovább nem lehetett eltartani.

Flory nem sok idővel ezután Ma Hla May-t kitiltotta házából.

Erre a feladatra maga sem szívesen vállalkozott. Szerencsére jó ürügyül szolgált, hogy ellopta arany cigarettatárcáját és elzálogosította Li Yeiknél, a kínai fűszeresnél. Ez azonban nem sokat használt. Flory tökéletesen tisztában volt vele, hogy amint ő tudja, tudja Ma Hla May

és tudják a szolgák is, hogy az egész Elizabeth miatt történt. A „festetthaju ingaleikma” miatt, ahogyan Ma Hla May nevezte Elizabethet.

Ma Hla May eleinte nem csinált nagyobb jeleneteket. Komoran és szótlánul állt, mialatt Flory száz rúpiára szóló csekket állított ki neki, hogy váltsa be Li Yeiknél, vagy a bazárban bármelyik pénzváltónál. Ezután Flory kedvetlenül és minél kevesebb szóval közölte vele, hogy kettőjük között vége mindennek. Mikor a ház előtt megállt az ökrös szekér, amely Ma Hla May kevés ingóságát elszállította, Flory bezárkózott hálószobájába, hogy ne legyen tanúja a kellemetlen jelenetnek.

Hallotta, amint az ökrös szekér kereke nyikorgott. Majd hangos kiáltás hallatszott és utána éles sikoltozás. Flory kiment, hogy megnézzze, mi történt. Odakint nagy veszekedés folyt. Ma Hla May két kezével megkapaszkodott a kapufélfában és Ko S'la durván igyekezett kitudszkolni. A leány kétségbeesésében Flory felé fordult és síró hangon kiáltotta:

– *Thakin! Thakin! Thakin! Thakin! Thakin!* – Florynak rosszul esett és szégyelte magát, hogy Ma Hla May még mindig *thakinnak* szólította, bár már kiutasította házából.

– Mi van veletek? – kérdezte Flory.

Kitűnt, hogy a civódás egy hajfonat miatt keletkezett, amelyre mind Ma Hla May, mind Ma Yi igényt tartott. Flory a hajfonatot Ma Yinak ítélte és kárpótlásul átadott két rúpiát Ma Hla May-nek. A vita elintézése után az ökrös szekér tovább ment. A szekéren Ma Hla May két, holmijával és ruháival megrakott vesszőkosár tetején ült durcás arccal és ölében két macskát tartott, amelyet két hónappal korábban kapott ajándékba Florytól.

Ko S'la nem tudta eltitkolni örömét Ma Hla May gyászos távozása felett, de azért nem volt boldog, mert tudta, hogy a dolgok megváltozása neki még nagyobb kárt és kellemetlenséget okoz. Határozottan rosszalta, amikor megtudta, hogy gazdája templomba, vagy amint ő nevezte az „angol pagodá”-ba ment. Flory még Kyauktadában volt azon a vasárnapon, amikor a páter megérkezett és a többiekkel együtt ő is elment a templomba. A templomban mindössze tizenketten voltak, beleértve Mr. Francist és Mr. Samuelt, azonkívül hat bennszülött keresztényt. Istentisztelet előtt Mrs. Lackersteen a „Maradj velünk” kezdetű egyházi dalt játszotta harmóniumon. Tíz év óta ez volt az első eset, hogy Flory templomban volt, kivéve a

temetkezéseket. Ko S'la-nak nagyon homályos nézetei voltak arról, hogy mi folyt istentisztelet alatt az „angol padogá”-ban; de azt ő is tudja, hogy a templomba járás a polgári tisztesség jele – ezt pedig mélyen megvetette, mint Indiában minden olyan szolga, akinek gazdája legényember volt.

– Meglátjátok, ennek nem lesz jó vége – mondta bosszúsan a többi szolgának. – Már régóta figyelem az elmúlt tíz napban. A napi cigaretta adagját leszállította tizenötre, reggeli előtt nem iszik alkoholt és esténként is borotválkozik. Az ostoba azt hiszi, hogy én ezt nem veszem észre. És ahhoz mit szóltok –, hogy hat új selyem inget rendelt! Mindez rossz előjel! Nem adok neki többet, mint három hónapot és nem lesz többé békesség ebben a házban.

– Azt gondolod, hogy megházasodik? – kérdezte Ba Pe.

Egészen bizonyos. Mikor egy fehér ember elkezd járni az „angol pagodá”-ba, ez mindig, ahogy mondani szokták, a vég kezdete.

– Nekem már sok gazdám volt életemben, – mondta az öreg Sammy. – A legrosszabb volt közöttük a Wimpole ezredes *sahib*, aki lefogatta velem az asztalnál az inasát, mialatt megvesszőzte és egyszer a csizmájával úgy belém rúgott, hogy szinte repültem, mert gyakran szolgáltam fel neki banánból készített gyümölcssalátát. Máskor, mikor berúgott, revolverével a mennyezetbe lövöldözött a személyzet lakásán. De inkább lennék hajlandó tíz évig szolgálni Wimpole ezredesnél, mint egy hétig úgy, hogy *memsahib* legyen a háznál. Ha meghallom, hogy a gazdám megházasodik, egy nappal sem maradok tovább nála.

– Én nem hagyom itt, mert tizenöt éven át voltam szolgája. De jól tudom, mi vár ránk, ha az a nő idejön. Majd kiabálni fog ránk, mert port fedez fel a bútoron és felzavar bennünket délutáni álmunkból, hogy teát készítsünk neki. Folytonosan beüti az orrát a konyhába és panaszkodni fog, mert a serpenyők piszkosak és elmosatlanok vagy mert svábbogarakat talál a lisztesládában. Higgyétek el, az ilyen nők éjszakákon át nem alusznak csak azért, hogy ébren maradva, minél több kínt találjanak ki szolgálk részére.

– Igen, én is tudom, hogy kis piros könyvet tartanak – mondta Sammy – és ebben az utolsó annáig feljegyzik, hogy mire adtak pénzt a bazárban való bevásárlásokra.

Feljegyzéseik olyan pontosak, hogy egyetlen rézgarast sem lehet tőlük keresni. Több *kit-kitet* csapnak egyetlen hagyma ára miatt, mint a *sahib*, ha öt rúpia hiányzik.

– Nekem beszélsz? Teljesen tisztában vagyok veled, hogy mi lesz a sorsunk. Ez a nő rosszabb lesz, mint Ma Hla May. Nők! – tette hozzá sokat jelentő hangsúllyal és mélyet sóhajtott.

Sóhajtasát visszhangzották a többiek is, beleértve Ma Put és Ma Tit. Ko S'la megjegyzését egyik sem tartotta sértőnek saját nemükre. Az angol nőket külön emberfajtnak tekintették, ha ugyan egyáltalában úgy tekintettek rájuk, mint emberekre. Ez általában így van egész Indiában és természetesen Burmában is. Ezért történik meg gyakran, hogy amikor egy angol megházasodik, szolgálói szanaszét szaladnak, még ha előbb éveken át voltak is mellette.

Ko S'la aggodalmai egyelőre koraiak voltak. Bár Flory már tíz napja ismerte Elizabethet, barátságuk egyetlen lépéssel sem haladt előre első találkozásuk óta.

Ez alatt a tíz nap alatt Flory elég sokat lehetett kettesben Elizabethtel, mert az európaiak legnagyobb része a dzsungelben volt elfoglalva. Florynak sem lett volna szabad a városban tétlenkednie, mert a fakitermelő telepen ilyenkor folyt a legnagyobb munka és távollétében semmi sem ment úgy, mint mennie kellett volna a tehetetlen félvér munkafelügyelő irányításával. De Flory nem tudta magát rászánni, hogy kimenjen a telepre. Kimenetelét azzal az ürüggyel, hogy láza van, napról-napra elhalasztotta. Közben kétségbeesett levelek érkeztek a munkafelügyelőtől és a legkülönbözőbb szerencsétlenségekről számoltak be. Az egyik szelídített elefánt megbetegedett, az iparvasút mozdonya, amely a telepről a vasúti kocsikra felrakott rönköket a folyóhoz vontatta, elromlott, azonkívül tizenegy kuli megszökött a telepről. De hiába érkeztek ezek a hírek, Flory képtelen volt elszakadni Kyauktadától, amíg Elizabeth ott volt. Közben teltek a napok és Florynak minden erőfeszítése kudarcot vallott, egyszer sem tudta a leánynál visszaszerezni a bizalmasságnak azt a jóleső légkörét, amelyben találkozásuk Elizabeth megérkezését követő reggelen eltelt.

Ezen nem segített semmit az sem, hogy mindennap legalább kétszer találkoztak, reggel és este. Késő délután rendszeren kettesben teniszezték, mert a Lackersteen házaspár túlságosan lusta volt ilyen forró időszakban és soha nem vettek részt a játékban. Tenisz után rendszeren a klub társalkodójában ültek mind a négyen, bridzseztek és beszélgettek. Hiába volt azonban Flory sokszor órák hosszat kettesben Elizabeth társaságában, soha sem tudott hozzá újra olyan közvetlen lenni, mint legelső alkalommal. Sokat beszélgettek, de mindig jelentéktelen és személytelen dolgokról; ennek az lett a következménye, hogy egymás számára tökéletesen idegenek maradtak. Flory saját maga is érezte, hogy mennyire merevvé válik, mihelyt Elizabeth társaságában volt és arcát anyajegye mindig úgy égette, mint valami szégyenfolt. Elizabethre való tekintettel kevesebbet ivott és dohányzott, ami nem ment könnyen és hiányát sokszor nagyon erősen érezte. Hiába telt el tíz nap, egyetlen lépéssel sem jutott közelebb ahhoz a célhoz, amelyet mindjobban szeretett volna megközelíteni.

Hiába akart úgy beszélni Elizabethhez, ahogyan szeretett volna. Pedig semmi másról nem volt szó, csak beszélgetésről. Ez a szó olyan kicsinek és kevésnek hangzik és mégis olyan sok! Amikor valaki a felnőtt korban évről-évre előrehalad és mind elkeseredettebben érzi magányosságát, mert olyan társaságban kellett élnie, ahol őszinte véleményt soha nem mondhatott, valósággal gyötrelmévé válik a vágyakozás, hogy olyan társra akad-hasson, akivel szívét teljesen kitérve folytathat beszélgetést. Mind nagyobb sajnálkozással azt kellett tapasztalnia, hogy Elizabeth-tel komoly dolgokról nem lehetett beszélgetni. Mintha valami varázslat üldözte volna őket, beszélgetésük újra meg újra elakadt az élet leghétköznapibb dolgainál: gramofonlemezeknél, kutyáknál, tenisz-ütőknél – és más hasonló tárgyaknál, amelyek körül forgott a klubban soha ki nem fogyó haszontalan fecsegés. A baj az volt, hogy Elizabeth nem is kívánt másról beszélgetni. Hiába kísérelte meg Flory, hogy beszélgetésüket valami értelmes tárgyra fordítsa, Elizabeth hangjában nyomban felfedezte a „nem játszom” felkiáltással durcásan visszahúzódo gyermek hangsúlyát. Flory elképedve tapasztalta, hogy Elizabeth ízlésének könyvek tekintetében mennyire alacsony irodalmi színvonala volt. Ilyenkor azonban arra gondolt, hogy hiszen még egészen fiatal, és maga is nem

elismerte-e, hogy fehér bort ivott és Marcel Proustról beszélgetett Párizsban a boulevard-ok platánfái alatt. Flory abban reménykedett, hogy Elizabeth később meg fogja őt érteni és az életben hűséges társa lesz. – Lehetséges, hogy eddig mutatott tartózkodásának csak a vele szemben való bizalom hiánya volt az oka.

Florynak nagy baja volt az is, hogy sokszor tapintatlanul viselkedett. Mint a legtöbb férfiúval megtörténik, aki sok időt tölt magányosságban, jobban tudott alkalmazkodni eszmékhez, mint emberekhez. Így azután, bár beszélgetésük rendszerint felszínes maradt, Elizabeth-et sokszor felingerelte nem is annyira, amit Flory mondott, hanem amit szavai mögött sejtett. Ez az ingerültség sokszor már majdnem olyan méreteket öltött, mint amikor házastársak között a kikerülhetetlen civódás megkezdődik. Amikor két ember találkozik egymással és a kettő közül az egyik már régen azon a helyen élt és a másik csak újonnan érkezett jövevény, természetes, hogy a régen ott lakó elkerülhetetlen fölényességgel kénytelen játszani az idegenvezető szerepét. Elizabeth ezekben a napokban ismerkedett meg Burmával és így csak természetes volt, hogy Floryra várt a tolmács szerepe és neki kellett mindent megmagyaráznia, ami Elizabeth számára új, szokatlan és legtöbbször teljesen érthetetlen volt. Flory végzetes ügyetlenséggel úgy játszotta ezt a szerepet, hogy szavaival és vélemény nyilvánításaival majdnem mindig ellenkezésre bírta Elizabeth-et. A leánynak semmiképpen sem tetszett, hogy ha egy-egy felmerült vitás kérdésről volt szó fehérek és bennszülöttek között, Flory következetesen mindig a színészek oldalára állt. Soha ki nem fogyott a burmai szokások dicséretéből és meggyőződéssel vallotta a burmaiak jellemének fensőbbségét az európaiakkal szemben. Ez az utóbbi különösen nyugtalanította Elizabeth-et. Szerinte a bennszülöttek mégsem voltak egyebek, mint bennszülöttek – kétségtelenül érdekes emberek, de végeredményben alantas és alárendelt szerepre szánt népfaj, a fehérekkel való összehasonlításban. Elizabeth Flory magatartását a bennszülöttek különböző ügyeire vonatkozólag túlságosan türelmesnek találta. Florynak nagy hibája volt az is, hogy nem vette észre, mennyire eltér kettőjük véleménye ezekben a dolgokban. De talán a legtöbb bajt az okozta, hogy Flory mindenképpen azt akarta elérni, hogy Elizabeth is ugyanúgy szeresse Burmát, mint ő és magatartása a bennszülöttekkel

szemben egészen más legyen, mint a közönyös és érdektelen *memsahibok* magatartása és felfogása! Elfelejtette, hogy az átlagember akkor érzi legjobban magát idegen földön, ha az idegen ország lakosait megvetéssel és lenézéssel kezelheti.

Flory mindenképpen arra törekedett, hogy Elizabeth érdeklődését felkeltse a kelet iránt. Megkísérelte rávenni például, hogy tanulja meg a burmaiak nyelvét, de ebből a kísérletből nem lett semmi. Elizabeth-nek nagynénje ugyanis megmagyarázta, hogy Burmában csak a miszcionáriusok feleségei tanulják meg a bennszülöttek nyelvét: igazi úrinők elboldogulnak az *urdu* nyelvnek azzal a néhány szavával, amely tökéletesen elég arra, hogy a személyzettel kívánságaikat megértessék. Ilyen módon mind több és több apró, véleménybeli különbség merült fel kettejük között. Elizabeth fokról-fokra kezdte megérteni, hogy Flory nézetei a bennszülöttek dolgaira vonatkozólag teljesen ellentétesek az átlag angol ember nézeteivel. Megdöbbenéssel ébredt annak tudatára, hogy Flory tőle szeretetet és megértést, sőt csodálatot vár a burmaiakkal szemben: csodálatot olyan emberekkel szemben, akik színes arcbőrükkel alig egyebek, mint műveletlen vadak és akiknek a puszta megjelenése is kellemetlen érzéseket vált ki benne!

Ezekről a dolgokról a legkülönbélebb szempontok szerint beszélgettek. Megtörtént például, hogy az úton, amikor valahová együtt mentek, több burmaival találkoztak. Elizabeth kíváncsi szemmel nézett rájuk és benyomásait Floryval is közölni akarta.

– Milyen ijesztően csúnyák ezek az emberek. Maga nem találja? – kérdezte Florytól.

– Csúnyák? Nekem mindig úgy tűnik fel, hogy a burmaiak a világ legbájosabb emberfajtái közé tartoznak. Figyelje meg, hogy milyen nagyszerűen felépített testük van! Nézze annak a fiatal burmainak a vállát – akárcsak valami bronz szobor. Gondolja el, milyen látványban lenne része Angliában, ha az emberek derékig mezítelen testtel járnának.

– De nézze az esetlenül formált koponyájukat! Mintha nem is emberek, hanem emberi testre illesztett macskafejek lennének. Nekem feltűnt az is, hogy homlokuk mennyire hátrahajlik. Emlékszem, hogy egy folyóiratban cikket olvastam arról, hogy a hátrahajló homlok mindig a bűnözésre való hajlam jele.

– Nem gondolja, hogy ez mégis igazságtalan általánosítás? Hiszen a világon az emberek legalább felének hátrahajló homloka van.

– Akkor igen, ha bele számítja a színeseket is!

Máskor nők haladtak el mellettük: csontos testű fiatal parasztlányok, rézszerű barna bőrrel, amint feltűnően egyenes testtartással vitték a fejükön tartott vízeskorsót. Elizabeth a burmai nőket még visszataszítóbbaknak találta, mint a férfiakat. A nők valahogy nemüknél fogva közelebb álltak hozzá és színes bőrüket még nehezebben tudta elviselni.

– Szörnyen csúnyák ezek a nők, nem gondolja? Olyan durvák, szinte már állatok. El sem tudom képelni, hogy ezeket a nőket bárki is vonzóknak tartsa.

– Azt hiszem, a burmai férfiak közül sokan akadnak, akik más véleményen vannak.

– Ebben magának van igaza. De a színes bőrük – szinte el sem tudom képzelni, hogyan tudja ezt bárki is elviselni.

– Miért? A barna testszínhez idővel hozzá lehet szokni, sőt ha az ember éveken át él meleg égöv alatt, a barna testszín sokkal természetesebbnek tűnik fel, mint a fehér. Ami nem is csodálatos, mert hiszen természetesebb is. Ha az egész világot veszi tekintetbe, a fehér bőr inkább kivétel, mint szabály.

– Mondhatom, magának nagyon furcsa nézetei vannak!

Így folyt közöttük a vég nélküli vitatkozás. Elizabeth azt érezte, hogy Flory nézetei, legalább is az ő szempontjából, sem nem kielégítő, sem helyt nem állók. Ebben a nézetében különösen megerősítette az egyik délután, amikor Flory a klub kapujában szóbaállt és hosszabb ideig beszélgetett Mr. Francisszal és Mr. Samuella, ezzel a két társadalmilag a fehérek soraiból kiteszített, félig ázsiai, félig európai származású férfival.

Aznap délután Elizabeth néhány perccel korábban érkezett a klubba, mint Flory. Mikor a leány meghallotta Flory hangját, a kapuhoz sietett teniszütővel a kezében. Flory ekkor már javában beszélgetett a két félvérrel, akiket általában eurázsiaiknak neveztek. A kettő közül Francis szeretett többet beszélni. Ez a Francis sovány arcú, ideges férfi volt, a dohány színére emlékeztető barna arcbőrrel. Arcbőrét édesanyjától, egy délindiai származású nőtől örökölte. Samuel anyja *karin* származású volt. Neki egészen halvány sárga színű arcbőre és sötétvörös haja volt. Mindketten nagyon szegényesen, majdnem

rongyosan voltak öltözködve és a kelleténél nagyobb, fejükön ügyetlenül álló trópusi sisakot hordtak.

Amikor Elizabeth megérkezett, Francis érdektelen és részletesen elbeszélte történeteket mesélt el saját életéből. Kellemetlen, bántó orrhangon beszélt, a keletiekre jellemző, dallamos hanghordozással és hihetetlen gyorsan:

– Apámra már nem is igen emlékszem, *sir*, csak azt tudom, hogy nagyon haragos természetű ember volt. Nagy bambusz botjával gyakran végigvert rajtam, a kis féltestvéremen és a két anyámon is. Arra is emlékszem, hogy amikor a püspök meglátogatott bennünket, engem és a kis féltestvéremet bennszülött ruhába öltöztettek és a burmai gyerekek közé küldtek, hogy a püspök tudomást ne szerezzen létezésünkről. Apám soha nem érte el a püspöki rangot, *sir*. Huszonnyolc év alatt mindössze négy bennszülöttet sikerült megtérítenie és nagy hátrányára szolgált, hogy a megengedettnél jobban szerette a kínai rizspálinkát. Ezt mindenki tudta róla és amikor Rangoonban a baptista egyház kiadta egy füzetét, amelyet az alkohol káros pusztításairól írt, a könyvet senki sem vette meg. Lehet azért is, mert drága volt, egy rúpia és nyolc annába került. Kis féltestvérem meghalt az egyik meleg időszakban, előzőleg mindig csak köhögött, köhögött.

Francis véget nem érni akaró elbeszélése megszakadt, amikor észrevette Elizabeth jelenlétét. Mindkét eurázsiai túlzott tiszteletadással levette fejről a trópusi sisakot. Barna arcuk széles mosolyra nyílott és kilátszott nagyszerűen gondozott fogsoruk. Valószínűleg évek óta nem volt alkalma egyiknek sem rá, hogy fiatal angol nővel találkozhassanak. Francis erre még bőbeszédűbbé vált. Megállás nélkül összevissza fecsegett mindent és látszott rajta, hogy nem szeretné, ha félbeszakítanák.

– Alázatos tisztelettel üdvözlöm *madam*. Nagy kitüntetés számomra, hogy megismerhetem, *madam*. Bizonyosan nagyon gyötrelmesnek találja a forró időjárást, de áprilisban erre el kell készülnie lennünk. Remélem nem gyötörték meg eddig a hőkiütések. ha mégis megkapná, ajánlom, használjon porrá történt *tamarindot*. Ez a szer csalhatalanul beválik még a legsúlyosabb esetekben is. Magam is nagyon sokat szenvedek tőle. Köztünk *európaiak* közt ez a betegség nagyon gyakori.

Mr. Francis az európai szót észrevehetően hibás kiejtéssel mondta. Elizabeth felelet nélkül hagyta a hozzá intézett kérdést. Meglehetősen hidegen és tartózkodással

nézett a két eurázsiaira. Nem volt tisztában vele, hogy ki ez a két ember, csak ösztönösen érezte, hogy okosabb lenne, ha sem ő, sem Flory nem állnának szóba velük.

– Köszönöm a *tamarindra* vonatkozó tanácsot – mondta Flory.

– Egy igen jó nevű kínai doktor ajánlotta, *sir*. Azonkívül, *sir-madam*, azt is ajánlhatom, hogy trópusi sisakról soha meg ne feledkezzenek, különösen így áprilisban. A bennszülöttek koponyájának nem árt meg a napsütés, de számkra mindig fennforog a napszúrás veszedelme. *Európaiknak* nagyon kell vigyázni, hogy itt a trópusokon napszúrást ne kapjanak. De attól félek, már túlságosan sokáig feltartóztatom önt, *madam*.

Francis észrevette Elizabeth hűvös tartózkodását és az utóbbi mondatát némi sértődöttséggel mondta. Elizabeth valóban elhatározta, hogy véget szakít a két furcsa kis emberrel való társalgásnak. Floryra is bosszankodott, hogy mi szükség volt szóbaállni velük. Megfordult és teniszütőjével egyet ütött a levegőben, hogy ezzel is emlékeztesse Floryt, a játékot jó lenne minél előbb elkezdeniük. Flory észrevette a figyelmeztető mozdulatot és ha vonakodva tette is, de engedelmesen ment a leány után, pedig nem szívesen bántotta meg a két eurázsiai érzékenységét.

– Sajnálom, mennem kell – mondta. – Isten vele, Francis. Isten vele, Samuel.

– Isten vele, *sir*. Isten vele, *madam*. Isten velük!

A két eurázsiai ezzel eltávozott a klub kapujától, alázatos hajlongások és ismételt kalaplevételek közben.

– Ki ez a két szerencsétlen alak? – kérdezte Elizabeth, mikor Flory a tenispálya felé vezető úton utolérte. – Vasárnap ott láttam őket a templomban. Az egyikről az ember azt hihetné, hogy fehér. De ő sem angol, úgy-e?

– Nem, mindketten eurázsiaiak. Az apjuk fehér ember volt és az anyjuk bennszülött. Sárgahasúaknak szokták nevezni az ilyeneket minden rosszakarat és gúnyolódás nélkül.

– Miből élnek ezek és mit csinálnak? Van valami foglalkozásuk?

– Gondolom, a bazárban tengetik az életüket. Francis könyvelő az egyik hindu pénzkölcsönzőnél, Samuel pedig valamelyik bennszülött ügyvéd szolgálatában áll. Azt hiszem mind a kettő éhen halna, ha jószívű bennszülöttek meg nem szánák őket.

– A bennszülöttek? Úgy gondolja, hogy ezek a bennszülöttekkel tartatják el magukat?

– Azt hiszem igen. Ez nem is olyan nehéz feladat, ha valaki vállalkozik rá. A burmaiak nem hagynak senkit éhenhalni.

Elizabeth ilyet azelőtt soha nem hallott. Hihetetlennek tűnt fel előtte, hogy legyenek, ha csak részben is fehér emberek, akik az éhezés szélén álló szegénységben kénytelenek „bennszülöttek” között élni.

– Hihetetlen! Az ilyesmi csak rossz vért szülhet! Ez majdnem olyan rossz, mintha *közülünk* valaki hasonló életre kényszerülne. Nem lehetne valamit tenni ezért a két szerencsétlenért? Talán indíthatnánk gyűjtést a részükre, hogy elköltözhessenek innen, vagy valami más hasonlót tehetnének értük.

– Attól félek, ez nem sokat segítene. Bárhova kerülnének is, ugyanez a sors várna rájuk.

– Nem lehetne nekik valami tisztességes megélhetést juttatni?

– Alig hiszem. Az ilyen eurázsiai sorsa megpecsételődik már a születésükkor. Félig színes származásuk miatt fehér emberek még csak közel sem engedik őket magukhoz és még szomorúbb, hogy kormányzatba sem veszik fel őket, úgy, ahogyan a színeseket. Így azután nem tehetnek mást, mint valahogyan eltartatják magukat a bennszülöttekkel, ha csak teljesen le nem mondanak arról, hogy európai származásukhoz ragaszkodjanak. Erre azonban egyik sem képes közülük, amit nem is lehet csodálni, hiszen megélhetésük egyetlen alapja a bennük levő kevés fehér vér. Szegény Francis, valahányszor találkozom vele, mindig felhossa a hőkiütések dolgát. A bennszülöttek ugyanis állítólag soha nem szenvednek ettől a betegségtől, ez persze hazugság, de az emberek elhiszik. Ugyanez az eset a napszúrással is. Valamennyi eurázsiai, mindig feltűnően viseli a trópusi sisakot, hogy ezzel is bizonyítsák európai származásukat.

Elizabeth-et ezek a részletek nem nyugtatták meg. Észrevette, hogy Flory, mint a bennszülöttekkel is teszi, az eurázsiaiakkal is rokonszenvezik. Ezzel a két férfivel szemben Elizabeth az első pillanattól kezdve ellenszenvet érzett. Olyannak tartotta őket, mint amilyenek Amerikában a meszticek vagy a mulattok, azok a gyakran alvilági alakok, akik rossz amerikai filmekben mindig az intrikus szerepét játsszák.

– Rám olyan hatást tettek, mintha mind a kettő határozottan degenerált lett volna, Különösképpen ellenszenvet keltett a sunyi, minden őszinteség nélküli arckifejezésük. Azt hiszem, ezek az eurázsiaiak valamennyien degeneráltak. Valahol azt olvastam, hogy az ilyen félvérek mindig a rossz tulajdonságokat öröklik mindkét fajból, ahonnan származnak. Valóban így van ez?

– Nem tudom, hogy így van-e vagy amit mond, csak előítélet és általánosítás. Igaz, a legtöbb eurázsiai nem valami sikerült ember, de szegények erről már csak neveltetésük miatt sem tehetnek. Én inkább magunkat, fehér embereket hibáztatok, amiért olyan kegyetlenül bánunk velük. Ez annál is igazságtalanabb, mert létezésükért bizonyos tekintetben mi fehérek vagyunk felelősek.

– Nem értem, hogy ezzel mit akar mondani.

– Arra gondoltam, hogy az eurázsiaiaknak az apjuk szokott fehér ember lenni.

– Oh... most már értem, mire gondol... De végre is, ön személy szerint mégsem felelős a létezésükért. Már úgy értem a dolgot, hogy nagyon hiányos erkölcsi érzésről tenne tanúságot, ha valaki színes nővel keverednék össze.

– Hogyne, természetesen. De tudtommal ennek a két eurázsiai férfinak az apja misszionárius és felszentelt lelkész volt.

Miközben beszélgettek, Flory Rosa McFee-re gondolt, arra az eurázsiai leányra, akit Mandalay-ban csábított el 1913-ban. Még pontosan emlékezett a házukra, lehúzott függönyökkel, a város egyik bennszülött negyedében. Emlékezett Rosa göndör hajára: korán megöregedett burmai édesanyjára, amint teát szolgált fel a lakószobában, ahol cserepekben nagy páfrányok álltak és a szobában fonott dívány volt. Később azután szakított Rosával, de egyideig még kapta azokat a szörnyű könyörgő leveleket, illatos levélpapíron, amelyeket a végén már fel sem bontott.

Tenisz után Elizabeth újra visszatért Francis és Samuel dolgainak megbeszélésére.

– Mondja, társadalmilag érintkezik valaki ezzel a két eurázsiaival? Előfordul olyan eset, hogy valaki meghívja őket magához?

– Hogy gondol ilyet? Szegényeket teljesen páriákként kezelik a fehér emberek. Még azt sem nagyon szeretik, ha bármilyen rövid időre is, de szóba kell velük állni. Éppen

hogy elfogadjuk a köszönésüket, bár Ellis még erre sem hajlandó.

– De hiszen maga beszélgetett velük.

– Oh, igen. Tudja, hogy én szívesen átlépek a társadalmi szabályokat, de azért lehetőleg én is vigyázok rá, hogy egyetlen *pukka sahib* se lássa, amikor szóbaálok velük. De hát hiába, erről már nem tehetek: én, ha csak módon van rá, lerázom magamról a *pukka sahibs*ág terhes szerepét.

Florynak ez az utóbbi megjegyzése nem volt éppen szerencsés. Elizabeth ekkor már tökéletesen tisztában volt azzal, hogy mit jelent a *pukka sahib* kifejezés. Flory ezzel a megjegyzéssel jóvátehetetlenül elárulta, hogy kettőjük álláspontja ezen a ponton milyen élesen szemben áll egymással és most ijedten vette észre, hogy Elizabeth milyen ellenséges és rosszaló pillantással mérte végig, mikor ezt a megjegyzését hallotta.

Hiába igyekezett Flory, képtelen volt akár megérteni Elizabeth-et, akár bizalmát megnyerni. Ennek ellenére határozottan az volt a látszat, legalább is a felszínen, hogy kettőjük viszonya nem fejlődött kedvezőtlenül. Elizabeth néha nagyon fölényesen bánt Floryval, de azért teljesen még mindig nem múlt el annak a jó benyomásnak a hatása, amelyet Flory gyakorolt rá a legelső reggelen, amikor találkoztak. Flory örömmel vette észre, hogy a leány anyajegyére alig figyel. Elizabeth is azt tapasztalta, hogy szívesen hallgatta Flory szavait, amikor több, az ő érdeklődését is kiváltó tárgyról beszélt. Ezek közé tartozott a vadászat, amely iránt Elizabeth őszinte lelkesedést érzett. Nagyon szerette a lovakat is, bár Flory erről a tárgyról kevesebbet tudott hozzáértéssel beszélni. Flory el is határozta, hogy amint a kellő előkészületeket meg tudja tenni, Elizabeth-et kiviszi a dzsungelbe egész napon át tartó vadászatra. Erre a kirándulásra mind a ketten nagyon vártak, bár nem azonos okokból.

XI.

Flory és Elizabeth egy alkalommal a bazárhoz vezető úton sétált. Még reggel volt, de a hőség máris olyan nagy, hogy az egyszerű séta is kifárasztotta őket.

Mielőtt a bazárhoz értek volna, a börtön mellett haladtak el, amely óriás négyszögletes épület volt, mindegyik

oldalán kétszáz méter hosszú, hat méter magas fallal körülvéve. A börtön falán egy páva ült. A kapun hat elítélt jött ki, és lehajtott fejjel húzott maga után két nehéz kézikocsit megrakva földdel. Mögöttük két hindu őr haladt. A foglyok hosszabb börtönbüntetésre voltak ítélve és mindnyájan darócból készült fegyencruhát hordtak, simára borotvált fejükön apró sapkával. Lábukon még ekkor is hordták a könnyű lábbilincset, amely bántó hangon csörgött. Mellettük egy asszony haladt, fején kosárban halat vitt. Az asszony fejéhez közel két varjú kerengett és időnként lecsaptak a kosárra, hogy hátha el tudnának csenni egyet a halak közül. Az asszony lusta mozdulatokat tett kezével, hogy a madarakat elkergesse.

Amikor ide érkeztek, a közelből erős lárma hallatszott. – Mindjárt a bazár területére érünk, a sarkon túl – mondta Flory. – Ma, azt hiszem, piaci nap van és ilyenkor a bazár különösen színes látványt nyújt. Úgy gondolom, érdekli, ha megnézzük.

A bazár négyyszögletes alakú, nagyobb terület volt, sűrűn egymás mellett álló apró faépítményekkel, amelyek pálmalevelekkel voltak befödve. A faépítmények közötti szűk utakon hihetetlen mennyiségben nyüzsgött a bennszülöttek összezsúfolt tömege, akiknek nagy többsége nő és gyermek volt. Mindenki hangosan kiáltott és a színek tarkasága minden képzeletet felülmúlt. A bazár mögött látszott az Irrawaddy iszapos, barnaszínű vize. A folyó medrében faágak és az ár által elsodort mindenféle tárgyak úsztak. Az Irrawaddy vize legalább óránként tizenkét kilométeres gyorsasággal zúdult lefelé. A part mellett *sampanok* voltak kikötve, hosszú, madár-csőrrre emlékeztető orral, amelyre szemek voltak festve.

Flory és Elizabeth egyideig egyhelyben állva nézték a körülöttük hullámzó színes sokadalmat. Asszonyok haladtak el mellettük, fejükön a legkülönbélebb zöldségekkel és gyümölcsökkel megrakott kosarakkal. Nagy, barnaszemű, csaknem teljesen mezítelen bennszülött gyermekek bámultak rájuk. Egy sötétkék színű vászonruhába öltözött, öreg kínai sietett el mellettük, kezében véres és legyekkel ellepett disznó-belsőrészekkel.

– Menjünk és nézzünk szét egy kicsit a bódék között – ajánlotta Flory.

– Gondolja, hogy okos dolog, ha bemegyünk a tömeg közé? A piszok és a lárma majdnem elviselhetetlen.

– Nem kell semmitől félnie. Ezek az emberek a fehérek

elől mindig tiszteletteljesen kitérnek. A végén, azt hiszem, érdekelni fogja, amit lát.

Elizabeth követte Floryt, de nem valami nagy lelkesedéssel. Nem tudta megérteni, hogy Flory miért hurcolta mindig magával ilyen helyekre és miért akarja, hogy érdeklődjék a „bennszülöttek” dolgai és élete iránt. Maga sem tudta miért, de helytelenítette Florynak ezt az eljárását. Mégsem ellenkezett, talán azért sem, mert nem tudta volna megmagyarázni ellenkezésének okát. Mikor a bódék közé értek, fojtó szag és forróság fogadta őket. Az orrfacsaró illatot fokhagyma, szárított hal, emberi izzadság, a tömeg által felvert sűrű por, szegfűszeg és indiai gyömbér összekeveredett szaga idézte elő.

Körülöttük mindenütt sűrű tömegben hullámoztak a bennszülöttek, a falvakból a piacra bejött parasztok sötétbarna arccal: hajlotthatú öregek és fiatal anyák hátukra kötött csecsemőjükkel. Valaki Flo lábára lépett és erre vonyítani kezdett.

– Nézze csak! – szólt Flory és botjával az egyik bódéra mutatott, de szavait elnyelte a tömeg zivaja. Két asszony civakodott egy kosár ananász fölött és egymás felé öklüket rázták. Elizabeth-et mind jobban bántotta az erős bűz, ami körülvette őket és fülsiketítő lárma, de Flory ezt nem vette észre és mind mélyebbre vezette a leányt a bazár sűrű, színes tömegébe. A bódékban a trópusok tarka, de nem valami biztató külsejű termékei voltak felhalmozva: vörösesbarna héjú banán, zöld kókuszdió, frissen levágott cukornád. Másutt kettőbevágott és füstölt kacsákat láttak, szárított halak hatalmas tömegét, fényezett szandálokat, selyem *longyikat*: zománcozott cserépedényeket, amelyek közül némelyik legalább másfél méter magas volt: kínai édességeket, amelyek fokhagymából és cukorból készülnek: zöld- és fehérszínű burmai szivarokat, datolyamagból készült nyakláncokat, ketrecekben csipogó, apró csirkéket, bronz Buddha-szobrokat, szívalakú bételleveleket és alligátor bőrdarabokat, amelyeknek mágikus hatást tulajdonítottak. Elizabeth valósággal szédült a szokatlan és számára elijesztő látványtól. A bazár másik végén a nap egy buddhista pap vérvörös selyem napernyőjén sütött keresztül. Az egyik bódés előtt négy dravida-asszony hatalmas famozsárban indiai gyömbért tört és a mozsárból egész felhőkben szállt fel a nehézillatú, sárga por. Elizabeth belehelte a port és tüszszenteni kezdett tőle. Ezzel betelt a mérték és úgy

érezte, hogy egy pillanatig sem tud tovább maradni. Megérintette Flory karját és így szólt:

– Ez a tömeg – a forróság elviselhetetlen. Nem gondolja, hogy jó lenne, ha árnyékosabb helyre mennénk?

– Sajnálom, hogy megint olyan helyre hoztam, ahol nem érzi jól magát. Amint parancsolja, természetesen azonnal elmegyünk innen. Térjünk be egy pillanatra az öreg Li Yeik boltjába; ő majd ad valamit inni. Itt bizony elég fojtogató a levegő.

Li Yeik fűszeres üzlete a bazár legvégén állott. Elizabeth jobban szerette volna, ha egyenesen visszamennek a klubba, de Li Yeik boltjának európaias külseje – a kirakat tele volt Lancashire-ben gyártott ingekkel és hihetetlenül sok olcsó, Németországban gyártott órával – némiképpen megvívasztalta a bazár szörnyű barbár látnivalói után. Már éppen fel akartak menni a boltba vezető néhány lépcsőn, amikor egy húsz év körüli, karcsútermetű ifjú kivált a tömegeből és utánuk sietett. A burmai fiatalember üdvözölte Floryt, félszeg módra megtanult európai üdvözléssel, majd így szólt hozzá:

– Levelet hoztam, *sír* – és ezzel átnyújtott neki egy gyűrtött borítékot.

– Bocsásson meg egy pillanatra – mondta Flory Elizabeth-nek és nyomban felnyitotta a levelet, amelyet Ma Hla May írt vagy inkább íratott a bazár levélírójával és a maga részéről csupán kézjegyet tett a levélre. A levélben ötven rúpiát követelt, fenyegető, némileg zsaroló hangon.

Flory félrehúzta az ifjút és így szólt hozzá: – Beszélsz angolul? Mondd meg Ma Hla May-nek, hogy kérése ügyében majd később határozok. De mondd meg neki azt is, hogy ha zsarolásra gondol, a végén nem kap tőlem egy árva rézgarast sem. Megértetted, amit mondtam?

– Igen, *sír*.

– Most pedig menj utadra. Meg ne próbálj követni, mert bajba kerülsz.

– Igen *sír*.

– Állást szeretne kapni ez a fiatalember – mondta Flory magyarázólag Elizabeth-nek, miközben mentek fel a lépcsőkön a boltba. – Az ember soha nem tud szabadulni tőlük, ha egy kicsit jó hozzájuk. – Közben azon gondolkozott, hogy mi lehet Ma Hla May zsarolóhangú levele mögött; nehezen tudta elképzelni, hogy a leány saját magától határozta el magát ilyen lépésre és hozzá még ilyen rövid idő alatt.

Bementek a boltba, amely a kinti erős napsütés után egészen sötétnek tetszett. Li Yeik székében ülve pipáját szívta a legkülönbözőbb árukkal megtömött bolthelyiségében, amelynek nem volt pultja. Mikor két európai látogatója belépett, felkelt a székből és üdvözlésükre eléjük ment. Flory a kínainak már régi barátja volt. Li Yeik sötét-kék kínai ruhát viselt és régi divatú hosszú copfot. Sárga arcának alig volt álla és arccsontjai erősen kiállottak. Floryt orrhangú, Elizabeth számára teljesen érthetetlen beszéddel üdvözölte. A kínai boltos burmai nyelven beszélt és így Flory jól megértette, amit mondott. Bement a bolt mögötti helyiségbe, hogy frissítőket hozzon. A bolthelyiséget megtöltötte az ópiumfüst édeskés, bódító illata. A falakra hosszú, vérvörös papírszeletek voltak felragasztva fekete, kínai és burmai betűkkel. A bolt egyik oldalán oltár állott, felette két, szelíd tekintetű kínait ábrázoló festménnyel. Az oltár előtt erős illatot terjesztő és füstölgő, áldozati pálcikák voltak. A padlón gyékényszőnyegen két kínai nő ült, az egyik idős, a másik fiatal leány és cigarettát sodortak. Mind a két nő fekete selyemnadrágot hordott és kínai módra elnyomorított lábfejük vörös-sarkú faszandálokban volt. Mellettük, szintén a padlón, egy teljesen meztelen gyermek mászkált, mint valami nagy sárga béka.

– Nézze, milyen szörnyű lábuk van ezeknek a nőknek – súgta Elizabeth Florynak, mialatt Li Yeik frissítőkért ment. – Hogyan tudják a szerencsétlenek lábukat így elnyomorítani? Lehetetlen, hogy így születtek volna.

– Természetesen nem így születtek, de ők ezt tartják szépnek. Úgy tudom, Kínában az ilyesmi már nincs szokásban, de az itteni kínaiak még sokkal maradibb nézeteket vallanak. Kínában az öreg Li Yeik copfja is idejétmúlt viselet lenne.

– Gondolja, hogy ezek a nők szépnek tartják elnyomorított lábukat? Az én szememben olyan csúfak, hogy szinte rájuk sem tudok nézni. Elképzelhetetlen, hogy ilyen emberek éljenek a világon, hiszen ezek rosszabbak, mint a műveletlen vadak.

– Nem szabad ilyen elfogultnak lennie velük szemben. A kínaiak az én véleményem szerint sokkal műveltebb emberek, mint mi vagyunk. A szépség sem más, mint ízlés dolga. Itt Burmában van egy néptörzs, Palaung népe, ahol a hosszú nyakat tartják szépnek. Ezért a fiatal leányok, mikor legjobban növésben vannak, széles bronzkarikákat

WELCOME
TO BURMA

tesznek fel a nyakukra. A karikák száma állandóan növekszik és olyan szoros, hogy a nyakuk mind hosszabbra nő és végre olyanok lesznek, mint a zsiráfok. De az ilyesmi nem különösebb, mint volt az európai nők krinolinja vagy a múlt század végén hordott turnűrös ruha.

Ebben a pillanatban Li Yeik visszaérkezett a bolthelyiségbe. Mögötte jött két kövér, kerekarcú burmai leány, szemelláthatólag testvérek, vidáman nevetgélve és a kezükben több liter tartalmú, kékszínű kínai tea kannát tartottak. A két leány Li Yeik ágyasa volt. Az öreg kínai egy dobozból csokoládéval kínálta meg európai vendégeit. Arca széles mosolyra nyílt, amikor a dobozt Elizabeth elé tartotta és kilátszott három hosszú, a dohányzástól sötétbarna színű foga. Elizabeth kezdte magát mind kényelmetlenebbül érezni. Ugy érezte, helytelen dolog, ha elfogadja ezeknek a vadidegen embereknek a vendéglátását. Az egyik burmai leány azonnal a székek mögé ment és jó nagy, papír kínai legyezővel elkezdte legyezni Elizabethet és Floryt. A másik leány eléjük térdelt és csészében teát nyújtott át nekik. Elizabeth nagyon furcsának tartotta az egész helyzetet, a háta mögött álló és kettőjüket legyező leányt és a másikat, aki előttük térdelt. Haragudott Floryra, hogy a színészekkel való barátkozás közben újra, meg újra ilyen kellemetlen helyzetbe hozza. Elfogadta a csokoládét, amelyet Li Yeik kínált neki, de arra már nem tudta rávenni önmagát, hogy megköszönje.

– Helyes, amit most csinálunk? – mondta suttogó hangon Florynak.

– Nem értem, miért kérdezi?

– Már úgy gondolom, helyes-e, hogy elfogadjuk ezeknek az embereknek a vendéglátását.

– Higyje el nekem, hogy az öreg kínai boldog, mert házát megtiszteltük. A kínaiakat Burmában általában igen nagy tiszteletben részesítik és mindnyájan nagyon becsületes és demokratikus gondolkodású férfiak. Nyugodtan bánhatunk velük úgy, mint velünk többé-kevésbé egyenlőkkel.

– Ez a tea nem valami biztató – mondta Elizabeth. – A színe egészen zöld. Legalább egy kis tejet vagy tejszínt adnának hozzá.

– Higyje el, hogy nincs rossz íze. Ez különleges kínai tea, amelyet az öreg Li Yeik Kínából kap. Ugy tudom, hogy a tea közé narancsvirágot is szoktak keverni.

– Uh! Egészen föld íze van – mondta Elizabeth, miután megkóstolta a teát.

Li Yeik közben előttük állt, szájában fél méter hosszú szárba dugott, egészen apró fém pipájával. Nézte, hogy a két európainak izlik-e a kínai tea. A szék mögött álló burmai leány valamit mondott burmai nyelven, amire mindketten kuncogni kezdtek. Az a leány, aki előttük térdelt, naiv csodálkozó tekintettel és látható elragadtatással nézett föl Elizabeth-re. Majd Floryhoz fordult, akiről tudta, hogy beszél burmai nyelven és megkérdezte, hogy vajon az angol hölgy hord-e melltartót.

– Cc! Cc! – intette le Li Yeik a kíváncsiskodó leányt, megbotránkozott hangon és lábaujjával is megbökte annak jeléül, hogy hallgasson el.

– Furcsa kívánságod van, ezt igazán nehéz megkérdeznem – mondta Flory a leánynak.

– Oh, *thakin*, nagyon kérem kérdezze meg! Mind a ketten nagyon szeretnénk tudni!

Erre a két leány hosszú vitatkozásba kezdett és szavaikból kitűnt, hogy életüknek pillanatnyilag legnagyobb vágya, hogy egy igazi angol leány igazi melltartóit lássák. Erről már olyan sok mindent hallottak; volt olyan is, aki azt állította, hogy az „ingaleikmá”-k melltartója acélból készül és olyan szorosan simul a testükhöz, hogy nincsen semmi mellük! A két leány tenyerét szorosan a melléhez tartotta, hogy ezzel is mutassák, mire gondolnak. Igazán megtehetné Flory nekik, hogy szól az angol hölgynek. A bolt mögött van egy szoba, bemehetne oda velük és ott nyugodtan megmutathatná.

Közben a beszélgetés abbamaradt. Elizabeth merev mozdulatlansággal ült helyén és kezében tartotta az apró teás csészét. Kényszeredetten mosolygott és nem tudta rászánni magát, hogy a teát újra megízlelje. A hangulat egyszerre fagyossá változott, mert a jelenlevő keletiek megéreztek, hogy az angol leány, aki nem tud velük beszélgetésbe kezdeni, kényelmetlenül érzi magát közöttük. Csodálkozással nézték mindannyian számukra teljesen idegen szépségét és eleganciáját. Egy pillanattal korábban ez a látvány még elbájolta valamennyiüket, de bámulatuk inkább megdöbbenés kezdett lenni. Ez az érzés hirtelen még Floryt is magával ragadta. A keletiekkel való együttlétben ilyenkor szoktak elkövetkezni azok a félelmetesen idegenszerű pillanatok, amikor senki sem mer a másik szemébe nézni és a beszéd teljesen elnémul. Ekkor az történt, hogy a meztelen gyermek oda kúszott Elizabeth lábához. Nagy kíváncsisággal vizsgálta az

idegen leány cipőjét és harisnyáját, majd amikor felnézett rá és meglátta fehér arcát, hirtelen rémület fogta el és hangos sírásba kezdett. Felállt a helyén és a padlóra kezdett vizelni.

Az öreg kínai nő felnézett, csettintett egyet a nyelvével és tovább sodorta a cigarettákat. Senki a keletiek közül észre sem vette, hogy történik valami és hagyták, hogy a gyermek végezze nyugodtan a dolgát. Elizabeth-et azonban annyira feldúlta ez a látvány, hogy hirtelen letette a kezéből a teás csészét és idegesen megfogta Flory karját.

– Nézze azt a gyereket! Nézze, mit csinál! Elvihetné legalább valaki. Borzasztóak ezek az emberek.

Egy pillanatig mindenki megdöbbenéssel nézett Elizabeth-re, majd a gyermekekre. Végre észrevették, hogy mi történt. Előzőleg nem tűnt fel nekik, ami történt, mert az ő elképzelésük szerint az egész jelenet a világ legtermészetesebb dolga volt. Egyszerre azonban mérhetetlenül elszégyelték magukat és haragjuk a gyermek ellen fordult. Az öreg kínai nő felkapta a padlóról a gyermeket, aki most még hangosabban bőgött, kivitte a bolt ajtaja elé és két kezében tartotta, mint valami spongyát. Közben a gyermek rugdalózott és tovább ordított. Ugyanebben a pillanatban Flory és Elizabeth felkeltek helyükről. Alig telt el néhány másodperc és már a bolton kívül voltak. Li Yeik és a többiek megdöbbenéssel tekintettel néztek utánuk.

– Ezeket nevezi maga művelt embereknek! – mondta Elizabeth szemrehányó hangon Florynak.

– Sajnálom – mondta Flory bátortalan hangon. – Soha nem gondoltam volna...

– Már régen láttam ilyen ellenszenves embereket!

Elizabeth kikelt magából: egészen neki vörösödött a haragtól és az indulattól. Némán, anélkül, hogy kettőjük közül bármelyik is egyetlen szót szólt volna, indultak el a bazárból kivezető út felé. Legalább száz métert haladtak, amikor Flory végre meg mert szólalni:

– Igazán sajnálom, hogy ez a dolog történt. Higgye el nekem, hogy öreg Li Yeik a legderekabb és a legtisztességesebb ember, akit valaha ismertem. Bizonyosan szerencsétlennek érzi most magát, mert akarata ellenére megbántották. Sokkal okosabb lett volna, de maradunk még néhány percig. Legalább addig, hogy a teát megköszöntük volna.

– Megköszöntük volna nekik? Azok után, ami történt!

– Nincs igaza, amikor ilyen dolgok miatt elítéli az

embereket. El kell ismernie, hogy ezeknek az embereknek egészen más a gondolkodásuk, mint a miénk. És ehhez alkalmazkodnunk kell. Tegyük fel, például, ha ön most egyszerre a középkorban találná magát...

– Azt hiszem okosabb, ha erről a tárgyról nem beszélünk többet.

Ez volt az első eset, amikor Flory és Elizabeth között a szóváltás civódássá fajult. Floryt annyira elkeserítette az egész eset, hogy meg sem kérdezte Elizabeth-et, hogy mi volt az, ami miatt annyira megsértődött. Nem vette észre, hogy Elizabeth a keletiek magatartását védelmező álláspontját nem tudta elviselni, mert a színesekben Elizabeth kivétel nélkül mind olyanféle embereket látott, akik az ő értékelése szerint az „állati” kategóriába tartoztak. Flory csak azt látta, hogy mindenegybes esetben, amikor megkísérelte Elizabeth-et rávenni arra, hogy vele együtt szépnek lássa azt, amit ő is szépnek lát, hogy érzéseit és gondolatait megossza vele, a leány minden esetben szembefordul vele.

Csendben, szótlánul mentek az úton: Flory baloldalt egy kicsit a leány mögött. Érdeklődve figyelte rövidre vágott, aranyszőke haját a nyakszirtjén a női trópusi sisak karimája alatt. Flory ellenállhatatlan erővel érezte, hogy mennyire szerelmes ebbe a leányba. Úgy érezte, hogy soha olyan igazán nem szerette, mint ebben a pillanatban, amikor megsemmisülten és visszautasítva ment utána engedelmesen. Többször is hozzáfogott, hogy beszélni kezdjen és megszólítsa, de azután ismét felhagyott a kísérlettel. Nem tudott uralkodni önmagán és hangja remegett a belső izgalomtól. Nem tudta rászánni magát, hogy megszólítsa és ezzel esetleg ismét alkalmat adjon arra, hogy megsértődjék. Végre is értelmetlenül és majdnem ostobán a következő szavakat mondta:

– Állati ez a hőség, nem gondolja?

Legalább negyven fokon felüli volt a meleg árnyékban és így ez a megjegyzés nem vallott valami nagy szellemességre. Flory meglepődéssel tapasztalta, hogy Elizabeth, mintha már türelmetlenül várta volna megszólalását, nyomban válaszolt megjegyzésére.

– Az ember szinte azt érzi, hogy *megsül*.

Ezzel helyre is állt közöttük a béke. Az ostoba, banális megjegyzés a túrhetetlen hőségről visszavitte mindketőjüket a klubban folytatott személytelen beszélgetések jól ismert légkörébe. Flo nyelvét lógatva és a nagy hőségtől

lihegye, kedvetlenül kullogott utánuk. Néhány másodperccel később Flóráról, majd általában a kutyákról kezdtek beszélgetni és ez a beszélgetésük eltartott, míg csak haza nem értek.

Elhaladtak az angol temető hófehérre meszelt fala mellett, majd a Lackersteen-család háza elé értek. A ház körül aranyszínű *mohur*-fák nőttek és két méter magasságban sűrű, áthatolhatatlan bozóttá nőtt *Ionicera*, amely nagy vérvörös virágokkal virágzott. Flory a fák árnyékában levette a kalapját és arcát legyezni kezdte.

– Szerencsére hazaérkeztünk, mielőtt a hőség még tűrhetetlenebbé válik. Sajnálom, hogy kirándulásunk a bazárban ilyen rosszul sikerült.

– Szó sincs róla! Nekem nagyon tetszett.

– Ne is kísérletezzék velem, hogy megvigasztaljon. Rettenetesen bánt a dolog, de mindig történik valami, amire előre nem számíthatok. Igaz, még csak azt akartam mondani, hogy nem feledkezett meg a holnaputáni vadászatról? Remélem, hogy holnapután nem fog semmi kedve ellen való dolog történni.

– Már én is nagyon várom a holnaputánt. Nagybátyámtól kölcsönkapom a vadászfegyverét. Nagyon mulatságos lesz. De előbb meg kell tanítania a vadászfegyver használatára. Már előre is nagyon örülök ennek a vadászatnak.

– Én magam is. Bár meg kell mondanom, hogy ez az évszak nem valami alkalmas vadászatra, de azért, majd csak lövünk valamit. Isten vele!

– Isten vele, Mr. Flory.

Elizabeth még mindig Mister Floryt mondott, bár a férfi őt Elizabeth-nek nevezte. Elváltak egymástól és mindketten a vadászatra gondoltak, remélve, hogy ez a nap minden tekintetben előbbre fogja vinni a kettőjük közötti barátságot.

XII.

U Po Kyin házának lakószobájában fullasztó volt a délelőtti hőség. A ház gazdája fel és alá járkált a szobában és sikereivel dicsekedett felesége előtt. Időnkint kövér, húsos kezével inge alá nyúlt és megvakarta hatalmas izzadság-cseppekkel borított mellét. Ma Kin gyékényszőnyegen ült és egy vékony, fehér burmai szivart szívott. A nyitott ajtón

át látni lehetett U Po Kyin óriási négyszögletű mennyezetes ágyát, domborművekkel díszített teak-fa oszlopokkal. Ezen az ágyon, amely olyan volt, mint valami katafalk, U Po Kyin számtalan esetben szeretkezett fiatal leány áldozataival.

Ma Kin ez alkalommal hallott első ízben arról a „másik ügy”-ről, amely előkészítette és kiegészítette U Po Kyin támadását a hindu orvos ellen. Bár U Po Kyin megvetéssel kezelte felesége értelmi képességeit, de azért a végén mégis minden titkát közölte Ma Kinnal. Közvetlen környezetében felesége volt az egyetlen személy, aki nem félt tőle és ezért különösképpen nagy gyönyörűséget szerzett neki, ha Ma Kin elismerte tehetségét és hatalmát.

– Látod, Kin Kin – mondta – minden megy pontosan, ahogyan előre elgondoltam. Eddig tizennyolc névtelen levelet küldtem el és mindegyik remekmű volt önmagában. Szívesen el is mondanám bármelyiknek a szövegét előtted, ha tudnám, hogy értékelni tudnád a bennük lévő bölcsességet.

– De mit fogsz csinálni, ha az európaiak figyelembe sem veszik a nekik küldött névtelen leveleket. Mi lesz akkor?

– Hogy figyelembe sem veszik? Ettől aztán igazán ne félj. Senki olyan jól nem ismeri az európaiak gondolkodásmódját, mint én. Azután, ha semmi máshoz nem értek is, de tudd meg, Kin Kin, hogy a névtelen levélírásban nagyobb művész nálam el sem képzelhető.

Ez valóban igaz volt. U Po Kyin névtelen levelei máris elérték kívánt hatásukat, főként annál, aki U Po Kyin szemében legfontosabb személy volt az egész rágalom-hadjáratban, Mr. Macgregornál.

Két nappal korábban történt, hogy Mr. Macgregor egy egész estén át azon töprengett, hogy vajon a hindu orvos követett-e vagy nem követett-e el illojális cselekedetet a brit kormánnyal szemben. Természetesen arról nem is lehetett szó, hogy az orvos nyílt hűtlenséget mutasson, de nem is ez volt a fontos. A fontos az volt, hogy vajon az orvos az olyan fajta emberek közé tartozik-e, akik lázító nézeteket vallanak és hírdetnek. Indiában az embereket nem arról ítélik meg, hogy mit cselekszenek, hanem arról, hogy milyen véleményüknek adnak kifejezést. A kormány szolgálatában álló bármely színes tisztviselő hivatali pályafutásának egyszerre végeszakadhat, ha ezen a ponton vele szemben csak a gyanu árnyéka is felmerül.

Mr. Macgregor sokkal igazságosabb gondolkodású ember volt, mint hogy egy hivatali állást betöltő színes embert elítéljen pusztá szóra, minden látható ok nélkül. Aznap este egészen éjfélig egész csomó bizalmas iratot tanulmányozott, közöttük öt olyan névtelen levelet, amelyet az elmúlt napokban kapott és ezenkívül még másik kettőt, amelyet Westfield juttatott el hozzá.

De nemcsak a levelekről volt szó. Az orvos jó hírnevét befeketítő, ellenőrizhetetlen hírek nap mint nap eljutottak hozzá is. U Po Kyin tisztában volt vele, hogy az nem elég, ha az orvost egyszerűen árulónak nevezi: hogy ezt elhiggyék, jellemét minden elképzelhető oldalról be kellett feketíteni. Így azután az orvost nemcsak azzal vádolta meg, hogy az angolok uralma ellen lázít, hanem hogy megszarolja betegeit, fiatal leányokkal erőszakoskodik, tiltott műtéteket hajt végre, részeg állapotban operál, hogy gyilkosságot követett el méreggel, hogy marhahúst eszik, hogy hamis halotti bizonyítványt osztogat gyilkosoknak, cipővel a lábán megy be a pagoda belsejébe és hogy homoszexuális merényletet követett el a katonai rendőrség zenekarában levő fiatal dobos fiú ellen. Ennek a sok rágalomnak a hallatára bárki azt gondolhatta volna, hogy a szegény orvos Macchiavelli és a hírhedt Marquis de Sade keveréke. Mr. Macgregor eleinte nem sokat adott ezekre a rágalomokra, az ilyesmihez éppen eléggé hozzászokott Burmában. De U Po Kyin utoljára küldött névtelen levelével Macgregornál egészen különleges sikert ért el.

A névtelen levél írója Nga Shwe O-nak, a *dacoit*-nak a börtönből való szökése részleteire hívta fel Mr. Macgregor figyelmét. A szóbanforgó *dacoit*-ot hetévi súlyos börtönbüntetésre ítélték lázítás miatt. A kyauktadai börtönből való szökése több hónapon át tartó előkészületek után sikerült, miután barátai megvesztegették a börtön egyik hindu származású őret. A börtönőr előlegképpen száz rupiát kapott. Mikor a pénz a zsebében volt, kérvényt adott be, hogy meglátogathassa egyik haldokló közeli rokonát, de valójában Mandalay-be ment és napokon át kitűnően szórakozott az ottani bordélyházakban. Közben az idő telt és a szökés napját ismételten elhalasztották. Az őr türelmetlen volt és szeretett volna újra Mandalay-be menni. végül újabb csinos összeghez jutott azzal, hogy az egész tervet elárulta U Po Kyin-nek, aki a *dacoit* esetét kitűnően fel tudta használni a maga céljaira. A börtönőrt szigorú fenyegetésekkel rábírta, hogy a tervről senkinek egy árva

szót se szóljon és aznap este, amikor a szökés a terveknek megfelelően sikerült, újabb névtelen levelet küldött Mr. Macgregorhoz, de olyan időben, amikor már semmi intézkedést nem lehetett tenni és a levélben elárulta neki a szökési terveket. A levélben természetesen szó sem volt arról, hogy a szökés csak azért vált lehetségessé, mert a hindu orvos, aki egyben a börtön felügyelője is volt, hagyta magát megvesztegettetni.

A szökés a késő éjszakai órában történt és másnap általános volt a zürzavar. Nga Shwe Ó-t a hatóságok nagyon fontos személyiségnek tartották és szökése miatt nyomban szigorú vizsgálat indult. (A *dacoit* ekkor már jó messze járt Kyauktadától a folyón abban a *sampanban*, amelyet U Po Kyin szerzett részére). Mr. Macgregor most a legnagyobb zavarban volt. Bárki is küldte neki a névtelen levelet, az illetőnek tudnia kellett a szökést előkészítő összeesküvésről és valószínű, hogy a levélíró igazat mondott akkor is, amikor azt állította, hogy az orvost megvesztegették. Ha pedig ez igaz volt, Mr. Macgregornak a végén arra a következtetésre kellett jutnia, hogy az orvos, ha közvetlenül nem is, de közvetve vétkes a brit kormányhatalom elleni lázításban.

U Po Kyin ugyanakkor támadást kezdett a többi európai ellen is. Flory az orvos barátja és presztízisének legfőbb támogatója, de U Po Kyin tudta róla, hogy gyenge ember és ezért nem lesz nehéz feladat elidegeníteni az orvostól. Westfield már egy kicsit nehezebb eset volt, mert Westfield mint a rendőrség parancsnoka sokat tudott U Po Kyin üzelmeiről és így terveit felboríthatta volna, de U Po Kyin még ezt a tényt is a maga javára fordította. Névtelen levélben megvádolta az orvost, hogy összeszövetkezett U Po Kyinnel, tehát vele saját magával, aki tudvalevőleg nagyon jellemtelen ember és állandóan megvesztegettetni magát. U Po Kyin ezzel a levéllel saját magáról elterelte a gyanút, de ugyanakkor sikerült bevádolnia az orvost Westfield előtt. Ellisnek nem is kellett külön névtelen levelet küldenie, mert anélkül is gyűlölte az orvost és nyílt ellenségként viselkedett.

U Po Kyin az egyik névtelen levelet Mrs. Lackersteen címére küldte el, mert jól ismerte a nők befolyásának fontosságát az európaiak társaságában. A levél azt állította a hindu orvostól, hogy bennszülötteket fehér nők elrablására bérelt fel. A levél részleteket nem közölt, de erre nem is volt szükség. U Po Kyin jól tudta, hogy az ilyen

vádaskodás volt Mrs. Lackersteen leggyengébb pontja. Mrs. Lackersteen számára az olyan szavak, mint „láza-dás”, „nacionalizmus”, „önkormányzat”, nem sokat jelentettek, de ha elképzelte magának, hogy őt, mint fehér nőt esetleg aljas színészek elrabolnának, háta egyszerre lúdbőrössé lett a félelemtől. A névtelen levelek így együttesen elérték azt a hatást, hogy az a jó vélemény, amelyet a fehér emberek tápláltak a hindu orvos iránt, máról-holnapra teljesen eltűnt.

– Ebből láthatod – mondta U Po Kyin feleségének – hogy mennyire sikerült már eddig is tönkretennem az orvos tekintélyét. Már is olyan, mint az a fatörzs, amelyet alul átfűrészelték. Egyetlen balta ütés kell még és a fa ledől. Ez az utolsó ütés számításom szerint három hét múlva fog bekövetkezni.

– Hogyan?

– Éppen ezt akartam elmondani. Okosabb, ha te is tudsz róla. Igaz, hogy ezekhez a dolgokhoz nem értesz, de annak ellenére, hogy asszony vagy, hallgatni mégis tudsz. Bizonyosan hallottál róla, hogy lázadás híre érkezett a Thongwa nevű falu környékéről?

– Igen. Ezek a falusiak nagyon ostoba emberek. Mire tudnak menni rövid késeikkel és lándzsáikkal, felfegyverkezett indiai katonák ellen. Halomra fogják lődözni őket, mint a vadakat.

– Természetesen, ez fog történni. Ha legkisebb ellenállást tanúsítják, vérengzés lesz a következménye. De ezek a falusiak alig egyebek, mint egyszerű, hiszékeny és babonás parasztok. Azt hiszik, megvédik őket azok a golyóálló köpenyek, amelyeket az a bolond varázsló osztott szét közöttük. Én a magam részéről megvetem az ilyen tudatlanságot.

– Szegény emberek! Miért nem szólsz nekik, hogy térjenek észre U Po Kyin? Semmi szükség sincs rá, hogy bárkit is letartóztassanak. Elég, ha elmegy a faluba, megmondod nekik, hogy tudsz a terveikről és biztos vagyok benne, hogy nyomban abbahagyják az egészet.

– Én is jól tudom, hogy azonnal leszerelhetném az egész lázadást, ha úgy akarnám. De én nem akarom és én tudom, hogy miért. Mert figyelj ide, Kin, Kin – de erről amit mondok mélyen hallgass, mint a sír, hogy úgy fejezem ki magamat, ez az én külön lázadásom. Ezt én saját magam készítettem elő.

– Mit beszélsz?

Ma Kin kivette szájából a szivart és ijedt arckifejezéssel bámult férjére, majd így szólt:

– Ko Po Kyin, miket beszélsz te össze-vissza? Lehetetlen, hogy ezt komolyan gondolod! Hogy lázadást készítesz elő? Lehetetlen.

– Pedig úgy van, ahogyan mondom. A varázslót saját magam hozattam Rangoonból. Azelőtt bűvész volt egy indiai vándorcirkuszban. A golyóálló köpenyeket darabonként egy rúpia és nyolc annáért vásároltuk Whiteway és Laidlaw rangooni raktárában. Ugy, hogy ez a multság nekem magamnak is elég sok pénzembe került.

– Ko Po Kyin! Gondold meg, mibe kezdté! Hány szegény ártatlan ördögnek kell elpusztulnia! Azt kell hinned, hogy elment a józan eszed. Nem félsz tőle, hogy téged is agyonlőnek?

U Po Kyin megállt és látható megdöbbenéssel nézett feleségére: – Bolondokat beszélsz össze-vissza, asszony! Csak nem képzeled, hogy én is beállok lázadónak a kormány ellen. Én, aki, már harmincadik éve állok a kormány szolgálatában. Hogyan gondolsz ilyen ostobaságot! Én csak azt mondtam, hogy megszervezem a lázadást, de azt nem, hogy részt is akarok venni benne. Nem én viszem vásárra a bőrömet, hanem az ostoba falusiak. Senki még csak nem is álmodik róla, hogy az egész lázadáshoz nekem valami közöm lenne, legfeljebb Ba Sein és még néhányan.

– De azt mondtad, hogy te beszélted őket rá a lázadásra?

– Természetesen én. Veraswamit azzal vádoltam, hogy lázadást szit a kormány ellen. De mi értelme lenne az egésznek, ha nem lenne lázadás?

– Most már értem, mire gondolsz. Ha majd a lázadás valóban kitör, azt fogod mondani, hogy a történekeért az orvos a felelős.

– Csakhogy végre rájöttél arra, amit az első pillanattól fogva megérthettél volna. Én magam is jól tudom, hogy arra a szerepre vállalkoztam, amelyet Mr. Macgregor idegen, latin kifejezéssel *agent provocateur*nek nevez. Először rábeszélem ezeket az ostobákat Thongwaban, hogy lázadjanak fel és azután én rendelem el a letartóztatásukat, amikor fellázadnak. Abban a pillanatban, amint a lázadás megkezdődik, lefogatom a vezetőket és börtönbe záratom őket. Néhányan meghalnak és egy jó csomó közülük az Andaman szigetekre kerül. De mindenképpen

én leszek az első, aki a levert lázadás színhelyén megjelenik és gondom lesz rá, hogy erélyességemért a fehér emberektől minél több dicséretet és elismerést kapjak.

U Po Kyin nagyon büszke volt a tervére. Hátratett kézzel tovább járkált fel és alá a szobában és önelégülten mosolygott. Ma Kin egyideig csöndben gondolkozott a terven, majd így szólt:

– Még mindig nem értem, hogy mi a szándékod ezzel az egész dologgal, Ko Po Kyin. Hova fog ez az egész vezetni? És mi köze van Veraswamihoz?

– Nehéz veled valamit megértetni, Kin, Kin! Nem százszor mondtam-e már, hogy ez a Veraswami az utamban áll? Ez a lázadás azután egyszersmindenkorra végezni fog veled. Természetesen kézzelfogható módon lehetetlen lesz bebizonyítani, hogy ő szította a lázadást; de ez nem is fontos. Minden európai meg lesz győződve róla, hogy az orvos az ügybe valamiképpen bele volt keverve; ez pedig elég arra, hogy az orvos hivatali pályájának örökre vége legyen. Az ő bukása fogja jelenteni az én további emelkedésemet. Minél feketébbre sikerül festenem az ő szerepét, annál nagyobb fényben fog ragyogni az én viselkedésem. Érted most már, mire gondolok?

– Igen, azt hiszem, most már értem. De megmondom neked azt is, hogy a terved aljas és alávaló. Nem is értem, hogyan nem volt annyi szemérem benned, hogy elhallgattad volna előttem.

– Kin Kin, ezt még sem kellene mondanod! Újra akarod kezdeni az egészszet?

– Ko Po Kyin, mi az oka annak, hogy te csak olyankor vagy boldog, amikor másoknak bajt okozhatsz? Gondolj erre a szegény orvosra, akit, ha terveid sikerülnek, elbocsájtanak az állásából. És gondolj a szegény falusi parasztokra, akiket megbotoznak, agyonlőnek és életük végéig börtönben kell szenvedniök. Mi szükség van rá, hogy ilyen gonosz cselekedeteket végezz? Mi szükséged van még több pénzre, hiszen már úgy is elég gazdag vagy?

– Pénzre? Ki beszél itt pénzről? Eljön majd egyszer az az idő, asszony, amikor rájössz, hogy ezen a világon más egyéb is van, mint pénz. Például hírnév. Nagyság. Nem gondolsz te arra, hogy ha mindez úgy történik, ahogy tervezem, a végén a burmai kormányzó kitüntetését tűz fel a mellemre. Még akkor sem leszel büszke rám?

Ma Kin tagadólag rázta a fejét, mint akire férje szavai semmi különösebb benyomást nem tettek.

– Mikor jut már egyszer eszedbe, Ko Po Kyin, hogy nem fogsz élni ezer esztendeig? Jusson eszedbe mi történik azokkal, akik gonoszul élnek. Az ilyenekkel könnyen megtörténik az is, hogy haláluk után lelkük patkány, vagy béka testébe költözik. Gondolj a pokolra is. Soha nem fogom elfelejteni, amit egyszer egy pap beszélt nekem a poklóról. A *Pali* iratokból fordította le és úgy magyarázta el. Hidd el, szörnyű volt, amit mondott. Különösen emlékszem ezekre a szavaira: „Egyszer minden ezer esztendőben két, izzóvörös lándzsahegy találkozik a szívedben és akkor majd ezt fogod mondani önmagadnak: »Még másik ezer esztendő, mielőtt kínjaim véget érnek és így még annyi szenvedés van előttem, mint ami már elmúlt.« Nem gondolod, Ko Po Kyin, hogy az ember a félelemtől reszket, ha csak rá is gondol ilyen gyötrelmekre?

U Po Kyin nevetett felesége szavaira és kezével olyan mozdulatot tett, amellyel az általa építendő „pagodá”-kra akart utalni.

– Remélem, majd akkor is nevetni fogsz, amikor elérkezik életed vége. De én, ha neked volnék, félnék tőle, hogy olyan élet legyen a hátam mögött, mint a tied.

Ma Kin újabb szivarra gyújtott és rosszalólag nézett U Po Kyinre, aki újra járkálni kezdett a szobában. Ez alkalommal, mikor megszólalt, több komolyság volt a szavaiban.

– Tudod, Kin Kin, gondolok én még valami másra is. Valami olyan dologra, amelyről eddig még soha nem beszéltem sem neked, sem másnak. Erről még Ba Sein sem tud. De neked, úgy érzem, mégis el kell mondanom.

– Okosabb, ha hallgatsz róla, feltéve természetesen, hogy újabb gonosz ármánykodásról akarsz beszélni.

– Nem, nem. Az előbb azt kérdezted tőlem, hogy tulajdonképpen, mire is törekszem. Lehetséges, hogy te azt gondolod, Veraswamit azért akarom tönkretenni, mert nekem ellenszenves és érdekeim ellen van, hogy nem hagyja magát megvesztegetni. De nemcsak erről van szó. Van valami, ami ennél sokkal fontosabb és ez közelről érint nemcsak engem, hanem téged is.

– Hadd halljam, mi az?

– Soha nem éreztél te magadban vágyakozást, Kin Kin, magasabb dolgok után? Nem jutott soha az eszedbe, hogy bármennyire sok minden sikerült is nekünk az életben, minden sikerünk ellenére sem jutottunk lényegében előbbre? A vagyonom, igaz, megér legalább kétszázezer rúpiát és látod az életünk mégis alig változott. Nézd ezt a

szobát! Természetesen szebb és előkelőbb, mint ahogyan az egyszerű parasztok laknak. De meguntam már, hogy burmai módra éljek és ne legyen más társaságom, mint ezek a szerencsétlen bennszülöttek. A pénz nem jelent mindent; én azt szeretném, ha társadalmilag is magasabbra emelkednék.

– Nem tudom elképzelni, miért kellene kívánni többet, mint amink van? Mikor apró gyermek voltam, a falunkban soha még csak álmodni sem mertem volna, hogy olyan házban lakhatom valamikor, mint ahogyan most élünk. Nézd ezeket az angol székeket – ilyeneken soha nem ültem egész életemben. Most pedig büszkeséget érzek, ha csak rájuk is nézek és arra gondolok, hogy ezek most az enyémeek.

– Cc! Miért hagytad el akkor a falut, ahol születted, Kin Kin? Ugy látszik, te azt hiszed, most sem vagy érdemes többre, mint hogy pletykálgodj a kútnál, fejedden a vizes cserépkannával. Én azonban magasabb dolgokra vágyom, Istennek legyen érte hála. Most megmondom neked, mi az igazi oka, amiért Veraswami vesztére török. Hidd el nekem, hogy valami igazán nagyszerű dolgot szeretnék elérni. Valami olyan, amelynél nagyobbat keleti ember soha nem tud elérni. Valami különösképpen dicső dolgot! Bizonyosan tudod, mire gondolok!

– Nem. Sejtelmem sincs róla.

– Ne tettest magad. Gondolj rá, mi lehet egész életem legnagyobb teljesítménye! Lehetetlen, hogy ne sejtssd.

– Ah, tudom már! Bizonyosan gépkocsit akarsz magadnak vásárolni. Csak azt ne hidd, Ko Po Kyin, hogy abba én egyszer is beleülök.

U Po Kyin nemtetszése jeléül megvető kézmozdulatot tett. – Gépkocsit! Nem tudsz te valami nagyszerűbbre gondolni, Kin Kin? Ha akarnám, akár húsz gépkocsit is vásárolhatnék. De mi haszna lenne gépkocsinak a mi vidékünkön? Nem, ennél sokkal többre gondoltam.

– Mondd hát meg, hogy mire gondoltál?

– Figyelj ide. Véletlenül megtudtam, hogy körülbelül egy hónap múlva az európaiak megválasztanak egy bennszülöttet klubjuk tagjai közé. Azt is tudom, hogy ehhez nincsen semmi kedvük, de kénytelenek vele, mert a kormánybiztos rájuk parancsolt és engedelmeskedniök kell. Természetesen Veraswamit választanak meg, mert ő a legmagasabb rangú színes tisztviselő Kyauktadában. De én előbb tönkre teszem Veraswamit. És akkor...

– Akkor mi lesz?

U Po Kyin nem felelt egy darabig. Ránézett feleségére és barnaszínű kövér, keleti arca még jobban kigömbölyödött, majdnem gyermekies mosolygással. Szinte könnyek jelentek meg sötétbarna szemében. Halkan és áhitatos hangon így szólt Ma Kinhez:

– Érted már, hogy mire gondolok, asszony? Arról van szó, hogy ha Veraswamit előbb sikerül tönkretennem, nem őt, hanem engem választanak meg a klub tagjává.

Ezek a szavak a várt hatást gyakorolták Ma Kinre. Most már nem vitakozott tovább férjével. Ő is megértette, hogy ezért a célért valóban érdemes mindent megtenni.

Ebben tökéletesen igaza is volt, mert U Po Kyn egész életének minden sikere sem ért annyit, mint a fehér emberek klubjában való tagság. Egész Burmában, Kyauktadában pedig még különösebben is, minden színes állami tisztviselő legnagyobb vágya az volt, hogy valami úton módon megszerezhesse magának az európaiak klubjának tagságát.

Ma Kin hosszú ideig hallgatott és elábrándozva gondolt mind arra a gyönyörűségre, amelyben részük lesz, ha bejuthatnak az európaiak klubjába. Életében először történt, hogy teljesen egyetértett férjével. Ennek a célnak az érdekében még az intrikákat és a cselszövevényeket sem bánta. De U Po Kyinnek is élete legnagyobb teljesítménye volt, talán még nagyobb, mint a klub tagságának megszerzése, hogy felébresztette a becsvágyat Ma Kin szerény és minden nagyravágyás nélküli szívében.

XIII.

Mikor Flory átlépett a kórház udvarának kapuján, négy, rongyos ruhába öltözött kórházi szolga ment el mellette és közönséges zsákkal letakart holttestet vittek magukkal. Egy szegény, névtelen kuli halt meg és a kórházi szolgák vitték, hogy a szerencsétlent eltemessék, alig fél méter mély, a dzsungelben ásott sírba. Flory végigment a kórház barakkszerű, kisebb épületei mellett, amelyeknek verandáin lepedőnélküli szalmazsákokon hosszú sorokban, a betegségtől elszürkült arccal, mozdulatlanul hevert a kórház sokszáz betege. Néhány piszkos külsejű indiai komondor aludt az árnyékban. Ezek arra vártak, hogy az operáló-teremből kidobott, leamputált emberi végtagokat

felfalják. Az egész kórház levegője nagyon elszomorító volt az emberi nyomorúság és szenvedés ezernyi képével. Veraswami, a kórház vezetője, mindent megtett, ami csak hatalmában állt, hogy az épületeket tisztán tartassa, de hiábavaló harcot vívott a porral, az örökösen rossz vízellátással, a kórházi szolgák mérhetetlen tunyaságával és a hiányos orvosi kiképzésben részesült segédorvosok ügyetlenségével.

Flory megtudta, hogy orvosbarátja a bejáró betegek épületében van elfoglalva. A rendelő jó nagyméretű, fehérre meszelt szoba volt. A szobában alig állt más bútor, mint egy asztal és két szék, a falon pedig Victoria királynő ferdén felakasztott, poros és elfakult képe lógott. A szobába állandóan mentek befelé hosszú sorban, kopott, rongyos ruhájukban a falvakból gyógykezelésre a városba bejött betegek. A sorrakerülő beteg megállt az asztalnál és az orvos nyomban kezelésbe vette. Éppen az egyik beteget kérdezte betegsége felől, amikor Flory belépett a terembe. Veraswami azonnal felugrott helyéről: túlzott udvariassággal az egyik üresen álló széket tolt a beérkező fehér barátja elé és az asztalon álló dobozból cigarettával kínálta meg.

– Milyen szerencse és boldogság, hogy végre láthatom önt, Mr. Flory! Kérem, tegye magát kényelembe, már amennyi kényelemmel szolgálhatunk ezen az istentől elrugaskodott helyen, ha ha! Később majd átmegyünk hozzám és ott frissítővel is szolgálhatok. Bocsásson meg, de előbb befejezem a betegek kezelését.

Flory leült és alig néhány perc után egész testét izzadság borította. A forróság a teremben fojtogató volt. A burmai parasztokból csak úgy áradt az orrfacsaró fokhagymaszag. Valahányszor a soron következő beteg lépett az asztalhoz, az orvos felugrott székéről, fekete sztetoszkópját a beteg mellére illesztette és közben villámgyors burmai szavakkal kérdéseket intézett hozzá. Majd az asztal mellett ülve megírta a beteg számára szükséges receptet. A beteg a receptet magával vitte az udvar másik oldalán levő épületben elhelyezett kórházi gyógyszerárba és az orvossággal kezében ment vissza a dzsungelbe.

Veraswami csak ritkán ért rá, hogy saját maga kezelje a bejáró betegeket és ilyenkor ezt a munkát egyik segédorvosa végezte el. A segédorvos nagyon egyszerűen végezte el a diagnózist. Egyszerűen megkérdezte a betegétől: – Mid fáj? A fejed, a hátad vagy a hasad? –

Aszerint, hogy milyen feleletet kapott, a segédorvos átnyújtotta a betegnek a három csoportba sorolt és az asztalon álló pirulák közül azt, amelyik a betegségnek megfelelt és ezzel a beteg el is távozható. A betegek sokkal jobban szerették a segédorvos egyszerű módszerét. Veraswami kellemetlen kérdéseket intézett hozzájuk: többek között mindig megkérdezte azt is, hogy nincs-e vérbajuk és gyakran műtétet akart rajtuk végrehajtani. A dzsungelből érkezett burmai parasztok az ilyesmitől szörnyen idegenkedtek. A műtétet a maguk nyelvén „has-felvágás”-nak nevezték és ettől úgy féltek, mint magától az eleven ördögtől. Közülük a legtöbben szívesen meghaltak volna akár egy tucatszor is, mint hogy alávéssék magukat a „has-felvágás”-nak.

Mikor az utolsó beteggel is végzett, a doktor fáradtan rogyott székébe és arcát legyezgette a kezében tartott recept-könyvvel.

– Ah, ez a forróság! Néha úgy érzem, hogy egész nap nem tudok szabadulni attól a fokhagyma szagtól, amit itt reggel az orromba veszek! Hogy bírja ezt a szörnyű hőséget, Mr. Flory? És hozzá ezt a szörnyű bűzt? Önöknek, angoloknak a szagokhoz való érzékül sokkal fejlettebb, mint a miénk. Milyen gyötrelmeket kell önöknek elszenvedniök, amikor idejönnek a keletre!

– Mondjatok le az orrotokról mindnyájan, akik ide beléptek, mi? Azt hiszem lángoló betűkkel, akár csak Dante poklának kapujára, ezt kellene felírni a Szezi-csatorna fölé. Úgy látom, sok dolga van ma reggel.

– Mint mindig. Bizony nagyon nehéz az orvos helyzete keleten! Ezek a falusiak alig mások, mint piszkos tudatlan vadak! Egyebet nem tudunk értük tenni, mint hogy idecsalogatjuk őket a kórházba, de a legtöbb így is gennyes megbetegedésekben pusztul el és a legtöbb megtűri magában olyan nagy daganatot, mint egy dinnye, csak hogy műtétnék ne kelljen magát alávetnie. De talán legrosszabbak a saját, úgynevezett orvosai és azok a gyógyszerek, amelyeket tőlük kapnak. Gyógyfüvek, amelyeket újhaldkor gyűjtenek, tigrisszőr, rinocérosz szarv, vizelet, havibajos asszony vére! Még rágondolni is szörnyű, hogy milyen kotyvalékot nyelnek le.

– De legalább változatos az egész és színes a maga módján. Egyszer össze kellene állítani, doktor a burmai *pharmacopoeiát*, biztos vagyok benne, hogy nagy sikere lenne vele.

– Hagyja, Mr. Flory, ezeket a reménytelen vadakat – mondta az orvos, miközben felvette fehér orvosi köpenyét. – Ha úgy tetszik, átmehetünk hozzám. Van egy kis söröm és remélem, maradt még valamennyi jég a jégszekrényben. Tíz órakor kell operálnom egy kizárásos sérvet, amely nagyon sürgős, de addig ráérek.

– Hála Istennek! Azért jöttem, mert valami fontos és személyes dologról szeretnék önnek beszélni, doktor.

A két férfi átment a kórház udvarán és felmentek a lépcsőn az orvos házának verandájára. Veraswami nagy szomorúságára a jég langyos vízzé olvadt a jégszekrényben. De azért kinyitotta a jégszekrényben behűtött üveg sört és szólt a szolgájának, hogy hozzon még több üveg-gel. Flory azért jött, hogy bocsánatot kérjen az orvostól azért a megbocsáthatatlan magatartásért, amelyet még jó két héttel ezelőtt vele szemben a klubban tanúsított. Azóta elkerülte a találkozást színes barátjával, de úgy érezte, hogy ezt a tartozását tovább nem halaszthatja. U Po Kyin bármilyen jól ismerte is az európaiak gondolkodás módját, abban tévedett, hogy két névtelen levéllel elijeszti Floryt a hindu orvossal való további barátkozástól.

– Bizonyosan tudja, doktor, hogy mit akarok magának mondani?

– Én? Nem tudom.

– Hogyne tudná. Arról az aljas eljárásról van szó, amellyel én önt cserben hagytam néhány héttel ezelőtt. Mikor Ellis a klub hírdető táblájára nyilatkozatot függesztett ki, én is aláírtam. Bizonyosan hallott róla. Szeretném, ha megértené...

– Ne szóljon egyetlen szót sem, drága barátom, nagyon kérem ne szóljon! – Az orvos hangján valóban érzett, hogy őszintén beszél. Megfogta Flory karját és szavait így folytatta tovább: – Önnek semmit sem kell megmagyaráznia! Soha még csak ne is szóljon egyetlen szót sem róla! Nagyon kérem, egyetlen szót sem! Én tökéletesen megértek mindent – a legtökéletesebben.

– Nem, nem érthette meg. Sejtelve sem lehet róla, hogy milyen nyomást gyakoroltak rám, hogy így cselekedjem. Pedig tulajdonképpen semmi olyan szabály vagy rendelkezés nincs, amellyel a nyilatkozat aláírására kényszeríthettek volna. Az is bizonyos, hogy semmi nem történt volna, ha visszautasítom a nyilatkozat aláírását. Angliában nincs olyan törvény, amely arra kötelezi a fehér embereket, hogy embertelen módon bánjanak a színesekkel –

sőt ellenkezőleg. Mindössze csak arról van szó, hogy senki nem mer a színes ember mellé állni, ha ezzel mások rosszalását kihívja maga ellen. Ha mégis ragaszkodtam volna hozzá, hogy a nyilatkozatot nem írom alá a klubban, legalább egy-két hétig senki nem állt volna velem szóba. Gyáva voltam, megvallom és azért viselkedtem úgy, ahogyan viselkedtem.

– Nagyon kérem Mr. Flory, hagyja abba! Ha tovább folytatja ezt az érvelését, engem tesz vele szerencsétlenné. Mintha hiányoznék belőlem a belátás és nem látnám tisztán az ön helyzetét!

– Mint jól tudja, keleten minden fehér ember számára jelszóvá lett: „Indiában cselekedjél mindig úgy, amint az angolok cselekszenek”.

– Ez csak természetes és a legnagyobb mértékben megérthető jelszó. „Tartsunk össze”, ahogyan önök szokták mondani. Ez az önök felsőbbségének titka a keletiek felett.

– Jól tudom, nem sok értelme van, hogy kijelentsem, mennyire sajnálom a dolgot. De arról minden esetre biztosítani akarom, hogy még egyszer nem fog megtörténni. Valójában...

– Még egyszer nagyon kérem Mr. Flory, ne beszéljünk erről a dologról többet. Vége van és én már régen el is felejtettem. Hanem talán igyuk meg ezt a sört, mielőtt olyan meleg nem lesz, mintha teát innánk. Azonkívül nekem is volna valami mondanivalóm. Még nem is kérdezte tőlem, hogy mi újságot tudok.

– Ah, igen, hogy mi újság van? Hogyan haladnak a dolgok, mi? Mi van az öreg Britannia mama betegségével? Még mindig nincs túl az életveszedelmen?

– Hát bizony gyengécskén áll, elég gyengén!

De nem olyan gyengén, mint én. Attól félek, felettem nemsokára összecsapnak a hullámok.

– Mit beszél? Ismét erről az aljas U Po Kyin-ről van szó? Még mindig terjeszti a rágalmakat ön ellen?

– Ha csak rágalmakról lenne szó! Inkább ördöginek nevezném azt a cselszövényt, amelyet ellenem indított. Bizonyosan hallott róla drága barátom, hogy az egyik közeli faluban lázadás volt kitörőben.

– Igen, hallottam róla. Westfield már ragyogott az örömtől, hogy végre alkalma nyílik néhány bennszülött lemezszárlására, de hallom, hogy legnagyobb igyekezettel sem sikerült neki lázadókat találnia. Nem lázadásról volt szó,

hanem csak arról, hogy néhány meggyötört színes ember nem volt hajlandó adóját pontosan kifizetni.

– Ah, igen. A szerencsétlenek! Tudja, hogy a legtöbb esetben mekkora összegről volt szó? Öt rupiáról. De végre belátták az ostobaságukat és most már hajlandók fizetni. Hasonló zavarok minden évben előfordulnak. De az *úgy nevezett* lázadás, Mr. Flory – szeretném, ha ön is tudná, hogy e mögött több volt, mint első pillanatra gondolná valaki.

– Kíváncsivá tesz és szeretném hallani, mire gondol.

Flory meglepetéssel látta, hogy mikor ezt mondta, az orvos annyira felindult, hogy kezével idegesen kapkodni kezdett és majdnem feldöntötte az egyik pohárba öntött sört. A poharat letette a veranda korlátjára és a keserűség kitört belőle:

– Igen, ismét U Po Kyin van a játékban! Ez az aljas gazember! Ez a krokodil, akiben nincsen a legkisebb emberi érzés sem! Ez a – ez a...

– Csak folytassa tovább és nevezze olyan gazembernek, amilyennek csak tudja. Aljas dögnek, hazug csirkefogónak, nyomorult gazembernek – és aminek csak tetszik. Hadd hallom, miféle újabb aljasságot követett el.

– U Po Kyin gonoszsága valóban példátlan – és ezzel az orvos részletesen elmesélte Florynak az egész, célzatosan előkészített ál-zendülést, majdnem ugyan úgy, ahogyan U Po Kyin beszélte el terveit feleségének. Az orvos csak arról nem tudott, hogy U Po Kyin terveinek igazi indító oka az európai klubtagság megszerzése volt. Az orvos arca valósággal elfeketedett a dühtől, amikor U Po Kyin aljas szándékú tervének részleteit elbeszélte. Flory annyira megütődött azon, amit hallott, hogy elfelejtett leülni és végig állva hallgatta az orvos szavait.

– A ravasz, aljas dög! Ki gondolta volna, hogy ilyesmire képes! Honnan sikerült önnek ezeket a részleteket megtudnia?

– Ah, néhány barátom azért még nekem is maradt. Most már tisztán láthatja, drága barátom, hogy milyen mértékben tör a megrontásomra ez az embertelen szörnyeteg. Becsületemet már is bepiszkolta a rám kent rágal-makkal és valótlan aljas állításokkal. Ha ez a lehetetlen lázadás mégis kitörne, mindent el fog követni, hogy mint felbújtót engem is belekeverjen. Ha ez sikerül neki, bármilyen kicsiny folt essék is becsületemen, elég lesz arra, hogy teljesen tönkre tegyen. Ha sikerül elfogadtatni a

fehér emberekkel a velem kapcsolatos legbizonytalanabb gyanút is, örökre végem lesz és senki sem segíthet rajtam.

– De hiszen ez nevetséges, amit ön állít! Biztos vagyok benne, hogy önnek módjában áll a védekezés.

– Hogyan tudjak védekezni, amikor semmit nem tudok bebizonyítani? Én magam jól tudom, hogy semmi közöm nincs az egész cselszövéshez, de ezt hiába hangoztatom. Ha nyilvános vizsgálatot követelek, U Po Kyin ötven hamis tanút állít minden egyes tanúval szemben, aki mellettem tanúskodik. Ön nincs tisztában vele, hogy ennek az embernek milyen hatalma és befolyása van az egész környéken. Nincs egyetlen ember, aki bármit is merne mondani ellene.

– De miért gondolja, hogy önnek bizonyítékokra lenne szüksége? Szerintem elég, ha felkeresi az öreg Macgregort és neki elmond mindent. Macgregor ellen sok mindent lehet mondani, de kétségtelenül igazságos és méltányosan gondolkodó gentleman. Menjen el hozzá és bizonyosan meg fogja hallgatni.

– Higye el nekem, hogy ez nem érne semmit. Ön nem ismeri az intrikus lelki világát, Mr. Flory. *Qui s'excuse s'accuse*, aki mentegetőzik, önmagát vádolja – azt hiszem így szokták mondani. Semmire sem mennék vele, ha tiltakoznám az ellenem szőtt cselszövény ellen.

– Akkor tehát mit készül tenni?

– Őszintén megvallva, magam sem tudom. Várok és remélem, hogy meglevő presztizsem végül is meg fog menteni. Hasonló ügyekben, amikor egy bennszülött tisztviselő jó hírnevéről van szó, senki nem keres bizonyítékokat. Minden attól függ, hogy az illető milyen megbecsülésben részesül az európaiak részéről. Ha ez a megbecsülés komoly és jelentős, mindenki elhiszi, amit mond. Ha becsületemet elveszítettem a fehérek szemében, senki nem hiszi el egyetlen szavamat sem. Minden a presztizstől függ.

A két férfi egy ideig hallgatott. Flory pontosan megértette, hogy mit akart az orvos mondani, amikor a presztizst emlegette. Neki is elég sok baja volt hasonló, ködös, közelebbről meg nem határozható gyanúsításokkal, amikor a bizonyítékok felsorakoztatása nem ér semmit és a megtámadhatatlan jó hírnév többet ér, mint ezer, eskü alatt vallomást tevő tanú. Ekkor olyan gondolata támadt, amely még három héttel ezelőtt sem jutott volna eszébe.

Olyan pillanat volt ez, amikor az ember tisztán látja, hogy mi a kötelessége és bizonyosan érzi, hogy ezt a kötelességét el is fogja végezni, még ha az egész világ arra beszélné is rá, hogy kitérjen előle. Flory ekkor így szólt:

– Mi történnék, ha önt mégis a klub tagjai közé választanák? Megerősítené ez az ön presztizsét?

– Ha a klub tagjai közé választanának? Igen, a klub! Ez az a bevehetetlen erőd, amely tökéletes védelmet nyújt. Ha egyszer a klub tagjai között lennék, senki egy árva hangot se hinne el az ellenem szórt rágalmakból, éppen úgy, mint önt vagy Mr. Macgregort hiába rágalmazná meg akármelyik színes ember. De hogyan remélhetném megválasztásomat, mikor az ellenem terjesztett rágalmak gyanút ébresztettek személyemmel kapcsolatban a legtöbb fehér ember előtt?

– Megmodnom magának, doktor, mire gondoltam. A legközelebbi közgyűlésen én magam fogom előterjeszteni azt az indítványt, hogy önt vegyük fel a klub tagjai közé. Tudom, hogy ez a kérdés úgy is előkerül és ha valaki határozott személyt fog ajánlani, csaknem bizonyosra veszem, hogy Ellisen kívül senki nem lesz, aki az indítvány ellen szavazzon. Addig pedig...

– Ah, barátom, drága kedves barátom! – Az orvost olyan belső izgalom fogta le, hogy hangja remegni kezdett. Megragadta Flory karját. – Ah, drága barátom, ez igazán nemeslelkű ajánlat az ön részéről! Mást nem tudok mondani, mint hogy a legnagyobb nemeslelkűség! Ezt soha nem tudom önnek meghálálni. De mégsem szeretném, ha ezt tenné, mert ez a cselekedete esetleg fehér barátaival való viszonyát mérgezné meg. Elveszítené például Mr. Ellis barátságát, aki bizonyosan minden erejével tiltakoznék nevem ajánlása ellen.

– Ki a csoda törődik azzal a nyavalyás Ellisszel! Azt azonban tudnia kell, hogy megválasztását teljes határozottsággal nem ígérhetem. Sok függ attól, hogy mit fog Macgregor mondani és hogy milyen hangulatban lesznek a többiek. Esetleg kudarccal fog végződni az egész próbálkozás.

Az orvos még mindig fogta Flory karját. Belső felindultságának jeleképpen szeme könnybe lábbadt. – Ah, drága barátom! Ha elnyerhetném a klubtagságot! Akkor egyszerre vége lenne minden gondomnak! De mint mondtam is, drága barátom, vigyázzon, hogy semmit el ne hamarkodjék. Főként pedig nagyon óvakodjék U Po Kyintől, aki

most már önt is ellenségei közé számítja. Az ilyen ellenség mindig veszedelmes lehet.

– Ezzel ne törődjék. Az a fickó hozzám nem nyúlhat. Alig tehet mást, mint elküld még néhány piszkos, névtelen levelet.

– Én nem volnék benne olyan biztos. U Po Kyin érti a módját, hogy ellenfelét mindig azon a ponton támadja meg, ahol leggyengébb és ahol legkevésbé számít rá, Abban biztos vagyok, hogy mindent meg fog mozgatni, csak hogy a klubba tagnak meg ne válasszanak. Ha úgy érzi, hogy önnek bármilyen gyenge és támadható pontja van, nagyon kérem, jól vigyázzon magára, drága barátom. Vigyázzon, mert U Po Kyin a leggyengébb pontján fog önre támadni.

– Mint a krokodil – mondta Flory tréfásan.

– Igen, mint a krokodil – mondta beleegyezőleg az orvos, de ő nem találta a dolgot tréfásnak. – Ah, drága barátom, milyen boldog lennék, ha valóban bekerülhetnék, mint tag az önök klubjába!! Milyen megtiszteltetés lenne számomra, hogy egy társaságban lehetnék európai *gentlemanekkel!* De van azután még egy dolog, Mr. Flory, amit talán nem is kellene önnek megmondanom. Bizonyosan ön is tisztában van vele, hogy ha meg is választanának, természetesen soha nem venném igénybe a klubot. Nekem csak a tagságra, mint tényre van szükségem, de a klubba soha nem mennék el.

– Nem jönne el a klubba?

– Nem, nem! az ég óvjon meg tőle, hogy rákényszerítsem társaságomat európai *gentlemanekre!* A tagsági díjat természetesen pontosan megfizetném, de maga az a tény, hogy tag lehetek, éppen elegendő kiváltság lenne számomra. Azt hiszem, érti, mire gondolok.

– Tökéletesen, doktor, tökéletesen!

Flory jókedvűen nevetett önmagában, amikor ment fel a domboldalon lakásába a házába vezető úton. Szóval most már elkötelezte magát, hogy kiáll a klubban az orvos mellett, ha színes klubtag megválasztására kerül a sor. Abban biztos volt, hogy a többiek dühét magára vonja, de ön maga is meglepődött rajta, hogy ezzel egyszerre milyen keveset törődött. Egy hónappal ezelőtt még rá sem mert volna gondolni, ma pedig egyszerűen nevetett rajta.

Mi lehetett az oka ennek? – kérdezte önmagától. Mi bírhatta rá, hogy ígéretet tegyen? Igaz, hogy kicsiny dologról volt szó és a kockázat sem volt valami nagy:

sehol semmi hősiesség nem volt az egészben és elhatározása mégis meglepő volt saját maga előtt. Hogyan történhetett, hogy bár azelőtt a *pukka sahib* élet társasági szabályait aggódó lélekkel tiszteletben tartotta, most hirtelen szembeszáll velük és semmibe sem veszi őket.

Flory hamarosan rájött a titok kulcsára. A változás magyarázata egyszerűen az volt, hogy Elizabeth megjelent életében és egyszerre megváltoztatta addigi gyáva, megalkuvó magatartását. Elizabeth jelenléte mintha teljesen kicserélte volna. Mintha ez a leány magával hozta volna Anglia, az otthoni élet egészséges, tiszta és becsületes levegőjét, ahol a gondolat szabad és ahol senkit nem kényszeríthetnek arra, hogy a *pukka sahib*-póz kívánalmi szerint járja a táncot az alacsonyabb népfajok nagyobb épülésére. Hol van ma már az az élet, amelyet eddig folytattam? – gondolta önmagában. Nem is volt szükség másra, egyszerűen elég volt, hogy Elizabeth megjelent, egyszerre visszanyerte régi természetes énjét és becsületes gondolkodásmódját.

Hol van a régi élet, amelyet eddig folytattam? – gondolta újra, mikor átlépett háza kertjének küszöbén. Kimondhatatlanul boldognak érezte magát. Most gondolt csak arra, hogy a kegyes lelkeknek mennyire igazuk van, amikor azt állítják, hogy van üdvösség és az elrontott életet újra lehet kezdeni. Mikor ment végig a kerti ösvényen, az volt az érzése, hogy háza kertjének virágai, szolgálói és egész élete, amely még nem is olyan régen csak kedvetlenséget keltett benne és újra meg újra felébresztette honvágyát az otthoni élet után, most egyszerre megújult, jelentékennyé és kimondhatatlanul szépé változott. Milyen nagyszerű is lenne, ha mindazt, amije van és amit értéknek tart, megoszthatná valaki mással! Mennyire szeretni tudná azt az országot, ahol él, mihelyt nem kellene egyedül lennie!

Nero, a szelídített kakas, a kerti ösvényen állt és szedegette fel azt a néhány szem hántolatlan rizset, amelyet a *mali* szórt el, amikor enni adott a kecskéinek, Flo ingerkedve nekiugrott a kakasnak. Erre Nero felborzolta tollait és felröppent Flory vállára. Flory, kezében az apró termetű, égő vöröstollú kakassal, ment be a házba és közben simogatta a hozzámenekült madár csillogó, színes tollait.

Még fel sem ért a verandára és máris tudta, hogy Ma

Hla May a házban van. Arra sem volt szüksége, hogy Ko S'la magából kikelve jöjjön és jelentse a rossz hírt. Flory megérezte a szantálfa, a fokhagyma, a kókuszolaj és a leány hajába tűzött jázminvirág összekeveredett illatát. Nerót kezéből letette a veranda korlátjára.

– A nő visszajött – mondta Ko S'la.

Flory hirtelen elsápadt a haragtól és a felindulástól: ilyenkor anyajegye még csúnyábbá és feltűnőbbé vált arcán. Majdnem ugyanebben a pillanatban Ma Hla May megjelent a hálószoza ajtajában, fejét lesütötte és úgy nézett rá fel alázatosan, durcás arckifejezéssel.

– *Thakin* – mondta halk, suttogó hangon, félig haragosan, félig követelőzően.

Flory bement a leánnyal együtt a hálószozába. Feltűnt neki, hogy külseje egyetlen hét alatt mennyire megromlott. Haja zsíros és gondozatlan volt. Az *ingyjére* varrt aranypénzek mind eltűntek és *longyija*, amelyre azelőtt mindig büszke volt, hímzett nehéz kínai selyem helyett most ócska, importált pamutvászonból készült, amelyet a bazárban két rupia és hét annáért lehetett megvásárolni. Arcát olyan vastagon kente be rizssporral, hogy cirkuszi bohóc maszkjára emlékeztetett. Általában nagyon elhanyagolt külseje volt. Flory nem fordult a leánnyal szembe, hanem az ajtón keresztül, kedvetlenül kinézett a verandára.

– Mi értelme volt, hogy visszajöjj? Miért nem mentél haza a faludba?

– Itt maradtam Kyauktadában, unokatestvérem házában. Nem mehetek vissza a falumba azután, ami történt velem.

– Hogyan jutott eszedbe, hogy azt a pénzkérő levelet küldd? Hogyan követelhetsz tőlem még többet, mikor a múlt héten kaptál tőlem száz rupiát?

– Nem mehetek vissza! – ismételte meg Ma Hla May, figyelembe sem véve, amit Flory kérdezett tőle. Hangja élessé vált, amikor Flory megfordult és ránézett. Merev testtartással állt a helyén, durcás arccal, sötét fekete szemöldökét magasra vonta és erősen kipirosított ajkát előrebiggyesztette.

– Miért nem mégy haza?

– Azután menjek haza, amit velem tettél?

Ma Hla May hirtelen, minden átmenet nélkül hangos panaszkodásba kezdett. Hangja időnként hisztérikus kiáltozássá változott. Ugyanolyan kellemetlen hangja volt,

mint mikor a bazárban a bennszülött nők valami miatt összevesznek.

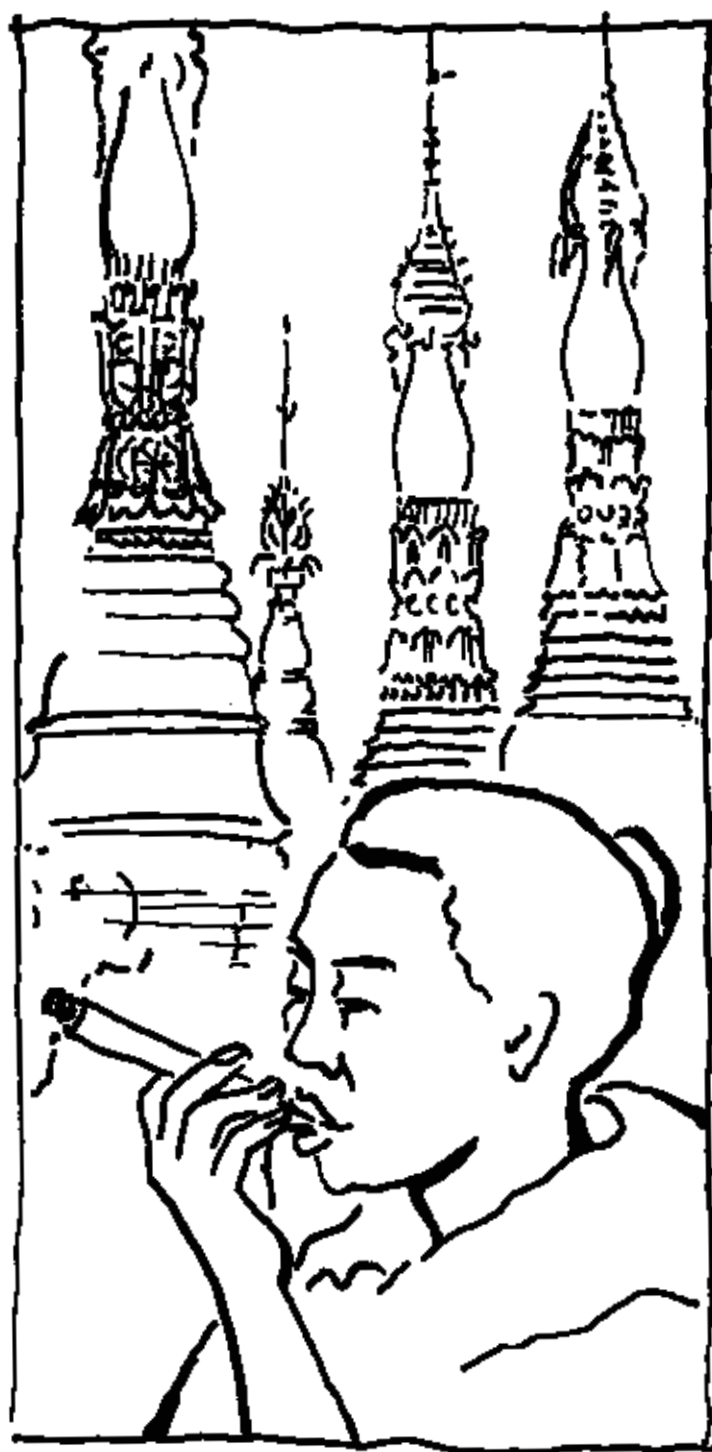
– Hogyan képzeled, hogy visszamenjek a faluba és mindenki rajtam gunyolódják? Engem úgy ismertek, mint *bo-kadawát*, fehér ember feleségét és most menjek vissza apám házába. Dolgozzam együtt a rizsföldeken a ráncos arcú öregasszonyokkal! Milyen szégyen! Milyen szégyen! Két évig a feleséged voltam, szeretted és törődtél velem, most pedig egyszerre minden figyelmeztetés nélkül, anélkül, hogy bármi okod is lenne rá, elkergetsz az ajtód elől, mint egy kutyát. Hogyan menjek vissza a falumba, amikor nincs pénzem, egyetlen darab ékszerem, nincs egyetlen selyem *longyim*! Azért menjek vissza, hogy az emberek újjal mutogassanak rám és így szóljanak: „Ott megy Ma Hla May, aki azt hitte, hogy valamennyiünkénél különb. De most mi lett belőle! Fehér férje úgy bánt vele, mint a fehér emberek mindig szoktak bánni az ilyenekkel”. Végem van, örök időkre tönkretettél! Lesz-e olyan bolond férfi, aki feleségül vegyen, amikor két évig éltem a házadban? Az ifjúságomat vetted el tőlem. Ah, milyen szégyen, milyen szégyen!

Flory nem tudott ránézni a hangosan panaszkodó leányra. Csak állt egy helyben, sápadtan és a dühtől elke-
seredve. Nem is tagadhatta, Ma Hla Maynek minden szava színtiszta igazság volt. Ha az igazat akarná mondani, meg kellene vallania, hogy bűnt követett el vele szemben, de még nagyobb bűn lenne, ha azt hazudná, hogy még mindig szereti. Ekkor arra gondolt, hogy pénzzel váltja meg magát, eddig legalább ez még mindig segített, mikor valami baj volt Ma Hla May-vel.

– Nyugodj meg, fogsz pénzt kapni tőlem. Megkapod az ötven rupiát, amit kértél, de majd később. Most kifogytam a pénzből, de a jövő hónapban meg fogod kapni.

Flory igazat mondott. Az a száz rupia, amelyet az előző héten adott a leánynak és azonkívül az az összeg, amelyet új ruhák beszerzésére költött, kimerítette egész készpénz tartalékát. Ma Hla May ekkor hangos zokogásba kezdett. A szeméből hulló könnyek végigcsorogtak berizsporozott arcán. Mielőtt Flory megakadályozhatta volna, a leány letérdelt előtte, majd a fejét olyan mélyen lehajtotta, hogy a homloka csaknem érintette a padlót.

– Kelj fel onnan! – kiáltott rá Flory. – Az ilyesmit nem tudom elviselni. Kelj fel azonnal!

Ma Hla May újra zokogni kezdett és át akarta ölelni Flory lábszárát, mire az sietve hátrálni kezdett.

– Kelj fel és ne sírj ilyen hangosan. Nem is tudom megérteni, mi okod lehet a sírásra.

A leány nem kelt fel. Továbbra is térdénállva maradt és újra hangos sírásba kezdett. – Miért akarsz pénzzel elküldeni magadtól? Azt hiszed, hogy csak a pénz miatt jöttem vissza? Azt hiszed, hogy amikor mint valami kutyát, úgy kergettél el a küszöbödről, én nem gondolok másra, csak a pénzre?

– Kelj fel – mondta Flory ismételten. Ekkor már jó néhány lépésnyi távolságra volt a leánytól, nehogy belekapaszkodhasson. – Mit akarsz, ha nem pénzt?

– Miért gyűlölsz? – kérdezte síró hangon. – Mivel bánítottalak meg? Mikor elloptam az arany cigarettatárcádat, nem haragudtál rám érte. Feleségül veszed azt a fehér nőt, jól tudom és tudja mindenki. De ez sem számít semmit és ezért nem kellene engem elkergetned. Miért gyűlölsz?

– Nem gyűlöllek. Nem tudom megmagyarázni, ami történt. Kérlek, kelj fel!

Ma Hla May nem hallgatott Flory szavaira és durcás arccal úgy sírt, mint valami megbántott gyermek. Alázatos szemmel nézett Floryra, hogy nem veszi-e észre arcán a megbocsátás jelét. Majd hirtelen teljes egészében előrevetette magát a padlón.

– Kelj fel! Mondtam már, hogy kelj fel – kiáltotta a leánynak még egyszer türelmetlenül Flory. – Miért csapsz ilyen elviselhetetlen jeleneteket!

Ma Hla May nem kelt fel, hanem a padlón odacsúszott Flory lábához és ott feküdt előtte a földön végignyúlva. Arcát eltakarta és két karját előre tárta, mintha egy istenszobor előtt imádkoznának.

– *Master, master* – mondta angolul vinnyogó hangon. – Bocsáss meg, kérlek! Még csak most az egyszer! Kérlek, vedd vissza Ma Hla May-t. A rabszolgád leszek. Tégy velem akármit, csak ne kergetsz el magadtól.

Karjával átfonta térdét és csókolgatta a cipőjét. Flory ott állt, nézett le rá, kezét zsebében tartva és nem tudta, mitevő legyen vele. Flo jött be a szobába, odament Ma Hla May-hez, megszagolta *longyiját*. A farkát csóválta, amikor ismerős szagot érzett. Flory nem tudta tovább elviselni ezt a jelenetet. Lehajolt és Ma Hla Mayt vállánál fogva felemelte.

– Most már igazán állj fel –, nem tudom elviselni, hogy

így lássalak. Mindent megteszek érted, amit csak tudok. Nincs semmi értelme a sírásnak.

Ma Hla May reménykedve szólalt meg: – Azt akard ezzel mondani, hogy mégis visszaveszel magadhoz? Nagyon kérlek, *master*, vedd vissza Ma Hla May-t! Nem kell erről tudni senkinek. Akkor is itt fogok maradni, amikor az a fehér nő idejön a házba. Majd azt fogja hinni, hogy egyik szolgád felesége vagyok. – Ugy-e vissza veszel magadhoz?

– Nem, erre még csak ne is gondolj. Lehetetlen – mondta és elfordult a leánytól.

Ma Hla May megérezte Flory hangjában, hogy hiába unszolja tovább. Újra a földre vetette magát és homlokával verte a padlót. Floryt kétségbeejtette a leánynak nemcsak saját magát, hanem őt is megalázó viselkedése. Tisztán látta, hogy Ma Hla May nem azért könyörög visszavételéért, mintha a legkisebb szerelmet is érezné iránta. Azért volt ennyire feldúlva, mert elveszítette azt a pozícióját, amelyet mint fehér ember kedvese szerzett meg magának. Sajnálta a tétlen lustálkodással eltöltött időt, a drága ruhákat és a többi szolga feletti basáskodást. Ha Ma Hla May valóban szerelmet érzett volna Flory iránt, sokkal kevesebb önvádaskodással utasította volna el magától. Az egész helyzet megalázó volta fájta legjobban Florynak. Újra lehajolt a leányhoz, két karjánál fogva felemelte és így szólt hozzá:

– Figyelje ide, Ma Hla May. Szó sincs róla, hogy gyűlölnék, hiszen semmit nem tettél ellenem. Nem te, hanem én bántottalak meg téged. De akármennyire szeretném is, ezen most már nem lehet segíteni. Haza kell menned és később fogsz tőlem pénzt kapni. Ha kedved lesz hozzá, nyithatsz boltot a bazárban. Hiszen még fiatal vagy. Az egész ügyet el fogod felejteni, ha pénzed lesz és férjet találsz magadnak.

– Nekem örökre végem van, akármit beszélsz is – mondta a leány síró hangon. – Megölöm magamat. Beugrok a folyóba. Hogyan élhessek tovább, amikor ilyen szégyenben hagytál?

Flory átölelte a leányt és gyengéden karja között tartotta. Ma Hla May hozzásimult, arcát a férfi mellére tette és egész teste reszketett a zokogástól. Ma Hla May ebben a pillanatban abban reménykedett, hogy egyszer utoljára mégis csak hatalmába tudja keríteni Floryt, aki azonban gyengéden levette a leány karját, egy kicsit távol tartotta

magától és csak arra vigyázott, hogy újra a földre ne vethesse magát.

– Most már elég. El kell menned. Hogy megnyugodj, mégis odaadom az ötven rupiát, amelyet megígértem.

Flory kutatni kezdett az ágy alatt tartott bádóg dobozában, ahol egyenruháját tartotta és kivett belőle öt tízrupiás hangjegyet. Ma Hla May a bankjegyeket szó nélkül *ingyjíjébe* dugta. Hirtelen abbahagyta a sírást. Anélkül, hogy egyetlen szót is szólt volna, egy pillanatra bement a fürdőszobába, ahol arcáról lemosta a fehér rizsport és haját is rendbehozta. Durcás arckifejezése megmaradt, de hisztérikus magaviselete egyszerre megszűnt.

– Még egyszer utoljára kérdezem tőled, *thakin*, nem vagy-e hajlandó visszafogadni? Ez az utolsó szavad?

– Igen. Bármennyire sajnálom is, erre még csak ne is gondolj.

– Akkor megyek, *thakin*.

– Rendben van. Isten legyen veled.

Flory a veranda faoszlopához támaszkodva nézte, amint Ma Hla May ment le a lépcsőkön, majd elindult a kapu felé a kerten átvezető ösvényen a tűző napsütésben. Nagyon egyenes, merev testtartással lépkedett: még járásában is érzett a dac és a sértődöttség. Flory arra gondolt, mennyire igaz volt az a vád, melyet ellene emelt, hogy ifjúságától fosztotta meg. Térde reszketett és valami megmagyarázhatatlan érzés járta át egész testét. Ko S'la jelent meg a verandán, gazdája háta mögött, nesztelen, alig hallható lépésekkel. Köhintett, hogy magára vonja Flory figyelmét.

– Mit akarsz?

– Az én szentséges uram reggelije kihül.

– Nem kell a reggeli, vidd el. Hozz helyette valamit inni. Hozz egy kis gint.

Hova lett az az élet, amelyet azelőtt élt?

XIV.

A két kenu, amely Floryt és Elizabeth-et vitte az Irrawaddy egyik mellékfolyóján, a dzsungelben fekvő faluhoz, ahonnan vadászatra készültek indulni, hangtalanul suhant a keskeny folyó vizinövényekkel sűrűn borított medrében. Nem sikerült egész napos vadászatot rendezni, mert lehetetlen lett volna, hogy Flory és Elizabeth egy éjszakát a

dzsungelben töltsenek. Így azután a vadászatot csak a délután néhány órájára tervezték, amikor a forróság már jobban elviselhető. Estére, vacsora idejére, már vissza is akartak érkezni Kyauktadába.

A kenuk kívájt fatörzsből készültek. Gyorsan és könnyen haladtak a folyónak a sok iszaptól sárgásbarna színű vizében. A vízi jácintok élénk kékszínű virágai és nagy széles haragos zöld levelei elbájolóan szépek voltak és a meder közepén csak alig néhány méter széles szabad teret hagytak. A parton álló fák lombja árnyékba borította a víz felszínét. Néha az ágak között papagájok kiáltása hallatszott. De a folyók vizéről sehol nem lehetett egyetlen vadállatot sem megpillantani a dzsungelben. Csak egyszer úszott át nagy sietve egy kígyó a folyó medrén, de az is gyorsan eltűnt a vízi jácintok között.

– Mennyi út van még hátra a faluig? – szólt át Elizabeth Florynak, aki a hátul haladó kenuban ült. Ez a kenu sokkal nagyobb volt: ebben foglalt helyet Flo és Ko S'la is. A kenu egy ráncos arcú, bennszülött öregasszony hajtotta felfelé a folyó vizén.

– Milyen messze vagyunk még, nagyanyám? – kérdezte Flory az öregasszonytól, aki kivette szájából a szivart, evezőjét a térdére tette, míg gondolkodott, majd megszólalt: – Amennyire az emberi kiáltás hallatszik – mondta némi gondolkodás után.

– Körülbelül hét-nyolcszáz méternyire – fordította le angolra Flory az öregasszony távolságbecslését.

A végén kitűnt, hogy az út még három kilométert tartott. Elizabeth háta megfájdult, mert a kenuban nagyon me-reven kellett ülnie a szűk, minden támla nélküli ülésen és lábát is óvatosan kellett tartania, hogy szárazon maradjon a kenu aljába beszivárgó víztől.

Elizabeth csónakját egy hatvan éves öreg burmai hajtotta evezőjével. Az öreg ember derékig meztelen volt: sötétbarna színű teste olyan tökéletesen megformált volt, mint valami fiatalemberé. Arca ráncos volt, de arcvonásai jószágosak és látszott, hogy jó humorú, értelmes férfi lehet. Elizabeth nagybátyja vadászfegyverét nagy gonddal ölében tartotta. Flory felajánlotta, hogy magához veszi, de Elizabeth hallani sem akart róla, mert úgy örült neki, mint valami gyermek az új játékszernek. Ez volt az első alkalom, hogy vadászfegyvert kapott a kezébe. Elizabeth selyem sportinget hordott, rövid gyapjú szoknyát és barna sportcipőt. Fején trópusi sisak volt és tudta magáról, hogy

ebben az egyszerű, majdnem fiús öltözetben még a szokottnál is csinosabbnak hatott. Nagyon boldog volt, bár a háta a merev üléstől mind jobban fájt és a nedves melegtől kövér izzadságcseppek peregtek alá homlokán, csupasz lábszára körül pedig állandóan kövér moszkítók zümmögtek.

Az egyik kanyarultnál a folyó sokkal keskenyebb lett, a vízi jácintok elmaradtak és a folyó medrét két oldalról meredek part szegélyezte. A partról rosszul épített bennszülött házak hajoltak rá a folyó vizére: a házak eleje mindenütt a vízbevert cölöpökön állott. Két bennszülött ház között egy teljesen csupasztestű fiú állott és azzal szórakozott, hogy kezében hosszú fonalra kötött, zöldszínű, nagy rovarot tartott, amely mint valami eleven sárkány repült körbe a gyermek feje fölött. A fiú hangosat kiáltott, mikor meglátta a közeledő európaiakat és erre a következő pillanatban egész sereg bennszülött gyermek jelent meg a parton.

Az öreg burmai a csónakot a falu kikötőjéhez irányította, ami kagylókkal borított egyetlen hatalmas pálmatorzs volt, kikötve a folyó partjához. Az öreg burmai a partra ugrott, majd kisegítette a csónakból Elizabeth-et. Nyomban utána megérkezett a másik csónak is. Ez hozta a csomagokat és a vadászfegyverekhez szükséges töltényeket. Flo ügyetlenül ugrott ki a csónakból és olyan mélyen belesüllyedt az iszapba, hogy csak a feje látszott ki. A „kikötő”-nél nagy tisztelettel egy idősebb burmai fogadta az érkező európai vendégeket. Sötétlila színű *paso*, széles öv volt a derekán. Mélyen meghajolva, alázatos *salaam* köszöntésekkel közeledett és félretolta a gyermekeket, akik csapatosan gyűltek össze és tágranyílt szemmel bámulták a két fehér embert, amilyent ritkán vagy még sohasem láttak.

– Ez a falu bírása – magyarázta Flory Elizabeth-nek.

Az öreg ember a folyó közelében épült házába vezette őket. Olyan erősen meghajlott testtartással járt, mint valami L betű felfelé fordítva. Ez részben elhanyagolt reumájának a következménye volt, de részben annak is, hogy mint a falu bírása és ilyen minőségben mint a kormány szolgálatában álló legalacsonyabb rangú hivatalnok, gyakran kellett mély meghajlással üdvözölnie fellebbvalóit. Miközben a bíró háza felé haladtak, a gyermekek száma még tovább növekedett, majd hozzájuk csatlakoztak a falu kutyái is, amelyektől Flo nagyon megijedt és félénken

keresett menedéket gazdája oldala mellett. A közbenső bennszülött házak aajtájában mindenütt kíváncsi arcok bámultak és csodálkozó szemmel nézték az előttük elhaladó „ingaleikmá”-t. A falu házai sötétbarnáknak látszottak a nagy lombos fák árnyékában. Mivel esős időben a folyó mindig erősen megáradt, a házak cölöpökön álltak és mikor az áradás megérkezett, a falu olyan volt, mint valami dzsungelben épült apró Velence, amelynek lakói házuk aajtájából közvetlenül léptek ki kenuikba.

A bíró háza valamivel nagyobb volt, mint a többieké és nem pálmalevelekkel, hanem bádoglemezzel volt fedve. Mikor esett az eső, a bádoglemezre hulló esőcseppek elviselhetetlen lármát csaptak. De ennek ellenére is a bíró semmire sem volt büszkébb, mint háza bádogtetejére. Lemondott róla, hogy *pagodát* építsen és ezzel bizonyosan kockáztatta másvilági boldogságát és a *nirvana* elnyerését, csak azért, hogy megvásárolhassa a bádoglemezeket. A bíró gyors lépésekkel sietett fel a házába vezető lépcsőn és gyengéden oldalba rúgta az ifjút, aki a verandán aludt. Azután megfordult és mély meghajlás közben invitálta az európaiakat, hogy menjenek be a házba.

– Bemenjünk? – kérdezte Flory. – Attól félek, még legalább egy félóráig eltart, amikor a hajtók összegyűlnek és a vadászatot megkezdhetjük.

– Mondja meg, kérem, a bírónak, hogy hozzon ki néhány széket a verandára – ajánlotta Elizabeth. A Li Yeik házában szerzett kellemetlen tapasztalatok után elhatározta, hogy ha csak teheti, még egyszer nem megy be egy színes ember házának belsejébe.

Izgatott szaladgálások után, a bíró, az ifjú és néhány asszony két nagyobb széket hurcolt ki a verandára, amelyek megható módon gyönyörűen fel voltak díszítve égővörös hibiscusokkal és begónia virágokkal. Látszott, hogy a látogatásra felkészülve, a figyelmes bíró valósággal két trónszéket készíttetett fehér vendégei számára. Mikor Elizabeth leült, az öregember a ház belsejéből teáskannát hozott elő és frissen letört banána-ágot, hosszú, élénkzöld színű gyümölcsökkel. Azonkívül hozott magával hat darab szénfekete színű burmai szivart. De mikor a teát kitöltötte és a csészét átnyújtotta Elizabethnek, nem ez volt hajlandó elfogadni, mert a tea még sokkal kevésbé biztatónak látszott, mint amivel Li Yeik kínálta meg.

A bíró látható zavarban volt és az orrát dörzsölte. Floryhoz fordult és megkérdezte tőle, hogy vajon a fiatal *thakin-ma* nem akarna-e tejet a teájába. Ő úgy hallotta, hogy az európaiak tejjel szokták a teát inni. Ha a *thakin-ma* úgy kívánja, elszaladnak az egyik tehénhez és frissen fejnek neki tejet. Elizabethnek azonban még így sem kellett a tea, de mert szomjas volt, megkérte Floryt, hogy hozasson abból a szódavízből, amelyet Ko S'la hozott a csomagokban. Az öreg bíró erre csalódottan visszament a házába és látszott, hogy mennyire bántja, amiért nem tudta előkészületeivel megnyerni európai vendégeinek kedvét.

Elizabeth még ekkor is térdén tartotta a vadászfegyvert. Flory a veranda korlátjának támaszkodott és hogy a bíró kedvetlenségét egy kicsit kiengesztelje, rágyújtott az egyik burmai szivarra. Elizabeth már türelmetlenül várta, hogy a vadászat minél előbb megkezdődjék. Közben szünet nélkül kérdésekkel halmozta el Floryt.

– Mikor indulhatunk már? Gondolja, hogy elég lesz-e az a töltény, amit magunkkal hoztunk? Hány hajtót viszünk magunkkal? Oh, csak legalább szerencsénk lenne! Gondolja, hogy sikerül valamit elejtenünk?

– Vérmes reménységei ne igen legyenek. Bizonyosan tudunk lőni néhány galambot és dzsungelmadarat. Ez az időszak nem a legjobb a vadászatra, mert mostanában van a párzás ideje, de kakasokat nyugodtan lóhatunk. Azt hallom, hogy a környéken egy leopárd tartózkodik, amely a múlt héten megölt egy ökröt.

– Leopárd! Milyen nagyszerű volna, ha el tudnánk ejteni!

– Ebben ne igen bizakodjék. Burmában az embernek mindig arra kell felkészülnie, hogy a vadászat csalódást hoz. Igaz, hogy a dzsungel tele van vaddal, de csak ritkán nyílik rá lehetőség, hogy puszkavég elé kerüljön.

– Mi ennek az oka?

– A dzsungel nagyon sűrű. Gyakran megtörténik, hogy a vad négy-öt méter távolságra is bevárja a vadászt vagy a hajtókat. De, ha felugrik is, alig egy másodpercre válik láthatóvá. Azután a vadászat szempontjából kedvezőtlen, hogy a dzsungelben mindenütt van víz és így az állatoknak nem kell visszatérni oda, ahol ihatnak. A tigrisek néha száz meg száz kilométer távolságra is elkóborolnak. Ha az ilyen nagyobb vad bármi okból is gyanút szimatol, úgy eltűnik, hogy a vadász soha többé nem látja. Fiatal fiú koromban megtörtént velem, hogy egész éjszakát töltöt-

tem csaléteknek kitett döglött borjú bűzhödt teteme fölött és hiába volt a hosszú órákig tartó várakozás, a remélt tigris soha nem érkezett meg.

Elizabeth vállát a szék támlájának dörzsölte: ezt a mozdulatot olyankor szokta csinálni, amikor valami nagyon tetszett neki. Egészen szerelmes volt Floryba, amikor ilyen dolgokról beszélt. Bármilyen jelentéktelen dolgot is hallott, ami a vadászattal függött össze, a legnagyobb mértékben érdekelte. Bárcsak mindig ilyesmiről beszélne neki Flory és hagyná a könyveket, a művészetet és azokat az ostoba költőket! Hirtelen felbuzdulásában megállapította, hogy Flory nagyon csinos férfi a maga módján. Nagyon férfias megjelenése volt, nyitott sportingében, sortban, kamásniiban és magas vadászcipőben. Napbarnított arca egészen olyan volt, mint valami katonáé. Flory természetesen jól vigyázott rá, hogy anyajegyét a leánytól elfordítva tartsa. Elizabeth tovább unszolta Floryt, hogy folytassa elbeszélését.

– Úgy szeretném hallani, hogy mi más történt még a tigris vadászaton. Semmi nincs, ami ennyire érdekelne!

Flory részletesen elmondta, hogy mint sikerült lelőnie hosszú vadászat után egy kiöregedett tigrist, amely fiatalabb korában rákapott az emberevésre. Flory a részleteket pontosan leírta, hogy hogyan haladtak át a moszkítóktól nyüzsgő dzsungelen, miközben egy elefánt hátára erősített *machan*ban ült. Hogyan közeledett a tigris villogó szeme a dzsungel sötét bozótjában, mint valami kísérteties zöld lámpa. Hogyan falta fel nagy morgás közben a tigris a csaléteknek kitett állattetemet. Flory már maga is únta ezt a történetet, amelyet számtalanszor elmondott, de Elizabeth az érdeklődéstől csillogó szemmel hallgatta és megelégedésének jeleképpen vállával újra dörzsölte a szék támláját. Flory nem igen volt tudatában annak, hogy ezzel az elbeszélésével jobban beférkőzött a leány kegyébe, mint máskor a legnagyobb erőfeszítéssel. Közben megérkeztek a hajtók, hat fiatal bennszülött. Vállukra vetve viselték görbe dzsungel-késüket, a *daht*. Vezetőjük egy őszes hajú, idősebb bennszülött volt. Mikor a bíró háza elé érkeztek, jelentkeztek és ezzel a vadászat megkezdődött.

Nyomban elindultak. A faluból két méter magas kaktusz-sövény mellett haladva értek ki. Ezután poros, szélesebb út következett, amelyen ökrös szekerek szoktak jární. Az utat kétoldról óriás nagyra nőtt, sűrű bambusznád

szegélyezte. A hajtók egyes sorban elől mentek, az öreg vadász pedig közvetlenül Elizabeth előtt haladt. Hosszú *longyiját* magasra felkötötte, úgy hogy kilátszott sovány, sűrűn tetovált csipője. Az utat oldalt ledőlt, karvastagságú bambusznád torlaszolta el. Mikor az első hajtó odaért, *dahjának* villámgyors mozdulatával kettévágta a bambusznádat: a nád belsejéből, mint apró szökőkút, víz szökelt elő. Alig egy kilométernyi út után nyílt mezőre értek és mindnyájan erősen izzadtak, mert még nagyon forrón sütött a nap.

– Ott kezdődik meg a vadászat – mondta Flory és a learatott rizs helyén elterülő tarlóra mutatott. Az egyes rizstáblákat, amelyek egy-két hold területűek voltak, sárból készített, alacsony töltések választották el egymástól. A rizstartló egészen lapos volt és teljesen élettelen, néhány itt-ott álldogáló kócsagtól eltekintve. A rizsföld végén minden átmenet nélkül emelkedtek ki a dzsungel fái, amelyek olyanoknak látszottak, mint valami áthatolhatatlan magas, zöld fal. A hajtók odamentek egy alacsony galagonyafához, mintegy húszméternyi távolságra. Közülük az egyik lehajolt és homlokával többször érintette a földet. Egy másik pedig folyadékot öntött ki az edényből. A többiek komoly arccal nézték a műveletet, mintha templomban lettek volna.

– Mit csinálnak ezek az emberek? – kérdezte Elizabeth.

– Áldoznak a helyi isteneknek. *Natoknak* nevezik őket, így hívják burmai nyelven a fák és erdők szellemeit. Azért imádkoznak hozzájuk, hogy sikeres legyen a vadászatunk.

Az öreg vadász odalépett Floryhoz és elmagyarázta neki, hogy először a jobbra elterülő kisebb bozótot hajtják meg, mielőtt az igazi dzsungel meghajtásához kezdenének. A vadász azt ajánlotta Florynak és Elizabethnek, hogy álljanak meg egy bizonyos ponton, amely felé *dahjával* mutatott. A hat hajtó gyorsan eltűnt a bozótban, hogy miután félkörben elvégezték a hajtást, a bozót másik végén jussanak ki újra a rizstartlóra. A dzsungel szélétől mintegy harminc méter távolságra állt néhány vadrózsabokor. Flory és Elizabeth ezek mögött rejtőzködött el, míg egy másik rózsabokor mögött Ko S'la guggolt és kezével fogta Flo nyakörvét. Közben simogatta, hogy nyugodtan maradjon. Flory jobban szerette, ha Ko S'la nincsen egészen közel hozzá, mert az a rossz szokása volt, hogy nyelvével mindig rosszalólag csettintett, amikor gazdája

egy-egy lövést elhibázott. A bozót felől hamarosan hallatszott a hajtók kiabálása és lármás csörtetése. Ez jelezte, hogy a hajtás megkezdődött. Elizabeth keze ugyanebben a pillanatban az izgalomtól annyira reszketett, hogy a fegyvert alig tudta kezében tartani. Egy gyönyörű trópusi madár, alig nagyobb, mint egy rigó, szürke szárnyal és égővörös testtel, szállt le a dzsungel egyik magas fájáról és repült el a fejük fölött. A hajtók lármája mind közelebről hallatszott. A bozót széle a dzsungel közelében erősen hajladozni kezdett, úgy hogy azt lehetett gondolni, hogy valami nagyobb vad tör előre. Elizabeth felemelte puskáját és célba akarta emelni. Ugyanebben a pillanatban a bozót szélén megjelent az egyik derékig mezítelen hajtó, kezében *dahjával*.

Elizabeth leeresztette a puskát és megkérdezte:

– Mi történt?

– Semmi. A hajtás befejeződött – mondta Flory.

– Szóval, nem volt semmi – mondta Elizabeth és hangjában elkeseredés érzett.

– Ne bosszankodjék emiatt. Az első hajtás rendszerint eredménytelenül szokott végződni. Ettől még lehet szerencsénk.

Miután a hajtás befejeződött, keresztülmentek a nehezen járható tarlón. A sárból készített töltéseken újra át kellett kapaszkodniok és mikor a tarló másik végére értek, közvetlenül a dzsungel zöld fala közelében foglaltak állást, kezükben puskáikkal. Alig kezdődött még meg a hajtás, amikor Ka S'la suttogva megszólalt:

– Vigyázat! Itt jönnek!

Egy nagyobb csapat zöld galamb szállt feljükk, hihetetlen gyorsasággal, mintegy harminc méter távolságra. Elizabeth az izgalomtól egészen elveszítette a fejét. Egy pillanatig mozdulatlanul és megmeredve állott, majd a puskacsövét magasra emelte és miután megcélozta a madarakat, elrántotta a ravaszt. De nem történt semmi, mert csak a ravasz biztosítóját húzta meg. Közben a madarak feje fölé értek és ekkor gyors egymásutánban, majdnem egyszerre elrántotta mindkét ravaszt. Mindkét puskacső egyszerre sült el hatalmas robajjal és a fegyver annyira megütötte Elizabethet, hogy majdnem eltört a kulcs-csontja. A galambokat elhibázta, majdnem harminc méterrel mögójük célzott. Flory ugyanebben a pillanatban szintén felemelte fegyverét és lőtt. A galambok csoportjából kettő azonnal kivált és nyílsebesen a földre zuhant.

Ki S'la izgatottan kiáltott, majd Flóval együtt rohant a földre esett madarak után.

– Vigyázzon! – mondta Flory. – Itt száll egy imperiál-galamb, ha kedve van, célozza meg.

Ez a galamb sokkal nagyobb fajta, de nem olyan szép madár, mint a dzsungel zöld galambja. Az első kudarc után Elizabeth-nek nem volt kedve újra kísérletezni. Így Flory vette célba a kedvező lőtávolságban elrepülő madarat és sikerült elejtenie. Flo és Ki S'la gondolkodás nélkül szaladt az új zsákmány után is. A zöld galambnál jóval nagyobb imperial-galambot Flo hozta szájában, Ko S'la pedig vigyorgó arccal tartotta kezében a két zöld galambot. Flory kézbe vette az egyik apró zöld madarat és megmutatta Elizabeth-nek:

– Nézze, milyen csodálatos szép teremtés! A legszebb madár egész Ázsiában.

Elizabeth gyengéden megsimogatta a halott madár síma tollait ujjahegyével. Ellenállhatatlan irigységet érzett, mert nem ő lőtte le. És mégis ennek ellenére majdnem imádni tudta volna Floryt, hogy olyan kitűnően tudja használni vadászfegyverét.

– Nézze a mellén lévő tollakat – mondta Flory. – Mintha mind csupa smaragd lenne. Kár szegénykéket meggyilkolni. A burmaiak azt állítják, hogy amikor valaki meglő ilyen madarat, hányni kezd, mintha ezt mondaná: „Miért vetted el tőlem az én kicsiny életemet, mikor én nem vettem el tőled semmit? Miért öltél meg kegyetlenül?” Ez persze csak mese. Én legalább sohasem láttam, hogy így lenne.

– Jó ezeknek a madaraknak a húsa?

– Kitűnő. De ennek ellenére is szinte szégyenlem magam, hogy miért pusztítom el őket.

– Bárcsak én is olyan jó vadász lennék, mint maga – mondta Elizabeth, hangjában érezhető irigységgel.

– Higyje el, nem is olyan nehéz mesterség ez és bizonyos vagyok benne, hogy igen hamar megtanulja. Azt már is látom, hogy tudja, mint kell tartani a fegyvert. A legtöbb ember erre is képtelen, amikor vadászni kezd.

Elizabeth a két következő hajtásban sem lőtt semmit. Most már vigyázott rá, hogy ne egyszerre rántsa el mind a két ravaszt, de izgalma még tovább fokozódott és a célzás még mindig nem ment. Flory több galambot ejtett el és egy apró, élénk barnaszínű gerlét, a hátán élénk világoszöld tollal. A dzsungelmadarak sokkal ravaszabb állatok voltak, mint hogy mutatkozzanak, bár többször hallani

lehetett a fácán hangjára emlékeztető klakk-klakk-szerű kiáltásukat. Közben néha a nőstényeket kísérő hím erősebb hangja hallatszott. Ekkor már jó mélyen benyomultak a dzsungelbe. A napsütés alig hatolt át a sűrű levezeten és mindent élénk zöld fény borított. A dzsungel sűrű volt és a vadászcsapásokon csak lassan tudtak előrehaladni. Mindkettőjük inge átnedvesedett az állandó izzadáستól. A hőség fojtogató volt és a levegő mozdulatlanul egy helyben állt. Időnként láthatatlan tücskök cirpélése hangzott, mint valami óriás gitár hangja, majd hirtelen elhallgattak és a csend teljessé vált.

Az ötödik hajtásban nagyobb *peepul*-fához érkeztek. Fent magasan, a fa legfelső ágán egy jól megtermett imperiál-galamb ült és hangosan turbékolt.

– Célozza meg ezt a madarat - mondta Flory Elizabethnek. – Amint célba vette, húzza meg azonnal a ravaszt és ne várjon egy pillanatig sem. Nem kell az egyik szemét becsuknia.

Elizabeth felemelte puskáját, de keze megint erősen reszketett. A hajtók megálltak és nyelvcsettingetés közben figyelték, amint Elizabeth célzott. Nagyon szokatlan látvány volt nekik és nem szűntek meg csodálkozni rajta, mikor egy fiatal nő kezében fegyvert láttak. Elizabethnek a legnagyobb erőfeszítéssel egy másodpercre sikerült fegyverét szilárdan tartania és ebben a pillanatban meghúzta a ravaszt. A lövés talált; a madár először kitérte szárnyát és úgy látszott, hogy elrepül, de ezután hirtelen zuhanni kezdett lefelé és mintegy tíz méter magasságban fennakadt két ág összetalálkozásánál. Az egyik hajtó erre letette *dahját*, felnézett a fára, ahol a lelőtt galamb megakadt, majd odament az egyik karvastagságú, a fa ágairól lenyúló liánhoz. Mintha létra lett volna, könnyen és megerőltetés nélkül felkúszott a magasba. A madarat nyomban megtalálta és még melegen, alig kihűlt testtel adta át Elizabethnek.

A leány alig volt hajlandó kiadni a madarat kezéből, olyan boldog volt első vadászsákmányával. A férfiak, Flory, Ko S'la és a hajtók mosolyogva nézték Elizabeth elragadtatott gyönyörködését. Csak nagynehezen adta át Ko S'la-nak, hogy tegye be a tarisznyába a további zsákmány közé. Elizabeth-et olyan boldogság töltötte el, hogy legszívesebben átkarolta volna Flory nyakát és megcsókolta volna. Boldog volt és hálás Florynak, hogy ezt a gyönyörűséget megszerezte neki.

Az ötödik hajtás után egy kisebb ananászültetvényen haladtak át, amely a dzsungel közepében levő tisztáson terült el. A dzsungel zöld homálya után a tisztáson a nap-sütés valósággal vakító volt. A kaktuszszerű, szúróslevelű ananásztöveket a sűrű gaz csaknem egészen beborította. Már majdnem egészen keresztülmentek az ültetvényen, amikor a közelben dzsungelmadarak jól felismerhető hangja hallatszott.

– Hallja! – mondta Elizabeth és megállt. – Ez a dzsungelmadár hímjének a hangja?

– Igen. Ilyenkor szoktak kijönni legelni.

– Nem lóhetnénk közülük?

– Megpróbálhatjuk, ha úgy akarja. De figyelmeztetem, hogy ezek nagyon ravasz állatok. Okosabb, ha elbújunk a bozót mögé és arra különösen vigyázunk, hogy teljesen csendben legyünk.

Flory előreküldte Ko S'lat és a hajtókat. Közülük ketten az ananász-ültetvény szélén haladtak és vigyáztak rá, hogy láthatatlanok maradjanak. Elizabeth és Flory mélyen lehajolva kúsztak előre az ananász-ültetvény közepét kétfelé választó sűrű tuskosövény mögött. Elizabeth arcát egészen elborította az izzadság a nagy hőségben és szíve hevesen vert az izgalomtól. Flory hátulról sarkát gyengéden megfogta és ezzel jelezte, hogy helyben vannak, most már felállhatnak.

Alig tíz méternyire tőlük kapart, az ananásztövek közt, a hím dzsungelmadár, amely körülbelül akkora volt, mint egy aprótermetű jávai kakas. Gyönyörű madár volt, hosszú selymes tollakkal a nyakán, fején színes bóbitával és hatalmas babérvölcshínű farktollakkal. Körülötte hat apró tyúk kapart, ezek még kisebbek voltak, barnaszínű és halpikkelyre emlékeztető tollakkal a hátukon. A madarakat Elizabeth és Flory csak egyetlen pillanatra látták, mert ijedt berregéssel valamennyien nagy gyorsasággal röpködni kezdtek a dzsungel felé. Ugyanabban a másodpercben Elizabeth ösztönös gyorsasággal felemelte puskáját és meghúzta a ravaszt. Célzásról szó sem lehetett, de Elizabeth érezte, hogy lövése célbatalál, mielőtt még meghúzta volna a ravaszt. A hím madarat érte a találat és mintegy harminc méter távolságban a többiek repüléséből kivált. Miközben szárnyából a lövéstől a tollak szanaszét szóródtak, nagy gyorsasággal a földre zuhant. – Kitűnő lövés, kitűnő lövés! – kiáltott oda Flory Elizabethnek. Izgalmukban mind a ketten földre dobták puskájukat,

átcsörtettek a sövényen és szorosan egymás mellett futva mentek a földön fekvő madár felé.

– Kitűnő lövés volt! – mondta Flory Elizabeth-nek még egyszer. – Istenemre, még soha senkit nem láttam, hogy első napon, amikor puskát vesz a kezébe, röptében ejtsen el vadat. Soha! Olyan nagyszerűen lőtt, mint a villámlás. Csodálatosan szép volt!

Elizabeth és Flory együtt térdeltek le, hogy felvegyék az előttük fekvő madarat. Ekkor vették csak észre, hogy Flory jobb- és Elizabeth balkeze szorosan összefonódott. Kéz a kézben futottak át az ültetvényen anélkül, hogy észrevetnék volna.

Mind a ketten szóltanul térdeltek és néztek egymásra. Flory a leány másik keze után nyúlt és Elizabeth szívesen engedte, hogy magához szorítsa. Néhány pillanatig még ott térdeltek a földön, két kezük egymásba fonódott. A trópusi nap melege süttött rájuk és úgy érezték, hogy a mozdatlan hőségben a boldogságnak légies érzése emeli föld mindkettőjüket és szállnak, mintha egyszerre testetlenekké lettek volna,

Ekkor ugyanolyan hirtelen, ahogyan ez az érzés elfogta mindkettőjüket, Flory félrefordította fejét, felállt és felsegítette Elizabeth-et is. Engedte, hogy a leány kibontakozzék karja közül, talán azért is, mert egyszerre tudatára ébredt arcát elcsúfító anyajegyének. Nem merte megcsókolni a leányt, ami természetes lett volna. Ne, ezt még sem tehette, nem itt, a tűző napsütésben.

Majd lehajolt a földre és hogy zavarát elleplezze, felemelte a földön fekvő madarat.

– Most már semmi szükség sincs rá, hogy a vadászat titkaira, vagy mesterfogásaira tanítsam – mondta Flory. – Ezzel a lövésével kész vadásszá lett. Siessünk, hamarosan kezdődik a következő hajtás.

Visszamentek, ahol puskáikat a földre tették. Ekkor a dzsungel felől kiáltások hallatszottak. Két hajtó szaladt feléjük és izgatottan integettek a kezükkel.

– Mi történhetett? – kérdezte Elizabeth.

– Magam sem tudom. Bizonyosan valami nagyobb vadat láttak. Azt hiszem, ezt az izgalmat jó jelnek tekinthetjük.

– Hurrá! Jöjjenek gyorsan! – kiáltott feléjük az egyik hajtó.

Flory és Elizabeth a felszólításnak engedve, futva siettek a dzsungel széle felé és nem törődtek vele, hogy a

mezőn a szűrés tövisek megsértették lábszárukat. A dzsungel szélén Ko S'la öt hajtóval együtt állt egy csoportban és izgatottan vitattak valamit. Mikor Flory és Elizabeth odaért, látták, hogy a csoport közepében egy öregasszony áll; rongyos, összeszakadozott *longyiját* magasra tartotta egyik kezével, másik kezében pedig hosszú szivart tartva, élénken gesztikulált. Elizabeth hallotta, amint újra meg újra a *char* szót emlegette.

– Miről vitatkoznak ezek? – kérdezte Elizabeth.

A hajtók most Floryt fogták körül, valamennyi izgatottan beszélt és a dzsungel felé mutogattak. Flory néhány kérdést intézett hozzájuk, majd csendre intette őket és Elizabeth-hez fordult:

– Azt hiszem, nagyobb szerencsénk van, mint reméltük volna. Ez az öregasszony most érkezett a dzsungelből és azt mondja, hogy abban a pillanatban, amikor az előbbi lövést hallotta, látta, amint egy leopárd osont át a dzsungelbe vezető ösvényen. A hajtók majdnem biztosan tudják, hogy hová rejtőzhetett el és remélik, hogyha gyorsan utána mennek, be tudják keríteni, mielőtt még megszökhetnék. Próbáljuk meg a szerencsénket?

– Oh, igen, igen! Ez lenne csak a nagyszerű! Milyen boldog lennék, ha leopárdot lőhetnék!

– De tisztában van vele, hogy ez veszedelmes vállalkozás? Majd vigyázunk és valószínűleg nem is lesz semmi baj, de ha az ember így gyalogosan van és nem elefánt hátán, az ilyen vadászkaland mindig végződhetik kellemetlen meglepetéssel. Hajlandó vállalni a kockázatot?

– Persze, hogy hajlandó vagyok! Higyje el, hogy egy cseppet sem félek. Ne késsünk egy pillanatig sem, induljunk azonnal!

– Egyikőtök velünk jön és mutatja az utat – szólt oda Flory a hajtóknak. – Ko S'la, kösd pórázra Flót és menj a többiekkel. Mindig nehéz vele bírni, ha velünk marad. Sietnünk kell – tette hozzá Flory és intett Elizabethnek, hogy induljanak.

Ko S'la és a hajtók gyorsan tovább siettek a dzsungel szélén, hogy a hajtást a dzsungel belsejében később kezdjék meg. Az egyik hajtó azzal az ifjúval együtt, aki az imént felmászott a fára a lelőtt galambért, egyenesen indult befelé a dzsungelbe. Flory és Elizabeth szintén ment utánuk. A hajtó gyors, rövid lépésekkel, majdnem szaladva vezette őket zeg-zugos vadcsapásokon. A bozót

olyan sűrű volt, hogy sokszor mélyen lehajolva és kúszva kellett előre haladniuk a liánok és íszalagok tömkelegében. A talaj száraz és poros volt és lépéseik semmi zajt nem vertek fel. A hajtó végre az egyik pontot alkalmasnak találta, hogy ott megálljanak és leszállásba helyezkedjenek. Ujját ajkára tette és ezzel is jelezte, hogy a legnagyobb csendben kell lenniök. Flory a legnagyobb vadra is alkalmas golyós töltényt vett elő zsebéből és megtöltötte mind a maga, mind Elizabeth vadászfegyverének mindkét csövét.

Hátuk mögött ekkor alig hallható mozgást vettek észre. Meglepődve figyeltek fel rá és egyszerre a bozótból egy majdnem teljesen meztelen bennszülött gyermek jelent meg. A fiatal fiú a hajtóhoz lépett, a fejével intett és az előttük haladó ösvényre mutatott. A hajtó és a fiú között egészen halk hangon, inkább csak jelbeszéddel, rövid beszélgetés folyt le és látszott, hogy a hajtó örül a fiútól kapott értesülésnek. Ekkor, anélkül, hogy egyetlen szót is szólnak volna, mind a négyen óvatosan előre mentek az előttük elhúzódó ösvényen mintegy negyven méternyire és az ösvény egyik kanyarulatánál újra megálltak. Csaknem ugyanebben a pillanatban néhány száz méternyi távolságból dühös kiáltások zaja hallatszott és jól lehetett hallani Flo ugatását is.

Elizabeth ekkor érezte, hogy a hajtó vállánál megfogva gyengéden a földre nyomja. Erre mind a négyen leguggoltak és tökéletesen elbújtak egy tüskés bozót mögött. A két európai volt elől és hátuk mögött a két burmai. Még mindig jó nagy távolságra tőlük, változatlanul hangzott a hangos kiáltás, annyira, hogy szinte elképzelhetetlen volt, hogy hat ember hogyan tud ilyen lármát csapni. A hajtók jól vigyáztak arra, hogy a leopárd vissza ne törjön és velük szembe fordulva, el ne meneküljön. Elizabeth közben megfigyelte, hogy nagy világossárga színű hangyák katonás sorban vonultak a bozót tüskés ágain. Az egyik hangya az ágról csupaszon maradt karjára esett. Elizabeth nem mert megmozdulni, hogy a hangyát lelökje a karjáról és közben önmagában fohászkodott: – Istenkém, engedd, hogy erre jöjjön a leopárd. Oh, istenkém, engedd, hogy erre jöjjön a leopárd!

Hirtelen egészen közélről a dzsungel mélyéből csörtető hang hallatszott. Elizabeth felemelte puskáját, de Flory figyelmeztetőleg a fejét rázta és erre a csövet ismét leengedte. A zaj sokkal kisebb volt, mint amit a leopárd

csapott volna; csak egy dzsungel-madár szállt át a lombzat között feléjük tartva.

A hajtók lármája alig észrevehetően közeledett és a dzsungelnek azon a részén, ahol ők álltak, kísérteties és félelmetes volt a csend. A hangya belecsípett Elizabeth karjába, majd utána a földre esett. A leány szíve újra hevesen dobogni kezdett és félve gondolt rá, hogy a leopárd esetleg még sem jelenik meg, hanem valahogyan sikerül megszöknie a dzsungel sűrűjében. Már szinte azt kívánta, hogy bár soha ne is hallottak volna róla, mert ha nem kerül puskavégre, csalódásuk és kiábrándulásuk még keservesebb lesz. Ekkor arra lett figyelmes, hogy hátulról a hajtó megszorította a könyökét. Hátra nézett és látta, hogy előre hajló arca csupa izgalom volt; egészen közel hajolt hozzá és érezte az erős kókuszdió szagot a hajában. Úgy látszik a hajtó, akinek gyakorlott füle jobban meg tudta különböztetni a dzsungelben hallott zajokat, észrevett valamit, amiből a leopárd közeli megjelenésére következett. Alig egy pillanattal később Flory és Elizabeth is szokatlan, egészen halk hangra lett figyelmes, mint mikor valami nagyobb madár suhan a dzsungel bozótja és sűrű lombzata között. Ugyanebben a pillanatban a leopárd feje és két első lába megjelent az ösvényt borító növényzetben, tőlük alig tizenkét méter távolságra.

Az állat megállt. Két első lába az ösvényen pihent. Tisztán látták macskaszerű fejét, hátrahúzott fülével, két fehérén kivillanó szemfogát és két, félelmetesen erős mellső lábát. A dzsungel árnyékában a leopárd nem sárgásbarnának, hanem szürkének látszott. Az állat figyelt és nagyon óvatos volt. Elizabeth és Flory ugyanabban a pillanatban felugrottak guggoló helyzetükből. Flory felemelte puskája csövét és egyetlen másodperc töredéke alatt megrántotta a ravaszt. A vadállat fájdalmasan felüvöltött, amint a puskalövés éles, csattanó hangja elhallatszott és hatalmas zuhanással a földre zuhant. – Vigyázzon! – kiáltotta oda Flory Elizabeth-nek. – Még nincs vége! – Flory másodszor is lőtt és jól lehetett hallani a tompa puffanást a lövés élesebb hangja mellett, ami azt jelezte, hogy a második lövés is talált. A leopárd ekkor a fájdalomtól élesen vonyító hangot adott. Flory kinyitotta vadászfegyverének závarzatát ledobta a földre és idegesen keresett zsebében újabb nehéz töltényeket. A zsebében levő valamennyi töltényt kiszórta a földre, de hiába kutatott közöttük, mind könnyebb töltések voltak.

– Szörnyűség! Ostoba véletlen! Nincs nálam több nehéz töltény – kiáltotta kétségbeesett hangon. – Vajon hova a pokolba rakhattam őket?

A leopárd eltűnt szem elől, nyomban azután, hogy a földre zuhant. Vergődve verte szét maga körül a bozótot, mint valami megsebzett óriás kígyó és közben félelmetes, zokogáshoz hasonló, vadul üvöltöző hangot adott. Észre lehetett venni, hogy a hang lassan, de állandóan közeledik. Flory tovább kutatott a földre kiszórt töltények között, de végül sem találta meg, amit keresett. Később kitűnt, hogy a nehéz töltények Ko S'la-nál maradtak. A súlyos sebével vergődő állat üvöltése most már egészen közélről, alig négy-öt méter távolságról hallatszott, de még mindig nem lehetett látni semmit, a dzsungel annyira sűrű volt.

A két burmai kétségbeesetten kiáltozott: – Lőjjön, *sahib!* Lőjjön, *sahib!* – hangjuk mind messzebről hallatszott; gyáván megfutottak és igyekeztek olyan fát találni, amelyre felkúszhatnak és bőrüket menthetik. A megsebzett vadállat vergődése annyira közeledett, hogy annak a bozótnak az ágait rázta, amely mellett Elizabeth állt.

– Mindjárt rajtunk lesz, ha nem vigyázunk – mondta Flory. – Valahogyan el kell kergetnünk. Legokosabb, ha a hang után célzunk.

Elizabeth felemelte puskája csövét. Térde reszketett az izgalomtól, de kezét szilárdan, majdnem mereven tartotta. Gyors egymásutánban elsütötte fegyverének mindkét csövét. A megsebzett vadállat hangos csapkodása mintha távolabbról hallatszott volna. A leopárd irányt változtatva vánszorgott tovább, megsebzetten, de még mindig gyorsan és a sűrű bozótban láthatatlanul.

– A legjobbkor lőtt. Sikerült elkergetnie! – mondta Flory.

– De mi lesz, ha sikerül megszöknie! – mondta Elizabeth kétségbeesett hangon, nagy izgalommal. Már éppen utána akart sietni, amikor Flory odaugrott hozzá és visszarántotta.

– Ne féljen, már a miénk. Maradjon itt és várjon egy kicsit.

Flory könnyebb töltényekkel töltötte meg vadászfegyvere mindkét csövét és rohant a halálos sebében vergődő fenevad után. Egy pillanatig Elizabeth nem látta sem a leopárdot, sem Floryt, majd néhány másodperccel később mindkettőt megpillantotta a dzsungel kisebb tisztásán, mintegy harminc méter távolságra. A leopárd hason

csúszva igyekezett menekülni, közben zokogáshoz hasonló, megindító hangot hallatott. Flory célbavette és három méter távolságról belelőtt. A leopárd fáradtan és megsebzetten, de azért felugrott a földről, majd nyomban utána visszazuhant és élettelenül elterült. Flory puskája csövével meglökte az állat földön fekvő és láthatólag teljesen kimúlt tetemét.

– Most már nem kell félni tőle, vége van – szolt oda Elizabeth-nek.

– Jöjjön és nézze meg közelebbről.

Közben a két burmai is lemászott a fáról, ahová félelmükben menekültek és hárman együtt mentek oda a tisztásra, ahol Flory az elejtett leopárd mellett állt. A leopárd élettelenül sokkal kisebbnek tűnt, pedig hímpéldány volt. Nem is annyira félelmetes fenevadnak, mint inkább döglött macskának látszott. Elizabeth térde még mindig remegett. Elizabeth Floryval együtt, egymáshoz egészen közel állt a leopárd mellett, de ezúttal nem fogták meg egymás kezét.

Rövid néhány pillanat múlva megjelent Ko S'la és a többi hajtó is, mindnyájan az örömtől vigyorgó arccal. Flo odament a leopárdhoz, megszaglásztta, de azután farkát hátsó lábai közé csapva, szűkölve elrohant mellőle jó ötven méter távolságra. Ettől kezdve nem lehetett rábíni, hogy az elejtett vadállat közelébe menjen. A hajtók mindnyájan leguggoltak a leopárd mellé és mereven bámultak rá. Simogatták az állat szép, fehérszínű hasát, ahol a prémje olyan puha volt, mint a nyúl szőre. Az egyik hajtó széthúzta a halott állat száját és figyelmesen vizsgálgatta nyelvét és fogait. Két hajtó erősebb bambusznádat vágott ki: ehhez erősítették az állatot, összekötött lábainál fogva. Az állat hosszú farka lelógott a földre, mikor a két hajtó vállára vetve büszkén indult el a halott leopárral a falu irányába. Senki nem gondolt a vadászat folytatására, pedig a világosságból még tellett volna. Mindnyájan türelmetlenül siettek a faluba, beleértve a fehéreket is, hogy minél többeknek eldicsekedjenek a nagyszerű zsákmánnyal.

Flory és Elizabeth egymás oldala mellett ment át a rizstarlón, ahol az első hajtásukat tartották. A hajtók és az öreg vadász mintegy harminc méter távolságban előre mentek, vitték magukkal a fegyvereket, a leopárdot és a többi vadászzsákmányt. Flo jó messzire hátul kullogott, még mindig nem volt hajlandó a leopárd közelébe menni.

A nap lassan közeledett a látóhatár széléhez az Irrawaddy nyugati partján túl. A lemenő nap majdnem vízszintes sugarai aranyos sárga színnel vonták be a rizstartlót. A sárga napfény bearanyozta Elizabeth alakját is. Flory elragadtatással nézett rá és szívében kimondhatatlan, sugárzó boldogsággal lépkedett a leány mellett. Az idő az alkonyati órákban kellemesen hűvösre változott és ingükről az izzadságfoltok nyomtalanul felszáradtak. Elizabeth és Flory alig szólt egymáshoz. Mindkettőjüket eltöltötte az a hangtalan, de annál mélyebben átértzett boldogság, amely a teljes kimerültség és a jól végzett munka következményeként szokott jelentkezni.

– A leopárd prémje természetesen a magáé – mondta Flory, amikor közeledtek a faluhoz.

– Óh, de hiszen maga ejtette el!

– Mindegy, a prém feltétlenül a magáé lesz. Higyje el, megérdemli. Nem igen hiszem, hogy sok nő akadna Burmában, aki annyira megőrizte volna nyugalmát, mint maga. Mások ilyen helyzetben már régen hisztérikus kiáltásban törtek volna ki, vagy legalább is elájultak volna. Kyauktadában a börtönben van egy elítélt, aki nagyszerűen ért az állatbőrök kikészítéséhez. Hét évre van elítélve és így van rá ideje bőven, hogy elkészítse.

– Óh, igazán. Nagyon köszönöm a figyelmességét.

Többet nem is beszéltek egymással. Később, amikor megfürödtek, rendbehozták magukat, megvacsoráztak és pihentek egy kicsit, este még feltétlenül találkozni akartak a klubban. Külön meg sem beszélték ezt a találkozást, mert mindketten tudták, hogy úgy is meg fog történni. Az is természetes dolog volt, hogy ezek után Flory megkéri Elizabeth kezét, bár erről a tárgyról sem esett egyetlen szó sem közöttük.

A faluban Flory nyolc annát fizetett minden egyes hajtónak és személyesen felügyelt rá, mialatt megnyúzták a leopárdot. A bíró kapott egy üveg sört és az övé lett a két imperial-galamb. A lenyúzott leopárdbőrt és az állat koponyáját gondosan elhelyezték abban a nagyobb kenuban, amelyen Flory ült. A leopárd bajuszát a bennszülöttek mind ellopták, hiába vigyázott rá Ko S'la. Az állat lenyúzott testét bennszülött ifjak hordták szét azzal a szándékkal, hogy megegyék a szívét és más belső részeit. Az a babona van ugyanis elterjedve a bennszülöttek között, hogy aki ezekből eszik, erős és gyors lesz, mint a leopárd.

XV.

Mikor Flory megérkezett a klubba, a Lackersteen házaspárt meglehetősen rossz és kedvetlen hangulatban találta. Mint rendesen, Mrs. Lackersteen a társalkodó terem legjobb helyén, a működésben lévő *punkah* alatt ült. A gyarmati katonatisztek és tisztviselők tisztvi névsorát olvasta, amely Burmában ugyanazt jelenti, mint a brit arisztokrácia névsorát tartalmazó Debrett Angliában. Haragudott férjére, aki mihelyt a klubba értek, dupla konyakot hozatott magának a komornyikkal, mielőtt felesége közbeléphetett volna. Elizabeth egyedül ült a könyvtár szellőzetlen, szűk szobájában és a „Blackwood” folyóirat egyik régebbi számában lapozgatott.

Elizabethnek nagyon kellemetlen kalandja akadt azután, hogy a vadászatról hazaérkezve elbúcsúzott Florytól. Miután megfürdött és félig már fel volt öltözködve, nagybátyja hirtelen megjelent szobájában – azzal az ürüggyel, hogy további részleteket halljon a vadászatról – és elkezdte szorongatni lábszárát olyan módon, amelyet nem lehetett félreérteni. Elizabeth megrémült nagybátyjának benne természetes undort és visszatetszést előidéző közeledésétől. Ez volt életének első tapasztalata arról, hogy vannak olyan nagybátyák, akik ha tehetik, szemet vetnek unokahugukra. Mr. Lackersteen megkísérelte a dolgot jelentéktelenné tenni azzal, hogy mint tréfát kezelte, de egyrészt ehhez túlságosan esetlenül viselkedett, másrészt már akkor is jócskán be volt rúgva. Még az volt a szerencse, hogy Mrs. Lackersteen nem volt a közelben, mert ebben az esetben elkerülhetetlenül családi botrány keletkezett volna.

Ezután a kellemetlen jelenet után kedvetlen és morózus hangulatban vacsoráztak meg. Mr. Lackersteen magában dühöngött. Furcsák ezek a nők, mindjárt megmakacsolják magukat, ahelyett, hogy természetesnek vennék, ami végre is természetes. Unokahuga éppen elég csinos volt ahhoz, hogy a „La Vie Parisienne” illusztrációi között szereplő ifjú hölgyekre emlékeztesse. Az ördögbe is, hát nem ő fizet azért, hogy Elizabeth náluk lakjék! Szégyen gyalázat! Elizabeth azonban egészen másképpen gondolkodott és az esetet nagyon tragikusan ítélte meg. Tudatában volt, hogy nincs egy árva fillér vagyona sem és nagybátyja háza az egyetlen otthon, ahol meghúzhatja magát. Nyolcezer mérföld távolságból jött, hogy náluk

lajkék. Még alig telt el két hét és nagybátyja ellenszenves magaviselete máris tűrhetetlenné kezdi tenni helyzetét.

Így azután minden különösebb habozás nélkül elhatározta, hogy ha Flory megkéri kezét, ami nagyon valószínűnek látszott, azonnal igent mond neki. Lehet, hogy ha ez a kellemetlen jelenet közbe nem jött volna, elhatározása nem ment volna ilyen simán. De azt is meg kellett önmagának vallania, hogy az elmúlt, csodálatosan szép délutánon már majdnem azon a ponton volt, hogy fűlig szerelmes legyen Floryba, legalább is olyan mértékig, amennyiben ez a Flory személyével kapcsolatban egyáltalán elképzelhető volt. De még ezek ellenére is könnyen kételyei merülhettek fel Floryval szemben táplált érzelmeiről. Sokallta egy kicsit a korát, természetsszerűleg visszatetszőnek találta arcát elcsúfító anyajegyét. De talán mindennél kevésbé tetszett neki Florynak az a túlokos – „highbrow” – magatartása, amelyet olyan nehezen tudott megszokni és amely újra meg újra legnagyobb mértékben nyugtalanította. Ez volt az oka, hogy voltak napok, amikor Floryt valósággal ellenszenvesnek találta. Most azonban nagybátyja magatartása egyszerre eldöntötte a kérdést. Tudta, hogy bármi történjék is, előbb-utóbb meg kell szöknie nagybátyja házából és annál jobb, minél hamarabb. Igen, rá sem gondol arra, hogy habozzék. Azonnal igent mond Florynak, mihelyt a kezét megkéri.

Flory azonnal észrevette, hogy Elizabeth magatartásában ránézve kedvező döntő változás történt, mihelyt belépett a könyvtárszobába. A leány minden szava és minden hangsúlya elárulta a Flory irányában megmutató rokonszenvet. Elizabeth ugyanazt a lilaszínű, egyszerű vászon ruhát viselte, amely első találkozásuk alkalmával volt rajta és már ez a tény is bátorítólag hatott Floryra. Jól esett neki, hogy a leány ezt az egyszerű ruháját vette fel, mert eleganciája és tartózkodó, egy kicsit előkelősködő modora úgy is elég sok gyötrelmet okozott neki a korábbi napokban.

Flory felvette az asztalról a folyóiratot, amelyet Elizabeth olvasott és néhány megjegyzést tett. Ezután egy ideig azon a banális módon kezdtek el beszélgetni, amelyet olyan nehezen tudtak elkerülni. Közben anélkül, hogy észrevették volna, együttesen kimentek a szobából, majd a klub épületének bejárati ajtaján keresztül a kertbe, ahol a tenispálya mellett álló hatalmas *frangipáni*-fa mellett álltak meg. Aznap este holdtölte volt. A keleti égen, közel

a látóhatár széléhez, mint valami óriási izzó ezüst korong, úszott a hold a kobaldek esti égen, olyan erős fénnel, ahogyan a hold csak a trópukok alatt tud világítani. A világosság olyan erős volt, hogy a csillagok teljesen eltűntek. A közelben lévő és nappal elég csúf tüskés bozótot tündérszépéé változtatta át a hold varázslatosan szép fénye. A teniszpálya drótkerítésén túl két dravida kuli haladt az úton és olyanok voltak, mint lebegő kísértetek, rongyos, hófehér köpenyűkben. A szélcsendes, langyos esti levegőben a *frangipáni*-fa virágainak erős, bódító illata betöltötte a teniszpályát és a kertet.

– Nézze milyen gyönyörű a hold! – mondta Flory. – Olyan fényesen süt, mintha nem is a hold, hanem a nap lenne. Azt hiszem világosabb van, mint Angliában téli napokon szokott lenni.

Elizabeth felnézett a *frangipáni*-fa ágai közé, amelyeket a holdfény ezüst rudakká varázslott. A fény annyira valóságos, szinte kézzelfogható volt, hogy mint valami ezüst folyadék borított be mindent fehérszínű ragyogással. Elizabeth-nek nem sok érzéke volt a természet szépségeihez, de ez a látvány még őt is meghatotta.

– Igazán csodálatosan szép. Otthon soha nem láttam ilyen holdsütést. Egészen olyan mint – mint – Nem jutott eszébe semmi értelmes dolog, amellyel a hold szépségét ki tudta volna fejezni és ezért inkább félbehagyta a megkezdett mondatot.

– Igen, az öreg hold itt a trópukokon kitűnően érti a mesterségét. De nem utolsó ez a bódító illat sem, amelyet ilyenkor este a *frangepáni*-fa virágai árasztanak magukból. Bár megvallva az igazat, néha unom a trópusi tájak bódító illatát és dühös vagyok az olyan fára, amely szünet nélkül az egész éven át virágzik.

Flory félig szórakozottan beszélt, várt míg a teniszpálya kerítése mellett a két bennszülött eltűnik szem elől. Mikor végre nem látta őket, karját Elizabeth válla köré fonta és mivel a leány nem ellenkezett és nem is szólt semmit, megfordította és arcát magához húzta. Elizabeth feje Flory mellén pihent és rövid fiús haja egészen közel volt ajkához. Flory ekkor egyik kezével felemelte Elizabeth állát és arcát egészen közel emelte a maga arcához.

– Nem bánja?

– Nem.

– Én arra gondoltam, hogy nem bánja-e ezt a csúf anyajegyét az arcomon? – mondta Flory és fejét megráz-

ta, hogy ezzel is felhívja Elizabeth figyelmét anyajegyére. Úgy érezte, hogy nem tudná megcsókolni, mielőtt meg nem kérdezni tőle.

– Nem, nem. Természetesen nem.

Egy másodperccel később szájuk találkozott és Flory érezte, amint Elizabeth karja gyengéden átölelte nyakát. A *frangipáni*-fa sima törzséhez támaszkodva álltak, szorosan egymáshoz simulva legalább egy percig vagy talán még tovább is. A virágzó fa erős illata összevegyült a leány hajának illatával. A fa virágainak bódító illata, bár Elizabeth-et karja között tartotta, jelképezte Flory számára száműzetésének keserves éveit – olyan volt ez az illat, mint kettőjük közötti áthidalhatatlan szakadék. Vajon képes lesz-e valamikor is megértetni a leánnyal, hogy mit szeretne tőle? Kibontakozott Elizabeth karja közül és vállát gyengéden a fához szorítva lenézett arcára, amelynek minden vonását tisztán és világosan látta, bár a hold a hátuk mögött volt.

– Értelmetlen dolog lenne, ha most hozzákezdenék megmagyarázni, hogy mennyit jelent maga nekem – mondta Flory. – „Mennyit jelent maga nekem!” Ezek az ostoba közhelyek! Nem tudja és nem is tudhatja, hogy én mennyire szeretem magát. De megkísérlem elmondani. Annyi sok minden mondanivalóm van magának. De nem lenne okosabb, ha visszamennénk a klubba. Esetleg már keresnek és nem tudják hova lettünk. Beszélgethetünk kinn a verandán.

– Nagyon rendetlen a hajam? – kérdezte Elizabeth.

– Nagyon szép.

– Én nem ezt kérdeztem, hanem hogy rendetlen-e. Nem simítaná le egy kicsit?

Elizabeth lehajtotta a fejét és Flory végigsimította. Az a mód, ahogyan Elizabeth fejét lehajtotta, különös módon jelezte Florynak, hogy a kettőjük közötti viszony ez alatt a néhány pillanat alatt teljesen megváltozott. Ez a mozdulat sokkal többet jelentett, mint maga a csók: mintha már férj és feleség lettek volna. Flory bizonyos volt benne, hogy Elizabeth most már az övé és hogy élete csak akkor válhatik értelmessé, ha Elizabeth a felesége lesz. Nem is vár semmit, azonnal megkéri, hogy esküdjenek össze minél előbb. A tüskés bozótok között lassú lépésekkel haladva egymás mellett mentek vissza a klubba, miközben Flory karját még mindig a leány vállán tartotta.

– Beszéljünk a verandán – ismételte meg szavait

Flory. – Úgy érzem, mintha igazán soha nem beszélgettünk volna egymással. Nem is tudja elképzelni, hogy éveken keresztül mennyire vágytam olyan társra, akivel mindenről tudtok beszélgetni! Éjjel és nappal, megszakítás nélkül tudnék beszélgetni magával! Attól félek, hogy unalmasnak hangzik, amit mondok és talán untatni is fogom magát. Később ez majd elmúlik, de most kérem egy kis időre engedje ezt meg nekem.

Elizabeth tiltakozó mozdulatot tett, amikor az „unalmas” szót hallotta.

– Ne is tiltakozzék, tudom, hogy unalmas. Ránk, Indiában élő angolokra úgy szokás tekinteni, mint akik javíthatatlanul unalmasok vagyunk. Ami igaz is, de bármennyire mások szeretnének lenni, nem tehetünk róla. Mintha valami – hogy is fejezzem ki magamat? – démon laknék bennünk és folytonosan arra ösztökélne, hogy beszéljünk. Emlékek járnak velünk és leggyötrőbb vágyunk, hogy emlékeinket megosszuk másokkal, de ez a vágyunk vagy soha, vagy csak a legritkább esetben teljesül. Ez az az ár, amelyet fizetnünk kell azért, hogy idejöttünk.

A verandának azon a végén, ahol leültek, eléggé biztonságban voltak, mert belülről ide nem nyílt közvetlenül ajtó. Elizabeth leült és a verandán levő könnyű asztalra tette a karját. Flory állva maradt egy ideig, majd fel és alá kezdett járkálni a verandán, kezét kabátja zsebében tartva. Közben időnként alakját megvilágította az erős holdfény, amely ezüst folyamként ömlött be a veranda kelet felé eső eresze alatt.

– Az előbb azt mondtam magának, hogy szeretem. Szeretem! Ezt a szót annyiszor használták már, hogy egészen értelmetlenné vált. De azért engedje meg, hogy elmondjam, mire gondoltam, amikor ezt elmondtam. Ma délután vadászat közben úgy éreztem, Istenem! végre itt van valaki, akivel meg tudom osztani az életemet. Megosztani úgy, ahogyan senkivel mással nem tudnám, hogy életünk teljesen egybefonódott élet legyen. Arra gondoltam...

Flory szándéka az volt, hogy határozott formában megkérje a leány kezét, minden halogatás nélkül. De ahelyett, hogy ezzel kezdte volna, önző módra saját magáról kezdett beszélni. A kísértés olyan nagy volt, hogy nem tudott neki ellenállni. Úgy érezte, elengedhetetlenül fontos, hogy Elizabeth megismerje azt az életet, amelynek

most hosszú és keserves évek után a vele való házasság véget fog vetni. Bármennyire pontosan tudta is, hogy mit akar mondani, gondolatait hihetetlenül nehéz volt szavakba formálni. A legszörnyűbbnek azt találta, hogy olyan fájdalmat érzett, amelynek nem lehetett nevet adni. Boldogok a szegények, a betegek, a szerelmükben csalódottak, mert róluk legalább mások tudják azt, hogy mi fáj nekik és résztvevő együttérzéssel hallgatják meg panaszkodásukat. De aki soha nem szenvedte el, hogyan értse meg a száműzetés fájdalmát? Elizabeth figyelmesen hallgatta Floryt, miközben a verandán továbbra is fel és alá járkált. Amikor az árnyékból kilépett az erős holdsütésbe, fehér selyem kabátja úgy csillogott, mint az ezüst. Elizabeth még mindig érezte önmagában a csók izgalmát, de gondolatai folytonosan visszatértek ahhoz, hogy vajon Flory megkéri-e a kezét. Közben nem túlságosan nagy érdeklődéssel hallgatta Flory hosszú fejtegetéseit, amikor magányosságról beszélt. Igen, igen! Bizonyosan azt akarja megértetni vele, hogy gyakran magukra fognak maradni, amikor majd hosszú heteken át egyedül kell élniök a dzsungelben, sok mérföldnyire minden civilizációtól, ahol nem lesznek filmek, nem lesz alkalom táncolni és nem lesz senki más, mint ők, ketten, egyetlen fehér arc nélkül. Ilyenkor nem marad más szórakozásuk, mint egymással beszélgetni, vagy néha az esti órákban olvasni, ami bizony elég unalmas. De majd visznek magukkal gramofont és az unalom félig sem lesz olyan ijesztő, ha majd Burmába is eljutnak az Angliában már divatos, hordozható rádiókészülékek. Már éppen erről akart beszélni, amikor Flory nem engedte szóhoz jutni, hanem folytatta szavait tovább:

– Sikerült megértetnem magával, hogy mire gondolok? Van már fogalma arról, hogy milyen életet kell élnünk nekünk itt Burmában? Olyan földön, amely teljesen idegen, ahol az ember magára marad és elkerülhetetlen búskomorság vesz rajta erőt. Idegenek a fák, idegenek a virágok, idegenek a tájak, idegenek az arcok, amelyek körülvesznek bennünket. Minden olyan idegen és más, mintha nem is ezen a földön, hanem más bolygón élnénk. Látja, pontosan arról van szó – ez az, amit szeretnék magával megértetni –, hogy nem is olyan rossz dolog más bolygón élni, sőt ez lehet az élet legnagyobb kalandja, ha van, nem több, csak egyetlen másik személy, akivel mindent megoszthatunk. Ha van valaki olyan társunk, aki

mindent ugyanolyan szemmel lát, mint saját magunk. Burma a magányosság pokla volt eddig számomra – és ez nemcsak velem van így, hanem jóformán mindnyájunkkal, fehér emberekkel –, de egyszerre paradicsommá válthaték, ha a magányosság megszűnnék. Nem gondolja mindezt értelmetlen fecsegésnek?

Flory megállt az asztal mellett és megfogta Elizabeth kezét. A félhomályban a leány arcát olyannak látta, mint valami csodálatosan szép nyíló virágot, de amikor megérezte kezének melegségét, abban a pillanatban tisztában volt vele, hogy Elizabeth egyetlen szót sem értett meg abból, amit elmondott. Hogyan is érthette volna meg és mi értelme volt ennek a végnélküli bölcselkedésnek? Az egész olyan hiábavaló. Ehelyett az lenne a dolga, hogy egyetlen rövid mondatban megkérdezné tőle, hajlandó-e hozzá menni feleségül. Ez a dolog lényege és később majd lesz elég idejük arra, hogy beszélgessenek egymással. Flory kezébe vette Elizabeth másik kezét is és gyengéd mozdulattal felemelte úgy, hogy a leány felkelt helyéről.

– Bocsássa meg nekem ezt a sok ostoba beszédet.

– Miért kellene megbocsájtanom? Nagyon érdekelt mindaz, amit elmondott – mormolta Elizabeth nem sok meggyőződéssel és azt várta, hogy Flory újra megcsókolja.

– Hiába is mondja, az ilyesmi bizony ostoba beszéd. Vannak dolgok, amelyeket hiába akar értelmesen elmondani az ember, sohasem sikerül. De hiszen az egész beszélgetésnek csak egyetlen dolog volt az értelme és egyetlen egy dolgot akartam magának mondani. Hajlandó-e...

– Eli-za-beth!

– Mrs. Lackersteen éles, bántó hangja hallatszott bent-ről, a társalkodóból.

– Elizabeth! Hol vagy már ilyen sokáig, Elizabeth?

A hang olyan közelről hallatszott, hogy a következő pillanatban bizonyosan ott fogják látni a verandán. Flory Elizabeth-et magáhozvonta és gyorsan megcsókolta. Majd kibontakoztak egymás karja közül, de Flory még mindig fogta Elizabeth kezét.

– Gyorsan, még van rá időnk. Feleljen arra, amit kérdeztem. Akar-e...

Flory a megkezdett mondatot sohasem tudta befejezni. Ugyanebben a szempillantásban valami szokatlan és szörnyű dolog történt vele, a lába alatt a talaj elkezdett

himbálózni, mint mikor tengeren való utazás közben a hajó hánykódik erős viharban. A lökés olyan erős volt, hogy hiába védekezett ellene, nagy erővel a földre zuhant vagy inkább a talaj emelkedett fel hozzá. Mialatt a padlón feküdt, a lökések tovább tartottak és testét ellenállhatatlan erővel dobálták, majd olyan hirtelen elmúltak, mint amilyen hirtelen jöttek.

Flory feltápászkodott a padlóról és felült, szédülő fejjel, de egyébként sértetlenül. Láta, hogy Elizabeth is a földre zuhant és a klub belsejéből hangos sikoltozás hallatszott. A virágoskert kapuján két burmai lépett be és a hold-sütésben rohant az épület felé. Tele torokkal kiáltoztak:

– Nga Yin rázza magát! Nga Yin rázza magát!

Flory nem értette, hogy mit akartak ezzel mondani. Ki ez a Nga Yin? A Nga szóval a banditákat szokták jelezni. Ez a Nga Yin bizonyosan egy *dacoit*. De miért rázza magát Nga Yin? Majd hirtelen eszébe jutott, hogy a burmaiak elképzelése szerint Nga Yin Typhoeushoz* hasonló mitológiai alak, mélyen eltemetve a föld színe alatt. Most már értette, a burmaiak ilyen módon akarták kifejezni, hogy földrengés volt.

– Földrengés! – kiáltotta hangosan, majd eszébe jutott Elizabeth és odalépett hozzá, hogy talprasegítse. Elizabeth ekkor már szintén felült, ő sem sérült meg, csak a fejét ütötte bele erősen a padlóba.

– Földrengés volt ez? – kérdezte Florytól meglehetősen megrémült hangon.

Mrs. Lackersteen jelent meg ebben a pillanatban a veranda túlsó végén, bizonytalan lépésekkel és szorosan a fal mellett kúszva előre, mint valami óriási gyík. Hisztérikus hangon kiáltozta:

– Nem történt semmi bajod, Elizabeth? Szörnyű dolog volt ez a földrengés. Attól félek, nem bírom ki, a szívem annyira dobog.

Mr. Lackersteen jelent meg a következő pillanatban felesége mögött bizonytalanul imbolygó lépésekkel, amelyért azonban nem annyira a földrengés, mint az előzőleg megivott több pohár gin volt a felelős.

– Bizony ez földrengés volt, az ördög vinné el! – mondta értelmetlenül.

Flory és Elizabeth ekkor már felkelt a földről. Együtt mentek be a klub társalkodójába, olyan furcsa érzéssel,

*mesés görög óriás, a föld belsejében romboló erők megszemélyesítése

mint mikor valaki viharos tengerről érkezik a kikötőbe és a hajóról partra száll. A komornyik sietett a terembe, a szolgaszemélyzet lakosztályából és mögötte néhány, az ijedtségtől reszkető *chokra*.

– Földrengés, *sir*, földrengés! – mondta magyarázat-képpen, bár ezt a jelenlévők is jól tudták.

– Mi lett volna más, természetesen földrengés – mondta Mr. Lackersteen és óvatosan beült az egyik karosszékebe. – Komornyik, hozz valami innivalót erre az ijedtségre.

Nemcsak Mr. Lackersteen, hanem a többiek is mindnyájan ittak a nagy ijedtségre. A komornyik, szerényen, de azért sugározva a saját vélt fontosságától, az egyik asztal mellett állt tálcával kezében. – Földrengés, *sir*, nagy földrengés! – ismételte ragyogó arccal. Türelmetlenül várta, hogy megkérdezzék és ő is részt vehessen az általános beszélgetésben, amely mind a földrengés körül forgott. Az egész társaságot mohó életöröm fogta el és boldogok voltak, hogy szerencsésen túlestek a veszedelmen. Kétségtelenül öröndetes érzés, ha valaki meggondolja, hogy ugyanakkor holtan is feküdhetnék összedült épületek romjai alatt. Egyszerre valamennyien beszélni akartak: – Soha életemben nem éltem át ilyen nagy földrengést. – Velem az történt, hogy a földre vágódtam és egyetlen pillanat alatt hanyattfekve találtam magam. – Én azt gondoltam, hogy valahol robbanás történt – így folyt végnélkül az átélt események megvitatása. A fehér emberek egyszerre olyan demokratikusak lettek, hogy a beszélgetésbe bevonták a színes komornyikot is.

– Maga bizonyosan több hasonló földrengésre emlékezik, mondja csak, komornyik! – szólt Mrs. Lackersteen nála szokatlan leereszkedéssel a személyzet iránt.

– Oh, igen, *madam*, 1887., 1899., 1906., 1912. – valóban sok, sok földrengésre tudok visszaemlékezni, *madam*!

– Az 1912-es valóban jó nagy földrengés volt, magam is emlékezem rá – jegyezte meg Flory.

– Oh, igen, *sir*, de az 1906-i még sokkal nagyobb volt, sokkal nagyobb, *sir*! A templomban egy nagy pogány bálvány rádült a *thathanabaingra*, vagyis a buddhista püspökre, *madam*. A burmaiak ebből azt következtették, hogy abban az évben rossz lesz a rizstermés és az állatok között kitör a száj- és körömfájás. A legelső földrengés, amelyre emlékezem 1887-ben volt. Akkor, mint *chokra* szolgáltam a klubban. Maclagen őrnagy *sahib* az asztal alá zuhant és esküdözések közben ígérte meg, hogy

másnap reggel aláír egy kötelezvényt, hogy soha egy csepp alkoholt sem iszik. A *sahib* nem tudta, hogy a földrengés lökte az asztal alá. Akkor történt, hogy két tehén kimúlt, mert rájuk dőlt az istálló teteje.

A komornyik a megszabadulás boldog érzésével mesélte még ezután is visszaemlékezéseit a különböző földrengésekről. Az európaiak éjfélig maradtak a klubban. Közben a komornyik újra meg újra megjelent, valahányszor egy-egy újabb érdekes emlék jutott eszébe, természetesen valamennyi régmúlt földrengésekkel kapcsolatban. A földrengés így nagyszerű társadalmi sikernek bizonyult és közel hozta az embereket egymáshoz. A végén a klubtagok majdnem maguk közé hívták a komornyikot, hogy üljön le velük együtt az asztal mellé.

Flory jobbnak látta, ha a leánykérést elhalasztja másnap reggelig. Ilyesmivel mégis bajos dolog közvetlenül földrengés után állni elő. Elizabeth-tel különben sem tudott kettesben maradni az este hátralevő részén. De nem is volt fontos, hiszen Flory már biztos volt a dolgában. Másnap majd lesz rá elég idő, amikor reggeli előtt találkoznak egymással a klubban. Így megnyugodott és holtfáradtan ment haza a többiekkel együtt a késő éjszakai órákban.

XVI.

A temető közelében lévő *pyinkado*-fa ágairól nagy szárnycsapkodások közben szálltak fel a keselyűk, óriási magasságban és fenn szétterjesztett szárnyakkal lassan, méltóságteljesen körözni kezdtek. Még korán reggel volt, de Flory már felöltözött és indult a klubba, hogy megvárja Elizabeth-et és az előző este történetek után formálisan megkérje a kezét. Valami belső hang, maga sem tudta miért, azt súgta neki, hogy ne halogassa a dolgot és Elizabeth kezét kérje meg, mielőtt a telepen lakó többi európai visszatér a dzsungelből.

Mikor kilépett a házból a kert kapun, azonnal látta, hogy új jövevény érkezett Kyauktadába. A *maidan* lejtőjén fehér póni lovon ülve egy ifjú lovagolt, kezében hosszú, vékony lándzsával. Két *sikh* katona, akik az egyik *sepoy* ezred egyenruháját viselték, szaladt az ifjú után és kantárszáránál fogva még két póni lovat vezettek, egy pejti és egy barnát. Mikor a lovas elég közel ért Floryhoz, Flory

jóreggelt kiáltással köszöntötte. Nem ismerte a fiatalembert, de szokásban volt, hogy ha fehér emberek találkoztak, ismeretlenül is üdvözlik egymást. A fiatalember mintegy huszonöt éves lehetett, karcsú termetű és nagyon egyenes testtartással ült nyergében: kétségtelenül fiatal lovastiszt volt. Nyúlszerű, minden különösebb jellegzetesség nélküli arca hasonló volt ahhoz, amelyet gyakran lehet látni angol katonatisztek között: szeme halványkék volt és néhány kiálló foga látszott ajkai között. Talán ez adott arcának nyúlszerű jelleget, bár ez a nyúl nem bátortalan, hanem harcias természetű volt. Az ifjú a lovát nagyszerűen ülte meg és látszott, hogy semmihez olyan kitűnően nem ért, mint a lovagláshoz. Arca napbarnított volt és nagyszerűen illett halványkék szemének színéhez: hófehér, kecskebőrrel bevont trópusi sisakja, hosszú póló csizmája és szájában tartott angol pipája minden olyan elegáns volt, mintha skatulyából vették volna elő. Flory az első perctől kezdve kényelmetlenül érezte magát az ifjú társaságában.

– Hogy van? – üdvözölte Flory a konvencionális kérdéssel. – Most érkezett Kyauktadába?

– Igen, tegnap este, a késői vonattal. – Hangja olyan volt, mint valami nyegle fiatal kamaszé. – Ide rendeltek egy szakasznyi emberemmel arra az esetre, ha az állítólagos zendülés komolyabb formákat öltene. Verrallnak hívnak és a katonai rendőrség tisztje vagyok – tette hozzá, de hangjában érzett, hogy Flory nevére nem is kíváncsi.

– Oh, igen. Hallottuk mi is, hogy valakit iderendelték hozzánk. Hol szállt meg?

– Egyelőre a *dak bungalow*-ban. Valami bűdös nigger volt ott, amikor megérkeztem – valami adótiszt vagy ilyesvalami. Természetesen kirúgtam. Undok fészeknek látszik ez a Kyauktada, nem gondolja? – mondta a fiatal hadnagy és fejmozdulatával a *maidan* körül levő házakra mutatott.

– Sem nem jobb, sem nem rosszabb, mint más hasonló telepek Burmában. Hosszabb ideig szándékszik itt maradni?

– Remélem, hogy csak egy hónapig, mielőtt az esős időszak meg nem kezdődik. Kellemetlen hely ez a maguk *maidanja*. Legalább a fűvet tisztességesen levágathatták volna – mondta és közben hosszú lándzsájával piszkálta a talajon nőtt, kiszáradt és megbarnult fűvet. – Ilyen terepen képtelenség pólózni.

– Attól félek, pólózásra nem is igen lesz alkalma –

mondta Flory. – Az egyetlen sport, amit itt játszani szoktunk, a tenisz. Mindösszesen nyolcan vagyunk fehérek és ezek is idejük háromnegyed részét a dzsungelben töltik.

– Pocsék hely, mondhatom!

A társalgás a hadnagynak ezzel a megvető hangon mondott megjegyzésével reménytelenül elakadt. A két póni lovat kantárszáron vezető, szakállas *sikh* katonák rosszindulatú tekintettel méregették végig Floryt. Látszott, hogy Verrallt untatta a beszélgetés és szerette volna minél előbb végét szakítani. Flory már régen érezte magát ennyire feleslegesnek és rosszul öltözöttnek a ragyogóan elegáns fiatal lovastisztel szemben. Verrall lova arabs telivér volt, fiatal kanca, büszke tartású, gyönyörűen ívelt nyakkal: ez az elragadóan szép, hófehér állat sokezer rupiát megért. Verrall megrántott a kantárszárat és készült tovább lovagolni, mint aki úgy érzi, hogy máris éppen elég sokat fecsegett.

– Gyönyörű lova van – mondta Flory.

– Nem rossz. Bizonyosan sokkal különb, mint ezek a gebék itt Burmában. Azért jöttem ki a *maidanra*, hogy gyakoroljam egy kicsit magamat a sátor-karó játékban. Szívesebben gyakorolnám magam póló-labdával, de ezen a rémséges terepen nem lehet gondolni ilyesmire. Hé, Hira Singh! – kiáltott lovászának és már indult is lovával.

Az a *sikh* katona, aki a pej lovat tartotta kantárszáron, rábízta a ló őrzését egyik társára és mintegy negyven méter távolságra elszaladva, puszpángfából készített karót vert a földre. Verrall nem törődött tovább Floryval. Felemelkedett a nyeregben: hosszú, vékony lándzsáját figyelmesen előre tartva megcélozta a karót. A katonák erősen tartották a két ló kantárszárát és feszült érdeklődéssel figyelték gazdájuk mozdulatait. Verrall térdét nekiszorította a ló oldalának és teljes vágásban elindult a földbevert karó felé. Mikor a célhoz megfelelő közelségbe ért, villámgyorsan leeresztette lándzsáját és beleszúrva a karóba, kirántotta a földből. Az egyik hindu katona meglepődéssel morogta: – *Shabash!* – Verrall újra magasba emelte lándzsáját és vágta kezdve, odament az egyik katonához, aki a lándzsa hegyéről levette a felszúrt sátorkarót.

Verrall ezt a műveletet még kétszer megismételte és mind a kétszer sikeresen. Mozgásában nemcsak rendkívüli gyorsaság, hanem a kitűnő lovas tökéletes szépsége is látható volt. A *sikh* katonák és Flory őszinte elra-

gadtatással nézték a fiatal hadnagy játékoskedvű lovaglását, amely olyan volt, mint valami vallásos cselekedet. Floryt ez a látvány keservesen emlékeztette arra a nagy társadalmi különbségre, amely közte és a fiatal lovastiszt között fennállott. Azon gondolkodott, hogy milyen ürüggyel kezdje el újra a beszélgetést, amikor a *maidan* oldalán megpillantotta Elizabethet közeledni világoskék ruhában. Elizabeth nagybátyja házának kertjéből bizonyosan már előbb is figyelte Verrall lovaglását és ügyes sportmutatványait. Ekkor Florynak különös ötlete támadt. Abban a pillanatban, amikor Verrall az egyik fordulónál legközelebb volt hozzá, odakiáltott neki:

– Tudja ez a másik két ló is ugyanezt a mutatványt?

Verrall a vállán keresztül megvetőleg végigmérte Floryt. Bosszankodott, mert azt hitte, Flory már elment, miután alig állt vele szóba.

– Mit akar? – kérdezte nyers hangon.

– Ért ez a másik két ló is a játékhoz? – ismételte meg Flory a kérdést.

– A barna ló eléggé. De vigyázzon, mert könnyen ledobja magáról.

– Megengedi, hogy tegyek én is egy próbát vele?

– Tessék, ha úgy tetszik – mondta Verrall nem túlságosan kedves hangon. – Csak vigyázzon, hogy ne szorítsa nagyon erősen a zablát, mert könnyen kisebzi a ló száját.

A *sepoy* odavezette a barna pónit Floryhoz, aki egy darab ideig nézegette a lovat és szerszámját vizsgálta. Az időt húzta egy kicsit, míg Elizabeth közel nem ért. Arra gondolt, hogy a karót éppen akkor szúrja át a kezében tartott lándzsával, mikor a leány a legközelebb lesz. Ez a mutatvány nem volt túlságosan nehéz és burmai pónikon Flory már többször sikeresen próbálkozott vele. Nem akart belenyugodni, hogy Elizabeth csak a fiatal lovastisztet gondolja képesnek ilyen ügyes lovasmutatványra. Flory sortba volt öltözve, ami nem kényelmes lovas viselet, de tudta, hogy mint mindenki más, ő is legcsinosabb lóháton.

Elizabeth ekkor már egészen közel érkezett. Flory felugrott a nyeregbe és a *sepoytól* átvette a kezébe adott lándzsát, majd ugyanakkor barátságos kézmozdulattal üdvözölte az ekkor már egészen közeljáró Elizabeth-et. Elizabeth azonban nem nézett Floryra, hanem a temető irányába és arca, mintha valami felizgatta volna, egészen elpirult.

– *Chalo* – mondta Flory a *sepoy*nak és térdét nekiszorította a ló oldalának.

A következő másodpercben, mielőtt a ló alig néhány méterrel jutott előbbre, Flory azt vette észre, hogy lerepül a ló hátáról és a földre zuhanva, erősen megzúzta a vállát, majd a lendülettől gurult tovább a földön. Szerencsére a lándzsa esés közben kihullott a kezéből. A végén hanyatt feküdt és a bódultságtól homályos szemmel látta maga fölött az eget a nagy magasságban kerengő keselyűkkel. Nyomban utána arra lett figyelmes, hogy az egyik *sikh* katona szakállas arca hajol fölé.

– Mi történt? – kérdezte angolul és a fájdalomtól nehezen egyik könyökére támaszkodott. A *sikh* tört angolsággal és kedvetlenül felelt, majd ujjával valahová mutatott. Flory arra nézett és látta, hogy a barna póni a *maidan* lejtőjén vágatott, miközben a nyereg a ló hasa alá csúszott. A nyeregszíjak nem voltak megszorítva, a nyereg félrecsúszott és ezért következett be Flory esése a lóról.

Mikor felült, élesen sajgó fájdalmat érzett egész testében. Jobb vállán inge szétszakadt és az ing szövetét nagy foltban vér áztatta át. Ugyanakkor észrevette, hogy az egyik arcán is erősen vérző sebe keletkezett. Fejéről leesett trópusi sisakja is. Akaratlanul is Elizabeth-re gondolt és látta, hogy a közelben halad el mellette, alig tíz méter távolságra. A leány előre nézett és így látnia kellett, hogy Flory milyen szégyenletes állapotban vergődött a földön. Istenem, Istenem! – gondolta magában. Oh, én Istenem milyen bolondot csináltam saját magamból! Ez a gondolat annyira gyötörte, hogy az esés által okozott fájdalomról csaknem megfeledkezett. Egyik tenyerét anyajegyére elé tartotta, ami oktalanság volt, mert esés közben a másik arcát sebezte fel.

– Elizabeth! Halló, Elizabeth! Jó reggelt!

Flory zavartan, de azért a leány társasága utáni erős vágyakozással kiáltott Elizabeth-nek. De a leány oda sem figyelt kiáltására és ami majdnem hihetetlennek látszott, továbbment, anélkül, hogy a földön ülő Floryt egyetlen pillantásra méltatta volna, pedig lehetetlen volt, hogy kiáltását ne hallotta volna.

– Elizabeth! – kiáltott a leány után érthetetlen megdöbbenéssel. – Látta, amikor leestem? A nyereg félrecsúszott. Az ostoba *sepoy* nem figyelmeztetett.

Elizabeth Flory újabb szavaira egy pillanatra arcát felé fordította és azután úgy keresztül nézett rajta, mintha

levegő lett volna. Floryt leírhatatlan rémület fogta el és kétségbeesetten kiáltott még egyszer a leány után:

– Elizabeth! Kérem, Elizabeth!

Hasztalan volt minden, a leány egyetlen szó, egyetlen tekintet nélkül ment tovább útján, a klub felé.

Nemsokára a többi *sepoy* is odament, ahol Flory ült a földön, majd lovával megállt mellette Verrall is. A *sepoys* közül néhányan üdvözölték Elizabeth-et, Verrall azonban nem, bár lehetséges, hogy nem vette észre. Flory nagy ügyel-bajjal felkelt a földről. Alaposan összetörte magát, de szerencsére csonttörést nem szenvedett. A *sepoy* odavitte neki elgurult trópusi sisakját, de nem mentegetőzőtt gondatlanságáért. A katonák megvető tekintettel mérték végig Floryt, mintha azt gondolták volna, hogy azt kapta meg, amit érdemelt. Éppenséggel nem volt lehetetlen, hogy a nyeregszíjakat tudatosan lazították meg.

– A nyereg félrecsúszott – mondta Flory félszeg mentegetőzéssel a fiatal hadnagynak.

– Gondolhatott volna rá, hogy megnézzze, mielőtt felült a lóra – mondta Verrall minden különösebb részvét nélkül.

– Jól tudhatja, hogy ezekben a haszontalan színészekben soha nem lehet megbízni.

Verrall rántott egyet lova kantárszárán és már tovább is lovagolt, mint aki az egész incidenst lezártnak tekinti. A *sepoys* mentek utána, anélkül, hogy elköszöntek volna Florytól. Mikor megérkezett háza kapujához, látta, hogy a barna pónit már megfogták, a nyeret megigazították és Verrall azon folytatta tovább a megkezdett lovasjátékot.

Floryt az esés annyira összerázta, hogy gondolatait csak a legnagyobb erővel tudta összeszedni. Mi lehetett az oka Elizabeth megmagyarázhatatlan viselkedésének? Jól látta, hogy a földön fekszik és hogy megsérült, hiszen az arca vérzett és mégis úgy elment mellette, mintha nem is ember, hanem valami megsebzett állat feküdt volna a földön. Flory alig tudta elhinni, hogy megtörtént, amit pedig saját két szemével látott. Vajon miért neheztelhetett meg rá Elizabeth? El sem tudta képzelni, hogy mivel bánthatta meg.

Szolgái vártak rá a kert kerítésénél állva: már előzőleg kimentek a házból, hogy nézzék a hadnagy lovas mutatványát és így mindnyájan tanúi voltak Flory megalázó esésének. Ko S'la aggodalmaskodó arccal rohant eléje a dombon lefelé és megkérdezte:

– Megsértette magát az én szentséges uram? Kívánja, hogy az ölembe vigyem be a házba?

– Nem, jární, hála Istennek, jól tudok – mondta Flory. – Menj és hozz whiskyt. Hozz tiszta inget is.

Mikor beértek a házba, Ko S'la leültette Floryt ágyára és válláról lefejtette szétszakadozott ingét, amely az alvadt vértől bőréhez tapadt. Ko S'la rosszalólag csettintett nyelvével.

– *Ah ma lay!* Látom, hogy a sebbe föld és por került. Nem szabadna az én szentséges uramnak ilyen, fiatal embernek való játékba kezdeni vadidegen ló hátán. Legalább is nem az én szentséges uram korában. Az ilyen dolog könnyen veszélyes lehet.

– A nyereg csúszott félre – mondta Flory magyarázat-képpen.

– Az ilyen játékok – folytatta tovább Ko S'la – valók az olyan fiatal embereknek, mint ez a rendőrtiszt. De ön már nem fiatal, *thakin*. Ilyen korban az esés már komoly bajokat okozhat. Jobban kellene vigyáznia magára.

– Azt akarod ezzel mondani, hogy én már öreg ember vagyok? – mondta Flory bosszús hangon. Közben a válla kegyetlenül sajgott.

– Ön már harmincötéves, *thakin* – mondta Ko S'la udvarias, de határozott hangon.

Flory megalázónak érezte az egész helyzetet. Ma Pu és Ma Yi, minthogy véletlenül éppen nem veszekedtek, valami kotyvalékot hoztak egy cserépedényben, amelyről kijelentették, hogy nagyszerűen gyógyít minden sebet. Flory elfogadta, de mikor a két nő kiment a szobából, szólt Ko S'lanak, hogy öntse ki a folyadékot az ablakon, és hozzon borax-kenőcsöt. Később, mikor a fürdőkádban ült, Ko S'la spongyával gondosan lemosta az alvadt vért a seb felületén. Közben volt ideje gondolkozni Florynak arról, hogy milyen ostoba helyzetbe hozta saját magát, bár még mindig sejtelve sem volt róla, hogy mi okozhatta Elizabeth érthetetlen magaviseletét. Semmi kétség nem lehetett felőle, hogy valamivel súlyosan megbántotta. De mivel? Hiszen nem is látták egymást tegnap este óta és így el sem tudta képzelni, hogyan bánthatta meg a leányt. Erre a kérdésre nem tudott semmi elfogadható feleletet adni saját magának.

Ko S'lanak ismételten elmagyarázta, hogy esésének oka a nyereg félrecsúszása volt. Ko S'la résztvevően végighallgatta gazdája szavait, de világosan látszott, hogy nem hiszi el, amit mond. Flory tisztában volt vele, hogy Ko S'la és mindenki a lóról való bukását nem véletlennek,

hanem annak tulajdonítja, hogy nem tudott a lóval bánni. Még jobban restellte, hogy ilyen hírbe keverte magát Elizabeth előtt, akinek szemében pedig érdemetlenül nagy becsülete támadt, amikor „megmentette” az ártatlan és jámbor bivalytól. A véletlen ilyen szeszélyes módon űz gúnyt belőlünk – gondolta magában Flory.

XVII.

Flory nem találkozott Elizabeth-tel, csak a klubban, az esti órákban. Megtehetette volna, hogy már előzőleg is keresse a vele való találkozást és megtudakolja tőle különös viselkedésének okát, de nem volt hozzá sem kedve, sem bátorsága: főként arca bátortalanította el, mikor a tükörbe nézett. Egyik arcán anyajegye volt, a másikon pedig az erős horzsolódástól származott seb. Így annyira ijesztőnek tűnt az arca, hogy világos nappal ki sem mert menni a házból. Mikor belépett a klub társalkodó-szobájába, kezét anyajegye elé tartotta azzal az ürüggyel, hogy moszkító csípte meg a homlokát. Elizabeth-et kereste, de nem volt a szobában.

Ehelyett váratlan szóváltásba keveredett a társalkodóban tartózkodó Ellisszel és Westfielddel, akik néhány órával korábban érkeztek vissza a dzsungelből és kedvetlenül ittak. Rangoonból az a hír érkezett, hogy a „Burmai Hazafi” szerkesztőjét Macgregort megrágalmazó cikkéért mindössze négyhónapi börtönre ítélték. Ellist mérhetetlenül feldühítette a szerinte túlságosan enyhe ítélet. Mikor Flory belépett a szobába, Ellis azonnal belekötött és különböző szidalmazó kifejezéseket használt a hindu orvos ellen, aki esetlen szójátékkal mint a kis „nigger Veryslimy”-t emlegetett. A szójáték súlyosan sértő volt az orvosra, minthogy a *slimy* szó az angol nyelvben nyálast, taknyost jelent. Florynak semmi kedve sem volt veszekedést kezdeni és önmagát szidta, amikor kellő óvatosság híján, megjegyzést tett Ellis egyik kijelentésére és ezzel nyomban kezdetét vette a civódás. A szóváltás mind hevesebbé vált. Ellis Floryt *niggerek* kebel barátjának nevezte és erre Flory sem hagyta magát. A heves vitatkozás kihozta sodrából Westfieldet is, aki egyébként szelíd, jókedélyű ember volt, de ő is neheztelt Floryra „bolsi” nézetei miatt. Nem tudta megérteni, hogy mikor olyan világosan megvonható különbség van a helyes és helytelen felfogás között, Flory miért élvezte valósággal, amikor

következetesen mindig a helytelen nézetet választotta. Rászólt Floryra, hogy ne viselkedjék úgy, mint valami megveszekedett agitátor a Hyde Parkban. Majd valósággal megleckéztette és emlékezetébe idézte azt az öt aranyszabályt, amelyet Indiában minden *pukka sahib*nek feltétlenül tiszteletben kell tartani.

Vigyázat a fehér ember presztizsére.

Az erős kéz politikája, a kesztyűs kézzel való bánásmódról még csak szó sem lehet.

A fehér embereknek össze kell tartani.

Ne mutasd a színesnek kisujjadat, mert egész karodat fogja kívánni.

A testületi szellem épségben tartása.

Az utóbbi szabályt Westfield előkelősködve franciául mondta: *Esprit de corps*.

Miközben hármójuk között heves szóváltás folyt, Flory állandóan Elizabeth-re gondolt és boldog volt, hogy a leány legalább ezt a veszekedést nem hallgatta végig és nem hallotta, hogy őt milyen gyalázkodó kifejezésekkel illetik. De már nagyon unta a dolgot, nem is százszor, hanem ezerszer ugyan ezt az érvelést: ezért türelmetlenül félbeszakította Westfieldet.

– Kérlek, hallgass már el! Únom ezt a sok üres beszédet. Akármit mondtok is, Veraswami derék fickó – sokkal többet ér, mint nem egy közülünk fehér emberek közül. Különbösen is, ha tudni akarjátok, indítványozni fogom taggá való választását a klub legközelebbi közgyűlésén. Talán az orvosnak majd sikerül egy kis életet hozni magával ebbe a halott klubba.

Flory megjegyzésére a szóváltás természetesen elfajult és komoly következményekkel járhatott volna, ha nem az történik, ami ilyen vitatkozásoknál rendszeresen történik: az nevezetesen, hogy a terem ajtajában megjelent ártatlan képpel a komornyik, mikor a hangos szóváltást hallotta és megkérdezte:

– Hívni méltóztatott, *sir*?

– Nem. Menj a pokolba – monda Ellis bosszúsan.

A komornyik erre kiment, de megjelenése elég volt arra, hogy a vitatkozás hevét lehűtse. Ugyanebben a pillanatban kintről lépések zaja hallatszott: a Lackersteen család tagjai érkeztek meg a klubba.

Mikor beléptek, Florynak még ahhoz sem volt bátorsága, hogy ránézzen Elizabeth-re. Feltűnt neki, hogy mind a hárman a szokottnál ünnepélyesebben voltak öltözködve.

Mr. Lackersteen frissen vasalt, hófehér szmokingot vett fel és szokása ellenére, színjőzan volt. Mrs. Lackersteen egész csinosnak hatott élénkvrös ruhájában. Közelebb-ről meg nem határozható módon, mindhárman azt a benyomást keltették, mintha valami előkelő vendég megjelenésére várnának.

Amikor az italokat megrendelték és Mrs. Lackersteen elfoglalta helyét a *punkah* alatt, Flory is odahúzta székét közelükbe, de egyelőre még nem mert társalgásba bocsátkozni Elizabeth-tel. Mrs. Lackersteen a szokottnál is ostobább előkelősködéssel kezdett beszélni a walesi hercegről és mesterségesen felvett arisztokratikus hanghordozással egészen olyan volt, mint mikor egy harmadrangú színésznőt hirtelen nagy szerencse ér és valami operettben be kell ugrania a szubrett szerepébe. A többiek nem tudták elgondolni, hogy mi lehet Mrs. Lackersteen különös viselkedésének az oka. Flory majdnem pontosan Elizabeth háta mögött ült, aki az akkori divatnak megfelelően nagyon rövid sárga szoknyát viselt, pezsgőszínű selyemharisnyával és hasonló színű könnyű cipővel, kezében pedig hatalmas strucctoll-legyezőt tartott. Olyan divatosak és felnőttnek látszott, hogy Flory még csak rá sem mert gondolni a vele való beszélgetés megkezdésére. Csaknem elképzelhetetlennek tűnt fel előtte, hogy előző este ugyanezt az Elizabeth-et csókolta meg. Beszélgetés közben Elizabeth külön senkihez sem szólt. Flory időnkint egy-egy rövid mondattal résztvett a társalgásban, de szavaira Elizabeth közvetlenül sohasem válaszolt és így Flory nem volt tisztában vele, hogy a leány váratlanul elutasító magatartása végleges-e vagy sem.

– Lássuk csak – szakította félbe a társalgást Mrs. Lackersteen, – ki hajlandó egy *rubbert* végigjátszani?

Mrs. Lackersteen a *rubber*-szót előkelősködő hangsúllyal *rubbah*-nak ejtette ki. Hangsúlya minden egyes szóval mind inkább és inkább arisztokratikussá vált. Hamarosan kitűnt, hogy Ellis, Westfield és Mr. Lackersteen kész volt eljátszani egy *rubbah*-t. Flory nem volt hajlandó résztvenni a játékban, amikor látta, hogy Elizabeth sem vesz részt benne. Ha valamikor, most nyílt rá alkalom, hogy a leánnyal kettesben maradjon. Mikor mindnyájan elindultak a kártyaszoba felé, Flory részben ijedten, részben megkönnyebbüléssel látta, hogy utolsónak Elizabeth maradt. Megállt az ajtóban és elállta Elizabeth útját. Arca halottsápadtra változott. Elizabeth egy kicsit visszahőkölt, amikor egészen közel ért hozzá.

– Bocsánat – mondták mind a ketten egyszerre.

– Csak egy pillanatra kérem – mondta Flory és hangja erősen remegett az izgalomtól. – Megengedi, hogy néhány szót beszéljünk? Ha nincs ellenére, szeretnék valamit mondani.

– Nagyon kérem, engedjen tovább, Mr. Flory.

– Kérem, kérem! Most kettesben maradtunk. Nem hiszem, hogy joga lenne kérésemet visszautasítani.

– Hadd hallom, miről van szó?

– Csak annyit akartam mondani, hogy bármivel bántottam is meg, legalább annyi tegyen meg, mondja meg, hogy mit tettem. Mondja meg, és én igyekezni fogom jóvátenni a hibámat. Inkább levágatnám a kezemet, mint hogy magát bármivel is megsértsem. Ennyit kérek csak és hogy ne küldjön el magától anélkül, hogy megmondaná, mi az, amiért reám haragszik.

– Nem tudom, miről beszél. Miért emlegeti, hogy engem megbántott? Miért bántott volna meg?

– De igenis, megbántottam. Másként érthetetlen lenne az a mód, ahogyan velem szemben viselkedett.

– Ahogyan én viselkedtem? Nem értem, mit akar ezzel mondani? És egyáltalában, mi az oka ennek a különös beszédnek?

– Mi az oka annak, hogy még szóba sem akar velem állni? Ma reggel úgy elment mellettem, hogy rám sem nézett.

– Nem gondolja, hogy azt tehetem, amihez kedvem van, anélkül, hogy ezért bárki kérdőre vonna?

– Nézze, kérem, látnia kell, hogy elviselhetetlenné vált számomra ez a minden megindokolás nélküli, kegyetlen magaviselete. Hiszen tegnap este – Elizabeth hirtelen elpirult. – Hígyje el Mr. Flory, a legteljesebb mértékben lovgiatlanság öntől, hogy ezt a dolgot még csak meg is említi!

– Tudom, tudom! Tudok mindent. De mi mást tehetnék? Ma reggel úgy ment el mellettem, mintha egy darab kő feküdt volna az útjában. Lehetetlen, hogy valamivel meg ne sértettem volna. Hogyan róhatja fel hibámul, ha most azt szeretném megtudni, hogy tulajdonképpen mit is tettem maga ellen?

Flory, mint ez nem első esetben történt vele, minden újabb szavával csak rontott helyzetén. Kétségbeesetten látta, hogy minél jobban akarja rábírn Elizabeth-et valódi vagy vélt sérelmének őszinte feltárására, a leány erre mind kevésbé hajlandó. Végső kétségbeesésében még egyszer hozzá fordult:

– Nagyon kérem, mondjon el mindent. Nem hagyhatja, hogy közöttünk mindennek így legyen vége.

– Közöttünk végre legyen mindennek? De hiszen nem volt semmi, aminek végződnie kellett volna – mondta Elizabeth hideg és szenttelen hangon.

Floryt vérig sértette Elizabeth lenéző hanghordozása és szavaira gyorsan válaszolt:

– Nézze Elizabeth, maga igazán nem ilyen volt mind-ezideig. Nem méltó önhöz, hogy így eltaszítson magától olyan valakit, akihez egészen rövid idővel ezelőtt még olyan szíves volt és tegye ezt, anélkül, hogy megváltozott magatartásának legalább okát adná. Nagyon kérem, legyen őszinte hozzám és mondja meg, mit tettem.

– Ha minden áron arra akar kényszeríteni, hogy beszéljek . . .

– Igen, szeretném, ha beszélne.

– Arról értesültem, hogy mialatt ön úgy tett, mintha... – Szóval, mialatt ön... velem – óh, szörnyű dolog még csak ki is mondani! Nem, erről nem tudok beszélni.

– Nagyon kérem, folytassa tovább.

– Arról értesültem, hogy önnek egy burmai nő kedvese van, akit ön kitart. Most pedig kérem, menjen az utamból.

Ezzel kilibegett a szobából – más szóval ezt nem is igen lehetne kifejezni – gőgösen magasra tartott fejével elment mellette és szoknyasuhogás közben eltűnt a kártyaszobában. Flory egyhelyben maradva nézett utána. Szóhoz sem tudott jutni, annyira meglepte és megdöbben-tette, amit Elizabeth mondott.

Egyszerre érezte önmagát nevetségesnek és rémült meg azon, ami történt. Tudta, hogy képtelen lenne ezek után szemtől-szembe kerülni Elizabeth-tel. Egyetlen vágya volt, hogy a klubból minél előbb a szabad levegőre jusson, de nem mert elmenni a kártyaszoba ajtaja előtt, nehogy még futólag is megpillantsa Elizabeth-et. Átment a társalgóba és azon gondolkodott, hogyan tűnhetne el. Végül is arra határozta el magát, hogy átlép a veranda korlátján és leugrik arra a kis négyszögletes pázsitra, amely az Irrawaddy parjáig húzódott. Tehetetlen düh és kétségbeesés fogta el. Legszívesebben hangosan szitkozódott volna, átkozva balszerencséjét. Szörnyű volt még el is képzelni, hogy ilyen jelentéktelen dolog a nyakát szegje. „Burmai nőt tart ki” – és hozzá még nem is volt igaz! Ugyanakkor azonban semmi értelme nem lenne, ha tagadná, amit Elizabeth mondott. Flory csak azon

töprengett, hogy micsoda véletlen folytán szerzett tudomást Elizabeth Ma Hla May létezéséről.

Flory tisztában volt vele, hogy a játszmát tökéletesen elveszítette. Az ellene felhozott vád semmi esetre sem volt alaptalan és most már tudta, hogy ez volt az oka Mrs. Lackersteen érthetetlen viselkedésének a klubban aznap este. Mrs. Lackersteen az előző este, közvetlenül a földrengés előtt, a gyarmati tisztek és tisztviselők névsorát olvasta. A tiszti-névsor pontos adatokat közölt minden egyes Burmában állomásozó katonatiszt, állami hivatalnok és vállalati tisztviselő jövedelméről ezért a tiszti névsor olvasása és tanulmányozása Mrs. Lackersteen egyik fő foglalkozása volt a klubban való tartózkodásai alatt. Éppen azt számította ki, hogy mennyi hivatalos fizetése és más forrásokból származó jövedelme van egy erdészeti főtisztnek, akivel évekkal ezelőtt találkozott egyszer Mandalay-ben, mikor eszébe jutott, hogy megkeresi a névsorban Verrall hadnagy nevét. Mr. Macgregortól hallotta, hogy a hadnagy néhány nappal később érkezik Kyauktadába, mintegy száz katonai rendőrrel. Mikor megtalálta a hadnagy nevét, hinni is alig akart a szemének, két olyan varázslatos szót látott közvetlenül a hadnagy kereszt- és vezetékneve előtt.

Ez a két szó a „The Honourable” kitüntető jelző volt, amely Angliában azt jelenti, hogy az illetőnek a lordok házának tagjai közé tartozó főúr az édesapja.

The Honourable! Ilyen címet viselő hadnagyok mindenütt ritkák a brit hadseregben, de még sokkal ritkébbak Indiában, nem is beszélve Burmáról. Mrs. Lackersteen nagynénje volt az egész környéken egyedüli férjhezmenendő fiatal angol leánynak és így érthető érdeklődést keltett benne, amikor arról értesült, hogy egy valódi lord fia érkezik Kyauktadába. Mrs. Lackersteen bosszankodva gondolt rá, hogy Elizabeth az esti holdsütésben a kertben andalog Flory társaságában, akinek havi fizetése alig hétszáz rúpia és aki, ha a jelekből helyesen lehet következtetni, pontosan ebben a pillanatban kéri meg a kezét! Gondolkodás nélkül sietett, hogy Elizabeth-et behívja a kertből, pontosan abban a pillanatban, amikor a földrengés megkezdődött. Mikor azonban a klubból hazafelé tartottak, jó alkalom kínálkozott rá, hogy Elizabeth-tel beszéljen a dologról. Mrs. Lackersteen gyengéden megfogta Elizabeth karját és a legelbájolóbb hangon, amire képes volt, így szólt hozzá:

– Természetesen helyes, ha tudomást szerzel róla, Elizabeth drágám, hogy Flory egy burmai nőt tart magánál.

Néhány pillanatig Mrs. Lackersteen gondosan elhelyezett bombája nem robbant fel. Elizabeth még annyira idegen volt Burmában, hogy ez a megjegyzés első hallásra semmi különösebb hatást nem gyakorolt rá. Alig jelentett többet neki, mint ha nagynénje Floryról azt jelentette volna ki, hogy papagájt tart magánál.

– Burmai nőt tart magánál? Miért?

– *Miért?* Drága Elizabeth-em, te nem tudod, hogy férfiak nőket miért szoktak tartani?

Pontosan így történt.

Flory sokáig csendben állt a folyóparton. A hold felkelt, ezüstös fénnel vonta be a folyó vizét és a part túlsó oldalán elterülő dzsungelt. A hús késő esti levegő lecsillapította Flory lázongását és emésztő haragját. Lassankint azt érezte, hogy nincs is oka miért haragudni. Önmaga iránt érzett megvetéssel és gyűlölettel mind tisztábban érezte, hogy nincs miért tiltakoznia, megérdemelte, ami vele történt. Egy pillanatig olyan érzése támadt, mintha burmai nők végtelen serege, mint félelmetes kísértetek, haladtak volna el lelki szeme előtt. Rettenetes, hogy mennyien voltak! Ha nem is ezren, de voltak legalább százan. Itt-ott visszaemlékezett egy-egy hímezett, kék selyemből készült *longyira*, rubintköves fülbevalóra, de nem emlékezett vissza egyetlen arcra vagy névre sem. Az istenek igazságosan bánnak velünk és mindig meg kell fizetnünk a drága árat, a kellemes és jóleső érzéssel elkövetett bűnökért. Tudta és világosan érezte önmagáról, hogy reménytelenül beszennyezte önmagát és most el kell szenvednie az érte járó igazságos bűnhődést.

A folyópartról Flory, az útmenti tüskés bokrok mellett, visszament a klub épülete felé. Az elszenvedett fájdalom és reménytelenül eltűnt boldogságának fájó érzése még túlságosan közel volt ahhoz, hogy felfogja annak a szerencsétlenségnek a nagyságát, amely vele történt. Mint minden igazán súlyos sebnél, a fájdalom csak később kezdett jelentkezni. Mikor kilépett a klub kertjének kapuján észrevette, hogy a kerítés melletti bokrok mögött valaki áll. Megállt és figyelni kezdett, amikor suttogó hangon néhány burmai szót hallott:

– *Pike-san pay-like! Pike-san pay-like!*

Flory azonnal a hang irányába fordult. Ugyanezeket a

szavakat, amelynek értelme ez volt: Adja pénzt! – a sutogó női hang megismételte. A közeli *mohur*-fa árnyékában Ma Hla May állt előtte. A leány előlépett a fa árnyékából és Florytól bizonyos távolságban, mintha attól félt volna, hogy megüti, makacs következetességgel és ellenséges hangon számtalanszor ugyanezt a rövid mondatot ismételte. Ma Hla May arcát sűrűn rizspor fődte és a sápadt holdsütésben arcának fehér maszkja egészen kísértetiesen hatott.

– Miért támadsz rám ilyen eszeltenül? – szólt rá a leányra mérgesen Flory.

– *Pike-san pay-like!*

– Miféle pénzt akarsz? Miért jössz még ide is utánam?

– *Pike-san pay-like!* – ismételte meg Ma Hla May most már nem suttogva, hanem mind jobban erősödő hangon. – Csak azt a pénzt kérem tőled *thakin*, amit megígértél! Azt mondtad, hogy adsz több pénzt. Add ide, most azonnal!

– Hogyan adhatnék pénzt most, mikor nekem sincs? Fogsz tőlem kapni, de csak a jövő hónapban. Már eddig is százötven rúpiát kaptál tőlem.

Ma Hla May-t azonban nem lehetett ilyen könnyen lerázni. Mind hangosabban és hangosabban ismételte az egyetlen mondatot, mintha előre betanulta volna:

– *Pike-san pay-like!* – Közben viselkedése mind hisztérikusabbá vált és mind hangosabban kezdett kiabálni.

– Hallgass már el, kérlek! Még meghallják benn a klubban! – szólt rá erélyesen Flory a leányra, de ezzel új eszmét adott neki.

– Aha! Most már tudom, hogy mivel lehet téged legjobban megijeszteni! Vagy ideadod azonnal a pénzt, vagy olyan hangos sikoltozásba kezdek, hogy egyetlen pillanat alatt itt lesz az egész klub. Add ide azonnal a pénzt, mert különben sikoltozni kezdek.

– Te aljas dög! – mondta Flory és közelebb ment Ma Hla May-hez, aki gyors mozdulattal hátraugrott, levette lábáról fapapucsát és kezében tartva védekezni készült.

– Gyorsan, gyorsan! Azonnal add ide az ötven rúpiát és a többi holnap. Ha egy percet is késel, olyan hangosan fogok sikítani, hogy még a bazárban is meghallják.

Flory káromkodott. Alkalmatlanabb időben nem is lehetett volna, hogy botrány közepébe kerüljön. Elővette tárcáját, kivett belőle huszonöt rúpiát bankjegyekben és a földre dobta. Ma Hla May mohón felkapta a földről a bankjegyeket és megszámolta.

– Én ötven rúpiát mondtam!

– Takarodj az utamból! – mondta Flory angolul és félretolta a leányt útjából.

Ma Hla May azonban nem hagyta magát és ment Flory után, mint akinek szándékában sincs, hogy engedje magát lerázatni. Kiáltozva ismételte a betanult mondatot: – *Pike-san pay-like! Pike-san pay-like!* – mintha kiáltozásának eredményeképpen a követelt pénz valósággá lenne. Flory meggyorsította lépéseit, részben, hogy minél messzebbre kerüljön a klubtól és részben, hogy hátha a végén mégis sikerül lerázni magáról Ma Hla May-t. Egy idő után elveszítette türelmét, megállt, szembefordult a leánnyal és dühösen rákiáltott:

– Most pedig azonnal takarodj! Ha még egy lépéssel tovább jössz utánam, nem kapsz tőlem egyetlen árva annát sem.

– *Pike-san pay-like!*

– Megőrültél egészen? – szólt Flory növekvő haraggal. – Mi értelme ennek az ostobáskodásnak? Hogyan adhatnék pénzt, amikor nincs nálam több egy rézgaras sem?

– Ezt elhiszem, ha akarom!

Flory kétségbeesésében a zsebébe nyúlt. Annyira bántotta a leány aljassága és szemtelensége, hogy bármit is adott volna, csak hogy minél előbb szabadulhasson tőle. Zsebében ekkor megérezte arany cigarettatárcáját és elővette.

– Fogd ezt, de menj minél előbb! Ha zálogba teszed, kapsz rá legalább harminc rúpiát.

Ma Hla May durcás arccal nézte a cigarettatárcát, majd rövid gondolkodás után így szólt: – Add ide.

Flory ledobta a cigarettatárcát az út mentén lévő fű közé. Ma Hla May lehajolt érte és *ingyijébe* rejtette, mint ha attól félne, hogy Flory meggondolja magát és visszaveszi tőle. Ma Hla May ezzel megfordult, mint aki végre megnyugodott, Flory pedig bement a házába és boldog volt, hogy tovább nem láthatja. A cigarettatárca ugyanaz volt, amelyet tíz nappal előbb Ma Hla May ellopott tőle.

Flory a kapuból visszanézett. Ma Hla May lentebb állt és bár már jó messzire volt, karcsú, törékeny alakja még mindig tisztán látszott az erősen holdsütésben. Flory nem tudta megmagyarázni, mi lehetett a leány különös viselkedésének az oka. Azután hirtelen eszébe jutott az a zsaroló hangú levél, amelyet néhány nappal korábban küldött neki. Minden jel arra mutatott, hogy Ma Hla May-t

a zsarolásra valaki biztatja, mert erre saját magától aligha mert volna vállalkozni.

XVIII.

Ellis a klubban Floryval történt kellemetlen szóváltása után nem nyugodott és elhatározta, hogy Florynak nem hagy békét. A klubban újra meg újra szeme közé mondta, hogy színészek között vannak kebelbarátjai, de ezenkívül a háta mögött is olyan híreket terjesztett, amelyek Floryt a legkülönbélebb botrányokba akarták belekeverní. Ellisnek az ilyesmi megrögzött szokása volt és ha valakivel nézeteltérése támadt, bosszúból azonnal botrányhíreket terjesztett ellenfeléről.

– Becsületemre mondom, Mrs. Lackersteen – mondta Ellis – Mrs. Lackersteen hirtelen felfedezte, hogy meny nyire ellenszenves neki Flory, miután megtudta Verrall nagy titkát és már csak ezért is készségesen hallgatta Ellis Flory ellen kieszelt rágalmaid – becsületemre mondom, ha tegnap este jelen lett volna és hallotta volna mindazt, ami Flory mondott, én azt hiszem, a háta libabőrös lett volna tőle!

– Igazán mondja! És magam is észrevettem, hogy ennek az embernek olyan furcsa eszméi vannak. Miről beszélt tegnap este? Remélem, nem a szocializmusról.

– Sőt, ami még ennél is sokkal rosszabb.

Erre hosszú történetek következtek Flory forradalmi nézeteiről. Ellist csak az bosszantotta, hogy Flory nem maradt Kyauktadában és így nem követett el olyan újabb ballépéseket, amelyek rágalmozásainak újabb anyagot szolgáltathattak volna. Flory kiment vállalatának fakitermelő-telepére másnap azután, hogy Elizabeth olyan váratlanul szakított vele. Elizabeth is végighallgatta Ellisnek Flory jellemét befeketítő történeteit. Most már tisztában volt Floryval. Megértette, hogy miért találta olyan sokszor unalmasnak és ellenszenvesnek, amíg beszélt. Flory „túlokos” volt – *highbrow* –, ami Elizabeth szemében az egyik legellenszenvesebb tulajdonságnak számított. Az ilyen emberek szerinte egy osztályba tartoztak Leninnel, A. J. Cookkal, a hirhedt szocialistával és a Montparnasse kávéházainak örökké piszkos és mosdatlan költőivel. Talán még burmai kedvesét is könnyebben lett volna hajlandó megbocsátani neki, mint ezt az utóbbi tulajdon-

ságát. Flory a dzsungelből írt neki három nappal megérkezése után. A levelet ügyetlenül és magát még jobban ellenszenvessé tevő hangon írta meg. Küldönccel juttatta el Elizabeth-hez, mert posta természetesen nem jár a dzsungelben és a telep teljes napi járóföldre volt Kyauktadától. Elizabeth-nek eszébe sem jutott, hogy válaszoljon Flory levelére.

Florynak még az volt a legnagyobb szerencséje, hogy odakinn a telepen rengeteg tennivaló várta. Hosszú távolléte alatt minden a feje tetejére állt és teljes volt a rendtelenség. Harminc, állandóan alkalmazott bennszülött munkás megszökött. Az elefánt betegsége tovább rosszabbodott és a kitermelt *teak*-fa törzsek nagy halomban gyülekeztek össze. Nem volt mivel elvégezni a szállítást, mert az iparvasút mozdonya elromlott. Flory édeskeveset értett a gépekhez, de azért nekilátott és keserves munkával el tudta érní, hogy a mozdony nagy pöfögések közben elindult. A beteg elefántról kitűnt, hogy galandférgel van. A bennszülött munkások, a kulik, azért szöktek meg, mert megvonták tőlük az ópiumot; ópium nélkül pedig nem akartak tovább maradni a dzsungelben, mivel abban a hiszemben voltak, hogy így feltétlenül lázas betegségeket kapnak. Ennek a bajnak az okozója U Po Kyin rosszakarata volt, aki ártani akart Florynak. Kiadta a rendeletet egyik alantasának, hogy menjen ki a telepre és kobozzon el minden feltalálható ópiumot. Flory kétségbeesésében Veraswaminak írt, mire az orvos törvényellenes módon szerzett ópiumot küldött és ugyanekkor ellátta barátját megfelelő orvosszerrel is az elefántok meggyógyítására. A gyógyszer használt és az elefánt beleiből hat méter hosszú galandférgel sikerült kihajtani. Flory mindennap legalább tizenkét órát dolgozott. A késő délutáni órákban, amikor a munka megállt, erőltetett és hosszú sétákra indult a dzsungelben, míg csak izzadság nem borította be testét és csupasz térdét fel nem hasogatták a bozót éles tüskéi. Legtöbbet szenvedett éjszaka. Elkecsereése csak kinn a dzsungelben vált teljes mértékben érezhetővé. A fájdalom és az elkecsereedés mind nagyobb erővel hatalmasodott el rajta.

Kyauktadában ez alatt több nap eltelt és Elizabethnek még csak arra sem nyílt alkalma, hogy szót váltson Verrall-lal. Általános kiábrándulást keltett, amikor a hadnagy nem jelent meg a klubban, megérkezésének estéjén. Mr. Lackersteen dühös volt, hogy hiába öltötte magára

díszes fehér szmokingját. Másnap reggel Mrs. Lackersteen rávette férjét, hogy küldjön félig-meddig hivatalos jellegű meghívást Verrallnak, de ez nem használt semmit; a hadnagy feléje sem nézett a klubnak. Minden jel azt mutatta, hogy Verrallnak semmi szándéka sincs társadalmi kapcsolatot teremteni a helyi fehér emberekkel. Még hivatalos látogatásait is elhanyagolta, annyira, hogy Mr. Macgregornál sem tett tisztelgő látogatást. A *dak bungalow*, ahol szállását felütötte, a város másik végén volt, az állomás közelében. Verrall itt egyedül is igen jól érezte magát. Az európaiak csak reggelenként és az alkonyati órákban látták a *maidanon*. Megérkezése után másnap ötven embere megjelent kaszákkal felfegyverkezve, hogy a *maidan* egyik részén lekaszálják a füvet és a terepet alkalmassá tegyék Verrall póló lovasgyakorlatai számára. A hadnagy póni lovain fel és alá száguldzott a domboldalon, kezében pólóütőjével és a *maidan* szélén elhaladó európaiakat még csak köszönésre sem méltatta. Westfield és Ellis majd szétpattant a dühtől és még az egyébként türelmes Mr. Macgregor is megrótt a felfuvalkodott ifjút „némiképpen tiszteletlen” magatartásáért. Ha Verrall leereszkedett volna hozzájuk, mindnyájan hasra estek volna előtte, pusztán csak azért, mert arisztokrata család tagja volt. Minthogy azonban ezt elmulasztotta megtenni, teljes dühükkel ellene fordultak. Az arisztokratáknak angol társasági körökben mindig ilyen a sorsuk. Ha hajlandók szóba állni közönséges és semmi címet nem viselő polgárokkal, úgy beszélnek róluk, mint a világ legkellemesebb és legszeretreméltóbb lényeiről. De ha nem hajlandók szóbaállni az egyszerű polgárokkal, úgy kezelik őket, mint elviselhetetlen sznobokat.

Verrall egy ismert angol arisztokrata család legifjabb tagja volt. Személy szerint nem volt gazdag, minthogy azonban számláit következesen nem fizette ki, csak mikor már a cégek pert indítottak ellene, jól felszerelte magát azzal a két dologgal, amelyet az életben fontosnak tartott: ruhákkal és lovakkal. Mikor Indiába áthelyezték, eleinte az egyik brit lovas ezred tisztje volt, de azután áthelyeztette magát az indiai hadseregbe, mert ez olcsóbb volt és így több szabad ideje volt arra, hogy pólózzék. Két évvel később adósságai annyira megnövekedtek, hogy belépett a burmai tábori rendőrség szolgálatába, ahol fizetése magasabb volt és több lehetősége nyílt takarékoskodásra. Burmát szívből utálta, mert a dzsungellel borított vidéken

a lovas-sportokat nagyon nehéz gyakorolni. Ez annyira bántotta, hogy máris folyamodott régi ezredéhez való visszahelyezése végett. Kiyauktadában legfeljebb egy hónapot szándékozott tölteni és elhatározta, hogy ez alatt a rövid idő alatt kivonja magát a helybeli európaiak társaságából. Jól tudta, hogy az ilyen lsten háta mögötti telepeken milyen, számára teljesen érdektelen, lovakhoz nem értő európaiak szoktak együtt lenni.

Verrall soha nem tudott kellőképpen behelyezkedni abba a társadalomba, ahol élnie kellett és feljebbvalóival szemben is nagyon gyakran tiszteletlenül viselkedett. Tiszteletlensége azonban nem ismert határt, amikor a hadseregen kívülálló angolokról volt szó. Az ilyen emberekkel állandóan sértegette és ha üzletemberekről volt szó, a vásárlásaiért járó összegeket még véletlenül sem fizette ki idejében.

A legtöbb gyötrelmet az okozta neki, hogy bár származásánál fogva a gazdagok köréhez tartozott, mindig kevés pénze volt. Még az volt a szerencséje, hogy természeténél fogva nem szerette a fényűző, még kevésbé az elpuhult életet. A sport volt mindene és lényegében mindig aszkéta módra élt. Nem ivott és nem dohányzott, egyszerű tábori ágyon aludt (selyem pizsamában) és jéghideg vízben fürdött még a leghidegebb téli napokon is. Utálta és megvetette a Burmában élő angol civileket, akiknek nem volt más gondjuk, mint az örökös ivás és a nők társasága. Ő maga a nőket nem szenvedhette. Ugy tekintett rájuk, mint szirénekre, akik csak arra jók, hogy a férfiakat elcsábítsák és megakadályozzák abban, hogy eleget pólózzanak. Nőgyűlöletében azonban sokszor kudarcot vallott, mert fiatal volt és így még sem tudott egészen elzárkózni a női szépség kísértései elől. Így aztán gyakran voltak futó viszonyai, de arra mindig jól vigyázott, hogy véglegesen törbe ne csalják. Sikerült neki mindig idejében meglépnie, mikor a helyzete kezdett veszedelmessé válni. Legalább tíz-tizenként ilyen szerencsésen végződött kalandja volt az alatt a két év alatt, amelyet Indiában öltött.

Verrall megérkezése óta már egy teljes hét telt el és Elizabeth-nek annyi sem sikerült elérnie, hogy a hadnagy bemutatkozzék neki. Elizabeth nagynénjével együtt Tantalus minden kínját elszenvedte a minden reggel és minden délután megisméltendő kudarcok közben eltelt hét alatt. Mrs. Lackersteen-nel kettesben minden reggel és

este végigmentek a *maidan* szélén és egyetlen alkalom sem volt, hogy ott ne látták volna Verrallt valamelyik pónija hátán fel és alá szaladgálni, kezében pólóütőjével. A két nő gyötrelmeit még keservesebbé tette, hogy kudarcukról nem lettek volna hajlandók beszélni, még ha kínpadra vonták volna is őket. Egyik délután a póló labda közvetlenül a lábuk előtt gurult le a rétről a *maidan* mellett elvezető útra. Elizabeth és nagynénje akaratlanul is megállt. De nem történt semmi, az egyik *sepoy* szaladt oda és vette fel a labdát. Verrall közben messziről nézte a két nőt, de egy lépéssel sem ment hozzájuk közelebb.

Másnap reggel Mrs. Lackersteen egy pillanatra megállt, mikor házuk kapuján kilépett az útra. Mióta Verrall Kyauktadában volt, nem használta a riksát, helyette mindig gyalog mentek a klubba. Aznap éppen Verrall emberei teljes katonai egyenruhában, a napfényben csillogó bajonettekkel sorakoztak fel az út mentén. Verrall polgári ruhában járkált előttük és hangos vezényszavak közben gyakorlatoztatta őket. A két nő nem tudta levenni szemét a bennszülött tábori rendőrök előtt járkáló fiatal hadnagyról.

– Bármennyire is bosszankodom miatta – mondta Mrs. Lackersteen unokahugának, – attól félek, hogy nagybátyádnak hamarosan vissza kell mennie a dzsungelbe, a vállalat telepére.

– Nem lehetne a kimenetelt néhány nappal elhalasztani?

– Attól félek, nem. Pedig szörnyű dolog ilyenkor a dzsungelben élni. A moszkítók különösképpen elviselhetetlenek az évnek ezen a részén.

– Nem maradhatnánk itthon még egy kicsit? Csak legalább egy hétig?

– Félek, aligha. Tom már majdnem egy hónapja eljött és a vállalat vezetősége máris dühös lenne, ha tudomásuk lenne erről. Sajnos, nekünk is vele kell mennünk. Bizony ez unalmas lesz. És azok a szörnyű moszkítók – rettenetes!

Valóban rettenetes lett volna éppen most menni ki a dzsungelbe, mielőtt Verrall-lal még csak szót is váltottak volna. Már pedig, ha Mr. Lackersteen-nek menni kell, nem engedhetik el egymagában. Az ilyesmiből a legnagyobb baj származnék, mert a sátán soha nem alszik, még a dzsungelben sem. Közben a katonai gyakorlatnak vége volt és a *sepoy*ok kettős rendekben felsorakozva kezdtek

elvonulni. Nyomban utána Verrall lovászai már vezették is a pónikat és kezükben hozták a póló botokat. Mrs. Lackersteen ekkor hősieles elhatározásra szánta el magát.

– Gyere, Elizabeth – szólt unokahugának – rövidítsük meg az utat a *maidanon* keresztül. Sokkal hamarabb érkezünk a klubba, mintha az úton mennénk.

Az út a *maidanon* keresztül mintegy ötven méterrel volt rövidebb, de senki sem ment arra gyalog, mert a szúrós tüskék mindig beleakadtak a ruhába és a harisnyába. Mrs. Lackersteen azonban ezzel most nem törődve, bátran nekivágott a magas fűnek. Hamarosan feladta azt az ürgyet is, hogy a klubba megy és útjukat Verrall felé irányította. Ezt természetesen soha senkinek el nem ismerték volna és kitartottak volna amellett az állítás mellett, hogy csak az út megrövidítése végett mentek a *maidanon* keresztül. Verrall látta, amint feléje tartottak, magában káromkodott egyet és póniját megsarkantyúzta. Végül is nem tudta elkerülni a velük való találkozást, mert hiszen nyilvánvaló volt, hogy mindenképpen találkozni akarnak vele. Az ördög vinné el ezeket a ravasz nőket! Abbahagyta lova sarkantyúzását és kedvetlen arckifejezéssel közeledett Mrs. Lackersteen és Elizabeth felé, kezében lóbálva pólóbotját.

– Jó reggelt, Mr. Verrall! – szólt rá Mrs. Lackersteen kedveskedő hagnon, mintegy húsz méter távolságról.

– Jó reggelt! – viszonzta a köszönést a hadnagy, sokkal kevésbé szívélyes hangon. Végigmérte Mrs. Lackersteent és azonnal tisztában volt vele, hogy ő is azok közé az elhervadt és korán megvénült nők közé tartozik, akiket mindenütt lehet látni Indiában.

A következő pillanatban Elizabeth is közelebb érkezett. Levette szemüvegét és kezében lóbálta trópusi sisakját. Mit törődött most a napszúrás veszedelmével? Elizabeth tisztában volt azzal, hogy milyen csinos rövidre vágott hajával. Egy hirtelen jött széláramlat elkapta könnyű nyári vászonszoknyáját és a testéhez simuló ruha megmutatta természetének szép vonalait. Verrall meglepetve látta Elizabeth viruló fiatalságát és szépségét a hervadt és öregedő Mrs. Lackersteen mellett. Eddig nem is tudta és nem is kérdezősködött utána, hogy van-e fiatal leány Kyauktadában és ha van, kicsoda az illető.

– Az unokahugom – mondta Mrs. Lackersteen bemutatkozásképpen.

Verrall nem szólt semmit, ledobta a földre pólóbotját és

megemelte trópusi sisakját. Egyetlen rövid pillanatig Verrall és Elizabeth erősen egymás szeme közé néztek. Mindkettőnek olyan egészséges és szép arcbőre volt, hogy nem ártott nekik a szembántó erős napsütés sem. Elizabeth lábszára sajgott a harisnyájába akadt szúrós tövisektől és szemüveg nélkül nem is tudott valami jól látni az erős napfényben. De most mindez nem számított semmit. Boldog volt, kimondhatatlanul boldog! Szíve hangoosan vert és az arcába futó vértől kissé elpirult. Verrall gyönyörködve nézte a leányt: – Aranyos, Jézusomra mondom, aranyos! – gondolta magában.

A közelben álló hindu lovászok, akik Verrall póló lovainak kantárszárát tartották, csodálkozó tekintettel nézték a jelenetet. Mintha a két szép fiatal teremtés látása még az ő keleti közönyösségüket sem hagyta volna érintetlenül.

Mrs. Lackersteen törte meg a legalább félperccig tartó csendet.

– Meg kell mondanom magának, Mr. Verrall – mondta egy kicsit neheztelő hangon – némiképpen rosszul esett mindnyájunknak, hogy ennyire elhanyagol bennünket. El sem tudja képzelni, mennyire vágyakozunk a klubban arra, hogy új arcot lássunk.

Verrall még mindig Elizabeth-re nézett, miközben felelt a hozzá intézett kérdésre, de nyomban észre lehetett venni a változást hanghordozásában.

– Már régóta készülök elmenni a klubba. De annyira be vagyok fogva, hogy nincs egyetlen szabad percem sem. Szállást kellett keresnem embereimnek és más hasonló gondjaim voltak. Igazán sajnálom – tette hozzá, nem is annyira szokványos mentegetőzésből, mint inkább azért, mert Elizabeth mód felett megtetszett neki. – Sajnálom, hogy felelet nélkül hagytam a meghívásukat.

– Óh, nem tesz semmit! Megértjük mi az ilyesmit. De reméljük, hogy ma este eljön a klubba! Mert, tudja – tette hozzá erőltetett fölényességgel – ha megint becsap bennünket, komolyan megharagszunk magára és a társadalmi illetet nem túlságosan respektáló fiatal embernek fogjuk tartani!

– Sajnálom – mondta újra a hadnagy. – Ma este okvetlenül ott leszek.

Semmi értelme sem lett volna, hogy a beszélgetést folytassák és a két nő ment tovább a klubba, ahol alig öt percig maradtak. Lábszárukat annyira gyötörték a szúrós tövisek, hogy siettek haza és másik harisnyát húztak fel.

Verrall megtartotta ígétét és aznap este megjelent a klubban. Valamivel korábban érkezett, mint a többiek és jelenlétéről öt perc alatt az egész személyzet kénytelen volt tudomást venni. Mikor Ellis megjelent a klubban, a kártyaszobából kétségbeesett képpel sietett elő az öreg komornyik és Ellist félrevonta. Úgy látszik nagyon felindult valami miatt, a könnyek hullottak a szeméből.

– *Sir! Sir!*

– Mi az ördög lelt? – kérdezte Ellis.

– *Sir! Sir!* Új *master* megvert engem, *sir!*

– Mit csinált?

– Megvert engem, *sir!* – Mikor a komornyik a „megvert” szót mondta, hangja a szokottnál is siralmasabbra változott. – Megve-e-e-ert!

– Megvert? Azt hiszem, nem ártott ez neked. De ki volt az, aki megvert?

– Új *master*, *sir!* A katonai rendőrtiszt *sahib*. Megütött lábával, *sir*, itt! – mondta a komornyik és a hátsó felét vakarni kezdte.

– Szép dolog, mondhatom! – mondta Ellis.

Majd bement a társalkodóba, ahol Verrall a „Field” legújabb számát olvasta. A hatalmas folyóirat egészen eltakarta: csak a nadrágja és sötétbarna színű cipője látszott ki a folyóirat alól. Meg sem mozdult, amikor hallotta, hogy valaki belépett a terembe. Ellis megállt előtte.

– Hallja-e, hogy is hívják magát? Verrall!

– Mi kell?

– Maga rúgott bele a komornyikba?

Verrall feltekintett az újságból, de látszott rajta, hogy nem figyel arra, amit Ellis mondott neki.

– Mi kell? – ismételte meg újra.

– Mondom, maga rúgott bele a komornyikba?

– Igen.

– Hogy a pokolban gondolta ezt?

– A lusta dög, nem jött azonnal, mikor szóltam neki. De ami még rosszabb, amikor whiskyt és szódát rendeltem, melegen hozta. Mondtam neki, hogy tegyen bele jeget, erre nem volt hajlandó és valami hülyeséget kezdett beszélni arról, hogy már csak egyetlen darab jege van a jégszekrényben. Erre én alaposan belerúgtam. Meg is érdemelte.

Ellis dühében egészen elsápadt. A komornyik a klubtagok feltétel nélküli rendelkezésére állott, de arról szó sem lehetett, hogy vadidegenek rúgjanak bele. Ellist azon-

ban legjobban az dühösítette, hogy Verrall esetleg még azt gondolja, mintha ő *sajnálná* a komornyikot – vagy pedig hogy helyteleníti a rugást, mint *olyant*.

– Hogy megérdemelte-e? Ebben én sem kételkedem. De ez nem magára tartozik. Kicsoda maga, hogy csak úgy belerúg a mi szolgánkba?

– Ne törődjék maga azzal. Fontos, hogy megérdemelte. Elég baj, hogy maguk itt olyan kesztyűs kézzel bánnak a személyzettel.

– De mondja, maga szemtelen fickó, hogyan jutott magának eszébe, hogy belerúgjon a mi komornyikunkba? Maga nem is tagja ennek a klubnak. Ha valakinek joga van ahhoz, hogy belerúgjon a mi komornyikunkba, az csak közülünk lehet valaki, de maga semmi esetre sem.

Verrall leeresztette a térdére a „Field”-et és hosszan, mereven nézett az előtte álló Ellisre. Kedvetlen, szenvedély nélküli hangja nem változott meg. Számára szabály volt, hogy soha nem jött ki a sodrából, ha európaiakkal állott szemben és ehhez a szabályhoz mindig ragaszkodott.

– Drága barátom, ha nekem valaki nem úgy teljesíti a parancsomat, ahogyan mondtam neki, abba én belerúgok. Azt akarja talán, hogy magánál is kipróbáljam?

Erre az arcátlanságra Ellisnek még a lélegzete is elállt. Soha senkitől nem félt egész életében, de valahogy Verrall különös nézésű szeme teljesen lefegyverezte. Már azon a ponton volt, hogy vad káromkodással támadjon neki a fiatal hadnagynak, de egyszerre azon vette észre magát, hogy egyetlen hang nem jött ki a torkán. A végén panaszos majdnem könnyörgő hangon így szólt:

– De hiszen ennek a szerencsétlen komornyiknak teljesen igaza volt, amikor nem akarta odaadni magának az utolsó darab jeget. Gondolja, hogy a jeget mi magának vásároljuk? Hetenkint össze-vissza kétszer kapunk jeget és így takarékosaknak kell vele lennünk.

– Elég rosszul intézik a dolgaikat, ha így van, csak annyit mondhatok – szólt Verrall és újra belemerült a „Field” olvasásába, mintha Ellis ott sem lett volna.

Ellist ez a jelenet teljesen kihozta sodrából. Nem tudta sem megérteni, sem elviselni azt az őrjítő nyugalmat, amellyel Verrall újra olvasni kezdte újságját és úgy elfeledkezett róla, mintha ott sem lett volna a szobában. Már azon gondolkozott, hogy ne rúgjon-e bele jó alaposan ebbe a felfuvalkodott ostoba fickóba.

A rúgásból természetesen nem lett semmi. Verrall, ha

közönséges halandó lett volna, már sok rúgást és pofont kaphatott volna, de ilyesmi soha nem történt meg vele. Ellis visszacompolygott tehetetlenül a kártyaszobába és a társalgóban magára hagyta Verrallt.

Mikor Mr. Macgregor belépett a klubba, már a kapunál hallotta, hogy a zene szól. Feltűnt neki az is, hogy a tenisz-pálya, amelyet szeme elől a drótkerítésre felfuttatott futó növény takart el, ki volt világítva, mert a fény a futónövény levelei között itt-ott átszivárgott. Mr. Macgregor aznap este nagyon jó hangulatban volt és abban reménykedett, hogy lehetőleg egész este Miss Lackersteennel fog beszélgetni, akit változatlanul, egészen különös módon értelmes fiatal leánynak tartott. Már el is határozta, hogy el fog neki mesélni egy érdekes anekdotát egy *dacoit* lázadásról, amelyet részben ő vert le Sagaingban 1913-ban. Igaz, hogy ezt a történetet egyszer már megírta és a cikk meg is jelent a „Balckwood” valamelyik régebbi számában, de azért bízott benne, hogy Elizabeth-et a történet fogja érdekelni. A kerítést megkerülve kíváncsian ment a tenisz-pálya felé. A pályán, amely a klub szobáiból kihozott lámpákkal volt megvilágítva, Verrall és Elizabeth táncolt. A *chokrák* székeket hozták ki, azonkívül asztalt a gramofonnak. Az európaiak az asztal körül részben ültek, részben álltak. Mikor Mr. Macgregor megállt a teniszpálya sarkán, Verrall és Elizabeth alig egy méternyi távolságra suhant el mellette. Szorosan egymáshoz símulva valami divatos táncot jártak. De egyikük sem vette észre, vagy legalább is nem méltatta figyelemre, Mr. Macgregor megjelenését.

Mr. Macgregor megkerülte a tenisz-pályát. Kellemetlen, saját öregségét beismerő érzés vett rajta erőt. Ma estére búcsút vehetett a Miss Lackerstennel való beszélgetéstől. Igyekezett magára öltetni megszokott, humoros arckifejezését és mikor az asztal mellé ért, így szólt:

– Ahá, látom, az ifjúság Trepsichorenek* áldoz! Megjegyzésére senki sem válaszolt. A jelenlévők mindnyájan a táncoló párt figyelték. Elizabeth és Verrall mintha tökéletesen megfeledkeztek volna róla, hogy közelükben mások is vannak, a gramofon zenéjére táncoltak, fiatalos szépséggel és utánozhatatlan bájossággal. A gramofon egy Londonban hónapokkal azelőtt népszerűvé vált dalt játszott, amely földközi útján eljutott már Burmába is.

*a tánc műzsája

Az elkoptatott dallam kellemesen és zsongítóan hangzott az árnyas fák alatt és a virágok bódító, erős illatában. A dallam újra meg újra megisméltődött, mert Mrs. Lackersteen gondosan visszatette a lemez elejére a gramofon tűjét, amikor már kezdett lejárni. A hold mind magasabbra kúszott fel a látóhatár széléről és vöröses sárga színű fénye ezüstösre változott. Verrall és Elizabeth fáradhatatlanul táncoltak tovább. Mr. Macgregor, Ellis, Westfield és Mr. Lackersteen áhítatosan nézték őket, kezüket zsebre téve és szótlantul, mert nem volt mit mondaniok hozzá. A moszkítók néha belecsíptek bokájukba vagy lábszárukba. Időnként italt rendeltek a komornyiknál, de a whisky ízetlenné vált szájukban. A négy idősebb férfi szemmel látható irigységgel nézett fiatalabb és előkelőbb vetélytársukra.

Verrall még csak rá sem gondolt, hogy táncra felkérje Mrs. Lackersteent is. Amikor pedig Elizabeth-tel együtt leültek, még csak tudomást sem vett a többi európai jelenlétéről. Kettesben még egy fél óráig elbeszélgettek és azután rövid jó éjszakát kívánással elköszönt a Lackersteen család tagjaitól, de a klub többi tagját még csak köszöntésre sem méltatta. Elizabeth kimondhatatlanul boldog volt a hosszú tánc után. Boldogságának egyik oka volt, hogy Verrall megkérte, menjen vele lovagolni, majd kölcsön adja neki az egyik póniját. Már késő éjszaka volt, mikorra a Lackersteen család tagjai hazatértek, de sem Elizabeth, sem nagynénje nem aludtak fél éjszaka. Éjfélig dolgoztak lázasan, hogy megrövidítsék Elizabeth számára Mrs. Lackersteen lovaglónadrágját.

– Remélem, drága Elizabeth, hogy fogsz tudni lovagolni! – mondta Mrs. Lackersteen.

– Természetesen! Odahaza gyakran lovagoltam. Ez persze túlzás volt, mert Elizabeth egész életében legfeljebb tíz-tizenkétszer ülhetett nyeregben és ez is akkor történt, amikor még tizenhat éves volt. De nem baj, gondolta, menni fog minden, ha nagyon akarom. Akár egy tigris hátára is felült volna, csakhogy együtt lehessen Verrallal.

Mikor a lovaglónadrág átalakítása befejeződött, Elizabeth azonnal felpróbálta és Mrs. Lackersteen áhítattal nézte unokahugát, aki valóban nagyon csinosan festett ebben az öltözetben. Csak azon bosszankodott, hogy néhány nap múlva vissza kell menniök a dzsungelbe és itt

kell hagyniok Kyauktadát éppen most, amikor az elképzelhető legkívánatosabb férjanyag jutott elérhető közelségükbe. Kár, kimondhatatlan kár! Mikor mentek a lépcsőn fel a hálósobákba, Mrs. Lackersteen megállt az ajtó előtt. Az jutott eszébe, hogy ez a rendkívüli alkalom, rendkívüli áldozatokat kíván. Megfogta Elizabeth-et vállánál fogva és sokkal elragadottabban csókolta meg, mint egyébként szokta.

– Drága kislányom, szörnyű lenne, ha most kellene elmennünk hazulról.

– Igen, én is úgy találom.

– Akkor mondanék neked valamit. Még sem megyünk vissza abba a szörnyűséges dzsungelbe! Nagybátyád elmehet egyedül is. Te és én itthon maradunk Kyauktadában.

XIX.

A hőség még mindig fokozódott. Április vége volt már, de az esős időszak megérkezésére még legalább három hétig nem lehetett számítani; esetleg eltelhet öt hét is, amikorra megérkezik. A kora reggelek szépek voltak, de szépségüket megmérgezte az a gondolat, hogy néhány óra múlva, kikerülhetetlenül jön a szörnyű fojtogató hőség és kínozni fog minden élőlényt a nappal hosszú, gyötrelmes óráin át. Nappal senki nem tudott ébren maradni a hőségben a legnagyobb erőfeszítés nélkül, nemcsak az európaiak, hanem a színesek sem; éjszaka pedig nem lehetett aludni a kutyák vonításától és az örökös izzadástól, amely percek alatt átnedvesítette a párnát és a lepedőt. A moszkítók olyan tömegesen hatoltak be esténként a klub szobáiba, hogy füstölő szereket kellett állandóan égetni távoltartásukra és a nők diványpárnát tettek lábukra, hogy így védekezzenek a moszkítók csípése ellen. Csak két ember nem törődött semmit a hőséggel, Verrall és Elizabeth. Mind a ketten fiatalok voltak és friss vérük fel sem vette a gyötrelmes hőség kellemetlenségeit. Verrall különben is elég flegmatikus természet volt; amilyen csak született angol arisztokrata lehet, Elizabeth pedig sokkal jobban úszott a boldogságban, mint hogy bármit is törődött volna az időjárással.

A klubban sok rosszindulatú pletykázkodás és állítólagos botrányok feszegetése folyt ezekben a napokban. Verrall jelenléte mindenkit megzavart. Esténként rendsze-

rint megjelent egy-két órára a klubban, de a klubtagokkal szóba sem állt, inni nem volt hajlandó és hiába kísérelte meg akárki, hogy beszélgetést kezdjen vele, néhány rövid igenen vagy nemem túl nem igen tudott jutni vele. Rendszerint a *punkah* alatt ült abban a székben, amelybe azelőtt senki más nem mert beleülni, mert Mrs. Lackersteen sajátította ki magának. Ilyenkor rendszerint átlapozott néhány folyóiratot, mikor azután Elizabeth megérkezett, együtt táncoltak és beszélgettek egy-két órahosszáig. Utána Verrall távozott és legtöbbször a többieknek még jó éjszakát is elfelejtett köszönni. Közben Mr. Lackersteen visszament vállalata fakitermelő telepére és a Kyauktadába időnként befutó hírek szerint magányosságát különböző burmai nőkkel vidította fel.

Elizabeth és Verrall a késő délutáni órákban csaknem mindennap együtt lovagoltak. Reggel Verrall a rövid ideig tartó katonai gyakorlatok után soha el nem mulasztotta volna pólógyakorlatait, de a délutánjait és estéit Elizabethnek szentelte. Elizabeth éppen olyan könnyen beletanult a lovaglásba, mint amilyen kitűnően sikerült első kísérlete a vadászattal. Verrallnak azt füllentette, hogy odahaza gyakran vett részt falkavadászatokon. Verrall pontosan tisztában volt vele, hogy ez nem igaz, de Elizabeth elég ügyesen ülte meg a lovat ahhoz, hogy legalább ne kelljen bosszankodnia miatta.

Rendszerint a dzsungelen átvezető szélesebb és ökrös fogatok által használt úton lovagoltak végig; átgázoltak az utat keresztező kisebb folyón az orchideákkal benőtt *pyinkado*-fa mellett. A dzsungel talaja ebben az időszakban száraz volt, de a port felfogta a sűrű erdei növényzet. Benn a dzsungelben fojtogató volt a hőség és messziről a száraz időszakban szokásos tompa menydörgések morajlása hallatszott. Elizabeth a pejszínű pónin lovagolt, Verrall pedig a fehérén. Hazafelé lassú lépésben haladtak az erős ügetésben kiizzadt lovaik hátán, egymáshoz olyan közel, hogy térdük összeért. Ilyenkor beszélgettek. Verrall kedvetlen, örökösen mogorva modora ilyenkor felengedett és a legszeretetre méltóbb hangon tudott elbeszélgetni.

Ah, milyen örömet jelentettek ezek a lovaglások! Nagy öröm volt a ló hátán ülni és csak a lovak világával törődni – a falkavadászatokkal, lóversenyekkel, póló-játékkal és vadkan-vadászattal! Elizabeth, ha semmi másért nem is lett volna szerelmes Verrallba, már az is elegendő volt, hogy olyan közel vitte a lovak és lovasemberek világához.

Verrall éppen úgy gyötörte, hogy beszéljen neki mindig a lovakról, mint ahogy Floryt örökösen arra unszolta, hogy vadász-kalandjairól meséljen. Verrall nem volt valami jó beszélgető társ, de rövid, ügyetlenül megfogalmazott mondatokkal elbeszélte történeteit lovas életéből, kimondhatatlan gyönyörűséggel töltötték el Elizabeth-et. Már maga az is boldoggá tette, hogy lóháton láthatta és ez többet ért minden üres szónál. Verrall született lovasember volt és igazi katona. Napbarnított arca, edzett, jól kisportolt teste mind a lovas tisztek egyszerű és mégis irigylésreméltóan szép életére mutatott. Verrall sokat beszélt Elizabeth-nek, hogy milyen életet éltek fenn, a magas hegyek között India észak-nyugati határán, a helyőrség lovastisztjeinek klubjában. Beszélte a póló-pályákról, a kopár kaszárnyaudvarokról, a barna egyenruhás és barna arcú indián lovas szakaszok lélegzet elállítóan érdekes lovas mutatványairól, amint kezükben hosszú lándzsájukat előretartva, különös egzotikus egyenruhájukban ülték meg lovukat. Szólt a kürt, a sarkantyúk megvillantak az erős napsütésben és a tiszti étkezde mellett felállított katona zenekar indiai indulókat játszott. Milyen gyönyörű, milyen tökéletes volt ezeknek a lovastiszteknek az élete! Elizabeth azt érezte, hogy ez a világ az ő világa, születése jogán idetartozott és csak itt érezte magát igazán otthonosan.

Verrall és Elizabeth mindenben kitűnően megértették egymást. Amit Verrall beszélt, az sohasem untatta vagy bosszantotta, mint olyan gyakran megtörtént, amikor Floryval volt együtt (szegény Floryról közben teljesen meg is feledkezett; mégis amikor néha rá gondolt, önmagának különösképpen meg nem magyarázott okból, mindig az arcát elcsúfító anyajegyre emlékezett.) A kettőjük viszonyát már csak az is bizalmassá tette, hogy Verrall szívből utált és megvetett mindent, ami túlokos – *highbrow* – volt, még fokozottabb mértékben, mint Elizabeth. Nyíltan azzal dicsekedett, hogy tizennyolc éves kora óta nem olvasott el egyetlen könyvet sem és hogy „utált” mindenféle könyvet, kivéve természetesen a lovassportokkal foglalkozó szakkönyveket. Harmadik vagy negyedik nap alkonyatkor, amikor a lovaglásukból hazaérkeztek, Lackersteenék házának kapujában búcsúztak el. Verrall sikeresen elhárította magától Mrs. Lackersteen meghívásait. Még egyszer sem tette be a lábát a házukba és emellett a szándéka mellett végig ki is akart tartani. Mikor a lovas lesegítette Elizabeth-et a póniról, Verrall így szólt hozzá:

– Megmondom, mire gondoltam. Legközelebb, ha lovagolni megyünk, maga ül fel Belindára. Majd én lovagolok a barna pónin. Azt hiszem, tud már olyan jól lovagolni, hogy kézben tudja tartani Belindát.

Belinda volt az arabs kanca, amely körülbelül két év óta volt Verrall tulajdonában és még soha senki mást nem engedett erre a különösképpen féltett lovára felülni, még a lovászát sem. Ez volt Verrall részéről az elképzelhető legnagyobb kegy és kitüntetés, amellyel Elizabeth is tökéletesen tisztában volt.

Másnap alkonyatkor, amikor egymás oldala mellett haladtak lassú lépésben lovaik hátán hazafelé, Verrall átölelte Elizabeth vállát, felemelte a nyeregből és magához vont. Verrall hihetetlenül erős férfi volt, látszólag, törékeny, szikár termete ellenére. A kantárszárát kidobta kezéből és szabadon maradt kezével Elizabeth arcát közel húzta a maga arcához és szájuk találkozott. Így tartotta néhány pillanatig, majd a földre eresztette gyengéden és ő maga is leugrott lova hátáról. Egymást átölelve álltak, az izzadságtól egy kicsit átnedvesedett selyem ingük összeért, mialatt Verrall a két ló kantárszárát egyik karjára akasztva tartotta.

Ugyanaz nap este határozta el Flory, hogy hazamegy Kyauktatába. Késő délután a kiszáradt dzsungelben fárasztó hosszú sétát tett. Megállt a dzsungel egyik tisztásán, ahol apró, előtte ismeretlen nevű és fajtájú, pinyekhez hasonló apró madarak csipegették a magasra nőtt fű magját. A hímeknek citromsárga színű tollazatuk volt, a nőstények kevésbé voltak színesek és inkább verebekre emlékeztettek. A madarak túlságosan apróak voltak ahhoz, hogy a fű magvait elérjék. Ezért ügyesen ráültek a fűből kinőtt kemény szára, amelyen a magok voltak és a szár testük súlya alatt a földre hajolt. Flory hosszasan elnézte az apró madaraknak ezt az ügyeskedését. Majd csupa unalomból és kedvetlenségből feléjük dobta görbe, bennszülött dzsungelkését, hogy elkergesse a madarakat. Ha ő itt lenne, igen, ha Elizabeth is vele lehetne, még ez a látvány is milyen egészen más lenne. Más lenne minden – a madarak, a fák, a virágok –, de nélküle az egész élet halott és értelmetlen. Ahogyan a napok múltak, mind gyötörőbb fájdalommal érezte, hogy a leány mennyire hiányzik, mennyire fájó számára, hogy nem lehetett az övé.

Útban hazafelé feltűnt neki egy teljesen virágjában lévő vad vanília-tő. Odament hozzá és beszívta a különösen

átható illatú trópusi növény édes bódító szagát. Ez az illat még jobban érezhetővé tette szörnyű magányosságát és élete teljesen céltalan voltát. Hirtelen olyan éles fájdalom járta át egész testét, hogy öklével a közelben álló fa törzsére sújtott. Ebben a pillanatban határozta el, hogy vissza kell mennie Kyauktadába. Ostobaság volt tőle, hogy teljes két hetet hagyott elmúlni anélkül, hogy bármit is tett volna, amióta kettőjük között az értelmetlen és megmagyarázhatatlan szakítás megtörtént. Az idő azóta bizonyosan sok mindent meggyógyított Elizabeth-nél és most már talán nem lenne reménytelen, ha újra felkeresné.

Ekkor szerencsésnek tetsző gondolat ötlött az eszébe. Miért ne vihetné el Elizabeth-nek a leopárd prémet, amelyet a börtönbe adott be, hogy készítse ki az állatbőrök preparálásához értő fogoly. Ez jó ürügy lesz arra, hogy találkozzék Elizabeth-tel. Ha valaki ajándékot visz, rendszeren meg szokták hallgatni. Elhatározta, hogy ez alkalommal szólásra fogja bírni Elizabeth-et. részletesen elmondja védekezését és meggyőzi róla, hogy mennyire igazságtalan volt hozzá. Igen, igazságtalan volt, hogy Ma Hla May miatt szakított vele, hiszen éppen ő miatta dobta ki házából. Lehetetlen, hogy Elizabeth meg ne bocsásson neki, ha pontosan megtudja, miről van szó. És most meg kell, hogy hallgassa; ha másként nem megy, kényszeríteni fogja rá, hogy olyan engedelmes legyen hozzá, mint mikor a karjában tartotta.

Flory elindult még aznap este. Kyauktadáig az út több, mint harminc kilométer volt, nyomorúságos szekérutakon, de Flory elhatározta, hogy még az éjszaka folyamán visszamegy a városba; azt hozza fel ürügyül, hogy éjszaka kellemesebb menni, mert nem olyan nagy a hőség. Szolgái majdnem fellázadtak, amikor meghallották, hogy miről van szó. Sammy, az öreg szakács ájulást színlelt és csak egy pohár ginnel lehetett magához téríteni. Az éjszaka sötét volt és útjukon kézilámpásokat kellett használniuk. Mikor a nap felkelt, a szolgák pihenőt tartottak és reggelit készítettek. De Flory olyan türelmetlen volt, hogy nem tudott várni és egyedül sietett tovább Kyauktadába. Olyan belső izgalom fűtötte, hogy nem érzett semmi fáradtságot. A leopárd bőrének odaajándékozása alapítványul vérmes reményeket keltett benne. A reggeli nap-sütésben csillogó Irrawaddy vizén egy *sampanon* kelt át és azonnal Veraswami házába sietett. Ekkor körülbelül délelőtt tíz óta volt.

Az orvos meghívta, hogy reggelizzék vele; miután feleségét és a többi nőt kiharancsolta a házból, hogy a fehér emberrel ne találkozzanak, bevezette fürdőszobájába, hogy megmosakodjék és megborotválkozzék. Reggelinél az orvos izgatottan panaszkodott a „krokodil”-ra; elmondta, hogy az állítólagos lázadás most már bármely pillanatban kitörhet. Florynak csak reggeli után nyílt alkalma rá, hogy érdeklődjék a leopárd bőrének sorsa iránt.

– Mondja csak doktor. Mi történt azzal a leopárd-bőrrel, amelyet beadtam a börtönbe, hogy kikészítsék? Elkészült már?

– Ah – mondta az orvos láthatólag kellemetlenül érintve Flory érdeklődése által és megdörzsölte az orrát. Bement a lakásba – kint reggeliztek a verandán, mert az orvos felesége határozottan tiltakozott az ellen, hogy Flory bemenjen a szobákba – majd egy pillanattal később visszavetért az összehajtogatott és átkötözött leopárd bőrrel.

– Meg kell őszintén mondanom – kezdte az orvos, miközben szétbontotta az összecsomagolt állatbőrt.

– Oh, doktor!

A leopárd bőrét a kikészítés alkalmával teljesen tönkretették. Kemény volt, mint valami papírlemez, maga a bőr szétszakadozott, a prém színtelen, fakó és erősen foltos lett. Hozzá még kibírhatatlan szaga volt. Az állat bőrét, nem lehetett prémként viselni vagy a padlóra teríteni.

– Oh, doktor! Ezzel alaposan elbántak! Mondja, hogyan történhetett ez?

– Nagyon sajnálom, drága barátom! Én vagyok a hibás, de nem tudtam jobb munkát végeztetni. Senki sincs a börtönben, aki értene állatbőrök kikészítéséhez.

– De hiszen maga mondta, hogy van egy fogoly, aki nagyszerűen ért hozzá.

– Ah, igen. De az a fogoly nincs már nálunk három hét óta.

– Nincs maguknál? Én azt hittem hét esztendőre van ítélve.

– Hát nem hallotta drága barátom? Azt hittem ön is tudja, hogy ki volt az a fogoly, aki értett az állatbőrök kikészítéséhez. Nga Shwe O volt a neve.

Nga Shwe O?

– Az a *dacoit*, aki U Po Kyin segítségével szökött meg a börtönből.

– Oh, az ördög vitte volna el!

Ez a szerencsétlen véletlen rossz előjel volt Flory számára, mégis, miután megfürdött és tiszta ruhát váltott, elment Lackersteenék házába már délután négy órakor. Ez az időpont látogatásra korai volt, de otthon akarta érní Elizabethet, mielőtt a klubba ment volna. Mrs. Lackersteent álmából keltették fel, így azután nagyon kedvetlenül fogadta Floryt fogadószobájában és még csak le sem ültette.

– Azt hiszem, Elizabeth még nem jött le a szobájából. Öltözködik, mert lovagolni készül. Talán hagyjon részére üzenetet – mondta.

– Jobb szeretnék személyesen találkozni vele. Elhoztam neki annak a leopárdnak a bőrét, amelyet együtt lőtünk.

Mrs. Lackersteen magárahagyta Floryt, aki nagyon kényelmetlenül és igen feleslegesnek érezte magát. Mrs. Lackersteen mégis szólt Elizabethnek, de mielőtt belépett volna a fogadószoba ajtaján, fülébe súgta: – Dobd ki minél előbb, nem is értem miért jött. Képtelen dolog, hogy valaki ilyen lehetetlen időben jöjjön látogatóba.

Mikor Elizabeth belépett a szobába, Flory szíve hangosan dobogott. Elizabeth selyem ingblúzt és lovagló nadrágot viselt. Florynak feltűnt, hogy sokkal napbarnítottabb volt, mint mikor utoljára látta és úgy érezte, hogy még soha nem volt ilyen szép. Bátorsága egyetlen pillanat alatt elpárolgott és egészen elveszettnek érezte magát. Ahelyett, hogy eléje ment volna a leánynak, néhány lépést hátrált és még hozzá olyan ügyetlenül, hogy feldöntött egy kisebb asztalt, amelyen vázában cinniák voltak.

– Rettenetes, hogy milyen ügyetlen vagyok, nagyon kérem, bocsásson meg – mondta mentegetődzve.

– Ne törődjék vele. Igazán kérem, ne okozzon ez magának semmi kellemetlenséget!

Elizabeth segített neki felemelni az asztalt, közben olyan semmitmondó hangon kezdett beszélgetésbe, mintha a világon semmi nem történt volna közöttük: – Már ezer esztendeje nem láttam Mr. Flory! Egészen idegenek lettünk egymáshoz! Higyje el, hogy nagyon hiányzott mindnyájunknak a klubban! – Elizabeth ezeknek a jelentéktelen mondatoknak egyik-másik szavát különös hangsúllyal ejtette ki, mintha valamit sejtetni akart volna velük, pedig valójában nem akart Florynak semmit mondani, egyszerűen csak el akarta terelni a figyelmet a korábban történetekkel kapcsolatban esetleg jelentkező

emlékektől. Floryt Elizabethnek ez a viselkedése nagyon kihozta a sodrából, annyira, hogy még a szeme közé sem mert nézni. A leány erre felvett az asztról egy dobozt és Floryt cigarettával kínálta meg, de Flory nem gyújtott rá. Sokkal jobban reszketett a keze, mint hogy erre képes lett volna.

– Elhoztam a leopárd bőrét – mondta Flory ostobán és ügyetlenül.

A bőrt azon az asztalon bontotta szét, amely az imént dőlt fel. A prém, ha ugyan egyáltalában annak lehetett nevezni, olyan száználmasan csúnya volt, hogy Flory már jobb szerette volna, ha el sem hozza magával. Elizabeth olyan közel lépett Floryhoz, miközben a leopárd-bőrt nézte, hogy félméter távolságra sem volt tőle és így Flory érezte a leány testének melegét. Ettől annyira megijedt, hogy egy-két lépést hátrált. De ugyanabban a pillanatban messzebb ment az állatbőrtől Elizabeth is, mikor észrevette a belőle áradó kellemetlen illatot. Flory most már határozottan szégyelte magát és majdnem azt érezte, hogy ez a kellemetlen szag nem is a tönkretett leopárd-bőrből áradt, hanem belőle.

– Nagyon köszönöm a kedvességét, Mr. Flory! – mondta Elizabeth a társadalmi szokások képmutatásával és közben még legalább egy méternyire távozott a rossz szagú leopárdbőrtől – Igazán, milyen gyönyörű nagy prémje lett.

– Sajnos, nagyon ügyetlen volt, aki kikészítette és félek, eléggé elrontotta.

– Oh, nem! Nekem nagyon tetszik! – Sokáig marad itt Kyauktadában? Biztosan sokat szenvedett a hőségtől kinn a dzsungelben!

– Igen, elég kellemetlen volt.

Legalább három percig az időjárásról beszélgettek. Flory zavara teljes volt. Minden előre kigondolt érveléséről egyszerre megfeledkezett. – Ostoba számár, te ostoba számár – gondolta önmagában –, mit butáskodol? Ezért jöttél egész éjszakán át és fárasztottad magad? Rajta, beszélj és mondd el, amit olyan szépen kigondoltál! Kapd a karodba és kényszerítsd rá, hogy hallgassa meg szavaidat. Fojtogasd, verd meg – tégy akármit, csak ne állj ilyen ostobán és tehetetlenül! – De mindez csak gondolat volt, a valóságban Flory egészen tehetetlen volt és semmi más nem jött ki a száján, csak ostoba és semmitmondó közhelemek. Elizabeth könnyed, fölényes modorával lehetetlenné

tette Flory számára, hogy komolyabb dolgokról kezdjen beszélni. Flory ott állt előtte sápadt, hosszúra nyúlt arccal és alig jött ki torkán néha hang és ilyenkor is csak jelentéktelen semmiségeket tudott mondani.

Ez az egész kínos jelenet alig néhány percig tartott. Elizabeth igyekezett Florytól minél előbb megszabadulni. – Most pedig nagyon sajnálom Mr. Flory, remélem nem veszi tőlem rossz néven, de nekem már igazán...

Flory végre megemberelte magát, de azért még mindig félénken, majdnem dadogva mondta: – Remélhetem-e, hogy majd egyszer megint hajlandó lesz velem jönni, hogy sétáljunk, esetleg megint rendezhetünk a dzsungelben vadászatot.

– Igazán nagyon sajnálom, de mostanában olyan kevés ráérő időm van. Délutánjaimon és estéimen sohasem vagyok szabad. Ma délután is lovagolni megyek. Mr. Verrallal – tette hozzá magyarázólag.

Lehetséges, hogy Verrall nevét azért említette, hogy ezzel tudatosan megbántsa Floryt. Ez volt az első alkalom, amikor Flory értesült róla, hogy Elizabeth és Verrall között szorosabb baráti viszony fejlődött ki. Nem tudta megállni, hogy hangjában alig titkolt irigykedéssel meg ne kérdezze:

– Gyakran szokott lovagolni Verrallal?

– Majdnem minden délután. Verrall nagyszerűen tud lovagolni és szerencsére egész csomó kitűnő pónilova van.

– Ah! És persze nekem nincsenek pónilovaim.

Ez volt az első alkalom, amikor olyan kijelentést mert tenni, amely valamilyen módon komolyan célzás volt a kettőjük közötti viszonyra, de Elizabethre ezek a szavak láthatólag semmi hatást nem gyakoroltak, legalábbis nem mutatott semmi sértődöttséget. Ugyanazzal a fölényes szeretetreméltósággal bánt vele, mint azelőtt és kísérte ki a kapuig. Mrs. Lackersteen belépett a fogadószobába, megérezte a leopárd-bőr kellemetlen szagát és nyomban parancsot adott a szolgáknak, hogy vigyék és égessék el.

Flory kertjébe ment, miután a rosszul sikerült látogatásról hazatért, azzal az ürüggyel, hogy a galamboknak ad enni. Önmagát gyötörte vele, de mégis végignézte, hogyan indultak el együtt lovaglásra Elizabeth és Verrall. Most érezte csak, hogy a leány milyen közönségesen és kegyetlenül bánt vele. Az a legszörnyűbb, amikor az emberekben még annyi tisztességérzet sincs, hogy

veszekedjenek. Verrall a fehér pónin ülve érkezett meg Lackersteenék házához, míg a barna pónin a lovasz ült. Azután rövidebb szünet következett és néhány perccel később együtt indultak el. Verrall ekkor már a barna pónin ült, Elizabeth pedig a fehérén; nemsokára gyors vágtában tűntek el Flory szeme elől a dombon felfelé haladva. Közben jókedvűen beszélgettek egymással és nevetgéltek. Elizabeth selyemblúzba öltözött válla időnként egészen közel ért Verrall vállához. Floryt egyikőjük sem méltatta még csak egyetlen pillantásra sem.

Flory még ezután is kinn maradt egyideig a kertben. A nap közeledett a látóhatár széléhez és a tájat aransárga színű fényvel világította meg. A *mali* kedvetlenül ápolgatta az angol eredetű virágokat, amelyek semmiképpen sem bírták el a tűző napsütést. A cinniák és a kakastaréjok egymás után hervadtak el és süttek ki a nagy hőségben. Körülbelül egy órával később szomorú tekintetű hindu ember jelent meg Flory házának kapuja előtt. A férfi egy nagyobb, vesszőből font kosarat cipelt. Mikor a kapun belépett, a kosarat letette a földre és alázatos *salaam*-köszöntéssel üdvözölte Floryt.

– Ki vagy te és mit akarsz?

– A könyv-*wallah*, *sahib*.

A könyv-*wallah* jól ismert alak volt mindenütt Indiában. Állandóan úton járó kölcsönkönyvtár tulajdonos, aki könyveit az egyetlen vesszőből font kosárban cipelte magával. Üzletmenete meglehetősen egyszerű volt. Ha valaki kiválasztott egy könyvet, négy annát kellett fizetnie és hozzá a kölcsön vett könyv helyett egy másik könyvet adnia. A *wallah* nem tudott írni-olvasni, de azért külsőre felismerte a könyveket és bibliákat sohasem volt hajlandó elfogadni.

– Nem, *sahib* – mondta panaszos hangon, amikor valaki bibliát akart a nyakába varrni –, nem. Ezt a könyvet fekete kötésben és arany betűkkel, sajnálom, mindent, de ezt az egyet nem fogadhatom el. Nem tudom mi az oka, de minden *sahib* ezt a könyvet akarja adni nekem és tőlem senki sem fogadja el. Mi lehet vajon ebben a fekete könyvben? Bizonyosan valami nagyon gonosz dolog.

– Lássam, mi van nálad? – mondta neki Flory. Keresett a vándor-könyvkereskedő holmija között valami izgalmas detektívregényt, Edgar Wallace, Agatha Christie vagy valaki más szerzőtől; hogy olvasásával eltompítsa gyötrő nyugtalanságát. Miközben a könyvek között keresgélt, a

wallah és a *mali* izgatottan felkiáltott és mind a ketten a dzsungel szélé felé mutattak.

Izgalmuk oka az volt, hogy a dzsungelből vágatva bukkant elő a fehér és a barna póni, lovasaik nélkül. A kengyelek a lovak oldalán ütemesen himbálóztak és jól hallható csörrenéssel ütődtek össze.

Flory maga is meglepetve látta ezt a furcsa látványt, kezében tartva a kiválasztott könyvet. Amit látott, nem jelenthetett mást, mint hogy Verrall és Elizabeth leszálltak lovukról; szerencsétlenség nem történhetett, mert elképzelhetetlen lett volna, hogy Verrall leessék a lováról. Semmi kétség, lovukról leszálltak és a két póni megszökött.

Leszálltak – de miért? Ah, Flory nagyon jól tudta, hogy mi a felelet erre a kérdésre! Nem sejtette, hanem, pontosan tudta. Pontosán maga előtt látta, hogy mi történt minden egyes apró részletéig, olyan obszcén módra, hogy szinte saját maga is belepirult. A könyvet tehetetlen dühvel a földre dobta és besietett a házba. A *wallah*, mikor látta, hogy nem sikerült üzletet kötnie, csalódott arccal eltávozott a kapun. Flory, amikor beért a lakószobájába, Ko S'lat szólította és szólt neki, hogy hozzon egy üveg whiskyt. Először csak a szokásos mennyiséget itta meg, de nem volt megelégedve vele. Ekkor egy vizespoharat kétharmadrészben teletöltött tiszta whiskyvel és éppen csak annyi vizet töltött hozzá, hogy iható legyen, majd egyhajtásra kiitta. Alig végzett az első pohárral, nyomban újra töltött és hasonló mohósággal kiitta. Ilyen kétségbeesett műveletet egyszer már hajtott végre saját magán kívül a telepen, évekkal ezelőtt, mikor kízó fogfájása volt és fogorvos nem volt elérhető közelben. Ko S'la a szokott módon hét órakor jelentette gazdájának, hogy a fürdővizet elkészítette. Flory az egyik pamlagon feküdt, kabátját levetette és inge nyitva volt a nyakánál.

– Készen van a fürdője, *thakin* – mondta Ko S'la.

Flory nem szólt semmit; mikor Ko S'la a karját érintette, még akkor sem. Annyira berúgott a gyorsan megivott, erős alkoholtól, hogy mozdulni sem tudott. Az üres whiskys üveg mellette feküdt a földön. Ko S'la szólt öccsének, Ba Tenek, felemelte a földről az üveget és rosszalólag csetintett nyelvével.

– Nézz ide, kiitta az egészet!

– Mi történhetett vele? Azt hittem, abbahagyta az ivást.

– Bizonyosan megint az az átkozott fehér nő az oka mindennek. Most vigyük az ágyára vigyázva. Te fogd a sarkát, én majd a fejét. Jól van. Emeld fel!

A két szolga gyengéd gondoskodással vitte át Floryt a másik szobába és lefektették ágyára.

– Mit gondolsz, feleségül veszi ezt az *ingaleikmat*? – kérdezte Ba Te.

– Honnan tudjam én? Csak annyit tudok, hogy az *ingaleikma* a fiatal rendőrtiszt szeretője; most legalább is az, azt mondják. Ezeknek a fehér embereknek az útjain nehéz kiigazodni. Én tudom, hogy mire van neki igazán szüksége ma este – tette hozzá Ko S'la, miközben kezdte Floryt levetkeztetni.

A két szolga, még ha vesződséget jelentett is nekik a tökéletesen berúgott Floryval való elbánás, határozottan örült neki, hogy gazdájuk visszatért az agglegény-életnek Elizabeth kedvéért abbahagyott régi szokásaihoz. Flory éjfél tájt arra ébredt fel, hogy csaknem teljesen meztelenül fekszik ágyán és a nagy hőségben egész testét izzadság borította. Feje majd szétszakadt az erős alkohol kellemetlen utóhatásától. A moszkítóháló be volt húzva és az ágy szélén egy fiatal nő ült, kezében legyezővel és ütemes mozdulatokkal legyezte. A leánynak kellemes, negroid arca volt, sárgás bronzszínű arcbőrrel. Elmondta Florynak, hogy prostituált és hogy Ko S'la hívta a házba saját felelősségére, miután tíz rupiát fizetett neki.

Flory feje annyira fájt, hogy homloka lüktetett, mintha kalapáccsal verték volna. – Az Isten szerelmére kérek, adj valamit inni – mondta nyögdécselő hangon az ágya szélén ülő nőnek. A fiatal leány szódavizet hozott neki, amelyet Ko S'la már előre behűtött, felkészülve erre az alkalomra. Volt azonkívül kéznél hideg vízbe beáztatott törülköző is, amelyet a fiatal leány ügyes mozdulatokkal a feje köré csavart. Később a leány, egy kicsit kövérkés, jólelkű teremtés, megmondta a nevét is, Ma Sein Galay-nak hívták és hogy prostituált, amellet rizsháncsból készített kosarakat árul a bazarban Li Yeik boltja közelében. Flory fejfájása egy kicsit szűnt, majd később cigarettát kért. Ma Sein Galay engedelmesen teljesítette Flory minden kérését, és a végén megkérdezte: – Levessem a ruhámat, *thakin*?

Miért ne? – gondolta Flory az alkohol hatásától még mindig zúgó fejjel, majd helyet engedett a leánynak maga mellett az ágyban. Mikor azonban megérezte a fokhagymának és a kókuszolajnak összekeveredett, túlságosan is ismerős illatát, fejét lehajtotta Ma Sein Galay kövérkés vállára és hangosan elkezdett sírni, amit pedig nem tett meg tizenöt éves kora óta.

XX.

Másnap reggel nagy volt az izgalom Kyauktadában, mert a lázongás, amelyről már hetek óta suttogtak, végre kitört. Flory akkor csak néhány bizonytalan hírt hallott az izgalmas eseményekről, mert nyomban visszament a telepre, mihelyt súlyos alkoholmámorát kialudta. Kinn a dzsungelben jó néhány nappal későbben érkezett meg Veraswami levele, amelyben részletesen beszámolt a zendülés eseményeiről hosszú, méltatlankodó hangú levélben.

Az orvos levelének írásmodorát Flory mindig különösnek találta. Fogalmazását nehéz lett volna irodalminak nevezni és különös szokásai közé tartozott, hogy szöveg közben olyan bőségesen használta a nagybetűket az általa fontosnak tartott szavak írásánál, mint valami tizennyolcadik századbéli anglikán teológus. Levele nyolc sűrűn teleírt oldalt töltött meg és a következőképpen kezdődött:

„Drága Barátom!

Bizonyosan sajnálattal fog értesülni róla, hogy a krokodil *aljasságai* egész teljességükben megvalósultak. A zendülés – az *ügynevezett* zendülés – már el is múlt és befejeződött. Sajnos, sokkal Véresebb eseménynek bizonyult, mint reméltem.

Minden pontosan úgy történt, ahogyan előre megmondtam. Azon a napon, amelyen Ön visszaérkezett Kyauktadába, U Po Kyint kémjei értesítették, hogy azok a szegény szerencsétlen emberek, akiket Rászedett, gyülekezőben vannak a dzsungelben Thongwa közelében. Ugyanaznap este titokban útrakelt U Lugale-vel, a bennszülött rendőrbiztossal, aki éppen olyan Aljas Fickó, mint ő saját maga. Velük ment tizenkét színes közrendőr. Útjuk célja az volt, hogy meglepjék a zendülőket, de minden igyekezetükkel sem találtak többet, mint Hetet!! Ezek a szerencsétlenek a dzsungelben egy rombadőlt viskóban tartózkodtak és a rendőrök ott lepték meg őket. Velük volt Mr. Maxwell is, aki értesült a zendülésről és saját rendőreivel csatlakozott U Po Kyin-hez. Másnap reggel Ba Sein, az írnok, aki U Po Kyin sakálja és aljas bérence, azt az utasítást kapta, hogy a zendülésről szóró híreket olyan Feltűnően kell a helyi sajtóban közzétenni, mint csak lehetséges. Mikor a hírek eljutottak Kyauktadába, a hely színére, Thongwába rohant ki Mr. Macgregor, Mr. Westfield és Verrall hadnagy. Utóbbi vitt magával ötven felfegyverzett *sepoi*-t. Mikor megér-

keztek, U Po Kyin sugárzó arccal közölte velük, hogy már mindennek vége. U Po Kyin ott ült egy nagy *teak*-fa árnyékában, a falu közepén, önmagának nagy fontosságot tulajdonítva. Közben előadást tartott a falu lakosainak, amelyet azok alázatosan és a félelemtől reszketve hallgattak végig. Mindnyájuknak lelkükre kötötte, hogy maradjanak örök időkre hűségesek a kormányhoz, majd kijelentette, hogy a zendülésnek vége. Az ügynevezett *weiksa*, a varázsló, aki tulajdonképpen cirkuszi bűvész és U Po Kyin felbérelt ügynöke, nyomtalanul eltűnt, de a zendülők közül hat szerencsétlent Elfogtak. Idáig tart az egész történet.

Sajnálattal kell Önnek közölnöm, hogy előfordult egyetlen haláleset is. Mr. Maxwell, úgy gondolom, *mindenáron* használni akarta Fegyverét és mikor az egyik zendülő menekülni akart, rálőtt. Az altestén találta és a szerencsétlen nyomban meghalt. Úgy gondolom, a falusiak ezért bizonyos rossz érzést táplálnak Mr. Maxwell irányában emiatt az eset miatt. Tisztán törvényes szempontból természetesen néhányan valóban összeesküvést szöttek a kormány ellen.

Ah, drága barátom, hiszem, hogy Ön megérti, mindez milyen súlyos következményekkel jár reám! Bizonyosan tisztában van vele, gondolom, mi a jelentősége a Párviadalnak közöttem és U Po Kyin között és hogy az ő esetleges győzelme milyen *felfuvalkodottá* fogja tenni. Ez a *krokodil diadala* lesz. U Po Kyin most az egész környék Hőse. Ő az európaiak *kedvence*. Arról értesülök, hogy magatartását még Mr. Ellis is dícsérettel emlegette. Ha Ön tanúja lehetne mélyen elítélendő Felfuvalkodottságának és azoknak a *hazugságoknak*, amelyeket terjeszt, mintha nem hét zendülőt találtak volna mindössze-vissza, hanem *Két Százat!!* és hogyan rohant rájuk kezében revolverrel – ő, aki a fegyveres hadműveleteket biztos távolságból irányította, mialatt a rendőrök és Mr. Maxwell hatoltak a lázadók közelébe – bizonyosra veszem, hogy az egész ügyet *undorító*nak találná. Elég szemérmetlen volt ahhoz, hogy hivatalos jelentést küldjön a zendülésről, amely ezekkel a szavakkal kezdődött: – Hűségemnek és erélyes intézkedéseimnek következtében –, és amint hallom, ezt a sok Hazugságot már előre leírta, mielőtt az *esemény bekövetkezett*. Mondhatom, Undorító az egész. Szomorúan arra kell gondolnom, hogy miközben diadala Csúcspontját éri el, újra elkezd szórni ellenem rágalmait és kiönti ellenem gonoszságának minden mérgét.”

Veraswami levelét oldalakon át folytatta. Beszámolt arról is, hogy zsákmányul ejtették az úgynevezett zendülők fegyvereit, amelyeknek legnagyobb része régi elavult és jóformán teljesen használhatatlan lőfegyver volt.

Később a zendülők közül kettőt tizenöt évig tartó kényszermunkára ítélték az Indiai-óceán egyik szigetén, hármat egyenként háromévi börtönbüntetésre, továbbá huszonöt korbácsütésre, egy közülük kétévi börtönbüntetést kapott.

Az egész százalmas zendülésnek annyira nyilvánvalóan vége volt, hogy senki nem féltette az európaiak biztonságát és Maxwell minden kíséret nélkül tért vissza munkahelyére. Florynak az volt a szándéka, hogy a telepen marad, amíg az esős időszak meg nem érkezik, vagy legalább is a klub közgyűlésének megtartásáig. Igéretet tett, hogy erre az alkalomra bemegy Kyautadába és ajánlani fogja az orvos tagul való megválasztását. Bár most, hogy saját baja is eleget foglalkoztatta, nem tudott tovább olyan érdeklődést mutatni, mint azelőtt az U Po Kyin és az orvos között folyó személyes párharc iránt.

A hetek csak lassan teltek. A hőség még mindig fokozódott. Az esős időszak késett: a gyötrelmes hőségtől ember, állat és az egész természet szenvedett. Flory egészségi állapota is sokkal rosszabb volt, mint korábban. Kimerítette a sok munka és az örökös gondok a félvér munkafelügyelő tehetetlensége és tunyasága miatt. Ő maga is állandóan ingerült hangulatban volt és nem egyszer maga ellen haragította a bennszülött munkásokat, sőt saját szolgaszemélyzetét is. Rengeteg mennyiségű gint megivott a nap minden részében, de olyan állapotba kezdett kerülni, amikor már az alkoholmámor nem segített. Örökösen maga elé képzelte, amint Elizabeth Verrall karjában fekszik és ez a vízió úgy gyötörte, mint valami félelmetes neuralgia. Időnként szörnyű dührohámokat kapott és egyszer ilyen alkalommal még Ko S'la-t is megütötte.

Semmi nincs a világon, amely annyira lealacsonyító és megalázó lenne, mint olyan nő szerelme után vágyakozni, aki kereken visszautasítja a szerelmes férfi közeledését. Flory lelki nyugalmát a veszteség érzésénél még nagyobb mértékben a kínzó féltékenység dúlta fel. Valamikor szerette Elizabeth-et odaadó, majdnem érzelmes szerelmi vágyakozással. Most azonban, amikor elveszítette, a legkínzóbb fizikai vágy élt benne utána. Most már nem is

idealizálta szerelmesének alakját. Tisztán látta minden hibáját, hogy milyen műveletlen, sznob és szívtelen –, de mindez nem változtatott azon, hogy vágyakozzék utána. Éjszakánként, amikor nem tudott elaludni, ágyát kivitte a sátor elé és bámult a trópusi éjszaka bársonyosan puha sötétségébe. Hallgatta a csendet, amelyet csak néha szakított félbe egy-egy kutya ugatása vagy a tábort gondosan elkerülő vadállatok üvöltése. Az az érzés, amely ilyenkor erőt vett rajta, már nem is annyira féltékenység, mint inkább irigység volt, mert hiszen féltékenységre nem lehetett oka. Megkérte a kezét egy leánynak, aki fiatal volt és csinos és aki most elutasította - még pedig teljes joggal. Tudta, hogy teljes mértékben megérdemelte, ami történt vele. Tudta azt is, hogy Elizabeth döntése ellen nincs helye semmi fellebbezésnek. Fiatalságát nem nyerheti vissza és nem vetheti le magáról az arcát elcsúfító anyajegyét, sem nem teheti meg nem törtéنتté legényéletének évtizedeken át tartó kicsapongásait és mértéktelenségét. Most nem tehetett mást, mint hogy nézze, hogyan szerzi meg Elizabeth-et egy nála fiatalabb férfi, akit irigyel és mérhetetlenül gyűlöl. Az irigység félelmetes emberi szenvedély. Sokkal rosszabb, mint a szenvedés, mert az irigység soha nem válik tragédiává, csak megalázza és önmagá előtt is útálatossá teszi azt, akit hatalmába kerít ez az ellenszenves emberi érzés.

Közben arra is gondolt, hogy vajon van-e alapja annak a gyanakvásnak, amelyre gondol? Vajon valóban Verrall kedvesévé lett-e Elizabeth? Ezt pontosan soha meg nem tudhatja, de sok lehetőség ellene szólt, egyszerűen azért, mert ilyesmit lehetetlen lett volna titokban tartani Kyauktadában. Mrs. Lackersteen feltétlenül észre kellett hogy vegye, még ha a többiek nem is. Az bizonyos, hogy Verrall eddig nem kérte meg Elizabeth kezét. Ismerettségük kezdete óta már teljes három hét eltelt és három hét nagyon hosszú idő olyan magányos helyen, mint Kyauktada. Verrall és Elizabeth minden délután együtt mentek lovagolni és este együtt táncoltak a klubban. Ennek ellenére Verrall soha, még csak be sem lépett Lackersteenék házába. Így azután nem volt csodálatos, hogy Elizabeth személye körül mindenféle pletykák keringtek. A városban élő színészek természetesnek találták, hogy Elizabeth Verrall kedvese lett. U Po Kyin a maga módján úgy magyarázta a dolgot, hogy eredetileg Elizabeth Flory ágyasa volt, de cserbenhagyta, amikor

Verrall többet ígért neki. Ez persze így szó szerint nem volt igaz, de valami mégis volt benne, ami legalább is közel állt az igazsághoz. Ellis is a legkülönfélébb pletykákat kavarta Elizabeth személye körül: ezek a pletykák egyben izgatják és fel is dühösítették Mr. Macgregort. Mrs. Lackersteen-nek, mint Elizabeth közeli rokonának, ezeket a pletykákat nem mondták el, de Mrs. Lackersteen mindjobban kezdett ideges lenni. Esténként, amikor Elizabeth hazaérkezett a lovaglásból, mindennap várta, mikor hozza a hírt, hogy Verrall megkérte a kezét. De erre a hírre hiába várakozott, a várva-várt fordulat csak nem akart bekövetkezni.

Mikor három hét eltelt, Mrs. Lackersteen előbb bosszankodott, majd végül nagyon dühös lett. Bosszantotta az a gondolat, hogy férje egyedül – vagy inkább éppen az volt a baj, hogy nem egyedül – töltötte a heteket a dzsungelben. Be kellett vallania önmaga előtt, hogy éppen ő indítványozta férje egyedül való kimenetelét. Elizabeth-nek akart lehetőséget nyújtani, hogy Verrall-lal való ügye a kívánt eredménnyel végződjék. Egyik este leckéztetni kezdte Elizabethet és olyan célzásokat tett előtte, amelyek fenyegetésnek is beváltak. A beszélgetés monológyszerű volt, amely időnként elakadt és ilyenkor Mrs. Lackersteen nagyokat sóhajtott.

Mrs. Lackersteen a „Tatler” legújabbban érkezett számát nézegette és a folyóirat lapjain látott képekről kezdett el megjegyzéseket tenni. Kifogásolta a modern leányokat, akik selyem pizsamába öltözve jelennek meg elegáns fürdőhelyek strandjain és mindenképpen olcsó módon viselkednek. Mrs. Lackersteen véleménye szerint jó családból való úri leánynak soha nem szabadna olcsónak lenni. Magát inkább – minthogy azonban az olcsó szónak az ellentéte a drága szó lett volna és ezt mégis bajos dolog lett volna mondani, Mrs. Lackersteen megváltoztatta a beszéd tárgyát. Újra elkezdett beszélni Elizabeth-nek arról a szegény leányról, aki valamikor Burmában tartózkodott és ostoba módon nem tudott vagy nem akart férjet fogni magának. Erről a leányról Mrs. Lackersteen-nek most újabb hírei voltak, amelyeket hazulról nem régen érkezett levélben hallott. Mrs. Lackersteen úgy vélekedett, hogy ennek a szerencsétlen leánynak a sorsa mutatja az ilyen magaviselet ostobaságát. Egy leánynak férjhez kell mennie, bárki kéri is meg a kezét, szószoros értelmében véve *bárki* is. Kitűnt, hogy ez a szegény, fiatal leány

újabbán még korábbi, annyira amennyire tisztességes állását is elveszítette és hosszú ideje már úgyszólván éheznek. A végén nem volt mást mit tennie, mint hogy elszegődött háztartási alkalmazottnak és most egy kellemetlen szakácsnő basáskodik felette. A konyhában, amint ezekről a részletekről Mrs. Lackersteen pontosan értesült, valósággal nyüzsögnek a svábbogarak. Nem gondolja Elizabeth, hogy ennek a leánynak a sorsa szörnyűbb már nem is lehet? *Svábbogarak!*

Mrs. Lackersteen egy ideig hallgatott, hogy a svábbogarakra tett célzás Elizabeth-nél elérje kellő hatását, majd hozzátette:

– *Milyen* kár, hogy Mr. Verrall kénytelen lesz elmenni, mihelyt az esős időszak megkezdődik. Kyauktada egészen üres lesz nélküle!

– Mikor szokott az esős időjárás megkezdődni? – kérdezte Elizabeth olyan közönyös hangon, ahogyan csak ezt magára tudta erőltetni.

– Legtöbbször június elején. Most már alig több, mint egy vagy két hét múlva... Drágám, bármennyire ostobán hangozzék is, amit mondok, de nem tud a fejemből kimeni annak a szegény, szegény, fiatal leánynak a sorsa, aki svábbogarak között egy konyhában kénytelen élni!

A svábbogár, mint a megfélemlítés motívuma, ismételten előfordult Mrs. Lackersteen beszélgetésében aznap este. Csak másnap történt, hogy Elizabeth-nek említést tett egy dologról, amelyet igyekezett úgy feltüntetni, mint jelentéktelen és nem fontos szóbeszédet.

– Úgy hallom – mondta, hogy Flory június elején visszajön Kyauktadába. Azt mondta, hogy jelen akar lenni a klub közgyűlésén. Úgy gondoltam, hogy esetleg egyszer vagy kétszer meghívjuk magunkhoz *dinner*-re.

Mrs. Lackersteen ekkor említette elsősorban Flory nevét, attól a naptól kezdve, amikor a leopárd-bőrt hozta Elizabeth-nek. Most, hogy már heteken át megfedkeztek róla, mindkét nő úgy kezdett gondolni reá, mint kényszerű helyzetben bekövetkezett és sajnálatos megalkuvásra, abban az esetben, ha Verrall-lal való kísérletezés teljes csődbe jut.

Három nappal később Mrs. Lackersteen levelet küldött ki férjéhez a telepre és felszólította, hogy térjen vissza Kyauktadába. Már elég hosszú időt töltött el odakinn és megérdemli, hogy néhány napra a városba jöjjön. Mr. Lackersteen hamarosan meg is érkezett. Erősen napbar-

nított arccal, de a keze – bizonyosan a mértéktelen alkoholfogyasztástól – annyira reszketett, hogy alig tudott rágyújtani cigarettára. Ennek ellenére is mindjárt megérkezése napján úgy intézte a dolgot, hogy sikerült Mrs. Lackersteent távoltartania, majd közben bement Elizabeth hálósobájába és megismételte korábbi, egyértelmű közeledését.

Mialatt ezek a dolgok történtek, anélkül, hogy bárki fontos személyiség felfigyelt volna rá, a bennszülöttek körében újabban zendülés készülődött. A varázsló, a *weiksa*, újra visszamerészkedett a közeli falvakba és bujtogatásait most sokkal hatásosabban végezte. Így azután újra felmerült a lehetősége annak, hogy a zavargások megismétlődnek. Ez alkalommal még U Po Kyin sem tudott arról, ami készülődött. De bármi történnék is, ez csak neki lenne kedvező, mert ha újabb zendülés törne ki az első kudarca után és ez esetleg súlyosabb természetű lenne, az ilyen fordulat csak növelné U Po Kyin annyira áhítatott dicsőségét.

XXI.

Oh, nyugati szél, mikor kezdesz el már fújni, hogy az eső végre-valahára meginduljon? Elérkezett június elseje, a klub közgyűlésének a napja és még mindig nem esett egy csepp eső sem. Mikor a délutáni órákban Flory végig ment a klub kertjének ösvényén, a nap még mindig forrón sütött és dühös erejét jól érezte nyakán, ahova nem ért el trópusi sisakjának a széle. A *mali* bizonytalan lépésekkel haladt el mellette az ösvényen: vállán hosszú bambuszpóznán két bádoggannában öntözéshez vizet cipelt. Mikor Floryhoz ért, a kannákat letette a földre és tiszteletteljes *salaam*-mal köszöntötte.

– Mikor kapunk már esőt? – kérdezte Flory a *mali*-tól.

A *mali* bizonytalan kézmozdulattal nyugat felé mutatott:

– A dombok megeszik az esőt, *sahib*.

Kyauktadát köröskörül hegyek vették körül és ezek föl-tartóztatták az eső megindulását, sokszor majdnem június végéig. Flory bement a klub társalkodójába. Westfieldet kinn a verandán találta, amint nézett ki a folyóra. A veranda alatt lenn a földön egy *chokra* feküdt a hátán kinn a napon és a verandán levő *punkah* zsinórját egyik sarkához kötözve tartotta üzemben a forróságot elűző

legyezőt. A fiú egész teste a forrón sütő napon feküdt, csak fejét takarta be egy piszkos színű, valamikor fehér rongydarabbal.

– Halló, Flory! De lefogytál, mióta utoljára láttalak.

– Ugyanezt mondhatom rólad én is.

– Igen, ez a nyomorult időjárás az oka mindennek. Az embernek nincs étvágya máshoz, mint italhoz. Csak már hallanám, hogy a békák kuruttyolni kezdenek. Igyunk egyet, mielőtt a többiek megérkeznek. Komornyik!

– Tudod, hogy kik lesznek jelen a közgyűlésen? – kérdezte Flory, amikor a komornyik hozta a whiskyt és a szódát.

– Azt hiszem, itt lesz mindenki. Lackersteen három nappal ezelőtt érkezett vissza a telepükről. Azt hiszem, öreg barátunk már régen volt olyan boldog, mint most, hogy jó pár hétig távol lehetett az asszonytól. Az őrmesteremtől tudom, hogy milyen vidám élet folyt a telepen. Tucatjával látogatták meg öreg barátunkat csinos és ifjú burmai leányok. Bizonyosan külön rendelte őket Kyauktadából. Lackersteen majd csak akkor fog szorulni, ha az asszony meglátja a klubban csinált ital-számláját. Két hét alatt tizenegy üveg whiskyt küldtek ki neki a telepre.

– Jön a fiatal Verrall is?

– Nem. Verrall nem rendes tagja a klubnak, de különben esze ágában sem lenne eljönni. Nem lesz itt Maxwell sem, üzent, hogy nem tudja magára hagyni a telepet. Ellist kérte meg, hogy helyette szavazzon, ha egyáltalában szavazásra lenne szükség, amit nem igen hiszek. – Westfield, mikor ezeket mondta, egy kicsit gyanakvóan és kérdőleg nézett Floryra, mert mind a ketten visszaemlékeztek arra a szóváltásra, amely Veraswami tervbe vett klubtagsága körül lefolyt közöttük.

– Minden attól függ, hogy Macgregor mit akar – jegyezte meg Flory.

– Nekem az a véleményem, hogy Macgregor nem is szándékszik az ügyet előhozni, mert a jelenlegi időpontot nem tartja alkalmasnak. Ebben igaza is van, most közvetlenül ezután az ostoba zendülés után.

– Tudsz közelebbi részleteket a zendülésről? – kérdezte Flory, aki maga sem akarta előhozni a hindu orvos megválasztásának vitás kérdését. Jól tudta, hogy mihelyt indítványával előáll, a közgyűlésen nyomban kitör a vihar.

– Gondolod, hogy a bennszülöttek újabb zendülésre készülődnek?

– Nem. Attól tartok, nem történik semmi. Máris megjuhászkodtak és nem mernek semmihez kezdeni. Bosszantó, de így van.

Flory szíve hangosabban kezdett dobogni. Meghallotta Elizabeth hangját a szomszédos szobában. Ugyanebben a pillanatban Mr. Macgregor lépett be a társalkodóba: vele együtt érkezett Ellis és Mr. Lackersteen is. Ezzel teljes is volt a közgyűlés, mert a klub nőtagjainak nem volt szervezeti joga. Mr. Macgregor elegáns selyem nyári ruhát viselt: magával hozta a klub pénztárkönyvét és szokásos nagyképűsködő modorát nem volt hajlandó feladni még a klub közgyűlésén sem.

– Úgy látom, mindnyájan együtt vagyunk - mondta, miután üdvözölte a többieket - tehát megkezdhetjük a gyűlést.

– Vezess, Macduff – mondta Westfield és ezzel leült.

– Szóljon valaki a komornyiknak, nagyon kérek benneteket – mondta Mr. Lackersteen. – Én nem merek szólni neki, mert még meghallaná az asszony és lármát csapna.

– Mielőtt hozzákezdenék az ülés tárgysorozatához – mondta Mr. Macgregor, miután nem volt hajlandó a többiekkel együtt inni –, azt hiszem a jelenlevők óhajtását teljesítem, amikor beszámolok a klub bevételeiről és kiadásairól az utolsó félesztendőben.

Ez ugyan nem volt a jelenlevők kívánsága különösképpen, de Mr. Macgregor nagyon élvezte az ilyen dolgokat és a pénztárkönyv adatait teljes alaposággal ismertette a közgyűlés tagjaival. Flory gondolatai közben másutt jártak. Az járt az eszébe, hogy milyen jelenet kezdődik itt abban a pillanatban, amikor előhossa Veraswami megválasztásának ügyét. Tudta, hogy kivétel nélkül mindnyájan ellene támadnak, mihelyt az általános óhajtással szembe helyezkedve, a kérdést felveti. Floryt legjobban az bántotta, hogy Elizabeth a szomszéd szobában tartózkodott és így esetleg végighallgathatja a feltétlenül bekövetkező hangos szóváltást. Elizabeth így még jobban ellene fordul, amikor hallja, hogy a klub valamennyi tagja szembefordul vele. Vajon sikerül-e vele találkoznia később, az esti órákban? Vajon, szóba fog-e állni vele?

Flory elgondolkodva nézett a folyó vizére. Láta, hogy a folyó túlsó partján néhány bennszülött várakozott, az egyik *sampan* mellett. A folyó innenső partja közelében egy nagyobb, nehézkes mozgású bárka haladt, kétségbeejtő lassúsággal küszködve a folyó erős sodrával.

A bárkában tíz bennszülött evezett, hosszú, primitív evezőjükkel, amelyeknek tolla szívalakú volt. A tíz ember ütemes egyformasággal kezelte az evezőket és látszott, hogy milyen nagy erőfeszítésükbe kerül, hogy sikeresen megküzdjenek az erős árral.

– Most pedig – mondta Mr. Macgregor hivatalos komolysággal – rátérünk tárgysorozatunk legfontosabb pontjára. Arról van ugyanis szó, hogy bármennyire kedvünk ellenére történik is, bele kell nyugodnunk az elkerülhetetlenbe és meg kell választanunk egy színest a klub tagjai közé. Amikor utoljára megvitattuk a kérdést...

– Mi az ördög akar ez lenni!

Ellis szakította félbe Mr. Macgregor szavait. Olyan izgatott volt, hogy felugrott helyéről.

– Mi az ördög akar ez lenni! Nincs értelme, hogy ezt az ostoba kérdést újra elővegyük. Hogyan képzelhető, hogy az után, ami történt, még mindig szó lehessen egy undok *nigger*nek a klub tagjai közé való választásáról! Biztos vagyok benne, hogy még Flory is letett erről a gondolatról.

– Barátunk, Ellis úgy tesz, mintha meglepődne – jegyezte meg Mr. Macgregor. – Pedig jól kell neki is tudnia, hogy erről az ügyről már korábban is esett szó közöttünk.

– Hogy esett-e szó közöttünk? Jól tudom, hogy igen. Azt is tudom, hogy erről mindnyájan elmondtuk, amit gondoltunk. Istenemre...

– Nagyon kérem Ellis barátomat, kegyeskedjék egy pillanatra helyet foglalni – mondta Mr. Macgregor engesztelő hangon.

Ellis dühösen leült és hangosan szitkozódott. Flory megfigyelte, amint a folyó túlsó partján a *sampan* körül álló burmaiak beültek a csónakba, ahova hosszú, szokatlan alakú csomagot emeltek be. Mr. Macgregor az előtte levő iratok közül kezébe vett egy levelet és így szólt:

– Azt hiszem, részletesen ismertetnem kell a klub tagjaival ennek az ügynek az előzményeit. A kormánybiztostól körlevél érkezett, amely a kormány intézkedése alapján felvetette azt a gondolatot, hogy ahol az európaiak klubjaiban még nincsenek színes tagok, lehetőleg fel kell legalább egy színes embert venni a klub-tagok közé. A körlevél erre vonatkozólag a következőket közli: „Helytelen politikai eljárás lenne, ha a brit kormányzat képviselői élesen szembehelyezkednének és társadalmilag maguk közül kizárnák a kormányzat magasabb állásokat betöltő színes tisztviselőit”. Mondanom sem kell, hogy a kormánynak

ezzel az intézkedésével és elképzelésével nem tudok egyetérteni. A kormányzati teendőket nekünk kell elvégezni és bizony mi a dolgokat egészen más színben látjuk, mint ez a – hogyan is hívják csak – Paget, az alsóház tagja, aki Londonból avatkozik be a mi személyes dolgainkba. A kormánybiztos ugyanis gondolkodik, de ezek ellenére is...

– Hagyjuk ezt az értelmetlen ostobaságot! – szakította félbe Mr. Macgregor szavait Ellis. – Mi köze van ehhez a kormánybiztosnak vagy akárki másnak? Én azt hiszem senkinek a világon nincsen joga beleszólni, hogy mi a klubba mit akarunk és mit határozunk el. Senkinek nem lehet joga ahhoz, hogy megszabja, mit tegyünk, amikor itt a klubban egymás között vagyunk.

– Pontosan így gondolkodom én is – mondta Westfield.

– Éppen erről akartam beszélni – folytatta félbeszakított szavait Mr. Macgregor. – Közöltem a kormánybiztossal, hogy az ügyet a klub tagjai elé terjesztem. Ő a következő eljárást ajánlotta: Ha a klub tagjai részéről bármilyen hajlandóság is mutatkoznék a kormány elgondolásának elfogadására, legokosabb, ha minden különösebb vita nélkül felveszünk egy színeset a klub tagjai közé. Ha azonban a klub tagjai egyhangúlag a felvetett gondolat ellen foglalnának állást, nem kell a dolgot tovább erőltetni. Feltéve természetesen, ha ilyen tekintetben a klub tagjai teljes egyöntetűséggel gondolkodnak.

– E felől nem lehet kétség, természetesen, hogy mindnyájan egyformán gondolkodunk – mondta Ellis.

– Azt akarja ezzel mondani Mr. Macgregor – szólt Westfield –, hogy teljesen tőlünk függ, legyen-e színes tagja a klubnak vagy sem?

– Azt hiszem, pontosan erről van szó.

– Akkor tehát megállapíthatjuk, hogy egyetlen kivétel nélkül mindnyájan ellene foglalunk állást.

– Tegyük hozzá még azt is – szólt Ellis –, hogy mindnyájan azt szeretnék, ha ez az ügy többet soha elő sem kerülne.

– Halljuk, halljuk! – mondta Mr. Lackersteen lelkesen. – Eszünk ágában sincs, hogy ezeket a piszkos feketéket beengedjük magunk közé. Vagy van testületi szellem bennünk, vagy nincs.

Mr. Lackersteen szerette fitogtatni, hogy milyen lojálisan kitart a fehér ember fensőbbisége mellett, valahányszor felmerült valami vitás kérdés a színesek társadalmi

helyzetével kapcsolatban. Nem mintha valami sokat törődött volna az angolok indiai uralmával és a *brit rádzs* presztizsével, mert például szívesen ivott együtt keleti barátaival. De mindig lelkesen helyeselt, amikor fehér emberek arról beszéltek, hogy bambusz náddal kell megbotozni a tunya és engedetlen színes szolgákat, vagy hogy olajban elevenen kellene megfőzni minden indiai nacionalistát. Büszkén hirdette, hogy ő ugyan leül velük egy asztal mellé és szívesen iszik a társaságukban néhány pohár italt, de azért a fehér emberek iránti szolidaritása természetesen érintetlen. Mr. Macgregor megkönnyebbülést érzett, mikor látta, hogy ilyen egyöntetűség uralkodik a klub tagjai között. Ha színes ember megválasztására került volna a sor, bizonyosan Veraswami lett volna, akire választásuk esett volna. De Mr. Macgregor Nga Shwe O szökése óta határozott bizalmatlanságot táplált az orvossal szemben.

– Ezek szerint megállapodtunk abban, hogy ebben a kérdésben mindnyájan egyet értünk – mondta. – Amennyiben így van, ilyen értelemben közlöm a klub határozatát a kormánybiztossal. Ellenkező esetben azonban meg kell állapodnunk a színes klubtag személyének kiválasztásában.

Ekkor Flory felállt helyéről. Végre megérkezett az a pillanat, amikor szóvá kellett tennie, amit korábban elhatározott. Szíve hevesen dobogott és mintha a torkát valami erős kéz szorította volna, úgyhogy hang nem tudott kijönni a száján. Abból, amit Mr. Macgregor elmondott, nyilvánvalóan kitűnt, hogy egyedül tőle függ, vajon az orvos tagként való megválasztása valósággá lehet-e. Csak ne okozna mindez annyi hiábavaló kellemtelenséget és a személye ellen irányuló ellentmondást. Ebben a pillanatban már jobb szerette volna, ha soha nem tesz kötelező ígéretet az orvosnak. De megtette, most már lehetetlen adott szavát megszegnie. Korábban talán másképpen gondolkodott, de most már szó sem lehet róla. Kitart elhatározása mellett, bármi történjék is. Oldalt fordult, vigyázva, hogy anyajegyét a többiek ne lássák. Előre érezte, hogy hangja bátortalan és minden meggyőződés nélküli lesz.

– Úgy látszik, barátunk, Flory szólni kíván – szolt Mr. Macgregor.

– Igen. A magam részéről azt ajánlom, hogy Dr. Veraswamit válasszuk meg a klub tagjai közé.

Erre az egyszerű és néhány szavas mondatra olyan

hangos ellenkezés csattant fel a klubtagok részéről, hogy Mr. Macgregor a csend helyreállítása végett tenyerével erősen verni kezdte az asztalt. Figyelmeztette őket, hogy a hölgyek odaát tartózkodnak a másik szobában. Ellist azonban nem lehetett lecsendesíteni. Felugrott a helyéről és arcszíne az orra körül egészen elszürkült. Odaállt Flory elé, mintha tetteleg is bántalmazni akarná.

– Te, utolsó szemét, vondd vissza nyomban, amit mondtál!

– Eszem ágában sincs.

– Te, piszkos disznó! Te, *niggerek* kebelbarátja! Te orcátlan fattyú!

– Csendet kérek! – szólt közbe erélyesen Mr. Macgregor.

– Nem, ez mégis túrhetetlen, hogy ez az utolsó, aljas gazember szembehelyezkedjék valamennyiünkkel – mondta Ellis és az erős felindulástól hangja majdnem sírásra változott. – Szembeszáll valamennyiünkkel egy sárgahasú *nigger* kedvéért, azok után, amit nyíltan és takargatás nélkül a szeme közé mondtunk! Mi lesz velünk, ha nem tartunk össze és beengedjük magunk közé ezeket a fertelmes, fokhagymaszagú színesekeket!

– Vondd vissza az indítványodat, Flory, öreg pajtás, nagyon szépen kérek! – mondta Westfield. – Ne tégy ilyen örültséget!

– Tiszta bolsevizmus ennek a Florynak a viselkedése, vesszen meg! – mondta Mr. Lackersteen.

– Ne higgyétek, hogy bármit is törődöm azzal, amit össze-vissza fecsegtek! Ez nem a ti dolgotok. Mr. Macgregor dönthet a kérdésben egyedül.

– Akkor tehát, ha Mr. Flory ragaszkodik indítványához...

– Igen, ragaszkodom.

Mr. Macgregor sóhajtott. – Nagy kár! Ebben az esetben nem tehetünk mást...

– Nem, nem, nem! – kiáltott Ellis és dühében toporzékolni kezdett. – Nem hátrálhatunk meg előtte! Bocsássuk akkor az indítványt szavazás alá és ha ez az undok alak még akkor sem választja a fekete golyót velünk együtt, őt magát is kilökjük a klub tagjai közül. Komornyik!

– *Sahib!* – szólt a komornyik és hangtalanul megjelent az ajtóban.

– Hozd be a szavazó dobozt és a golyókat. Most pedig takarodj! – tette hozzá Ellis, mikor a komornyik egyetlen pillanat alatt teljesítette a parancsot.

A teremben a légkör fojtóvá vált, még fizikai értelemben is, mert valami ok miatt a *punkah* megszűnt működni. Mr. Macgregor felállt és bár látszott rajta, hogy mennyire helyteleníti, ami történt, de mégis részrehajlatlanságot mutatni kívánó tekintettel húzta ki a szavazó doboz aljából a fehér és fekete golyókat tartalmazó fiókokat.

– Mit komédiázunk! – kiáltott fel dühösen Ellis. – Itt az én szavazatom. Itt van Maxwellé is – mondta és két fekete golyót dobott be a dobozba. Ekkor teljesen elveszítette az uralmat maga fölött, kezébe vette a fehér golyókat tartalmazó fiókot és a padlóra dobta. A fehér golyók szanaszét gurultak. – Tessék! Végy föl a földről belőlük, ha kedved van hozzá.

– Ostoba bolond! – szólt haragosan Flory. – Azt hiszed elérsz valamit az ilyesmivel?

– *Sahib!*

Mindnyájan felfigyeltek és a hang irányába néztek. A veranda korlátján az egyik *chokra* kapaszkodott fel és heves kézmozdulatok közben a folyó felé mutatott.

– *Sahib! Sahib!*

– Mi történt? – kérdezte Westfield.

Mindnyájan az ablak felé mentek. Az a *sampan*, amelyet Flory az imént pillantott meg a folyó túlsó partján, most ki volt kötve a folyó innenső partjához, közvetlenül a klub épületével szemközt. Zöldszínű *gaungbaugba* öltözködött burmai szállt ki a csónakból.

– Ez Maxwell egyik erdőkerülője! – mondta Ellis az ijedségtől és meglepetéstől megváltozott hangon. – Szent Isten! Úgy látszik valami történt.

Az erdőkerülő meglátta Mr. Macgregort: a szokásos mély meghajlással köszönt, de látszott rajta, hogy most más gondja van. Megfordult és visszatért a *sampanhoz*. Négy másik ember, egyszerű burmai parasztok, a csónak belsejéből kiemelték azt a hosszúkás, különös csomagot, amely Florynak feltűnt már akkor is, amikor a folyó másik partján a csónakba tették. Ekkor körülbelül mindenki tisztában volt vele, hogy valami tragédia történt. Az erdőkerülő a veranda felé nézett és mikor látta, hogy ott nincs lépcső, a négy embert előre, a klub bejáratához irányította. A négy ember úgy vitte vállán a csónakból kiemelt csomagot, mintha koporsót vinnének. A komornyik megjelent a társalkodóban és arca feltűnően elsápadt, ami bennszülötteknél azt jelentette, hogy arcának színe hamuszürkévé változott.

– Komornyik! – mondta Mr. Macgregor, hangjában érezhető megrendüléssel.

– *Sir!*

– Menj azonnal és csukd be a kártyaszoba ajtaját és tartsd becsukva. Ne engedd, hogy a két *memsahib* lássa, ami itt történik.

– Igen, *sir!*

A burmaiak a vállukon cipelt teherrel súlyos lépésekkel közeledtek a társalkodó felé. Mikor beléptek, a legelől jövő férfi megbotlott és majdnem elesett: véletlenül a padlón szétszóródó egyik fehér golyóra lépett rá. A burmaiak letérdeltek és a padlóra eresztették terhüket, majd felálltak és meghatódott tekintettel néztek le a földre. Westfield letérdelt és félrehúzta azt a fehér leplet, amelybe a holttest be volt borítva.

– Jézus Krisztus! Nézzétek szegényt! – mondta, bár hangjában kevés meglepődést érzett. – Nézzetek szegény fiúra!

Mr. Lackersteen a szoba másik végébe húzódott és izgalmában az orrát fújta. Abban a pillanatban, amikor a holttest fejről a takarót leemelte, Westfield azonnal tisztában volt vele, hogy mi történt. Maxwell vérbosszú áldozata lett. *Dahjukk*kal egész testét össze-vissza szabdalta az általa agyonlőtt bennszülött férfi két, közeli rokona.

XXII.

Maxwell halála mély megrendülést idézett elő Kyauktadában. Az esemény felett érzett felháborodást mindenütt érezni lehetett egész Burmában. A kyauktadai gyilkosságról még évek múlva is beszéltek, amikor a szerencsétlen Maxwell nevét már réges-régen elfelejtették. A gyilkosság által kiváltott felháborodásnak kezdettől fogva nem igen volt semmi személyes jellege. Maxwell nagyon jelentéktelen egyéniség volt. „Derék, jóra való fiú”, állapították meg róla, de különösebb részvétet senki nem érzett iránta. Ez természetesen nem azt jelenti, mintha ez a felháborító eset közelről nem érintette volna a Burmában élő fehéreket. Sőt, ellenkezőleg dühük az eset személyes vonatkozásaitól függetlenül szenvedélyes haraggal irányult a színesek ellen. Egyszerűen, mert az a megbocsát-hatatlan dolog történt, hogy színesek *fehér embert* öltek

meg. Valahányszor ez történik, megdöbbenés fut végig minden angol emberen, akik a távoli kelet gyarmatain élnek. Burmában egyedül évenként legalább nyolcszáz ember esik áldozatul gyilkosságnak, mivel azonban az áldozatok színesek, ez nem számít semmit: de ha csak egyetlen egy *fehér embert* gyilkolnak is meg, azt mindenki szörnyűségnek, majdnem szentségtörésnek tekinti. Szegény Maxwellt meg kell bosszúlni, ebben mindnyájan megegyeztek. De néhány személyes szolgájától és néhány alatta szolgáló erdészétől eltekintve, akik holttestét magukkal hozták és akik valóban ragaszkodtak hozzá, senki egyetlen könnyet sem ejtett halála miatt.

U Po Kyin pedig határozottan örült és arca sugárzott a boldogságtól, amikor a gyilkosságról értesült.

– Hidd el, asszony, ez olyan, mint valami mennyből érkező ajándék! – mondta Ma Kinnek. – Magam sem tudtam volna ezt az eseményt különben megrendezni. Így most már minden fehér ember komolyan veszi a zendülést. Hidd el nekem, Ma mindennap biztosabb vagyok benne, hogy valami fennsőségesebb hatalom állt mellém.

– Ko Po Kyin, benned nincsen semmi szeméremérzet! Nem tudom megérteni, hogyan mersz ilyen dolgokat mondani! Nem félsz tőle, hogy ez a gyilkosság a te lelkedet szárad?

– Bolondokat beszélsz, asszony! Mi köze az én lelkemnek a fiatal angol meggyilkolásához? Miket beszélsz össze-vissza gyilkosságról? Egész életemben nem öltem meg soha még egyetlen csirkét sem.

– De hasznod volt ennek a szegény fiatalembernek a halálából.

– Hogy hasznom volt-e? Persze, hogy volt hasznom! És miért ne lett volna? Ki vonhat engem felelősségre azért, mert ezt a fiatal angol megöltem? A halász fogja a halat és ezzel kárt tesz a saját lelkének. De mi károm származik nekem abból, ha a halász által megfogott halat megeszem? Nem lehet kétséges, hogy semmi. Miért ne egyem meg a halat, mihelyt egyszer nem él? Alaposabban kellene tanulmányoznod Buddha szent iratait, Kin Kin.

A temetést másnap reggel tartották meg reggeli előtt. A temetőben minden európai megjelent, az egyetlen Verrall kivételével, aki, mint mindig, póló botjával a kezében, száguldozott fel és alá a *maidanon*, majdnem pontosan szemben a temetővel. A temetési szertartás szövegét az anglikán imakönyvből Mr. Macgregor olvasta fel.

Az európaiak kicsiny csoportja körbe állta a sírt: trópusi sisakjukat kezükben tartották és egész testüket izzadság borította el, ritkán hordott fekete ruhájukban, amelyet erre az alkalomra szekrényeik legmélyéről szedtek elő. Az éles reggeli napsütésben mindnyájuk arcvonásai még fáradtabbnak és megöregedettebbeknek látszottak, mint egyébkor, rosszul vasalt és lesoványodott testükről lógó ünneplő ruhájukban. Egyedül Elizabeth volt közöttük friss és fiatal. Elment a temetésre Veraswami és rajta kívül még öt-hat színes hivatalnok is, de ezek tisztos távolságban tartották magukat az európaiaktól. Az apró temetőben tizenhat sírkő volt: az eltemetettek között voltak fakitermelő vállalatok alkalmazottai, kormánytisztviselők és katonák, akik a bennszülött lakossággal támadt összeköttetések alkalmával estek el.

– Itt nyugszik John Henry Spagnell – így szólt az egyik sírkő felirata – az indiai császári rendőrség őrmestere, aki a kolera áldozata lett, kötelességének hű teljesítése közben.

Flory halványan emlékezett Spagnellra, aki hirtelen pusztult el az egyik vállalat telepén, amikor delirium tremenstől másodízben kapott rohamot. A temető egyik sarkában eurázsiaiak sírja volt, fakeresztekkel. A jázminbokornak Burmában gyakori kuszó-növény változata nőtte be a sírokat és borított be mindent hófehér virágaival. A jázmin bokrok között több helyen a sírok oldalában patkánylyukak voltak láthatók.

Mr. Macgregor ünnepélyes és az alkalomhoz illően megilletődött hangon fejezte be a gyászszertartás szövegének felolvasását, majd a menet élén haladva, a többiekkel együtt készült elhagyni a temetőt: kezében tartotta sötét trópusi sisakját, amely keleten általában az ünnepélyes alkalmakkor használt cylinder szerepét játssza. Flory egy ideig ott maradt a temető kapujánál, remélve, hogy alkalma nyílik Elizabeth-tel beszélgetni, de a leány úgy ment el mellette, hogy még csak pillantására sem méltatta. De nemcsak Elizabeth, hanem a többiek is a megvetés bizonyos fajtájával kezelték aznap reggel. Maxwell meggyilkolása igen rossz színben tüntette fel a fehér emberek iránti lojalitást megsértő magatartását. Ellis Westfield karjába kapaszkodott, amikor mentek kifelé a temetőből. Egy pillanatra megállt a frissen hantolt sír mellett, amíg elővette cigarettatárcáját. Beszélgetni kezdtek és Flory akaratlanul is végighallgatta, amit egymásnak mondtak.

– Istenemre mondom, Westfield, ha rá gondolok arra, hogy ez a szegény fiatal Maxwell még néhány nappal ezelőtt sem igen sejthette, hogy mi vár rá, felforr a vérem! Az éjszaka nem tudtam aludni, olyan határtalanul dühös voltam.

– Elég nagy szörnyűség, ami történt, én is azon a véleményen vagyok. De nyugodt lehetsz, a bosszú nem marad el és néhány aljas burmai ezért a cselekedetért lógni fog. Legalább kettőnek meg kell halni egyért – más nem tehetünk.

– Kettőnek! Én szívesebben felakasztanék ötvenet közülük! Ha egy egész hadsereget meg kellene mozgatni, akkor sem engedném, hogy a két gyilkos megszökjék. Tudod már a nevüket?

– Igen, körülbelül! Mindenki tudja, aki egy faluban lakott velük. Az ilyesmiről mindig könnyen értesülünk. Csak nehéz ezeket a falusiakat vallomásra bírni és megtudni tőlük, hogy a gyilkosok hol bujkálnak.

– De most ne légy kíméletes és kényszerítsd rá őket, hogy beszéljenek. Ne törődj semmit a törvény korlátozósaival. Addig verd őket, amíg ki nem nyitják a szájukat. Ha arra lenne szükséged, hogy pénzzel bírd szólásra a tanúkat, néhány száz rupiát magam is szívesen áldozok.

Westfield felsóhajtott és így szólt: – Bármennyire sajnálom is, az ilyesmit manapság már nem lehet megtenni, bár az embereim jól tudnák, mit kell ilyenkor csinálni. Ki kellene kötni a gazembereket egy hangyaboly fölé vagy paprikát hinteni a botozás utáni támadt sebhelyekre. Az ilyesminek már vége van. Bármennyire buta is a törvény, be kell tartanunk. De azért nyugodt lehetsz, a két gyilkos lógni fog.

– Rendben van! De, ha elfogtad őket, legyen rá gondod, hogy a halálos ítélet elől meg ne menekülhessenek. Inkább lódd agyon őket sajátkezűleg! Rendezd a dolgot úgy, mintha szökést akartak volna megkísérelni, vagy tégy akármi mást. Csak az a fontos, hogy akasztófára kerüljön mind a két gazember.

– Ettől ne félj – mondta Westfield. – Feltétlenül kézre kerülnek a gyilkosok, akár török, akár szakad. Inkább ártatlant akasztatok fel, mint hogy ne akasszanak fel senkit sem – tette hozzá cinikusan, szemrebbenés nélkül.

– Az ilyen beszédet már szeretem! Nem fogok tudni aludni addig, amíg a két gyilkost az akasztófán nem látom – mondta Ellis, miközben távolodtak el a sírtól a temető

kapuja felé. – Krisztusomra! Menjünk erről a kegyetlenül tűző napról! Majd elpusztulok a szomszúságtól.

Többé-kevésbé mindnyájan ezt érezték, de azzal is tisztában voltak, hogy mégsem lett volna helyes eljárás, ha nyomban a temetés után a klubba mennek és együtt isznak. Az európaiak így szétszóródtak házaikban, mialatt Veraswami négy kórházi szolgája felhantolta a sírt.

Reggeli után Ellis lement hivatalába, kezében sétatálcájával. A forróság ekkor már elviselhetetlenül nagy volt. Ellis a temetés után megfürdött: könnyű inget és sortot vett fel, mert a fekete ruha viselésétől máris hőkiütéseket kapott és ezek fájdalmasan viszkettek. Westfield motorcsónakon törzsőrmesterével együtt elindult, hogy kézrekerítse a gyilkosokat. Úgy rendelkezett, hogy Verrall is vele menjen, nem mintha valami sok szüksége lett volna rá, inkább csak azért, hogy az elbizakodott fiatal hadnagynak valami munkát adjon.

Ellis dühösen vakarta a mind fájdalmasabb hőkiütéseket, de dühe a Maxwell-lel történt gyilkosságnak is szólt. Már egész éjszaka is ezen töprengett. Káromkodott és szidta az aljas színeseket, akikben volt elég arcátlanság ahhoz, hogy megöljenek egy *fehér embert*! Ezért keservesen lakolniuk kell! Mi szükségük volt az ostoba, úgynevezett humánus törvényekre? Miért kell nekünk, angoloknak, minden aljas inzultust szóltanul elviselnünk? Mert, tegyük fel, hogy ugyanez az eset egy német gyarmaton történt volt, még a háború előtt! Igen, a németek értettek az ilyesmihez és tudták, hogyan kell bánni a piszkos *niggerekkel*! Rinocerosz-bőrből készített korbács való nekik! Igen, a németek értettek hozzá: a földig felpörkölték falvaikat, halomra öldösték állataikat, felgyújtották gabonájukat, megtizedelték és ágyúcsövek elé kötötték őket.

Ellis kétségbeesett és a dühtől eltorzult arccal nézte a trópusi napsütés fényzuhatagát, amint omlott át a sűrű falombok között. Szelíd tekintetű, középkorú burmai haladt el mellette, vállán hatalmas, jó karvastagságú bambusz-karóval. Ellis szorosán megmarkolta sétatálcáját kezében. Ha most ez az aljas disznó rátámadna vagy bármivel inzultálná, most gondolkodás nélkül szétverné a koponyáját! De ezek az aljas, sunyi dögök soha nem mernek szemtől-szembe támadni. Ah, mikor következik már egy igazi zendülés, amikor ki lehet hirdetni a statáriumot és amikor nincs kegyelem! Amikor agyon lehet őket

lőni százával, ha kell, ezrével és korbáccsal lehet az arcukba sújtani vagy véres cafatokra hasítani a bőrt a hátukon!

Néhány pillanattal később öt középiskolás fiatal burmai haladt el mellette. Ellis mogorván nézte a fiatal fiúk vigyorgó és úgy érezte, rajta gúnyolódni kívánó tekintetét. Ezek a fiúk most bizonyosan ki akarnak kezdeni vele, a fehér emberrel. Valószínűleg hallottak a gyilkosságról és mint-hogy szenvedélyes nacionalisták voltak, a fehér ember halálát bizonyosan személyes győzelmüknek tekintették. Ellis gyanúja nem volt minden alap nélküli, mert az öt burmai fiú valóban kihívólag viselkedett vele szembe. Végül is nem állhatta tovább és dühösen rájuk rivalt:

– Titeket meg mi lelt? Min nevettek, ti nyavalyások?

A fiúk erre mindnyájan Ellis felé fordultak.

– Azt kérdeztem tőletek, hogy mi az ördögért röhögtök?

Az öt közül Ellis kérdésére az egyik fiú felelt és hangja talán azért is, mert hibás kiejtéssel ejtette ki az angol szavakat, Ellis fülének úgy hangzott, mint szándékos sértés. A fiú így szólt:

– Ez nem maga dolga.

Ellis úgy érezte, hogy ebben a pillanatban elveszítette eszméletét, és nem tudta mit csinál. Sétapálcájával teljes erővel rásújtott a hozzászóló fiú fejére és botja a szerencsétlennek a szemét találta el. A fiú az ütéstől a földre esett: a többi négy ugyanebben a pillanatban rátámadt Ellisre. Ellis azonban túlságosan is erős volt a fiatal fiúkhoz képest, lerázta őket magáról és botjával rettenetes erővel hadonászni kezdett.

– Takarodjatok innen, ti aljas dögök! Takarodjatok, mert valamennyiötöket darabokra zúzlak!

A négy fiú ijedten hátrált a dühöngő európai elől. Az a fiú, akit az ütés ért, a földről nagynehezen feltápáskodott és térdenállva, síró hangon üvöltözött: – Kiverte a szememet! Kiverte a szememet! – Hirtelen a négy fiú megfordult és egy közelben levő kőrákáshoz szaladt. A köveket útjavítás céljaira készítették oda: a jó nagy kőrákás alig húsz méter távolságra volt. Ellis ekkor már egészen közel volt ahhoz az épülethez, amelyben vállalatának hivatala volt. Egyik színes hivatalnok megjelent a verandán és izgatottan fel-alá ugrált, amikor az izgalmas jelenetet látta.

– Jöjjön azonnal, *sír*, siessen, mert agyonverik! Ha nem vigyáz, azonnal vége lesz!

Ellis méltóságán alulinak tartotta volna, hogy szaladjon,

de azért megfogadta a tanácsot és elindult felfelé a veranda lépcsőin. Ebben a pillanatban zúgva szállt felé egy kődarab és nekicsapódott a veranda egyik oszlopának, miközben a hivatalnok ijedten beszaladt a verandáról. Ellis azonban nem ijedt meg, hanem a verandán állva szembefordult a felé mind több és több követ dobáló fiúkkal. A verandán már biztonságban érezte magát és sugárzó arccal kiabált a hozzá közeledő fiú felé:

– Aljas, piszkos kis *niggerek*! Erre, úgy-e, nem számítottatok, hogy én közben hazaérkezem? Gyertek fel a verandán, ha van bátorságotok. Gyertek mind a négyen, majd elbánok veletek. De persze nem mertek, ti gyáva patkányok.

Később Ellis durva és mosdatlan szájú burmai káromkodásba kezdett és úgy szidalmazta a négy fiút. A fiúk dobálták a kődarabokat a verandára, de gyengék voltak ahhoz, hogy dobásaik veszedelmesek legyenek volna: Ellis különben is ügyesen kikerülte, hogy a feléje dobott kövek megsebesítsék. Közben a közelből izgatott kiáltozás lármája hallatszott. A rendőrség épülete a közelben volt és meghallották a hangos kiáltozást. Néhány rendőr futva érkezett, hogy utánanézzon, mi történik. Erre a fiúk, sebesült társukat is magukkal cipelve, hirtelen eltűntek és Ellist győztesként hagyták a furcsa színhelyen.

Ellis valójában nagyon élvezte az egész jelenetet, de a végén mégis dühös volt és komolyan bosszankodott azon, ami vele megtörtént. Azonnal leült íróasztalához és írásban tett panaszt Mr. Macgregornál, részletesen leírva neki, hogy milyen aljas támadás érte. A levéllel együtt elküldte két színes hivatalnokát is, akik látták a történetet, hogy ha szükséges, tanuvallomást tegyenek. A két színes, Ellis előzetes kioktatására, egyértelműleg hazudott vallomásuk megtételénél és azt állították, hogy a fiúk támadták meg Mr. Ellist minden előzetes kihívás nélkül, aki így tisztán csak védte önmagát. Ellis felfuvalkodott gőgjében maga is azt hitte, hogy a történeteknek meghamisított elbeszélése valóban úgy folyt le, ahogyan Mr. Macgregor előtt vallomásukban a két színes tisztviselő előadta. Mr. Macgregor nem túlságosan értette a történetet, de azért parancsot adott a rendőrségnek, hogy kerítsék elő a négy középiskolás fiút és hallgassák ki őket. A fiúk jól tudták, hogy mi következik és sikerült olyan jól elrejtőzniük, hogy, bár néhány rendőr az egész bazárt felkutatta értük, nem sikerült rájuk találni. Este az egyik

burmai orvos vette kezelésbe azt a fiút, akit Ellis botjával a szemén megsértett és miután mindenféle, mérgezőhatású kotyvalékkal kezelte a szegény fiút, valóban sikerült félszemére vakká tennie.

Az európaiak aznap este, szokás szerint, összegyülekeztek a klubban. Csak Westfield és Verrall nem volt jelen, mert még nem tértek vissza a faluból, ahol a gyilkosokat keresték. A hangulat nagyom nyomott volt. A gyilkosság után nyomban következett az Ellis ellen intézett, és mint ők hitték, kihívás nélküli támadás. Mindezek az események megijesztették, de ugyanakkor fel is dühösítették az európaiakat. Mrs. Lackersteen ideges sápítózással mondogatta: – Ha így tart tovább, saját ágyunkban fognak meggyilkolni bennünket. – Mr. Macgregor igyekezett megnyugtatni a könnyen ijedős Mrs. Lackersteent és biztosította róla, hogy zendülés esetén az európai hölgyek teljes biztonságot találhatnak a börtön magas falai mögött, de ez a lehetőség Mrs. Lackersteen megbolygatott idegeit nem túlságosan nyugtatta meg. Ellis gorombán és kihívó módon viselkedett Floryval szemben. Elizabeth pedig egyszerűen tudomást sem vett létezéséről. Pedig Flory abban a reménységben érkezett a klubba, hogy sikerülni fog neki Elizabeth-tel tisztázni a közöttük lévő félreértést és helyreáll kettőjük között a régi baráti jó viszony. Már elmúlt este nyolc óra és mindnyájan jó sokat ittak, amikor a hangulat egy kicsit kezdett megnyugodni. Ellis ezen fölháborodva így szólt:

– Nem lenne-e jó, ha elküldenénk néhány *chokrá*-t haza, hogy hozzák el ide a klubba mindnyájunk *dinner*-jét? Együtt megesszük és utána játszunk néhány *rubber* bridget. Okosabb, mint hogy otthon lógassuk a fejünket.

Mrs. Lackersteennek különösen tetszett az Ellis által felvetett eszme, mert semmi kedve sem volt ilyen rossz hangulatban hazamenni. A két *chokra*, mikor közölték velük, hogy milyen megbizatos vár rájuk, elkezdtek hangosan sírni. Kitént, hogy Maxwell szellemétől féltek, amely szerintük bizonyosan meg fog jelenni, ha ilyenkor késő este a temető közelébe mennek. A két fiatal gyerek félelmét nem sikerült leküzdeni és így helyettük a *mali* ment el, hogy kosarakban hozza az ételeket. Alig indult el a *mali* útjára, Flory kinézett a verandán és feltűnt neki, hogy ismét telihold van, éppen úgy, amikor négy héttel ezelőtt olyan kimondhatatlanul boldognak érezte magát és amikor megcsókolta Elizabethet a *frangipáni*-fa tövében.

Négy hét és mégis milyen öröklétnek tetsző távolságban volt már ez az idő.

Éppen leültek a bridzs-asztalhoz, amikor erős puffanás hallatszott a háztetőn. Mindenki meglepődötten felfigyelt és felnézett a mennyezetre.

– Bizonyosan kókuszdió esett a tetőre! – mondta Macgregor.

– Az nem lehet: sehol a közelben nincs kókuszpálma – jegyezte meg Ellis.

A következő pillanatban egyszerre több dolog is történt. Az újabb puffanás sokkal erősebb volt, majd nyomban utána az egyik petróleumlámpa leszakadt és nagy csörömpöléssel a földre esett. Kicsi híja, hogy rá nem zuhant Mr. Lackersteenre, aki ijedt kiáltással ugrott félre. Mrs. Lackersteen hangosan sikoltani kezdett és a komornyik szaladt be a terembe az ijedségtől szürkére vált arcával.

– *Sir, sir!* Rossz emberek jönnek! Meggyilkolnak minket, mind, *sir!*

– Mit beszélsz? Miféle rossz embereket emlegetsz? Mit akarsz ezzel mondani?

– *Sir*, a falusiak mind odakinn vannak! Nagy botok, sok *dah* van kezükben és mind szaladgálnak a ház körül! Át akarják vágni *master* torkát, *sir!*

Mrs. Lackersteen hátravetette magát a karosszékekben, ahol ült. Egyszerre olyan hangos sikoltozásba kezdett, hogy a komornyik hangját alig lehetett hallani.

– Ugyan, kérem, legyen már csöndben! – szólt reá Ellis rosszaló hangon. – Hallgassák csak, mi történik odakinn.

A klub épülete előtt a tompa morajláshoz hasonló lár-mából következtethetőleg igen nagy tömeg gyülekezett össze. Mr. Macgregor felállt helyéről, a hang hallatára egész teste megmerevedett és csiptetőjét harciasan megigazította az orrán.

– Úgy látszik, valami zavargás törhetett ki! Komornyik, vedd fel a lámpát a földről. Miss Lackersteen, vegye gondjaiba nagynénjét. Talán valami baja történt, hogy ennyire sikoltozik. A többiek jöjjenek velem!

Mindnyájan elindultak a bejárati ajtó felé, amelyet valaki, valószínűleg a komornyik, előzőleg becsukott. Az ajtóra nagy tömegben állandóan apró kódarabok hullottak. Mr. Lackersteen megijedt a hangtól és félénken a többiek háta mögé húzódott.

– Azt hiszem, okosabb lenne bezárni az ajtót! – mondta.

– Nem, nem! – mondta Mr. Macgregor. – Ki kell mennünk és szemtől szembe kell velük nézni. Végzetes következményei lehetnének, ha másként tennénk.

Mr. Macgregor kinyitotta az ajtót és megállt a klub kertjéből felvezető lépcső legfelső fokán. A kert ösvényén körülbelül húsz burmai állt, kezükben botokkal és görbe *dah*jaikkal. A kert kerítésén kívül az út mindkét oldalán és tovább a *maidan* felé óriási tömeg gyülekezett össze, lehettek legalább kétezren. Az erős holdsütésben kísérteties képet nyújtott az összegyülekezett bennszülöttek hatalmas csoportja. A tömeg között itt-ott megcsillant a holdfény egy-egy görbe *dah* fényes fémfelületén. Ellis nyugodtan és az izgalom minden jele nélkül állt Mr. Macgregor mellett, kezét zsebre téve. Mr. Lackersteent azonban sehosem lehetett látni.

Mr. Macgregor felemelte a kezét és csendre intette a lépcső alján álló bennszülötteket. – Mit kerestek itt?! – kiáltotta le hozzájuk szigorú hangon. A válasz még hangsabb kiáltozás volt, többen ökölnagyságú köveket dobtak az útról a lépcső tetején álló európaiak felé, de a kövek szerencsére célt tévesztettek. A kerti ösvényen álló egyik bennszülött ekkor megfordult, kezével intett a többieknek és így jelezte, hogy hagyják abba a ködobálást. Majd nyomban utána előre lépett és beszélni kezdett az európaiakhoz. A tömeg szónoka csinos külsejű, fiatal, harminc év körüli bennszülött volt, mongolos módra lefelé csüngő bajusszal. Hosszú *longy*ját a térdéig feltűzve viselte.

– Mit akartok tulajdonképpen? – kérdezte újra Mr. Macgregor.

A férfi erre megszólalt derűs, majdnem mosolygó arccal; hangja határozottan tiszteletteljes volt.

– Nekünk nincs semmi panaszunk a többi *sahibra*, *min gyi*, mi Ellisért, a fakereskedőért jöttünk. (A férfi Ellis nevét Ellitnek ejtette ki.) Az a fiú, akit reggel megütött, szemvilágát veszítette. Át kell adniok nekünk Ellitet, hogy megbüntethessük. Másnak senkinek nem fog történni semmi baja.

– Jól jegyezd meg ennek a fickónak az arcát – mondta Ellis Floryhoz fordulva. – Ezért legalább hét esztendőt fog kapni.

Mr. Macgregor dühében elvörösödött és haragja olyan nagy volt, hogy szava is elállt. Egy ideig nem tudott megszólalni, majd amikor beszélt, angolul szólt az előtte álló férfihez.

– Mit gondolsz, kivel beszélsz? Húsz éve élek Burmában, de ilyen arcátlansággal még soha nem találkoztam! Takarodjatok azonnal, mert a katonai rendőrséget vezényeltetem ki ellenetek!

– Csak semmi késlekedés, *min gyi*. Jól tudjuk, hogy mi soha nem kapunk igazságot a maguk bírától, ezért mi magunk akarjuk megbüntetni Ellitet. Adják át azonnal. Mert, ha nem, mindnyájan megkeserülük.

Mr. Macgregor öklével haragos kézmozdulatot tett és erélyesen rákiáltott az előtte álló férfira: – Takarodj azonnal a szemem előtt, te aljas kutya! – kiáltotta olyan magából kikelt hangon, amely nála példátlan volt és hosszú évek óta egyetlen egyszer sem fordult elő.

Nyomban ezután hangos üvöltözés hallatszott az út felől és olyan kőzáró zúdult a klub épülete felé, hogy nemcsak az európaiak, hanem a burmaiak közül is többen megsérültek. Az egyik kődarab Mr. Macgregort az arcán találta, úgyhogy megtántorodott és majdnem elesett. Az európaiak erre gyorsan sarkon fordultak, bementek az épületbe és elreteszeltek az ajtót. Mr. Macgregor orrcsipetője összetört és arca az orra körül erősen vérézett. Mikor visszaérkeztek a társalkodóba, Mrs. Lackersteen összekuporodva ült karosszékeiben és még mindig hisztérikusan sikoltózott. Mr. Lackersteen egy kicsit tántorogva állt a szoba közepén, kezében üres whiskys üveggel, a komornyik pedig az egyik sarokban térdelt és hányta magára a keresztet. (A komornyik még fiatal gyermek korában katolikus hitre tért.) A fiatal bennszülött szolgagyermek hangosan sírtak. Csak Elizabeth viselkedett nyugodtan, de ő is sápadt volt a félelemtől.

– Hívjátok azonnal a rendőrséget! – rendelkezett Mr. Macgregor és közben vérző orrát a zsebkendőjével törülgette.

– Lehetetlen – mondta Ellis. – Szétnéztem, mialatt kinn voltunk és láttam, hogy a gazemberek egészen bekerítették az épületet. Senki nem tud eljutni a rendőrkaszárnnyáig. Veraswami házának kertje is tele van bennszülöttekkel, arra sem mehetünk.

– Akkor várunk kell – nyugodott bele a változhatatlanba Mr. Macgregor. – Biztosra veszem, hogy a rendőrök maguktól is megérkeznek. Nyugodjék meg, Mrs. Lackersteen, nagyon kérem, nyugodjék meg! A veszély sokkal kisebb, mint ahogyan gondolnánk.

Mr. Macgregor megnyugtató szavai nem hatottak vala-

mi meggyőzően, mert a tömeg lármája odakinn pokoli zúrzavarrá fokozódott. Közben a tömeg az útról mind nagyobb számban özönlött befelé a klub kertjébe és a házat sűrű tömegben többszáz ember vette körül. A láрма annyira fokozódott, hogy a klub épületében lévők egymás szavát is alig hallották. A társalkodó ablakait becsukták. Így az ablakok egyelőre nem törtek be, mert megvédték a fémből készült zsalugáterek. Hamarosan azonban a kődobálás annyira megerősödött, hogy a zsalugáterek nem voltak képesek kellő védelmet nyújtani és az ablakok csörömpölve kitörtek. A házra zúduló kőtömeg hatása alatt a fából készült falak állandóan remegtek, mintha minden pillanatban az egész ház összeomlani készült volna. Ellis kinyitotta az egyik zsalugátert és vak dühében üres palackot dobott ki a tömeg közé, de erre még több kő zúdult az ablak felé és Ellis, amilyen gyorsan csak tehetette, becsapta a zsalugátert. A burmaiaknak, úgy látszik, nem volt semmi előre kigondolt haditervük és alig tettek egyebet, mint a házat kövekkel dobálták és közben pokoli lármát csaptak. Az európaiakat érthetően megdöbbenették a történetek. Senki nem tett szemrehányást Ellisnek, aki a veszedelmet a fejükre hozta. A közös baj egy időre megszüntetett közöttük minden különbséget. Mr. Macgregor orrcsüptetőjének elvesztése után, félig vakon és zavartan állt a szoba közepén. Jobbkezével Mrs. Lackersteen karját fogta, aki belékapaszkodott, mintha ez biztonságot jelentett volna számára, bal lábába pedig az egyik *chokra* kapaszkodott és hangosan sírt. Mr. Lackersteen újra eltűnt. Ellis dühösen fel és alá szaladgált a teremben és dühében öklét rázta abba az irányba, ahol a rendőrkaszárnya volt.

– Hol van a rendőrség? Miért nem jönnek ezek a gyáva disznók? Istenemre mondom, soha nem lesz ilyen alkalomunk, hogy elbánjunk ezekkel az aljas színesekkel. Ha csak tíz fegyveres rendőr itt lenne, percek alatt rendet lehetne teremteni!

– Biztos vagyok benne, hogy jönnek azonnal! – mondta Mr. Macgregor. – De legalább tíz perc kell hozzá, hogy át tudják magukat törni a tömegben.

– De miért nem használják már is fegyvereiket, a nyomorult, gyáva kutyák? Halomra ölhetnék őket, ha megindítanák a tüzelést. Istenemre, micsoda kár ilyen nagyszerű alkalmat elszalasztani!

Az egyik nagyobb erővel dobott kődarab áttört egy

zsalugátért. Az így keletkezett résen a következő kődarab berepült a terembe, leverte a falról az ott felakasztott Bonzó-képet és a falról visszaverődve Elizabeth-et könyökénél erősen megütötte, majd végül az asztalra zuhant. A kint üvöltöző tömeg diadalordítással vette tudomásul, hogy a kövek dobálásának sikere van. Mrs. Lackersteen, aki közben egy kicsit megnyugodott, most még hangosabb sikoltozásba kezdett.

– Ugyan, hallgattassátok el már el ezt a hisztérikus vénasszonyt! – kiáltotta durva hangon Ellis. – Olyan lármát csap, mintha egy disznót szúrtak volna le. Valamit tennünk kell. Flory, Macgregor, ne álljatok itt ostobán és tétlenül, valamit okvetlenül tennünk kell!

Elizabeth idegei hirtelen összeroppantak és hangosan sírni kezdett. Erős fájdalmat érzett a könyökén, ahol a kődarab megütötte. Flory egyszerre csak meglepetéssel vette észre, hogy Elizabeth szorosan a karjába kapaszkodik. Bármennyire le is kötötték figyelmét az izgalmas pillanatok, szíve körül melegséget érzett, amikor megérezte Elizabeth kezének érintését. Flory egyébként az egész jelenetet szenvtelenül nézte – a láрма egy kicsit őt is megzavarta, de egyébként semmi félelmet nem érzett. Alig tudta elképzelni, hogy keletiek veszedelmesek tudjanak lenni. Csak mikor megérezte karján Elizabeth szorítását, ébredt tudatára, hogy a helyzet talán mégis veszedelmes.

– Oh, Mr. Flory, nagyon kérem, jusson az eszébe valami! Maga bizonyosan tud valamit kitalálni! De siessen, mert ezek a szörnyű emberek mindjárt betörik az ajtót.

– Nem lenne semmi baj, ha valaki el tudna jutni a rendőrkaszárnnyáig – mondta Mr. Macgregor. – Ha másként nem megy, megkísérlem saját magam.

– Erre ne is gondolj, bizonyosan agyonvernének! – mondta kiáltó hangon Ellis. – Ha mégis betörik az ajtót, én magam megyek ki közéjük. Szörnyű dolog lenne, hogy ezek a disznók bánnának el velem. Rettenetes még csak el is gondolni, hogy az egész tömeget azonnal szét tudnánk kergetni, ha a rendőrség csak egyetlen egyszer is használná fegyverét.

– Nem tudna valaki eljutni a kaszárnnyáig a folyóparton? – kiáltotta Flory kétségbeesésében.

– Hiába minden! A folyópart is tele van burmaiakkal. Mint már mondtam is, teljesen körülzártak bennünket három oldalról, csak a folyó felé vagyunk szabadok.

– A folyó felé!

Flory kiáltott fel így és hirtelen eszébe jutott, hogy a folyó még jelentheti számukra a megmenekülés útját.

– A folyó felé! Természetesen! Néhány perc alatt elérhetjük a rendőrkaszárnnyát. Nem értitek, hogy mit mondok?

– Hogyan?

– Nagyon egyszerű a dolog. A folyón, úszva. Úszva!

– Nagyszerű gondolat! – mondta Ellis és Flory vállát veregette. Elizabeth még jobban beléjekarolt és sugárzó arccal nézett rá. – Majd megyek én, ha gondoljátok! – mondta Ellis, de Flory a fejét rázta. Levetette cipőjét és szólt a komornyiknak, aki készült kinyitni azt az ablakot, amely a folyópartig tartó pázsitra nyílt. Szerencsére a kertnek ezen a részén alig néhány burmai volt. A háznak a folyó felé fordult oldalával nem törődtek, abban a hiszemben, hogy arra úgysem menekülhet meg senki.

– Rohanj, hogy észre ne vegyenek! – kiáltotta Ellis Flory fülébe, mikor kiugrott az ablakon.

– Adj parancsot a rendőrségnek, hogy minden felhívás nélkül, azonnal használják fegyverüket – kiáltotta az utasítást Mr. Macgregor Florynak, aki máris indulóban volt. – Mondd nekik, hogy ez a határozott parancsom.

– Mondd nekik azt is, hogy ne a levegőbe lőjjenek, hanem a tömeg közé – tette hozzá Ellis.

Flory leugrott a verandáról, lábát egy kicsit megsértette ugrás közben, de azért teljes erejével futni kezdett és néhány pillanat alatt elérte a folyót. A burmaiak közül, akik a közelben álltak, a holdsütésben tisztán látták, mi történik, de vagy nem mertek tenni semmit, vagy az is lehet, hogy Floryt felismerték; azt hitték, hogy menekül és mivel ők Ellist akarták kézrekeríteni, nem törődtek vele.

Flory térdig süllyedt az iszapba, amikor a víz szélére ért, de lábát kiszabadította és néhány másodperccel később már a folyó medrében úszott. Az ár gyorsan ragadta magával. Kinn, a folyóparton burmaiak szaladgáltak fel és alá, értelmetlenül ordítva. Néhány percig tartó úszás után a katonai rendőrség kaszárnnyájának épületéhez érkezett. Kiúszott a partra és bár az iszap itt is késleltette egy kis ideig, hamarosan az épület mellett termett.

A kaszárnnya épületéhez érkezve, értesült róla, hogy az egész rendőrség, Verrall száz embere és az eredeti helyőrség, együttesen mintegy százötvenen, hátulról támadták meg a tömeget és igyekeztek szétkergetni, de egyelőre csak botokat használtak. A tömeg sokkal

nagyobb volt, mint hogy bármilyen eredményt is el tudtak volna érni, és a burmaiak mindenütt körülvették őket. A burmaiak is vigyázatosak voltak és nem használták rendőrökkel szemben *dahjaikat*, nehogy ezzel okot adjanak a rendőrségnek fegyverük használatára. Flory gondolkodás nélkül saját maga is a tömeg közé vetette magát és igyekezett előre jutni a klub épülete felé. Az egész zendülésben volt valami valóságatlanság, majdnem nevetséges. Ez kitűnt abból is, hogy a burmaiak, bár könnyen megölhették volna Floryt, egy újjal sem nyúltak hozzá. Néhányan szitkozódtak, amikor egy fehér embert láttak meg maguk között, mások a lábára tapostak, de sokan tiszteletteljesen utat engedtek neki. Flory maga sem volt tisztában vele, hogy az életéért kell-e küzdenie, vagy pedig egyszerűen az összecsődült tömeg között tör utat magának. Olyan szorosan beleékelődött a tömegbe, hogy kezét képtelen volt mozgatni. Hirtelen éles fájdalmat érzett a jobb lábára nagyujján – valaki nehéz csizmával a lábára lépett. A katonai rendőrség *subadarja* került mellé, egy radzsputánai hindu, kövér, bajszos férfi, aki a nagy tolongásban *pagriját*, katonai köpenyét elveszítette. A *subadar* torkánál fogva szorított egy burmait egyik kezével, másik kezével pedig hatalmas ütésekkel mért a szerencsétlen férfi fejére, közben sűrű izzadságcsöppek ültek ki kopasz fejére. Flory teljes erejével belekapaszkodott a *subadar* nyakába és szétválasztotta burmai ellenfelétől, majd ugyanakkor teljes erővel a fülébe kiáltott. A *subadar urdu* nyelven beszélt, de Florynak hirtelen nem jutott eszébe *urdu* tudománya és ezért burmai nyelven kiáltott rá:

– Miért nem használtok fegyvert a tömeg ellen?

Egy ideig nem tudta megérteni, hogy kérdésére a *subadar* mit válaszolt. Végül is sikerült meghallania, amikor a radzsputánai rendőr így szólt:

– *Hukm ne aya* – Nem kaptam rá parancsot.

– Ostoba!

Flory észrevette, hogy a *subadar* kétségbeesésében a zsebében lévő sípot keresi. Mikor végre szájához tudta emelni, éles hangon megszólaltatta azzal a céllal, hogy embereit összegyűjtse maga körül. Ehhez azonban előbb ki kellett szabadítani magukat a tömegből. Maga sem tudta, hogy ez az igyekezetük hogyan sikerült, de végül is szabaddá tudták tenni magukat. Néhány pillanat alatt egy burmai rendőrőrmester és tíz vagy tizenöt *sepoj* állt körülöttük.

– Jertek azonnal! Szaladjatok előbb a kaszárnyába a fegyverekért, hozzatok magatokkal elegendő lőszert is.

Ezeket a rendelkezéseket Flory adta ki. Olyan izgatott volt, hogy nem burmai, hanem angol nyelven beszélt, de szerencsére a bennszülött rendőrök legnagyobb része elég jól értett angolul. Alig néhány perc telt el és a *sepoyok* már rohantak is vissza, kezükben fegyverükkel és készültek a tüzet megnyitni.

– Adjon parancsot a *sahib*, hogy az emberek lőjjenek! – aggodalmaskodott továbbra is a *subadar*, aki maga nem merte vállalni a fegyverek használatáért a felelősséget.

– Mr. Macgregor megbízásából parancsolom, hogy kezdjétek meg a tüzet – kiáltotta erélyes hangon Flory a *subadarnak*. – Tudsz beszélni hindosztani nyelven?

– Igen, *sir!*

– Magyarázd meg nekik, hogy először a tömeg feje fölött a levegőbe lőjjenek. Gondod legyen rá, hogy szavaidat feltétlenül megértsék.

A kövér radzsputánai rendőrőrmester még gyengébben beszélt hindosztáni nyelven, mint Flory és a kiadott parancsot nem annyira szavakkal, mint inkább kézmozdulatokkal közölte a *sepoyokkal*, akik felemelték fegyvereiket és hatalmas dörrenéssel elhangzott az első sortűz. A hatás azonnal jelentkezett. A klubot ostromló burmaiak egy emberként földre vetették magukat és az egész tömegen hihetetlen pánik vett erőt. A *sepoyok* második sortüzet is adtak, erre azonban már semmi szükség sem volt. A tömeg vad futással távozott a klub épületével ellenkező irányban és hamarosan legnagyobb részük eltűnt a *maidan* lejtőjén.

Mikor Flory a *sepoyokkal* együtt a klubhoz ért, fehér ruhába öltözve Veraswamival találkozott. Látszott rajta, hogy ő is résztvett a küzdelemben és igyekezett a zendülő tömeget lecsendesíteni, mert nyakkendője hiányzott és ruhája is elég rendetlen állapotban volt: szemüvege azonban csodálatos módon a helyén maradt.

– Doktor!

– Ah, drága barátom! Ah, azt hittem, már nem élem túl!

– Hogy került ide? Maga is a tömeg közé keveredett?

– Szerettem volna lecsendesíteni őket, drága barátom, de mindaddig reménytelen vállalkozás volt, amíg meg nem érkezett. Ha jól szétnéz, látni fog valakit, aki elsősorban felelős azért, ami itt történt. – Az orvos U Po Kyinre gondolt, akinek erősen orrhangú beszédét Flory ugyanabban a pillanatban hallotta meg a háta mögött.

– Milyen szerencse, Mr. Flory, hogy a zavargás minden nagyobb baj nélkül végetért! Nem szabad komolyan venni az egészet. Ön és én együttesen túlságosan sok volt ennek a gyáva népségnek – ha, ha!

U Po Kyin husángszerűen nagy botot cipelt a kezében és széles övébe revolver volt bedugva. Gondos előkészület után úgy öltözködött, hogy úgy lássék, mintha az események meglepték volna és csak azok hírére ugrott ki ágyából. A valóságban azonban gyáván meghúzódott házában, amíg a helyzet veszélyes volt és csak akkor jelent meg, amikor tudta, hogy semmi baja nem történhetik, de viszont fontoskodásával esetleg saját magának használhat.

– Nagyszerű munkát végzett, mondhatom, *sir!* – mondta lelkesen Florynak. – Nézze, hogy futnak, gyáván, mint a nyulak! El sem tudom képzelni, hogyan került ön a küzdelembe és miért kockáztatta ezzel az aljas csöcseléssel szemben a drága életét! Hihetetlen, hihetetlen!

– Persze, maga semmi áron sem maradt volna távol – mondta Flory haragosan.

– Fontos, hogy szanaszét szaladtak. Bár jó lesz, ha vigyázunk – tette hozzá –, mert amint látja, az európaiak házai irányába tartanak. Nem csodálnám, ha eszükbe jutna, hogy útközben egy kis fosztogatásba kezdjenek.

U Po Kyin hóna alatt vastag botjával lépkedett Flory oldala mellett és folytatta fölényes hangú megjegyzéseit. Veraswami mögöttük maradt és csendben dühöngött U Po Kyin arcátlansága miatt. A klub kapujánál a három férfi megállt. Ekkor vették észre, hogy hirtelen mennyire besötétedett. Sűrű felhők borították be az eget és a hold teljesen eltűnt. Erős szél támadt és a dombokról a felhők egészen alacsonyan szálltak. Hirtelen erős nedvesség szaga érzett a levegőben. A szél tovább erősödött és a fák hajladozni kezdtek. A tenispálya melletti vén frangipáni-fa ágairól, mint kísérteties óriási hópelyhek, szálltak alá a szél által levert virágok. Mind a három férfi megfordult és igyekezett fedél alá kerülni. A két színes férfi sietett a maga házába, Flory pedig a klubba. Mikorra belépett a klub ajtaján, odakint már závorszerűen hullott a trópusi eső.

XXIII.

Másnap Kyauktada csöndesebb volt, mint valami angol püspöki város vasárnap reggel. Zendülés után rendszeren

így szokott történni. A rendőrség néhány embert letartóztatott, de a zavargásoknak nem akadt gazdája, mert a főkolomposok mindnyájan nagyszerű alibivel tudták magukat igazolni. A klub kertje olyan képet mutatott, mintha megvadult bölények taposták volna szét a pázsitot és a virágokat. Az európaiak házáat szerencsére mégsem fosztották ki és nem volt egyetlen komoly sebesültje sem a zavargásnak az európaiak között. Mikor mindennek vége volt, Mr. Lackersteent megtalálták holtrészezen a billiárdasztal alatt: ide bújt el kezében whiskys üveggel, amelyet utolsó cseppig kiivott. Westfield és Verrall másnap érkezett vissza, hozták magukkal Maxwell gyilkosait, vagy legalább is két falusit, akiről azt állították, hogy azok a gyilkosok, és akiket minden valószínűség szerint felakasztanak Maxwell meggyilkolása miatt. Mikor Westfield meghallotta, hogy mi történt, dühöngött és szidta a szerencsését, hogy most itt lett volna a nagyszerű alkalom, végre igazi zendüléssel találta volna szemben magát és éppen ilyenkor kellett távol lennie. Úgy látszik, hogy a sors már nem akarta, hogy egyetlen színes kutyát is megöljön, mondogatta ismételten elkeseredett hangon. Verrall egyetlen megjegyzése az volt, hogy Flory részéről elég orcátlanság volt, amikor polgári személy léteire tüzelésre adott parancsot a katonai rendőröknek.

A zendülés estéjétől kezdve az eső csaknem szünet nélkül zuhogott. Reggel, amikor Flory felébredt és hallotta az esőcseppek egyhangú kopogását a háztetőn, felöltözködött és kisietett a házból Flóval a nyomában. Mikor néhány száz méternyire volt a háztól, levetette magáról ruháit és hagyta, hogy a zuhogó eső végigmossa testét. Meglepődéssel látta, hogy az előző esti kaland után teste tele volt apróbb horzsolásokkal. Ezekkel nem sokat törődött, annál kevésbé, mert az eső percek alatt megszüntette a hőkiütéseket, amelyekről az előző hetekben állandóan viszkető fájdalmat érzett. Flory a hindu orvos házába indult. Az ég ólomszürke volt és a viharosan erős monszun vadul hajtotta maga előtt az alacsonyan járó felhőket. Az orvos éppen akkor érkezett haza, amikor Flory belépett a kert kapuján. Az orvos a verandán állt és rázta ki az esőt erősen átázott esernyőjéből. Floryt nagy izgalommal köszöntötte.

– Jöjjön, Mr. Flory, jöjjön azonnal! Éppen jókor érkezett, most akartam kinyitni egy üveg valódi angol gint. Jöjjön és igyunk együtt az ön egészségére, mint aki megmentette Kyauktadát.

A két férfi sokáig beszélgetett. Az orvos aggodalmai az előző nap történt események következtében egyszerre megszűntek és láthatólag sugárzott a boldogságtól. Felfogása szerint U Po Kyin cselszövevényei számára az előző esti zavargás teljes csődöt jelentett. Az orvos nézeteit a következőképpen fejtette ki Flory előtt:

– A tegnap esti zendülés és különösen az ön váratlan megjelenése, teljesen kívül esett U Po Kyin tervein. Az úgynevezett zendülést, illetve annak leverését igyekezett a maga dicsőségére kihasználni. És arra számított, hogy bármi zavargás következzen is, ez csak az ő malmára fogja hajtani a vizet. Úgy hallom, hogy valósággal sugárzott az arca az örömtől, amikor értesült Mr. Maxwell haláláról. Amint valaki beszélte, valósággal táncolni kezdett és boldogan így kiáltott fel: „Most végre kezdik komolyan venni az én lázadásomat!” De most minden diadalának vége. A tegnap esti zavargás örök időkre végzett vele.

– Miért?

– Mert ennek a zendülésnek a leverése nem az ő, hanem az ön érdeme! Ugyanakkor mindenki tudja azt is, hogy én az ön barátja vagyok. Most, hogy úgy fejezzem ki magamat, az ön dicsőségének sugaraiból egy rész rám is esik. Hát nem úgy tekint mindenki önre most, mint a nap hőisére? Európai barátai, mikor visszatért a klubba, tegnap este, nem tárt karokkal fogadták-e és nem az volt-e az első szavuk, hogy ön mentette meg az életüket?

– Ebben igaza van, a dolog valóban így történt. Megvallom, ez a fordulat meglepett Mrs. Lackersteen a szó szoros értelemben a nyakamba borult és *drága* Mr. Floryjának nevezett. Annál megvetőbben bánt Elisszel. Azt hiszem, sokáig el fog tartani, mikorra elfelejti neki, hogy vénasszonynak nevezte. És azt mondta róla, hogy úgy sikoltott, mintha egy disznót ölnének meg.

– Ah, magam is úgy tapasztaltam, hogy Mr. Ellis néha túlzott kifejezéseket használ. Ez nem egyszer feltűnt nekem is.

– Sajnos, elkövettem azt a megbocsáthatatlan hibát, hogy a rendőröknek megparancsoltam, ne a tömeg közé, hanem a levegőbe lőjjenek. Azt hiszem, az ilyen cselekedet semmiképpen sem egyeztethető össze a kormány intencióival. Ellis morgott rám miatta. „Miért nem lövettél beléjük, a kutyákba, mikor itt volt rá a legjobb alkalom?” – mondta. Megmagyaráztam neki, hogy azért nem akartam, mert a tömeg között akkor is voltak elvegyülve rendőrök

és a lövések esetleg őket érték volna. Ellis erre kijelentette, az sem lett volna baj, mert azok sem voltak mások, mint piszkos *niggerek*. A végén mégis minden bűnömet megbocsátották. Macgregor valami idézetet mondott, gondolom, latinul.

Fél órával később Flory átment a klubba. Veraswami-nek megígérte, hogy beszél Mr. Macgregorral és elintézi az orvosnak a klub tagjai közé való felvételét. Biztos volt benne, hogy a dolog most már menni fog simán. Amíg az előző esti, ostoba zendülést el nem felejtik, bármit kér tőlük, szó nélkül megadják. Még ha Lenint dícsérte volna nekik, azt is szó nélkül végighallgatták volna. Flory élvezte az eső hűsítő hatását és orra megtelt a felázott föld régen nélkülözött szagával. Végigment a teljesen feldúlt kert ösvényén. A virágágyak között a *mali* dolgozott a zuhogó esőben és friss cinnia töveket ültetett. Elizabeth a verandán állt és Florynak úgy tetszett, mintha várt volna megérkezésére. Flory levette fejéről a kalapját és odalépett a leányhoz.

– Jó reggelt – mondta jó hangosan, mert az esőcseppek erősen viszhangzottak a háztetőn.

– Jó reggelt! Még soha nem láttam ilyen zuhogó esőt. Mintha az özönvíz zúdult volna ránk!

– Pedig ez még nem is az igazi. Majd meg fogja látni júliusban. Mintha a Bengáli-öböl minden vize a nyakunkba akarna zúdulni.

Flory bosszankodással vette észre, hogy ismét az időjárásról beszélnek, de ugyanakkor lehetetlen volt észre nem vennie, hogy Elizabeth magatartása mennyire megváltozott vele szemben tegnap este óta. A változás felbátorította Floryt és megkérdezte:

– Fáj-e még, ahol a kődarab megsértette tegnap este?

Elizabeth megmutatta karját Florynak és szívesen tűrte, hogy a férfi kezébe vegye. Flory kezdett tisztában lenni vele, hogy az előző este mutatott bátor magatartása valószínűleg hőssé avatta a többiek szemében. Elizabeth bizonyosan nem volt tisztában van vele, hogy a veszedelem, amely személy szerint őt is fenyegette, lényegében nem volt jelentékeny. De úgy látszott, hogy Elizabeth mindent megbocsátott neki, beleértve még Ma Hla Mayt is, tisztán csak azért, mert a megfelelő pillanatban tagadhatatlanul férfias bátorságot mutatott. Újra visszatért Elizabeth-nek az a vele szemben mutatott magatartása, amelyet találkozásuk első napján, majd később a

vadászat alkalmával tapasztalt. Flory végigsimította Elizabeth karját és kezét kezébe vette.

– Elizabeth...

– Vigyázzon, valaki meglát bennünket! – mondta Elizabeth és kezét elvette Flory kezéből, de minden bosszús mozdulat nélkül.

– Elizabeth, szeretnék magának valamit mondani. Emlékszik-e még arra levélre, amelyet a dzsungelből írtam, amiben...

– Igen.

– Emlékszik még rá, hogy mit írtam abban a levélben?

– Igen, sajnálom, hogy nem feleltem rá. De...

– Nem is vártam akkor, hogy választ kapok a levelemtől. Most sem kívánok egyebet, csak emlékeztetni szeretném arra, amit a levélben írtam.

Flory ebben a levélben, elég gyámoltalanul, azt emlegette újra meg újra, hogy mennyire szereti Elizabethet és biztosította róla, hogy szeretni fogja továbbra, bármi történjék is. Flory és Elizabeth egészen közel álltak egymáshoz. A férfi ösztönös mozdulattal karjába vette a leányt és szorosan magához vonta. Elizabeth egy rövid pillanatig nem ellenkezett. Engedte, hogy Flory fejét felemelje és megcsókolja, de azután hirtelen visszarántotta a fejét, mielőtt Flory megcsókolhatta volna. Elizabeth valószínűleg attól tartott, hogy valaki esetleg meglátja őket, de az is lehet, hogy Florynak az esőtől még vizes bajusza nem tetszett neki. Ezután Elizabeth anélkül, hogy egyetlen további szót szólna, beszaladt a klubba. Arca zavarodottságot mutatott, de látszott rajta, hogy nem haragszik.

Flory utánament és mikor a társalkodóba ért, Mr. Macgregorral találkozott, aki nagyon jó kedvében volt. Mikor meglátta Floryt, sugárzó arccal és kedveskedő hangon mondta neki: – Ah! Itt jön a tegnapi este hőse! – Majd ezután sokkal komolyabb hangon köszönetét fejezte ki azért, amit Flory értük tett. Flory felhasználta ezt az alkalmat, hogy dicsérőleg emlékezzék meg Veraswami szerepéről. Igyekezett minél meggyőzőbb lenni, amikor leírta, hogy az orvos milyen hősiezen viselkedett a zendülés legválságosabb pillanataiban, annyira, hogy még életét is gondolkodás nélkül kockára tette. Ez nem is volt olyan nagy túlzás, mert az orvos valóban könnyen magára dühíthette volna az európaiak ellen elkeseredett tömeget, ezzel pedig az életét is kockáztathatta volna. Mr.

Macgregorra szemmel láthatólag nagy hatást gyakoroltak Flory szavai, sőt nemcsak rá, hanem a többiekre is, akik a teremben voltak. Keleti ember becsülete szempontjából semminek olyan nagy súlya nincs, mint ha fehér ember áll ki mellette és tanúsítja lojalitását. Az ilyen többet ér, mintha ugyanezt tennék százan, saját honfitársai közül. De ezenkívül sokat számított, hogy Flory véleményének most külön súlya volt. Szavaival Veraswami jóhírnevét egyik pillanatról a másikra helyreállította és a klub tagjai közé való megválasztásának ezzel minden akadályát elhárult.

A döntés egyidőre mégis elhalasztódott, mert Flory visszament vállalata telepére. Még ugyanaznap este indult, Elizabeth-tel távozása előtt már nem is találkozott. Teljes biztonságban vághatott neki az útnak a dzsungelbe, teljesen egyedül, mert a zavargások véget értek. Különben is a zavargások Burmában rendszerint megszűnnek az esős időjárás kezdetével. Ilyenkor a burmaiak minden idejét lefoglalják a földjeiken elvégzendő munkák és különben is minden csak a legnagyobb nehézséggel járható sártengerré változik. Flory úgy tervezte, hogy tíz nap múlva tér vissza, amikor az anglikán tisztelendő megérkezik, hogy hat hetenként szokásos vasárnapi istentiszteletét megtartsa.

Flory azért is szívesen ment vissza a dzsungelbe, mert nem akart Kyauktadában maradni, amíg Verrall el nem távozik. De gyötrő féltékenykedését az előző napok eseményei mintha elválták volna. Jól tudta, hogy közte és Elizabeth között most már más akadály nincs, csak Verrall személye, azt pedig nagyon jól tudta, hogy a hadnagy soha feleségül nem fogja venni Elizabethet. Az ilyen becsvágyó és lényegében szegény fiatal arisztokraták sokkal jobban vigyáznak magukra, mintsem hogy beleessenek pénztelen fiatal leányok szerelmébe, akikkel véletlenül találkoznak össze, valami isten hátamögötti indiai városkában. Verrall láthatólag igen jól érezte magát Elizabeth társaságában, de semmi kétség nem lehetett afelől, hogy abban a pillanatban, amikor a kettőjük közötti viszony neki kellemetlenné fog válni, faképnél fogja hagyni Elizabethet és akkor a leány vissza fog térni hozzá, Floryhoz. Flory ebbe bele is nyugodott és megállapította, hogy a helyzet ránézve sokkal kedvezőbbben alakult, mint legmerészebb álmaiban is remélte volna. Van valami megjuhászodó, sőt nem egyszer visszataszítóan rút alázatosság minden igazán nagy szerelemben.

U Po Kyin dühöngött az események miatt, amelyek határozottan ellene fordultak és minden tervét felforgatták. A kyauktadaiak zendülése a fehérek ellen U Po Kyint váratlanul érte és így nem tudott kellőképpen felkészülni rá, hogy saját céljaira felhasználhassa. Az orvos befejezésének kellemetlen munkáját teljesen újra kellett kezdenie. De azért egy pillanatra sem csüggedt és a fehér emberekhez írt újabb névtelen levelek egész tömegét íratta meg a fiatal Hla Pevel, aki hivatalából betegség ürügyével e miatt teljes két napig távol maradt. Az orvos ellen minden elképzelhető vádat felhoztak. A névtelen levelek írói azt állították róla, hogy homoszexuális és hogy a kormányt megkárosítja, illetéktelenül eltulajdonított postabélyegekkal. A bíróság tárgyalta annak a börtönőrnek az ügyét, akit Nga Shwe O megszöktetésével vádoltak. A per felmentéssel végződött, miután U Po Kyin teljes kétszáz rupiát költött különböző hamis tanuk megvesztegetésére. Mr. Macgregor csaknem mindennap kapott névtelen levelet. A levelek részletes bizonyítékokkal szolgáltak, hogy a szöveg igazi értelmi szerzője Veraswami volt, aki romlott jellemének következményeképpen a felelősséget önmagáról alárendeltjeire akarja áthárítani. U Po Kyin bosszúsan tapasztalta, hogy újabb erőfeszítéseinek nagyon sovány eredménye mutatkozott. A postán titokban felbontatta Mr. Macgregornak a kormánybiztoshoz küldött bizalmas levelét, amelyben beszámolt a szerencsés véget ért zavargásokról. Ebben a jelentésben Mr. Macgregor nyugtalanító módon dícsérte meg az orvost „minden tekintetben kifogásolhatatlan magatartása”-ért. Ez a dolog annyira felbőszítette U Po Kyint, hogy közvetlen cinkostársaival valóságos haditanácsot tartott.

– Erélyesebb intézkedésekre kell elszánni magunkat – mondta házának verandáján összegyülekezett társainak egyik reggeli előtt. Ott volt felesége, Ma Kin, azonkívül Ba Sein és Hla Pe – az utóbbi egy csinos arcú, szépreményű tizenhét éves ifjú, olyan modorral, amelyből az életben később bekövetkező sikereire lehetett következtetni.

– Bármit teszünk is, minden igyekezetünk kőfalba ütközik – folytatta U Po Kyin fejtegetéseit – és ez a kőfal Flory. Ki gondolta volna, hogy ez a gyáva fickó ilyen következetesen kitart színes barátja mellett? Hiába, addig, amíg Flory mellette áll, tehetetlenek vagyunk Veraswami-val szemben.

– Beszéltem a klub komornyikjával, *sir* – mondta Be

Sein. – Tőle hallottam, hogy Mr. Ellis és Mr. Westfield még mindig ellenzi az orvosnak a klub tagjai közé való megválasztását. Én azt hiszem, ezen ismét hajbakapnak, mihelyt a zendülést elfelejtik

– Természetesen hajbakapnak, de hiszen ez máskor is előfordult. Addig azonban a baj megtörténik. Tegyük fel, hogy az orvos tagja lesz a klubnak! Azt hiszem, szétmegyek a dühtől, ha ez valóban bekövetkezik. Itt most már csak egyetlen egy dolog segíthet, Floryval kell végeznünk.

– Floryval, *sir!* De hiszen Flory fehér ember! – Bánom is én! Bántam én el fehér emberekkel már máskor is. Első dolgunk, hogy Flory becsületét valamivel tönkretegyük és akkor gyerekdolog lesz végezni Veraswamival. Gondom lesz rá, hogy ez minél előbb és minél tökéletesebben bekövetkezzék! Olyan szégyent hozok Flory fejére, hogy soha többé nem meri betenni lábát a klubba!

– De, *sir!* Mégis csak fehér emberről van szó! Mivel tudnánk megvádolni? És még ha megvádolnánk is, ki hinné el vádjainkat?

– Te nem értesz a stratégiához, Ba Sein. Természetesen ostobaság lenne vádat emelni fehér ember ellen. Nem is erre van szükség, hanem lehetetlen helyzetbe kell hozni. Olyan mértékben, hogy becsületét örök időkre elveszítse. Valamit ki kell találnom, kérlek benneteket legyetek csendben, amíg gondolkozom.

Mindnyájan elhallgattak és U Po Kyin üres tekintettel bámult ki a verandán a zuhogó esőbe. Közben apró kezét hátul összefonva tartotta. A verandán jelenlevők megdöbbenve néztek U Po Kyin hatalmas alakjára. Még mindig nem tértek magukhoz ámulatukból és rémületükből, amikor U Po Kyin egy fehér ember elvesztésének lehetőségeiről beszélt előttük. A csend nem tartott sokáig. Mindössze rövid néhány percig. U Po Kyin megfordult és a teliholdra emlékeztető kerek képe csupa mosolygás volt. Magához intette Ba Seint és valamit súgott a fülébe.

– Ez a helyes eljárás az én felfogásom szerint – fejezte be mondanivalóját fennhangon.

Ba Sein nem szólt semmit, de arckifejezésén látszott, hogy gazdájának sikerült meggyőznie.

– Ötven rupia elegendő lesz a költségekre – jelentette ki a legteljesebb önbizalommal U Po Kyin.

Mikor a jelenlevők a terv részleteivel megismerkedtek, mindnyájan hangos nevetésben törtek ki, még Ba Sein is, aki ritkán szokott nevetni. Sőt Ma Kin is, bár lelke mélyén

ellenezte az ördögi tervet. U Po Kyin elgondolása azonban ez alkalommal olyan kitűnő volt, hogy nem lehetett neki ellenállni, még ha valaki nem is értett egyet vele.

Az eső, néha egy-egy órai szünettel, állandóan zuhogott. Azon a napon, mikor Flory visszatért vállalatának telepére, harmincnyolc órán át egyhuzamban esett. Néha kisebb mértékben, hasonlóképpen ahhoz, amilyen Európában az eső lenni szokott, de legtöbbször olyan mérték-telenül zuhogott, mintha a felhők magukba szívták volna az óceán minden vizét. A telep fából készült *bungalow*-inak tetején az esőcseppek szünet nélküli, egyhangú kopogása egy idő után mindenkit elviselhetetlenül idegessé tett. Mikor az eső rövid időközökben megszűnt, a nap elviselhetetlen forrósággal sütött ki és az egész dzsungel gőzölni kezdett. A nedves hőségnek ezekben a szörnyű óráiban a száraz időszak gyötrelmes hőkiütései percek alatt kiújultak. A talajból és a dzsungel sűrűségéből miriád számra keltek szárnyra a gubóikból kikelt, legkülön-félébb rovarok. Legutálatosabb volt közöttük az, amelyet egyszerűen bűdös bogárnak neveztek. Ezek a rettenetes férgek kimondhatatlan mennyiségben környékezték meg az emberek lakóhelyét és enni is alig lehetett tőlük, mert az asztalt sűrűn belepték a nap minden részében. Verrall és Elizabeth az alkonyi órákban továbbra is jártak lovagolni, amikor az eső egy kicsit megcsendesedett. Verrall nem sokat törődött az időjárással, csak arra vigyázott, hogy lovai túlságosan sárosak ne legyenek. Az esős időszak kezdete óta már körülbelül egy hét telt el. A ket-tőjük közötti viszony úgyszólván semmit nem változott: semmivel sem lett bizalmasabb, mint azelőtt. Elizabeth még mindig hiába várta, amiről pedig nem tudott teljesen lemondani, hogy Verrall megkérje a kezét. A napok azonban veszedelmes gyorsasággal teltek és egyszer csak megérkezett a szörnyű hír, amelytől mind Elizabeth, mind Mrs. Lackersteen előre remegett. Egyik este Mr. Macgregor közölte a jelenlevőkkel, hogy Verrall hamarosan távozni fog Kyauktadából. A rendőri megerősítést nem hívják vissza, de Verrall helyére más parancsnok kerül: egyelőre még nem lehetett tudni, hogy kicsoda. Erre a hírre Elizabethen szörnyű izgalom vett erőt. Lehetetlennek tartotta, hogy Verrall ne nyilatkozzék mielőtt eltávozik. Elizabeth azonban hiába váragozott, Verrall még csak olyan célzásokat sem tett, amelyekből házassági ígéretre lehetett volna következtetni. Egyik este azután az történt,

hogy Verrall minden előzetes figyelmeztetés ellenére, nem jelent meg a klubban. Ezt követőleg két napon át Elizabeth-nek Verrallt még csak látnia sem sikerült.

Bármilyen szörnyű volt is ez, semmit nem lehetett tenni ellene. Verrall és Elizabeth heteken át elválhatatlanok voltak és bizonyos tekintetben mégis idegenek maradtak egymáshoz. Verrall nagyon vigyázott rá, hogy semmi bensőségebb kapcsolat ki ne fejlődjék közöttük. A hadnagyot semmi erővel rá nem lehetett volna bírni, hogy egyetlen egyszer is betegye lábát Lackersteennék házába. Így azután sem Elizabethnek, sem Mrs. Lackersteennek semmi ürügye nem lehetett, hogy Verrallt meglátogassák a *dak-bungalow*-ban, ahol még mindig lakott. Írni sem mertek neki, csak várták, hogy valamelyik reggelen megjelenik szokása szerint a *maidanon*, de hiába. Így nem maradt más hátra, meg kellett várni, amíg újra jelentkezik. És ha igen, vajon megfogja-e kérni a kezét? – kérdezte szorongó lélekkel Elizabeth önmagától. Óh, meg kell tennie, okvetlenül meg kell tennie! Elizabeth igyekezett magának elképzelni, hogy mi fog történni, ha majd újra találkoznak. Óh Istenkém, imádkozott magában, mint mikor Floryval együtt a leopárdra várt, add, hogy még csak egy hétig maradjon! Ha csak még négyszer kimehethének együtt lovagolni, vagy háromszor – sőt talán két alkalom is elég lenne és minden rendbe jöhetne. Óh add, drága Istenkém, hogy jöjjön vissza minél előbb! Elképzelhetetlennek tetszett, hogy ha meg is jelenik, csak azért jöjjön, hogy elbúcsúzzék. A két nő minden este lement a klubba és ültek a társalkodóban a késő esti órákig, dobogó szívvel lesve, hogy mikor hallják Verrall jólismert lépéseinek közeledését. De minden várakozás hiábavaló volt, a hadnagynak színét sem látták. Ellis pontosan tudta, hogy miről van szó és gúnyos kárörömmel nézte Elizabeth növekvő idegeskedését. A helyzetet még elviselhetlenebbé tette, hogy Mr. Lackersteen félreérthetetlen közeledései Elizabeth-hez nemcsak kiújultak, hanem napról napra rosszabbakká lettek. Lackersteen lassanként már a személyzettel sem törődött. Szemük láttára kezdte el unokahuga fogdosását és csipkedését a legvisszataszítóbb módon. Elizabeth egyetlen védekezési módja az volt, hogy fenyegetőzött, mindent el fog mondani nagynénjének. Szerencsére Lackersteen sokkal ostobább volt és eszébe sem jutott, hogy Elizabeth ezt soha meg nem merné tenni.

Harmadnap reggel Elizabeth és nagynénje éppen idejében érkezett meg a klubba, mielőtt az eső felhősza-kadásszerűen zuhogni kezdett volna. A társalkodóban ültek néhány percig, amikor hallották, hogy valaki belépett a klubba és a vizet rázta le cipőjéről, kint az előszobában. Mindkét nő reménykedni kezdett, hogy hátha Verrall érkezett meg. Hamarosan kitűnt azonban, hogy hiába reménykedtek, mert egy teljesen ismeretlen fiatalember jelent meg és gombolta ki hosszú esőkabátját, mikor a terembe lépett. Körülbelül huszonötéves, egészen gyermekes képű, világos szőkehajú ifjú volt. Mikor meglátta a két nőt, jókedvű nevetéssel közeledett feléjük.

Mrs. Lackersteent bosszantotta az ismeretlen ifjú megjelenése, de ez nem tartotta vissza a szobába belépő fiatalembert attól, hogy kedélyes közvetlenséggel ne üdvözölje a társalkodóban tartzkodó két hölgyet.

– Halló, halló! – szólt oda hozzájuk. – Ime itt a tündérherceg! Remélem, nem zavarok? Vagy talán valami családi együttesbe sikerült betolakodnom?

– Szó sincs róla! – mondta Mrs. Lackersteen meglepődött hangon.

– Hát igen, csak azt akartam megemlíteni, hogy most kukkantok be először a klubba. Nem akarok mást, csak egy kicsit szétnézni. Szeretném tudni, hogy milyen íze van annak a whiskynek, amely eljut ide az isten háta mögé. Különben tegnap este érkeztem.

– Véglegesen idehelyezték? – kérdezte Mrs. Lackersteen kétkedő hangon, mert tudtával egyetlen új hivatalnok vagy vállalati tisztviselő megérkezését sem várták.

– Óh igen. Részemről a szerencse, teljesen.

– De mi nem hallottuk... Persze, tudom már! Önt bizonyosan az erdészeti hivatalhoz küldték, szegény Mr. Maxwell helyére.

– Hogy hova? Az erdészeti hivatalba? Szó sincs róla! Én vagyok az új katonai rendőrtiszt-pofa. Tetszik már érteni?

– Katonai – mi?

– Az új katonai rendőrtiszt-pofa. Én váltom fel Verrallt. Az öreg pofa megkapta áthelyezését régi ezredéhez, tudtommal már útban is van. Elég dühös vagyok rá, mert mindent a legteljesebb átabotában hagyott maga után.

A katonai rendőrség új parancsnoka öntelt és másokkal nem sokat törődő ifjú volt, de még így is észrevette, hogy szavainak hatásaképpen Elizabeth elsápadt és szemében valóságos rémület látszott. Elizabeth szíve olyan hevesen

kezdett dobogni, hogy képtelen volt egyetlen szót is kiejteni. Jó néhány másodperc telt el, amikor nem ő, hanem Mrs. Lackersteen kezdett el érdeklődni, hogy tulajdonképpen mi is történt:

– Azt mondja, hogy Mr. Verrall elmegy? De ez lehetetlen!

– Elmegy? Tudtommal már el is ment.

– Elment?

– Már úgy értem, hogy a vonatja körülbelül fél óra múlva indul. Ezóta már bizonyosan kint van az állomáson. Néhány emberemet kiküldtem, hogy segítsenek neki a becsomagolásnál. Különösen a pónilovak bevagonírozásával lesz sok dolog.

A fiatal tiszt még további részleteket is szándékozott elbeszélni Verrall távozásáról, erre azonban már nem kerülhetett sor, mert Elizabeth és nagynénje tizenöt másodpercen belül kívül voltak az épületen. Mrs. Lackersteen előbb odakiáltott a komornyiknak:

– Komornyik! Azonnal intézkedjél, hogy a riksa álljon a bejárat elé! Az állomáshoz, *jaldi!* – szólt oda a szolgának, aki riksat húzta és már ült is bele a riksa belsejébe, miközben esernyője nyelével ütögette a szegény ember hátát, hogy ezzel is siettesse.

Elizabeth felvette esőköpenyét és Mrs. Lackersteen a riksaiban ülve külön felhúzta esernyőjét, de az eső ellen nem sokra ment vele. Az eső olyan felhőszakadásszerűen zuhogott, hogy Elizabeth szoknyája tiszta víz lett, mielőtt a kapuig értek volna és a riksat az erős szélvihar majdnem felborította. A riksa-*wallah* lehajtotta a fejét és nagyokat nyögve indult neki az ítélet időnek. Elizabeth szörnyű lelki gyötrelmeket érzett. Valami tévedésnek kellett történnie: bizonyára csak valami tévedésről lehet szó! Verrall írt neki, de a levelét valahogyan nem kapta meg. Csak ez történhetett! Elképzelhetetlen, hogy egyetlen búcsúszó nélkül elmenjen! És még ha így lenne is – még akkor sem hajlandó feladni minden reménységet! Ha majd utoljára meglátja az állomás perronján, nem lehet olyan kegyetlen hozzá, hogy cserben hagyja! Mikor közeledtek az állomáshoz, a riksa mögé ment és megdörzsölte arcát, hogy a vér visszatérjen bele és ne legyen olyan sápadt. Az állomásnál egy egész csomó *sepoy*-jal találkoztak. Ezek lehettek, akikről a fiatal rendőrtiszt megemlékezett, hogy kiküldte őket az állomásra Verrall holmijának berakodására. Hála Istennek, úgy látszik, egy negyed óra még

hátra van a vonat elindulásáig, így még feltétlenül lesz alkalma, hogy váltson néhány szót Verrall-lal.

Elizabeth és nagynénje pontosan abban a pillanatban érkezett a perronra, amikor a vonat elindult. Az állomásfőnök, egy kis zömök fekete ember, a sínek mellett állt és bánatos arckifejezéssel nézett a vonat után. Viaszos vászonnal bevont trópusi sisakját tartotta egyik kezében, a másik kezével pedig két civódó hangú hindut igyekezett magától távol tartani, akik valami fontos dolgot mindenáron közölni akartak vele. Mrs. Lackersteen kihajolt a riksából és a zuhogó esőben kiáltott az állomásfőnöknek.

– Állomásfőnök!

– Madam!

– Miféle vonat volt ez?

– A mandalay-i vonat, madam.

– A mandalay-i vonat? Lehetetlen!

– Pedig úgy van, madam! Pontosan a mandalay-i vonat. – Az állomásfőnök közelebb lépett a riksához, trópusi sisakját tiszteletteljesen a kezében tartva.

– De Mr. Verrall – a rendőrtiszt? Ő is a vonaton van?

– Igen, madam, Mr. Verrall most utazott el. – Az állomásfőnök színpadias kézmozdulattal a vonatra mutatott, amely növekvő gyorsasággal tűnt el a zuhogó esőben.

– De ennek a vonatnak csak egy negyed óra múlva lett volna szabad indulni!

– Valóban úgy van, madam. Helyesebben tíz perc múlva.

– Hát akkor miért indult el korábban?

Az állomásfőnök védekezőleg lóbálta trópusi sisakját kezében és látszott rajta, hogy igen nagy zavarban van.

– Tisztában vagyok vele magam is, madam, hogy ez mennyire példátlan eset! De a fiatal rendőrtiszt a leghatározottabban *rám parancsolt*, hogy a vonatot azonnal indítsam el! Kijelentette, hogy mindennel elkészült és nem hajlandó tovább várni. Próbáltam meggyőzni róla, hogy ez szabálytalan, de azt mondta, hogy a pokolba minden szabálytalansággal. Tovább érveltem és ő tovább követelődött. A végén...

Az állomásfőnök erre újabb kézmozdulattal jelezte, hogy Verrall-lal hiába lett volna vitatkozni, még ha olyan szabálytalanságról volt is szó, hogy a vonat tíz perccel korábban indul el. Rövid szünet következett, mire a két hindu, remélve, hogy újra rájuk kerülhet a sor, kétségbeesett hangon kezdtek valamit magyarázni az állomás-

főnöknek, majd valami piszkos jegyzőkönyvet kezdtek mutogatni Mrs. Lackersteennek.

– Mit akar ez a két ember? – kérdezte Mrs. Lackersteen bosszús hangon.

– Ezek széna-*wallah*-ok, madam. Azt állítják, hogy Verrall hadnagy nagyobb összegű számlájukat kifizetetlenül hagyta. De ez az ügy nem én reám tartozik.

A távolodó vonat éles füttyüléssel tűnt el a pálya kanyarulatában. Olyan volt, mint valami hatalmas fekete hernyó, amely megvetőleg visszapillant és azután örökre eltűnik. Az állomásfőnök teljesen átázott fehér vászonnadrágja hozzátapadt sovány lábszárához és szomorú képpel nézett Mrs. Lackersteenre, a riksára és a mellette álló Elizabeth-re. A végén sohasem tűnt ki, hogy Verrall azért indította-e el a vonatot tíz perccel korábban, mert meg akart szökni Elizabeth elől, vagy pedig mert a szerencsétlen bennszülött szénakereskedőknek nem akarta kifizetni tartozását.

Mrs. Lackersteen unokahugával együtt tehetetlen kétségbeeséssel tért vissza a klubba. A verandán a klub egyik szolgálója szedte le róluk a gőzölgő esőkabátokat és Elizabeth hajából kirázta az esőt. Mrs. Lackersteen törte meg a csendet és így szólt:

– Mondhatom, undorító az úri modor ilyen teljes hiánya! Mondhatom, undorító!...

Elizabeth sápadt volt és látszott rajta, hogy mennyire kétségbe van esve, bármennyire igyekezett is érzelmeit eltitkolni.

– Annyit talán megérdemeltünk volna, hogy legalább tisztességesen elköszönjön tőlünk – mondta hűvösen, minden felindulás nélkül.

– Hidd el nekem, amit mondok, drága, sokkal okosabb, hogy idejében megszabadultál tőle!... Mindig mondtam neked, hogy Verrall a legundokabb és legellenszenvesebb fickó, akit valaha is ismertem!

Később, mikor hazamentek és reggelihez ültek, miután megfürödtek és száraz ruhát vettek magukra, Mrs. Lackersteen egy kicsit megnyugodott, és így szólt:

– Milyen nap is van ma?

– Szombat.

– Ah, szombat. Akkor tehát a mi kedves tisztelendők ma este érkeznek. Hányan is leszünk az istentiszteleten holnap? Remélem, eljön mindenki! Bizonyosan ott lesz Mr. Flory is. – Úgy emlékszem, azt mondta, holnap fog

megérkezni a dzsungelből. – Majd hozzátette kedves, majdnem olvadékony hangon: – Oh, igen, az a derék, jóra való Mr. Flory!

XXIV.

Majdnem délután hat óra volt és a vékonyhangú, apró harang szorgalmasan csilingelt Kyauktada keresztény kápolnájának esetlen, alig két méter magas harangállványán, miközben a bennszülött sekrestyés, az öreg Mattu szorgalmasan rángatta a harang kötelét. Az eső korábban elállt, sőt az ég részben kiderült és az alkonyodó nap sugarai aranyárga színben vonták be a *maidan* lejtőjét. Kyauktada keresztényei, fehérek és színesek együttesen tizenötven, kezdtek gyülekezni a délutáni istentiszteletre.

Flory az elsők között érkezett meg, majd utána jött hamarosan Mr. Macgregor ünnepélyes, szürke trópusi sisakjában. Ott volt a két eurázsiai, Mr. Francis és Mr. Samuel is, mindketten legjobb ünneplő ruhájukban – ennek a két szájalmas teremtnynek az életében a hat hetenként tartott istentiszteletek jelentették a legnagyobb társadalmi eseményt. Az anglikán tisztelendő magatemetű, sovány, őszülő férfi volt, szintelen arcán csiptetővel. Ott állt a templomhoz felvezető lépcsőkön az istentisztelet alkalmából már magára vett egyházi ruháiban, amelyeket rendszerint Mr. Macgregor házában szokott felvenni. Szeretetreméltóan, de elég ostobán mosolygott a gyülekezethez tartozó négy bennszülött, *karin* keresztényre, akik alázatos, mély meghajlásokkal köszöntötték. A tisztelendő egyetlen szót sem értett a nyelvükből, sem ők a tisztelendőéből. Rajuk kívül még egy hindu származású keresztény tagja volt a gyülekezetnek, egy szomorú arcú, fekete hindu, aki valami bizonytalan eredetű néptörzsből származott. Ez a hindu szorgalmasan megjelent minden istentiszteleten: senki nem tudta róla, hogy kicsoda és hogy hogyan lett kereszténnyé. Bizonyosan még gyermek korában valami missziói iskolába került és ott keresztelték meg.

Flory látta, amint Elizabeth közeledett a kápolnához a *maidan* lejtőjén lefelé haladva. Lila színű vászonruháját vette magára: együtt érkezett nagybátyjával és nagynénjével. Reggel néhány rövid percre a klubban már találkoztak. Flory csak egyetlen dolgot kérdezett meg tőle:

– Verrall elment? És végleg?

– Igen.

Erről a tárgyról nem is volt érdemes többet beszélni. Flory átölelte a leányt és magához vonta. Elizabeth nem ellenkezett, sőt Flory úgy érezte, hogy határozottan örült ennek a mozdulatnak és olyan engedelmesen símult hozzá, mint valami gyermek. Szinte azt érezte, hogy Elizabeth megmentőjét látja és érzi benne. Flory felemelte a leány fejét és meglepődéssel látta, hogy Elizabeth sír. Nem volt rá idő, hogy beszélgetésbe kezdjenek, vagy hogy Flory legalább megkérdezze tőle: – Hajlandó-e hozzám jönni feleségül? – De nem baj, istentisztelet után majd lesz rá idő, hogy megtegye. Ha semmi nem jön közbe, hat héttel később, legközelebbi látogatása alkalmával a tisztelendő össze is esketheti őket.

A klub irányából Ellis, Westfield és a katonai rendőrség új parancsnoka közeledett. Gyorsan kiittak egy-egy pohár whiskyt, hogy meg ne szomjazzanak az istentisztelet alatt. Utánuk érkezett az erdészeti hivatal új vezetője, aki már át is vette Maxwell munkakörét. Magas, ráncos és sápadtképzű, már idősödő férfi volt, kopasz fejjel, mint valamint billiárdgolyó. Flory egyszerű „Jó estét”-tel köszöntötte Elizabethet, amikor megérkezett. Mikor az öreg Mattu látta, hogy a gyülekezet minden tagja együtt van, abba hagyta a harangozást. A jelenlevők elindultak a kápolna belsejébe. Elöl ment a tisztelendő, majd utána mindjárt Mr. Macgregor, maga előtt tartva szürke trópusi sisakját.

Flory Ellisszel és az új rendőrtisztel együtt ült be az egyik padba, szemközt Elizabeth-tel, jobb felől Mrs. Lackersteen elfoglalta a helyét a harmónium mellett és valami előjátékba kezdett. Mattu a bejárat mellett állt meg és működésbe hozta a *punkaht*, amely az első padosorok mellett volt felállítva, ahol az európaiak foglaltak helyet. Közben a bejáraton besompolygott Flo is és csöndesen, feltűnés nélkül elhelyezkedett Flory padja alatt. Nyomban utána az istentisztelet megkezdődött.

Flory nem igen figyelt arra, amit a pap mondott. Félig öntudatosan engedelmeskedett és követte a többieket, amikor időnként felálltak, vagy letérdeltek egy-egy áment suttogva el a pappal együtt a végtelenül hosszú imádságok végén. A kápolna nyitva levő ajtaján besütött a látóhatár széléhez közeledő nap és az aranysárga sugarak mindent tündéri széppé változtattak. Elizabeth a szemben levő padosorban olyan közel volt Floryhoz, hogy ha

karját kinyújtja, könnyen el is érhetne volna. Mrs. Lackersteen a harmóniumon az egyik legjobban ismert anglikán dicséretet kezdte játszani és a gyülekezet tagjai erőtlenül, bizonytalankodva énekeltek. Az együttesből legjobbnak kihallatszott Mr. Macgregor mély, férfias hangja. A többi európai csak vontatottan énekelt és a hátsó padokból hallatszott a karin keresztények hangja, akik nem ismerték az ének angol szövegét, de azért, bár a szavakat nem tudták kiejteni, ők is mindenképpen részt akartak venni a gyülekezeti énekben.

A gyülekezet letérdelt. Hirtelen sötétedni kezdett, majd néhány pillanattal később esőcseppek kezdtek hullani a kápolna bádogg tetejére. A kápolna közelében álló fák lombja zúgott a hirtelen feltámadt szélben és a fákról lehullott sárgaszínű levelek színes felhő módjára szálltak el a kápolna nyitva álló ajtaja előtt. Flory figyelte a lehulló faleveleket és eszébe jutott, hogy húsz esztendővel ezelőtt késő őszi vasárnapokon otthon így szokott ülni a templom padján és figyelte, hogy mint kergeti az őszi szél a fákról lehulló, színes faleveleket. Vajon, nyílik-e még lehetőség számára, hogy mindent újra kezdjen a sok azóta eltelt év után, mintha az évek nyomorúsága soha nem is létezett volna? Lopva rátekintett Elizabethre, aki fejét a templomi padra lehajtva térdepelt. Istenem, csak egyszer megesküdhessenek! Milyen boldogan fognak élni ebben a mindkettőjük számára idegen és mégis olyan barátságos országban! Elképzelte magának, hogy majd kint, a vállalat telepén együtt élve a dzsungelben, hogyan fogja üdvözölni Elizabeth, amikor fáradtan érkezik haza a munkából. Ko S'la szalad a sátorba és frissen felbontott üveg sört hoz neki. Elképzelte, hogyan járják majd kettesben az erdőt és figyelik a papagájokat a *peepul*-fák ágai között. Elképzelte magának, Elizabeth hogyan fogja átalakítani lakásukat, ha majd Rangoonból megérkeznek az újonnan rendelt bútorok. Az asztalon vázában vérvörös hibiscus virágból összeállított csokor lesz, a falak mellett könyves polcok, a falakon akvarell festmények és egy fekete zongora. Zongorának mindenképpen kell lennie! A zongorát úgy tekintette, mint a polgári jólét és tisztesség jelképét, talán éppen azért, mert ő maga semmiféle zenéhez értett. Ha ez meglesz, egyszerre megszabadul fiatalossága elpazarolt évtizedeinek reménytelen kicsapongásaitól, soha nem végződő száműzetéséből, magányosságából és hazugságaiból. Megszabadul a prostituáltak-

tól, az uzsorások piszkos kölcsöneitől és az egész undorító *pukka sahib* világtól.

A tisztelendő az apró, fából készített szószékre lépett és kitergette maga előtt prédikációja kéziratát. Köhintett és felolvasta a prédikáció alapigéjét. Majd utána szer-tartásos hangon mondta: „Az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében. Ámen.”

Florynak fel nem tűnt, hogy a percek gyorsan egymás-után múltak. A prédikáció szavai és mondatai átsuhantak agyán anélkül, hogy ügyelt volna rájuk. Gondolatai tovább kalandoztak és új meg új képeket színezett ki képzeletében, hogy mi történik majd, ha megesküsznek...

Halló! Mi baj van?

A lekipásztor félbehagyta a beszédet a szó közepén. Orráról levette csiptetőjét és kezével zavartan rázta valaki irányába, aki megjelent a kápolna bejáratánál. Ugyan-ebben a másodpercben félelmetes, rekedt hangú kiáltás hallatszott.

– *Pike-san pay-like! Pike-san pay-like!*

Mindenki felugrott helyéről és hátra fordult. A kápolna ajtaján Ma Hla May lépett be. Mikor a padok közé ért, heves mozdulattal félretolta maga elől az öreg Mattut, aki útját akarta állni. A leány heves mozdulattal öklét rázta Flory felé.

– *Pike-san pay-like! Pike-san pay-like!* Igen, hozzád szólok – Flory, Flory! (Flory nevét Porley-nak ejtette ki.) Fordulj felém és nézz a szemem közé, te gyáva! Hol van a pénz, amit ígértél?

Ma Hla May hisztérikus hangon kiáltozott. A kápolnában levők megdöbben néztek rá, senkinek egyetlen hang sem jött ki a száján. Ma Hla May arca szürke színű volt a vastag rétegben rákent rizsportól. Zsíros haja rendezetlen fürtökben borította be fejét és olcsó anyagból készült *longyija* a hátán rongyos volt. Floryt erre a látványra fagyos rémület fogta el. Oh, Istenem, Istenem! Most tehát mindnyájan megtudják – és meg fogja tudni elsősorban Elizabeth –, hogy ez a szörnyű nő volt az ő eltartott barát-nője! Bármilyen szörnyű volt is, Flory nem tudott megszökni végzete elől. Ma Hla May hisztérikus sikoltozással tovább-ra is a nevét kiáltozta. Mikor Flo meghallotta az ismerős hangot, előkúszott a pad alól, odament Ma Hla May-hez és megállva előtte, farkát kezdte csóválni. A szörnyű teremtés ekkor rekedtes sikoltozó hangján részleteket mondott el róla, hogy miként bánt Flory vele.

– Nézzetek rám mindnyájan, ti fehér emberek és ti fehér nők, nézzetek rám! Lássátok meg, hogyan tett tönkre! Nézzétek ezeket a rongyokat, amelyekben járnom kell! És ez a hazug gazember, ez a gyáva itt ül a helyén és úgy tesz, mintha meg sem látna! Hagyná, hogy éhen pusztuljak házának ajtaja előtt, mint valami kitaszított kóbor kutya. De én szégyent hozok a fejére! Fordulj felém és nézz rám! Nézz erre az arcra, amelyet annyi ezerszer csókoltál – nézz – nézz.

Ma Hla May kezdte magáról letépni rongyos ruhadarabjait – ez a legnagyobb sértés, amelyet egy burmai nő elkövethet, ha valakit meg akar bántani. A harmónium sikoltó hangot adott, amikor Mrs. Lackersteen hirtelen mozdulattal felállt mellőle és vaktában lenyomott néhány billentyűt. A kápolnában levők végre kezdtek magukhoz térni ijedt meglepetésükből. A lelkész a szószékről erélyesen lekiáltott: – Kérem, távolítsák el ezt a nőt!

Flory arca halott sápadt lett. Abban a pillanatban, amikor ez a félelmetes jelenet megkezdődött, fejét elfordította az ajtótól és úgy tett, mintha semmi köze nem lett volna az egészhez. De hamarosan be kellett látnia, hogy ezzel nem segít semmit. Francis és Samuel felugrottak a helyükről, karon ragadták Ma Hla Mayt és a még mindig kiáltózó nőt kituszkolták a kápolnából.

A kápolna belsejében kísérteties csönd keletkezett, amikor Ma Hla Mayt sikerült eltávolítani. A szörnyű jelenet hatása alól a jelenlévők közül senki sem tudott szabadulni, még Ellis arcán is látszott, hogy mennyire meg volt botránkoztatva. Flory képtelen lett volna egyetlen szót is szólani és mozdulatlanul, halott mereven ült helyén. Elizabeth a szemben lévő padsorból átnézett rá és lesújtó pillantása halálra sebezte a szerencsétlen Floryt. Elizabeth egyetlen szót sem értett meg abból, amit Ma Hla May mondott, de világosan megértette, hogy az egész jelenetet mi idézte elő. Réműlettel gondolt rá, hogy ez a szörnyű teremtés hogyan lehetett Flory kedvese. De Elizabethet még jobban kihozta sodrából, hogy Floryt egyszerre milyen elviselhetetlenül csúnyának látta. Arca a különben is visszataszító anyajeggyel most még csúfabbnak, kísértetiesen öregnek és ijesztőnek tűnt fel. Olyan volt, mint valami koponya, amelyben minden halott, csak az anyajegy éles fekete foltja élt rajta. Elizabeth úgy érezte, hogy ellenállhatatlan erővel gyűlöli és megveti Floryt, ha másért nem is, emiatt a rettenes csúnya anyajegy miatt.

Mondanunk sem kell, hogy ami történt, U Po Kyin, a krokodil, pokoli műve volt. Ma Hla Mayt ő biztatta fel és oktatta ki előre gondosan, hogy mit kell tennie. A lelkipásztor a prédikációt néhány mondattal befejezte. Amint az istentisztelet befejeződött, Flory kirohant a kápolnából anélkül, hogy bárkire még csak rá is nézett volna. Közben szerencsére egészen besötétedett. Az épülettől mintegy ötven méter távolságra megállt és figyelte, hogy a templomból kijövő európaiak kettesével mint indulnak el a klub felé. Persze! Sietnek, hiszen lesz miről beszélni ma este a klubban. Flo körülötte ugrált, mintha arra kérte volna gazdáját, hogy játsszék vele. – Takarodj innen, te undok dög! – kiáltott rá Flory és oldalbarúgta. Elizabeth megállt a kápolna ajtajában. Mr. Macgregor felhasználta a kedvező alkalmat és bemutatta Elizabethet a lelkipásztornak. Utána Mr. Macgregor és az anglikán pap együtt indultak el Mr. Macgregor háza felé, ahol a lelkész éjszakai szállása volt. Elizabeth húsz-harminc méter távolságra ment utánuk. Flory a leány után szaladt, de csak a klub kapujához közel sikerült neki utolérnie.

– Elizabeth!

A leány megfordult és amikor meglátta Floryt, elsápadt, majd egyetlen szó nélkül sietett tovább.

Flory azonban mindenképpen beszélni akart volna és kezét megfogta csuklójánál fogva.

– Elizabeth! Ne menjen! Okvetlenül beszélnem kell magával!

– Nagyon kérem, hagyjon magamra!

Rövid ideig tartó, hangtalan birkózás kezdődött kettőjük között, majd hirtelen abbahagyták mind a ketten és mozdulatlanul álltak egymással szemközt. A két *karin* keresztény a templomból jövet körülbelül ötven méter távolságra állhatott és bámult rájuk látható érdeklődéssel. Flory halk, majdnem suttogó hangon újra beszélni kezdett Elizabethhez.

– Elizabeth, jól tudom, nincs jogom, hogy megállítsam útjában. De feltétlenül beszélnem kell magával! Nagyon kérem, hallgassa meg, amit mondani akarok. Meg kell, hogy hallgasson, még egyszer nagyon kérem.

– Mi lelte magát? Miért fogja még mindig a kezemet? Nagyon kérem, azonnal engedje el!

– Már nem fogom a kezét – láthatja maga is! De még egyszer nagyon kérem, hallgasson meg. Csak egyetlen egy kérdésemre feleljen. Azok után, amik történtek, meg fog nekem valaha még bocsátani?

– Megbocsátani? Miért kelljen nekem magának *megbocsátanom*?

– Tudom, hogy vége a becsületesnek. Ennél szörnyűbb szerencsétlenség nem is történhetett volna velem. De, higgye el, ami történt, bizonyos tekintetben nem az én hibám. Ha majd egyszer nyugodtabban tudja a történeteket megítélni, saját maga is meg fog róla győződni. Gondolja-e, hogy ha most nem is, de később hajlandó lesz nekem megbocsátani?

– Igazán nem tudom, miről beszél. Mit kell nekem megbocsátanom? Mi közöm van nekem az egészhez? Nagyon visszataszító volt ez a jelenet, de végre is nem *rám* tartozik. El sem tudom képzelni, mit akar tőlem.

Floryt mérhetetlen kétségbeesés fogta el Elizabeth szavainak hallatára. Elizabeth ugyanolyan hangon és majdnem pontosan ugyanazokkal a szavakkal beszélt, mint előző civódásai és szóváltásai alkalmával. Most is úgy járt el, mint azelőtt tette. Nem hallgatta meg, hanem egyszerűen kitért előle, azzal az ürüggyel, hogy a történetekhez nincs semmi köze.

– Elizabeth! Nagyon kérem, feleljen a kérdéseimre és ne legyen hozzám ennyire igazságtalan. Most nagyon komoly dologról van szó. Nem remélem, hogy egyszerre visszafogad. Nem is teheti azok után, amik most az imént történtek. De végre is, lényegileg megígérte, hogy hozzám jön feleségül – .

– Mit ígértem én meg? Hogy feleségül megyek magához? Mikor ígértem én meg?

– Nem szavakkal ígérte meg, ebben igaza van. De úgy mutatta, hogy maga is erre gondol.

– Én semmi ilyesmire soha nem gondoltam! Mást nem tudok mondani, csak azt, hogy lehetetlenül viselkedik velem. Nekem mennem kell a klubba, még pedig azonnal. Jó estét!

– Elizabeth! Elizabeth! Hallgasson meg. Nagy igazságtalanságot követ el velem, ha meg sem hallgatja, amit mondok. Tisztában kellett volna lennie, hogy mit tettem és azt is tudnia kell, hogy mennyire más életet éltem attól a pillanattól kezdve, ahogy önnel találkoztam. Ami ma este történt, semmi más nem volt, mint szerencsétlenség. Ez a rettenetes nőszemély, aki, elismerem, valamikor – hát igen, szóval –

– Azonnal hallgasson el, ilyen beszédek semmi esetre sem vagyok hajlandó meghallgatni! Megyek, engedjen!

Flory újra megfogta Elizabeth kezét csuklójánál fogva. Szerencsére közben a két *karin* férfi eltűnt.

– Nem, nem mehet el. Meg kell, hogy hallgasson. Inkább sértődjék meg, de nem hagyhat bizonytalanságban. Így mennek a dolgok hét mint hét, hónap mint hónap óta és soha nem tudtam magával teljes őszinteséggel beszélni. Úgy látszik, maga semmit nem törődik azzal, hogy nekem milyen szenvedést okoz. De most nem engedem, hogy itt hagyjon, felelnie kell arra, amit kérdeztem.

Elizabeth mindenképpen ki akarta szabadítani kezét Flory szorításából. Arca most szigorú és elkeseredett vonásokat öltött magára, sokkal inkább, mint erre Flory bármikor is képesnek tartotta volna. Elizabeth most annyira gyűlölte Floryt, hogy bizonyosan teljes erejével az arcába sújt, ha a keze szabadon lett volna.

– Hagyjon magamra! Maga vadállat, kérem, hagyjon magamra!

– Oh, édes Istenem, édes Istenem! Miért kell egymást így gyűlölnünk? De mi más tehetnék? Nem engedhetem meg, hogy egyetlen szó nélkül itt hagyjon. Elizabeth. Még egyszer nagyon kérem, hallgasson meg!

– Soha, soha! Különben is, mi joga van ahhoz, hogy vallasson? Hagyja, hogy elmenjek.

– Bocsásson meg, kérem, bocsásson meg! Csak egyetlen egy kérdést! Hajlandó-e – nem most, de majd később, amikor ennek az egész szörnyűségnek az emléke is elenyészik –, hajlandó-e feleségül jönni hozzám?

– Nem, soha, soha!

– Ne mondja ilyen könnyörtelenül és véglegesen. Mondja, hogy most nem lehet róla szó – majd egy hónap, egy év, öt év múlva.

– Nem értette, hogy azt mondtam, nem? Miért gyötör tovább?

– Elizabeth, hallgasson rám. Újra meg újra megkísérletem elmondani magának, hogy mit jelent nekem – óh, mennyire reménytelen dolog erről folyton csak beszélni! Nagyon kérem, tegyen vele kísérletet és most az egyszer hallgasson meg. Hányszor beszéltem magának róla, hogy milyen rettenetes életet kell itt élni! Hogy mennyire gyötör mindnyájunkat a soha meg nem szűnő egyedüllét! Senki a világon nem tud megmenteni ebből a mélységből, egyedül csak maga.

– Még egyszer nagyon kérem, engedjen elmenni. Mi értelme ennek a rettenetes jelenetnek?

– Jelent az valamit magának, ha én azt mondom, hogy szeretem magát? Azt hiszem, soha nem értette meg pontosan, hogy én mit szeretnék öntől. Ha úgy akarja, hajlandó vagyok feleségül venni és megígérem, hogy soha egy ujjal sem nyúlok magához. Még ezt is szívesen vállalnám. Nekem nem kellene semmi más, csak hogy velem legyen. De lehetetlen tovább folytatnom az életet egyedül, mindig csak egyedül. Igazán képtelen rá, hogy megbocsásson?

– Soha, soha! Nem mennék férjhez magához, ha maga lenne az egyetlen férfi a földön. Szívesebben mennék feleségül – a kórházi szolgálóhoz!

Elizabeth ekkor sírni kezdett. Flory hirtelen megértette, hogy a leány mennyire komolyan mondja ezeket a szavakat. Erre Flory szeme is könnybe lábadt és így szólt:

– Még egyszer, utoljára kérem. Gondoljon rá, hogy mégis csak ér valamit, ha van valaki, aki magát igazán szereti. Jusson eszébe, hogy bár találhat olyan férfiakat, akik gazdagabbak, fiatalabbak és minden tekintetben különbek, mint én, de soha nem talál senkit, aki olyan mélyen és igazán szeresse, mint én. És bár nem vagyok gazdag, otthont tudnék teremteni magának. Élhetnék szépen –

– Nem megmondtam már világosan, hogy minderről szó sem lehet? – mondta Elizabeth egy kicsit nyugodtabb hangon. – Nagyon kérem, hagyjon elmenni, mielőtt valaki erre jön és meglát bennünket.

Flory ekkor elengedte Elizabeth kezét. Ebben a pillanatban világosan megérezte, hogy a leányt örökre elveszítette. Mint valami esztelen hallucináció, úgy jelent meg lelki szeme előtt számtalanszor elképzelt otthonuk; látta a kertet és Elizabeth-et, amint rizsszemekkel eteti Nerót és a galambokat; látta a kénsárgaszínű flox-virágokat, amelyeknek hatalmas tövei vállmagasságra nőttek; látta lakásuk szalonját, a falakra felaggatott akvarell-festményekkel, a könyvespolcokkal és a fekete zongorával. A lehetetlen, a mítikus zongora – jelképe mindannak, amit ez az ostoba szerencsétlenség örök időkre tönkretett.

– Lenne zongorája is – mondta Flory kétségbeesett hangon.

– Én nem tudok zongorázni.

Flory hagyta, hogy Elizabeth elmenjen. Semmi értelme sem lett volna folytatni tovább. Elizabeth, amint csuklóját kiszabadította Flory kezéből, befutott a klub kapuján, mint

aki boldog, hogy végre megszabadulhatott. A fák között megállt, letette szemüvegét és szeméből kitörölte a könnyeket. Óh, a vadállat, a vadállat! Csuklóját olyan erősen megszorította, hogy még mindig élesen sajgott. Visszaemlékezett rá, hogy anyajegyét milyen szörnyűnek látta a kápolnában, közvetlenül azután a rettenes jelent után. Egyszerre olyan csúnyának látta Floryt, hogy azt kívánta, bár minél előtt halna meg. Elkövethetett volna Flory ezer aljasságot és Elizabeth megbocsátott volna neki. De érezte, hogy soha meg nem tudná bocsátani neki a kápolnában lejátszódott szégyenteljes jelenetet. Sem ördögien csúf, anyajegytől elrúttított arcát. Végül is Florynak ez a feltűnő testi fogyatkozása volt, amely elhatározását véglegessé tette, hogy örök időkre szakítani fog vele.

Elizabeth tudta, hogy nagynénjét ez a fordulat fel fogja dühíteni. Hozzá még itt volt szerencsétlen nagybátyja, aki örökösen a combját fogdosta és mind kevésbé volt hajlandó békét hagyni neki. Tudta, hogy az élet lehetetlenné válik számára és nem lesz más választása, vissza kell mennie Angliába. A svábbogarak! Lesz, aminek lennie kell. Bármit szívesebben hajlandó volt vállalni, akár a vénleányságot is, vagy a legpiszkosabb cselédmunkát, bármit, csak a Floryval való házasságot nem. Soha egész életében nem tudná hozzákötni magát olyan férfihez, aki olyan szégyenletes helyzetbe került, mint Flory aznap délután. Szívesebben választaná még a halált is. Ha hajlandó lett volna az élet kegyetlen tényeivel megalkudni még csak egy órával ezelőtt is, tudta, hogy ennek most örökre vége van. Már elfelejtette Verrallt is és hogy a hadnagy díztelen megszökésével elszenvedett kurdarcot és megszégyenülést mind jóvátehetné volna, ha Floryhoz feleségül megy. Most csak azt érezte, hogy Flory becsületét elveszítette és így nem számít tovább férfinak, mert társai kivetik maguk közül, mint valami bélpoklost vagy elmeháborodottat. Elizabeth ezt ösztönösen érezte és az ösztön erősebb volt, mint a józan ész szava. Ösztönének éppen úgy engedelmeskednie kellett, mint ahogyan nem parancsolhatott rá önmagára, hogy ne lélegezzék tovább.

Flory gyors lépésekkel elindult háza felé, amikor elvált Elizabeth-től. Tudta, hogy amire elszánta magát, gyorsan kell végrehajtania. Kezdett erősen sötétedni. Szegény Flo anélkül, hogy a végzetes fordulatról sejtelve lett volna, gazdája sarkában volt és nyöszörgésével jelezte, menyire igazságtalannak érzi az imént kapott rúgást. A felhők

alacsonyán szálltak és újra esni kezdett. Ko S'la megértette az asztalt *dinner*-hez és gondosan összeszedte a nagy fekete bogarakat, amelyek a petróleumlámpa fényére az asztalra repültek. Ko S'la, úgy látszik, még nem értésült róla, hogy mi történt az istentisztelet alatt.

– Az én szentséges uram *dinner*-je készen van. Hozhatom az ételeket?

– Nem, majd később. Add ide a lámpát.

Flory lámpával a kezében bement a hálósobába és becsukta maga mögött az ajtót. A hálósobának takarítatlan és az örökös nedvességtől dohos szaga volt. Flory a lámpa sárgásszínű fényében tisztán látta a megpenészedett hátú könyveket és a gyíkot a falon. Itt volt hát újra régi, fojtogató egyedüllétben eltöltött élete. Odaérkezett vissza, ahonnan elindult.

De miért ne lehetne ezt a magányosságot továbbra is elviselni? – kérdezte önmagától. Hiszen elviselte azelőtt is. Sok minden volt, ami enyhített nyomorúságán – könyvek, a kertje, az ivás, a munkája, a megfizetett cisnos burmai lányok, a vadászat és a doktorral folytatott beszélgetések.

Nem, világosan tudta, képtelen lenne továbbra elviselni az egyedüllét terhét. Azóta, hogy Elizabeth-tel találkozott, új remények támadtak benne és hinni kezdte, hogy életét újra kezdheti. Az a félig-meddig már kényelmesnek is érzett letargia, amelyben az egymást követő éveket eltöltötte, máról-holnapra megtört. Tudta, hogy ha most újra a régi szenvedések várnak rá, sokkal rosszabb lesz, mint azelőtt volt. Csak idő kérdése és Elizabeth bizonyosan férjhez fog menni valakihez. „Hallottad, hogy a Lackersteen lány végre is fogott magának valakit? Szegény fiú, még ha akarná, sem tudná elkerülni az oltárt. Isten legyen neki irgalmas”. Erre ő a szokásos kérdéseket tenné fel: – „Óh, valóban? Mikor lesz az esküvő? – Közben merev és mozdulatlan arcot vágna hozzá, mintha az egész dolog közelebbről nem is érintené. Hamarosan megérkeznék az esküvő napja és utána a nászéjszaka – ah, csak azt nem! Undok, visszataszító! Előhúzta az ágy alól azt a bádogdobozt, amelyben egyenruháját tartotta és elővette önműködő revolverét, majd a revolvert megtöltötte.

Ko S'laról nem feledkezett meg végrendeletében. Még csak Flo volt hátra. A revolvert letette az asztalra és kiment. Flo Ba Shinnel, Ko S'la legfiatalabb fiával játszott a baromfiudvaron.

– Flo! Gyere ide, Flo!

A kutya meghallotta gazdája hívó szavát és engedelmeskedett, de mikor a hálószoza ajtajához ért, nem akart bemenni. Mintha a nyomorult állat megérezte volna, hogy valami szörnyű dolog van készülóban. A küszöbön megvetette lábát és semmiképpen sem akart bemenni.

– Gyere ide!

A kutya farkát lába közé csapta, de nem mozdult.

– Gyere, Flo! Gyere, öreg kutyám! Na, gyere ide!

A szegény állatot egyszerre rettenetes rémület fogta el. Szűkölni kezdett és semmiképpen sem akart a szobába bemenni. „Na, gyerünk, ne ostobáskodj!” – kiáltott rá Flóra gazdája és nyakörvénel megfogva, behúzta magával a szoba belsejébe. Odament az asztalhoz és kezébe vette a revolvert.

– Most pedig gyere ide!

Flo lefeküdt a földre és összekuporodott, közben szűkölve kért engedelmet gazdájától. Florynak nagyon megfájdult a szíve, mikor ezt meglátta. „Gyere ide, öreg kutyám! Drága, öreg Flo. Nem fog a gazdád bántani. Gyere ide!” – Flo a földön kúszva közeledett gazdájához, közben állandóan szűkölt. Fejét lehajtotta, mint aki nem mer felnézni gazdájára. Flory körülbelül egy méter távolságról lőtt rá és a lövés ereje szétloccsantotta a kutya agyvelejét.

A kutya szétloccsant agyveleje olyan volt, mint a vörös bársony. Hát ilyen lesz ő is? Akkor nem a fejébe, hanem a szívébe fog lőni. Hallotta, amint a szolgák rohantak ki lakásukból a lövés hallatára és kiáltozni kezdtek. Sietve feltépte kabátját a mellén és a revolver csövét az ingéhez szorította. Az asztal szélén egy apró, csillogó testű gyík éppen elkapott egy éjjeli lepkét. Flory a revolver ravaszát meghúzta a hüvelykujjával.

Mikor Ko S'la berohant a szobába, egy pillanatig nem látott semmi mást, csak a kutya holttestét. Aztán észrevette gazdája lábát, amint kilátszott az ágy alól. Teljes erővel kiáltott a többieknek, hogy a gyerekeket ne engedjék be a szobába. Ko S'la térdre esett Flory holtteste mellett. Ugyanebben a pillanatban rohant be a veranda felől a szobába Ba Pe.

– Agyonlőtte magát?

– Azt hiszem igen. Fektesük a hátára. Nézd a szegényt! Rohanj azonnal a hindu orvosért! Rohanj, ahogyan csak tudsz!

Flory ingén egészen kicsiny, szakadásszerű lyuk volt, ahol a golyó behatolt. A lövés szemmel láthatólag azonnal

halált okozott. Ko S'la a holttestet nagynehezen felemelte az ágyra. Egyedül kellett ezt a munkát elvégeznie, mert a többi szolga nem volt hajlandó hozzányulni a holttesthez. Jó húsz percbe beletelt, mikorra az orvos megérkezett. Csak annyit hallott és azt is bizonytalanul, hogy Flory megsebesült. Kerékpárjára ült és a zuhogó esőben a dombnak fölfelé csak nehezen jutott előre. Lihegett a fáradságtól, amikor a szobába ért és arra sem volt ideje, hogy az esőcseppeket letörölje szemüvegéről. Ezért levetette és rövidlátóan nézett az ágyra. – Mi történt, drága barátom? – mondta aggodalmaskodó hangon. – Hol sebesült meg? – Majd közelebb hajolt az ágyhoz és kétségbeesetten felkiáltott, amikor egyetlen pillanat alatt tisztán látta, hogy mi történt.

– Ah! Mi az? Mi történt vele?

– Agyonlőtte magát, *sir!*

Az orvos letérdelt Flory mellé, feltépte ingét és meghallgatta a szívét. Gyötrődő kétségbeesés tükröződött vissza az arcán, amikor tudatára ébredt, hogy valójában mi történt. Teljes erővel rázni kezdte a halott vállát, mintha ezzel életre tudná támasztani. A holttest egyik karja merev mozdulattal leesett az ágy széle mellé. Az orvos a leesett kezét visszaemelte és a maga két kezében tartva, hirtelen hangos sírásba kezdett. Ko S'la az ágy lábánál állt és barna arcát eltorzította az őszintén érzett részvét és fájdalom. Az orvos felállt és egy pillanatra elveszítve önuralmát, majdnem jajveszékelve kezdett el sírni, közben hátat fordított Ko S'lanak. Néhány pillanattal később összeszedte magát, megfordult és megkérdezte:

– Hogyan történt?

– Két lövést hallottunk. Egészen bizonyos, hogy úgy lőtte agyon magát. Csak azt nem tudom, hogy miért.

– Honnan tudod, hogy nem szerencsétlenség történt-e?

Ko S'la felelet helyett a kutyára mutatott, amely élettelenül hevert a szoba padlóján. Az orvos egy pillanatig gondolkodott, majd gyöngéd és szakértő kézzel beletakargatta a halott férfit a lepedőbe és a lepedőt csomóra köttötte a holttest fejénél és lábánál.

– Ásd el azonnal a kutyát valahol a kertben. Mr. Macgregornak majd azt fogom mondani, hogy szerencsétlenség történt és Mr. Flory véletlenül lőtte meg magát, miközben revolverét tisztogatta. El ne felejtsd a kutyát elföldelni. Gazdád legjobb barátom volt. Nem írhatják azt a sírkövére, hogy öngyilkosságot követett el.

XXV.

Az anglikán tisztelendő meghosszabbította tartózkodását Kyauktadában, hogy elvégezhesse a termetési szertartást. Az anglikán imakönyvből felolvasta az ilyen alkalmakra szánt liturgikus részeket, utána rövid gyászbeszédet tartott az elhunyt érdemeiről és nemes, szeretreméltó emberi egyéniségéről. Hivatalosan megállapították, hogy a halál oka véletlen szerencsétlenség volt. A halotti bizonyítványt Veraswami állította ki és vállalta a felelősséget ennek a ténynek a megállapításáért. Flory sírkövére is ezt vészték föl, bár mindenki pontosan tudta, hogy mi történt. Különösebb meglepetést Flory öngyilkossága nem jelentett senki számára, legfeljebb Elizabeth döbönt meg a hír hallatára. A Burmában élő európaiak között elég gyakori az öngyilkosság és ezért nem igen szoktak meglepődni rajta.

Flory halálának többféle következménye volt. Az első és legfontosabb, hogy Veraswami anyagi és erkölcsi romlása elkerülhetetlenül bekövetkezett. Életének legfőbb biztosítéka, egy fehér ember barátsága, Flory halálával megsemmisült. U Po Kyin egy ideig még várt, de azután annál könyörtelenebbül mérte ellenfelére a halálos csapást. Három hónap sem telt el és minden európai meg volt győződve róla Kyauktadában, hogy az orvos jellemtelen gazember. U Po Kyin vigyázott arra, hogy semmi határozott vádat ne emeljen az orvos ellen, de annál ügyesebben irányította a dolgokat úgy, hogy a közvélemény egyöntetűen elítélje.

A szünet nélküli és kitartó rágalmazás eredményei hamarosan mutatkozni kezdtek. Veraswami elveszítette Kyauktadában viselt, önálló munkakört biztosító hivatalát. Egy szép napon megérkezett a rendelkezés Kyauktadába, hogy segédorvosnak áthelyezték Mandalay-be, a városi kórházba. Mai napig is ott teljesít szolgálatot és valószínűleg ott is marad élete végéig. Mandalay meglehetősen sivár, ellenszenves város. Utcái porosak és a forróság a városban az év legnagyobb részében elviselhetetlen. Egy közmondás szerint Mandalay-ben négy dolog van, ami „p” betűvel kezdődik: pagodák, páriák, papok és prostituáltak. Veraswami a kórház közelében bérelt magának egy szánalmas külsejű *bungalow*-t. Ott él visszavonulva és szegényes fizetését azzal pótolja, hogy magánrendelőintézetet tart fenn. Tagja lett egy másodrangú klubnak, amelynek

főként indiai ügyvéd tagjai vannak. A klub legfőbb büszkesége, hogy a tagok között van egyetlen egy európai is – egy glasgow-i elektromérnök, akit Macdougallnak hívnak és akit előző állásából azért dobtak ki, mert részegeskedése tűrhetetlenné vált.

Ko S'la Flory végrendelete értelmében négyszáz rupiát kapott. A pénzből családjával együtt teaházat nyitott a bazárban, de a teaház csődbe ment, főként mert Ko S'la két felesége örökösen egymással veszekedett és ezzel elijesztették a vendégeket. A végén Ko S'la testvérével, Ba Pével együtt kénytelen volt újra szolgai állást vállalni. Ko S'la tökéletes inas volt, aki pontosan tudta, hogyan kell bánni az uzsorásokkal, mit kell tenni gazdájával, amikor berúg. Kitűnően tudott varrni, foltozni, a lyukas harisnyákat megjavítani, a fegyvert megtölteni vadászaton. Lovász volt, ha erre volt szükség: a gazdája ruháit kivasalta és gyönyörűen feldíszítette az asztalt *dinner*-hez, amikor gazdája vendégeket hívott meg a házhoz. Ezzel a tudománnyal kaphatott volna akár ötven rupiát is egy hónapra. De testvérével, Ba Pével együtt ellustultak azokban az években, amikor Flory mellett szolgáltak. Így azután egyik állást a másik után veszítették el. Ko S'la most mindenki állást töltte be Rangooban egy kínai rizskereskedő házában, Ba Pe pedig kifutó fiú szerepét látja el havonta tizenhat rupia bérért. Ma Hla May Mandalay-ben egy bordélyházban él. Fiatalkori szépségének már nyoma sincs. Látogatótól esetenként négy annát kap, hozzá néha rúgást vagy verést is. Sokszor eszébe jutnak azok a szép napok, amikor Flory még élt és bánkódik rajta, hogy nem tett félre magának abból a sok pénzből, amit tőle kapott.

U Po Kyin, egy kivételével, valamennyi álmát megvalósította. Veraswami csúfos kudarca után természetes dolog volt, hogy U Pa Kyint válasszák meg tagnak az európaiak klubjába. Megválasztása ellen Ellis az utolsó percig elkeseredetten harcolt, de végül is engednie kellett. U Po Kyin csak ritkán jelent meg a klubban és modorát az európaiak egészen elviselhetőnek találták, egyrészt, mert szívesen volt hajlandó másoknak italt rendelni, másrészt, mert kitűnt róla, hogy kitűnő bridzs játékos. Néhány hónappal később áthelyezték Kyauktadából és magasabb hivatali rangot kapott. Nyugalomba vonulása előtt egy esztendőn át helyettes kormánybiztos volt. Ez alatt az egyetlen egy év alatt tisztán húszezer rupiát szedett össze megvesztegetésekből. Egy hónappal nyugalomba

vonulása után meghívót kapott a Rangoonban évenként tart szokásos *darbarra*, hogy átvegye az indiai kormánytól kapott kitüntetését.

A *darbar* fényes külsőségek között, igazi keleti pompával folyt le. A kormányzói emelvény zászlókkal és virágfüzérékkel volt díszítve. A kormányzó frakkba öltözve, mellén fényes kitüntetésekkel ült trónján, mellette állt fényes kísérete. Az emelvény mellett katonazene játszott. A tribünökön színes keleti nézőközönség gyülekezett össze. A kormányzóság titkári hivatalának vezetője megszire elhallatszó hangon olvasta fel a kitüntetettek névsorát. Mikor a névsor olvasása közben U Po Kyinhez érkezett, a következőket mondta:

– U Po Kyin, nyugalmazott helyettes kormánybiztos, a kitüntetését hosszú és hűséges szolgálataiért kapja, továbbá, mert sikeresen levert egy veszélyes zendülést Kyauktada környékén.

U Po Kyin nehézkes lépésekkel és lihegve kapaszkodott fel az emelvényre. Meghajolt a kormányzó előtt, amennyire kövér termete engedte. A kitüntetését a kormányzó tűzte fel a mellére és miután kezét fogott vele, néhány szóval üdvözölte. A tribünön ülő Ma Kin és ismerőseik hangos tapsba kezdtek, mikor a rövid ideig tartó, de annál emlékezetesebb szertartásnak vége volt.

U Po Kyin, miután vágyai teljesültek, gondolni kezdett arra is, hogy mi lesz vele a másvilágon. Elhatározta, hogy most már megrendeli a pagodák építését. Mielőtt azonban tervét végrehajtotta volna, a végzet mást határozott. A *darbar* követő harmadik napon régóta gyötrő asztmája hirtelen súlyosra fordult és egy fulladási roham megölte. Ma Kin odáig volt, amikor a váratlan szerencsétlenség bekövetkezett. Nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy U Po Kyin földi életében elkövetett gonoszságaiért most milyen szörnyen lakol, különösen mivel a tervezett pagodák építéséhez még csak hozzá sem tudott kezdeni. Ma Kin főként azért aggódott, hogy ha még elhunyt drága férjének sikerült is elkerülnie a pokol gyötrelmeit, amikor lelke megkezdi földi vándorlását, bizonyosan valami patkányba vagy békába fog költözni.

Elizabethre nézve a dolgok kedvezőbben alakultak, mint remélte volna. Flory halála után Mrs. Lackersteen nyíltan kijelentette, hogy mivel Kyauktadában most már nem lehet kezdeni semmit, minthogy férjnek való férfi sehol a közelben nincsen, nem tehetnek mást, mint hogy

néhány hónapot Rangoonban vagy Mymyóban töltenek. De Elizabethet egyedül mégsem engedhetik ezekbe a városokba, ha pedig nagynénje is vele megy, ez egyenlő lenne azzal, hogy Mr. Lackersteen előbb-utóbb delirium tremensben pusztul el. Közben eltelt néhány hónap és nem történt semmi. Az esős időszak változatlanul tartott tovább és Elizabeth már éppen azon a ponton volt, indul vissza Angliába, amikor Mr. Macgregor megkérte a kezét. Mint később kitudt, Mr. Macgregor erre már régebben gondolt, de úgy látta helyesebbnek, hogy néhány hónapig vár Flory halála után.

Elizabeth boldogan mondott igent. Macgregor egy kicsit öreg volt Elizabeth-ez, de magas hivatali állása kívánatos férjé tette. Afelől semmi kétség nem lehetett, hogy ez a házasság sokkal többet ért mind anyagi, mind társadalmi rang szempontjából, mint lett volna a Floryval való esetleges házasság. Elizabeth és Macgregor igen jól megértették egymást. Mr. Macgregor természeténél fogva jó kedélyű és jómodorú ember volt. Jó tulajdonságai a házasságban még csak fokozódtak. Megrögzött agglegény szokásairól minden nehézség nélkül lemondott: elhagyta a reggeli tornát is. Elizabeth gyorsan beletalálta magát a felnőtt asszony szerepébe és modorának azelőtt is meglévő keménysége még érezhetőbbé vált. Személyzetét örökös rettegésben tartotta és a legválogatottabb kínzásokkal tudta őket meggyötörni, bár egy szót sem beszélt burmai nyelven. Pontosan ismerte mindenkinek a rangját a hivatali ranglétrán és kitűnően sikerült estélyeket szokott adni. Látszott rajta, hogy a maga helyét kitűnően megtalálta és minden zökkenő nélkül be tudja tölteni a *burra memsahibok* ellen-szenves szerepét.

A BURMAI NYELVRŐL ÉS ÁTÍRÁSRÓL

A burmai nyelv a sino-tibeti (kínai-tibeti) nyelvcsalád tibeto-birmán (tibeti-burmai) ágához tartozik, amelyet Burma – ma Mjanma vagy Mianmar – hivatalos nyelveként mintegy 16 millióan beszélnek. A modern burmai nyelv három nagy nyelvjárássra oszlik, a központira, az arakánira és a tavojjira. A lakosság túlnyomórésze, az irodalmi nyelvként elfogadott központi nyelvjárást beszéli, ezen a nyelven íródnak a könyvek, az újságok és ezt hallani a rádióban és a TV-ben is. A mai burmai nyelv az eredetileg egyszótagú (monosyllabikus) állapotából a többszótagúság felé fejlődött az egyszótagú szavak összekapcsolásával. Ugyancsak megszűnni látszik régi elszigetelő (izoláló) jellege is, hiszen egyre gyakoribb a toldalékok és ragok használata. A nyelv első írásos emlékei a 11. század második feléből származnak. Az indiai eredetű burmai írás érdekessége, hogy a jelentésmegkülönböztetésben nagy szerepet játszó négy szótaghanglejtés vagy másnéven tónus közül hármat jelölni is képes – szemben például a szintén tonális kínaival –, a negyedik tónust épp a jelöletlensége jelöli.

A szerző regényében a burmai szavakat mindig ejtésük szerint jegyezte le, s így azok gyakran alapvetően különböznek az írott alaktól. Orwell az ún. angolos átírást használta, amelyet 1908-ban tettek közzé Rangunban a brit gyarmati hatóságok. Mi természetesen a magyar fordítás jelenlegi, második kiadásában érintetlenül hagytuk az 1948-as első kiadás során használt nyelvi alakokat, amelyek teljes mértékben megegyeznek a regény angol eredetijében használt átírással. A jelenlegi kiadás során azonban szükségesnek láttuk, hogy legalább egy mutató keretei közt feltűntessük a burmai szavak azon átírását, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia helyesírási bizottsága 1981-ben fogadott el, és tett közzé a *Keleti nevek magyar helyesírása* c. kiadványában, mint általános érvényű útmutatót. A továbbiakban tehát a regényben szereplő keleti szavak, nevek listáját közöljük, s csak ott adjuk meg a magyar átírást ahol eltérés tapasztalható, majd a harmadik oszlopban a szavakat kiegészítjük a jelentésükkel is. A táblázatba természetesen nem csupán a burmai szavakat vettük fel, hanem valamennyi keleti szót is, amelyek közt található pl. hindu (hin.) és kínai (kín.) is.

Ah ma laj!	Amalaj!	Ó! Ó, jaj!
Ali Shah	Ali San	személynév
ba le-de	ba lede	mi van?
Ba Shin	Ba Sin	személynév
bo-kadaw	bogdao	külföldiek felesége
burra	burra (hin.)	gonosz, rossz
chalo	csalo! (hin.)	menj! gyerünk!
char	cshar	leopárd
chokra	cshokra (hin.)	bennszülött cseléd,
dacoit	dacsoit	fegyveres kísérő
dah	da	kés
durbar	durbar (perzs.)	egy ünnepség neve
durwan	durvan	templom szolga
gaungbaung	gavungbavung	szokanyszerű ruha darab
gurkha	gurka	nepáli népcsoport
havildar	havildar (hin.)	bennszülött őrmester
Hira Singh	Hira Szingh	személynév
idher ao	idhar ao(hin.)	gyere ide!
jaldi	jaldi (hin.)	gyorsan
ingaleikma	ingalejkma	angol hölgy
ingyi	ingji	ing
karin	karen	népnév
kaung galay	kaung glej	gyermek, kölyök
kit-kit		patália, veszekedés
Ko Ba Sein	Ko Ba Szejn	személynév
Kyauktada	Kjauktada	helynév
Li Yeik	Li Jeik (kín.)	személynév (kín.)
longyi	longji	köntös, köpeny
machan	macshan	elefánt hátára erősítet- tett kosár
Ma Hla May	Ma Hla Maj	személynév
Ma Sein Galay	Ma Szejn Galaj	személynév
Ma Yi	Ma Ji	személynév
maidan	majdan	birtok, rezidencia
mali		Mali-beli, átv. ért.: szolga
Mandalay	Mandalaj	helynév
Maung San Hla	Maung Szan Hla	személynév
memsahib	memszahib (hin.)	a férjes asszonyok megszólítása (Úrnő)
min gyi	mingji	uralkodó, főminiszter vagy csak tiszteleti megszólítása
Myaype	mjaype (maj pa) (kin.)	Tessék! Vegyenek!

Mymyo	Memjo	helynév
nat		isten
Nga Shwe O	Nga Sve O	személynév
Nga Yin	Nga Jin	személynév
Nyaunglebin	Njaunglebin	helynév
pagri		köpeny
paso	paszo	selyemöv
Pike-san pai-like!	Pajkszhan pejlajk	Adj pénzt!
pukka	pukka (hin.)	igazi, tökéletes
punkah	punka	legyező
pwe	pve	színi előadás
pyinkado	pjingdo	növénynév
Rangoon	Rangun	helynév
sahib	szahib (hin.)	megszólítás (Uram)
sahiblog	száhiblog (hin.)	uraság
salaam	szalem (hin.)	hindu köszönés
sambhur	szambur	egy szarvasfajta
sampan	szampan (kín.)	csónakfajta
saya gyi	szaja gji	udvarias megszólítás (Tisztelt Uram)
sepoj	szipoj (hin.)	1. hindu katona angol szolgálatban 2. bennszülött rendőr
shabash	sabas! (hin.)	jó!
Shewemyo	Svemjo	helynév
sikh	szikh (hin.)	indiai felekezet
subadar	szubadar (hin.)	kapitány, vezető
talab	talab	fizetés, bér
thakin		udvarias megszólítás (Kiválósága)
thathanabaing	thathanabajng	buddhista főméltóság
Thibaw	Thibao	személynév
Thitpingyi	Thitpinhji	helynév
Thongwa	Thongva	helynév
thugyi-min	thugjimin	udvarias megszólítás (Nagy Uram)
tuktoo	tuktu	egy gyíkfajta
Veraswami	Verasvami (hin.)	személynév
wallah	vallah (hin.)	kereskedő
weiksa	vejksza	varázsló
U Po Kyin	U Po Kjin	személynév

JEGYZETEK

Après vous, madame – Csak ön után, asszonyom
brit rádzs – brit rádzsza vagyis az angol király
bungalow – bungaló, villa, nyaraló
Café de l'Amitié. Bock Formidable – Barátság kávéház.
A Rettentő Bakhoz
canoe – kenu
Civis Romanus sum – római polgár vagyok
durbar – az uralkodó udvarában rendezett ünnepélyes
fogadás, ünnepek
Eheu fugaces, labuntur anni – Ó jaj, hova tűnnek a futó
évek
frangipáni-fa – plumeria (Apocynacea-féle)
karin – karen, az egyik nemzetiség Burma területén
Notre mees Anglaise – A mi angol misszünk
Pax Britannica, Pox Britannica – brit béke, brit pestis
peepul-fa – banyána (Ficus Religiosa)
pukka sahib sans peur et sans reproche – tökéletes úr –
gáncs és félelem nélkül
pyinkado-fa – burmai vasfa (Xylia dolabriformis)
sambhur – számbárszarvas (Cervus aristotelis)
teak-fa – indiai tölgy, tíkfa (Tectona)
Thibaw – Thibao, Burma királya
urdu – főleg Pakisztánban beszélt nyelv

Kiadta a Terebess Kiadó Budapesten, 1998-ban
A kötetet tervezte és a kiadásért felel Terebess Gábor
A szöveget Steinert Ágota gondozta
Műszaki szerkesztő: Bozzay Kristóf
Készült a Szegedi Kossuth Nyomda Kft. üzemében
ISBN 963 85631 0 9
TE 24